

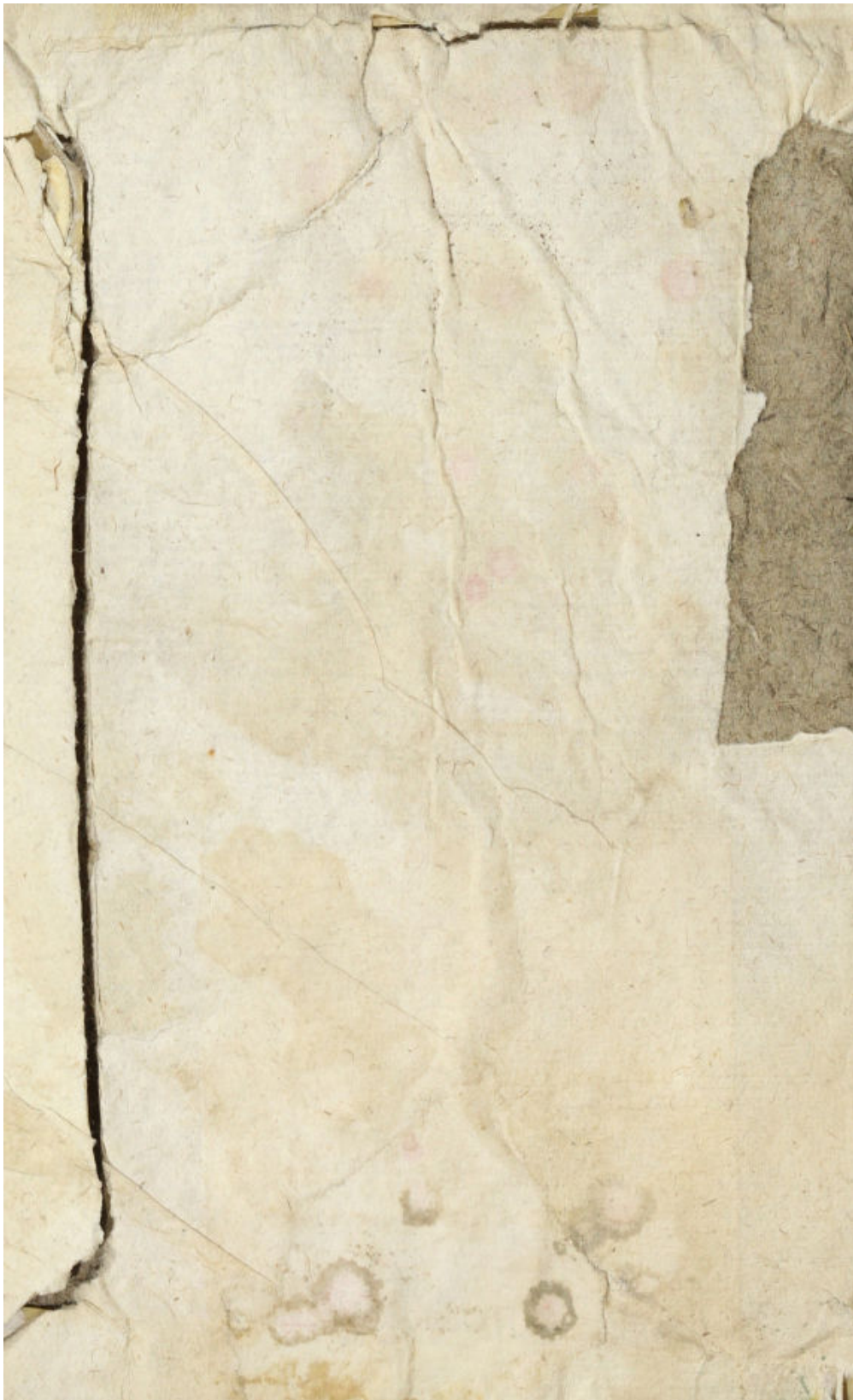
Mizauld, Antoine. Hortorum secreta, cultus, et auxilia, amœnæ voluptatis, & inenarabilis utilitatis abunde plena: rerúmque variarum accessione nunc primùm aucta & illustrata. Autore Antonio Mizaldo Monluciensi, medico.

Lutetiæ. Apud Federicum Morellum, regium typographum. M. D. LXXV. Cum privilegio Regis., 1575.

Cote : BIU Santé Pharmacie RES 12068 (1)

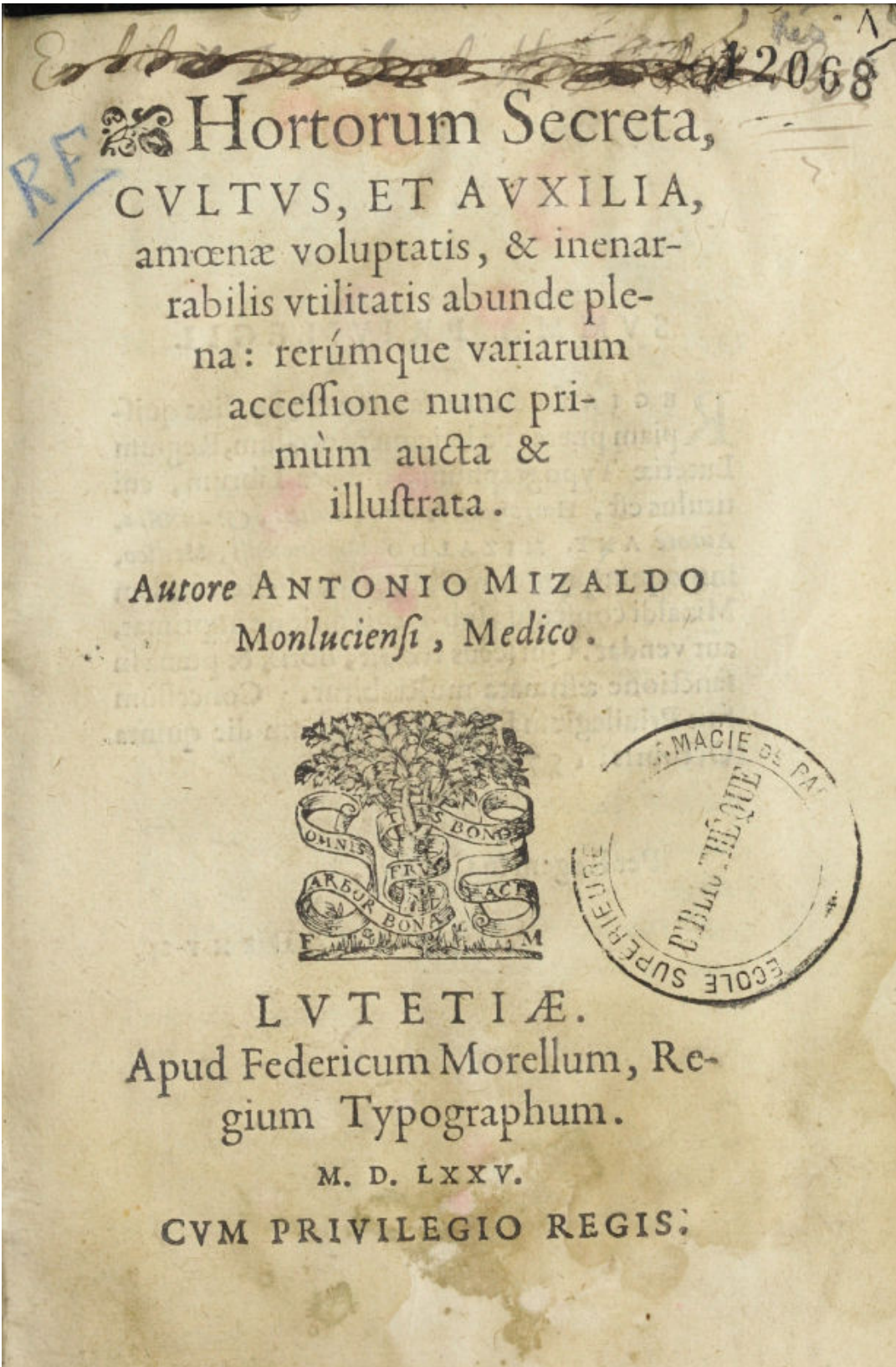

Falt

- 1°) Mizaldus (A.) - Hortorum sive cultus et auxilia. Lutetia
1575, 102 p.
- 2°) Mizaldus (A.) - Opusculum de Sena ... Lutetia,
1574, 18 p.
- 3°) Diocles - De morborum praesagiis ... et remediis -
Lutetia, 1572, 27 p.
- 4°) Mizaldus - Artificiosa methodus comparandorum hortorum
fructuum ... Lutetia, 1575, 82 p.
- 5°) Mizaldus (A.) - Alexikepus seu auxiliaris et
medicus hortus. Lutetia, 1575, 104 p.

82

SVMMA PRIVILEGII.

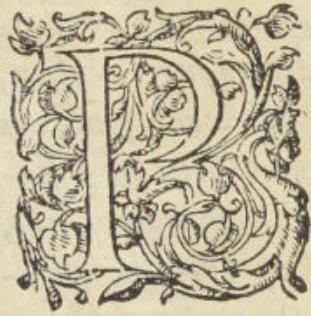
REGIA sanctione cautum est, ne alius quispiam præter Federicum Morellum, Regium Lutetiæ Typographum, huncce Librum, cui titulus est, *Hortorum Secreta, cultus, & auxilia*, Autore ANT. MIZALDO Monlucienfi, Medico, intra quinquennium, absque manifesto eiusdem Mizaldi consensu, sub Regis ditione imprimat, aut vendat. Qui secus fecerit, libris, & pœna in sanctione æstimata mulctabitur. Concessum fuit Priuilegium Lutetiæ Parisiorum die quinta Octobris, 1570.

Per Regem in Consilio,

D E N Y S.

NOBILI ET ERVDITO VIRO
EMONDO DE LAIGE, REGIS IN
supremo Senatu Parisiensi Consiliario,
& Cœnobiorum B. Mariæ de Fon-
tenayo, necnon S. Memmij, &
de Miserayo Abbati, AN-
TON. MIZALDVS
Monlucienſis,
S.P.D.

*LV*T ARCHVS scri-
ptor grauis, atque omni
iudicio πολυῖστωρ elegans,
tradit, Clarissime Senator,
idémque Abbas crudite,
negociatorē quendā Chium
vinum multum, primæq;
bonitatis vendidisse: sibi que acidum & in vap-
pam deprauatum selegisse, ac in vsum quotidia-
num reseruasse. Cuius seruus, qui ab eo fortè re-
cesserat, interrogatus, qua impulsus causa domi-
num reliquisset: Quia (respondit) cū in mani-
bus bona quamplurima & præstantissima habe-

A ij

ret, mala tamen & deteriora quæque bonis præferebat. Serui huius apophthegmate planè philosophico excitatus, ceu quodam classico, circumspèctè providendum mihi duxi, ne simili nota inurerer, similis infamia notarer quæ sordidus iste negociator οἰνοπώλης. Quod ne hîc mihi contingeret, mala, scilicet, & malos, bonis: indoctos doctis, & ignobiles nobilibus præferendo: precium operæ facturum me putavi, si posthabita ignobilium & popularium fece (ceû vino quodam in vappam deprauato, &, ut loquitur Plautus, edentulo & infuscato) te vnum de multis, Vir ornatiss. seligerem in propugnatorem, patronum & susceptorem Hortensis huius historie nostræ. Quæ sicuti in tuo nomine foras prodit, & variè aucta ac locupletata, incredibilem, mira cum iucunditate & delectatione, fructum quibusvis pollicetur, ita anxie à te petit & postulat, ut tibi nuncupatam istam voluntatem, aut, si mauis, voluntariam & propensam nuncupationem hanc boni consulas. Quam ut audentiùs, ne dicam ardentius, aggrederer, tibi que ascriberem, ad id incendiij frigidam, ut aiunt, non mediocriter suffudit, rarus ille animi tui candor, & non vulgaris modestia, qua literarij nominis professores omnes libenter excipis, libentiùs audis, & libentissimè iuuas. Accedit ad hæc, natale

tale solum, & patria: quæ, ut utrique nostrum
 communis est, ita mutuum amorem conciliet
 oportet. Nec temerè, mea quidem sententia,
 habetur enim hæc velut parens & mater altera:
 ob idque indigenas omnes, & αὐτόχθονας, cœu
 fratres, nescio qua inuicem dulcedine vincit, &
 immemores non sinit esse sui. Quod latentis ne-
 scio quid energie illa habeat, à Luciano utcun-
 que adumbratum his verbis, τῆς πατρίδος καπνὸς
 λαμπρότερος ὁφθαίνεται τῷ παρ' ἄλλοις πυρός. id
 est, Patriæ fumus luculentior videtur aliorum
 igni. Hinc sanè frequens fuit multis admiratio,
 & iusta aduersum me obiurgatio, quòd te tan-
 tum Senatorem, tamque illustrem virum, &
 celebre Borboniorum nostrorum ornamentum,
 lucubrationū mearum in auratione & fructu
 non dignarer, ac parum consultè tacitum relin-
 querem, meritòque honore priuarem. In quo,
 re vera, culpam meam libèter agnosco & accuso:
 tantum abest ut auertere aut pratexere, vel in
 rem quampiam illam conuertere satagam: nisi
 quòd verebar laudes tuas, ut cum Horatio loquar,
 culpa deterere ingenij. Ut ut fuerit, quidquid
 antea imprudenter omissum & commissum fuit,
 in posterum, si diuina fauerint numina, multo
 cum fœnore resarcietur. Plura dicere consti-
 tueram, nisi voluntatem eam & propositum

A ij

EPISTOLA.

mihi inuidisset *Heliodorus*, tradens, longa ora-
tioni comitem plerunque esse Vanitatem &
fastidium. *Fœliciter* itaque *Valebis*, Senator
inculpatissime, idémque *Abbas* vigilantissime:
Quem & mihi, & patriæ, doctisque omni-
bus, incolumem servare dignetur ille
sine quo est omnis medicina
venenum. *Lutetiæ*,
Idibus Augusti,
1574.

LECTORI PHILOKEPO,
HOC EST, HORTORVM ET
Hortensium studio.

NUNC demum expertus, verissimum esse fateor, Lector amice, quod Euripides scripsit in Tragœdia cui titulus Hippolytus coronatus, Ἰππολύτου ἀντιφασίας: mortalibus posteriores cogitationes prudentiores, melioresque esse solent. Quod hic dictum & testatum volui, ut intelligas secundam istam editionem Hortensium Secretorum nostrorum & auxiliorum, emendatorem & auctiorem, rerumque plurimarum iucunda varietate conditarum locupletiore tibi prodire, quam quæ ante annos aliquot ex nobis nata foras abiit, & communi omnium vtilitati exposita fuit. Nosti Horatianum illud,

Multa ferunt anni venientes commoda secum.
Et Quintiliani aliud: Multa limat ætas, deterit usus plurima, & longè plura concoquunt anni. Cum itaque Federicus Morellus, inter Parisienses Typographos accurata sua diligentia, impigra assiduitate, vigili industria, eximia eruditione, & perpolita emendatâque & correctâ impressione, ubique commendatus, & ob id merito suo Regius Typographus institutus, mihi opportunè significauisset, distracta ubique locorū esse Exemplaria omnia prioris editionis horum Librorum, proindeque ad secundam editionem se, operâsque suas typographicas accingere, petere, & rogare nunquid haberem quod in illis vel emendandum, vel illustrandum, aut locupletandum, ad-

A iiij

AD LECTOREM.

dendūmue cuperem, maturè id peragerem. Hac significatione, ceu pulsato classico inuitatus, illico ad chartaceas machinulas meas conuolaui, schedulas & literarios codicillos omnes (in quibus legendo, audiendo, & lucubrando, egregium aliquid quotidie adnotare consueui) nulla mora excussi, omniumque maximè Commentariolos nostros Centonum rusticarum rerum diligenter volui ac reuolui. In quibus multa cū iucunda, tum vtilia, & iuuandæ humanæ vitæ sanequā idonea reperi, quæ in tuum vsum his libris pluribus locis remiscui & interseui. Id quod facilè tu ipse agnosces, si vtramque editionem inter legendum conferre voles. Agedum itaque, charissime Lector, *οἷόν φασιν οἱ παῖδες, ἀμεινόνων ἢ ὀρχῆς διεντέων ἐπαναπολήσωμεν*, vt est apud Platonem. id est, quemadmodum ludentes dicere consueverunt, secundis denuo melioribus repetamus, & singula expendamus. Fruere salubriter & iucundè hisce laboribus nostris, tuisque apud Deum precibus conatus nostros, dum meliora tibi meditamur, iuuare perge.

*Hesperidum ingentes quorsum miraberis Hortos,
Cum tot opes vnus Hortulus iste ferat?*

SVMMA.

SVMMARIVM EORVM QVÆ IN
SINGVLIS CAPITIBVS HORVM
librorum explicantur. Prior nume-
rus folium: posterior ca-
put designabit.

LIBRO I. HÆC INSUNT.

- H**ORTORVM institutio, & eorundem priscus
vsus. fol. 1. cap. 1.
Quæ utilitas expectanda ab hortis: ad hæc quis finis ac
scopus esse debeat culturæ illorum. f. 2. c. 2.
Modus & secretum ædificandæ viuæ sepiæ ac validæ:
quæ futura sit horti tutissimum & perenne muni-
mentum. f. 3. c. 3.
De hortorum situ, terra & aqua. 4. 4.
De hortensium stercore, & stercoratione. 5. 5.
De hortensium satione, & seminibus. 6. 6.
Auxilia & secreta pro hortensibus seminibus, & aliis:
tam ante sationem, quàm post: ne ab aliqua cùm in-
terna, tum externa afficiantur iniuria. 8. 7.
De hortensium sarritione, runcatione & rigatione: cum
prognostico fertilitatis, vel sterilitatis cuiusque semen-
tis. 10. 8.
Auxilia & secreta aduersus hortenses vermes, pulices,
erucas, blattas, & limaces: tam olera, quàm arbo-
res & fructus vitiantes. 11. 9.

INDEX.

- Auxilia & secreta aduersus hortenses talpas, formicas, culices, & muscas, tam olera, quàm fructus euertentes, ledentes, ac fœdissimè deuasantes, & cōtra molestas ranarum coaxationes.* 14. 10.
- Auxilia & secreta aduersus serpentes hortorum, & alia quæuis reptilia, tam homines, quàm olera, arbores & fructus venenantia* 16. 11.
- Remedium præsentissimum, & secretum, à quamplurimis summa autoritate viris sæpenumero expertum cōtra virulentos serpentium morsus, etiam si percussus abfuerit.* 18. 12.
- Auxilia & secreta aduersus scorpiones, bufones, hortenses mures, mustelas, & grandiores aliquot bestias, tam olera, quàm fructus, corrumpentes & vastantes.* 18. 13.
- Auxilia & secreta aduersus grandinem, fulmina ac tempestates, arborum, plantarumque flores & fructus, vi etiam segetem & vineas, miserè perdentia.* 20. 14.
- De rubigine, pruina, carbunculatione, & aliis cælestibus iniuriis, quæ arborum, frugum & vitium flores ac fructus perditè abolent.* 21. 15.

LIBRO II. HÆC SVMMATIM EXPLICANTVR.

Hortensia Olera.

- L**actucæ cultus, auxilia, vsus, & secreta quamplurima. 23. 1.
- Brassicæ cultus, auxilia, &c.** 25. 2.
- Apij

INDEX.

Apj cultus, auxilia, &c.	27. 3.
Betæ, portulacæ ac bliti, auxilia, cultus, secreta, & vsus.	28. 4.
Asparagorum hortensium, cultus, &c.	29. 5.
Rutæ hortensis cura, auxilia, &c.	31. 6.
Oxalidis ac spinaceorum, cultus, auxilia, vsus, & se- creta.	32. 7.

Radices esculentæ.

Porri auxilia, cultus & secreta.	33. 8.
Allij cultus, auxilia, &c.	34. 9.
Ceparum cultus, auxilia, &c.	36. 10.
Radicijs, seu raphani cultus, &c.	38. 11.

Herbacei fructus esculenti.

Cucurbitarum cultus, auxilia, &c.	40. 12.
Cucumerum cultus, auxilia, &c.	43. 13.
Peponum, melonum & melopeponum cultus, auxilia, vsus & secreta.	45. 14.
Cinaræ, seu hortensis cardui, cultus, cura, vsus & se- creta.	46. 15.

Flores & plantæ hortorum odo- rata, & contrà.

Rosarum cultus, auxilia, &c.	47. 16.
Lilij cura, auxilia, &c.	50. 17.
Violarum cultus, auxilia, &c.	51. 18.
Ocimi & amaranti cultus, &c.	52. 19.

INDEX.

Saluæ, rosmarini, satureiæ, hyssopi & fœniculi, cultus, &c.	54. 20.
Lauandulæ, menthæ, thymi, & solsequij, cultus, auxilia, &c.	56. 21.
Veronica coronariæ, & sampsuchi seu maioranæ, cultus, auxilia, &c.	58. 22.
Bellij, seu bellidis, & phlogij, hoc est violæ flammæ & inodora, adhæc iridis, cultus, auxilia, &c.	59. 23.
Absinthij & abrotoni cura, auxilia, &c.	61. 24.
Fragariæ, Frambæsi, & grossularij cultus, cura, auxilia, &c.	61. 25.

LIBRO III. HÆC TRACTANTVR ET EXPLICANTVR.

Hortensium arborum præcepta quædam & auxilia in genere.	63. 1.
Arborum, ac stirpium hortensium, morbi, labores, & impedimenta aliquot.	66. 2.
Hortensium arborum ægrotantium, aut aliter laborantium, remedia quædã & secreta vniuersalia.	68. 3.
Arboris Mali, eiusque pomi, cultus, &c.	69. 4.
Arboris Pyri, eiusque pomi, cultus, &c.	74. 5.
Arboris Cotonei, seu cydonij, & eius pomi, cultus, auxilia & secreta.	75. 6.
Arboris Pruni, eiusque pomi, cura, &c.	77. 7.
Arboris Cerasi, eiusque pomi, cultus, &c.	78. 8.
Arboris Mori, ac eius pomi, cura, &c.	79. 9.
Arboris Persicæ, ac eius pomi, cultus, &c.	80. 10.
Arboris Mespili, & sorbi, pomi que earundem, cultus, auxilia, & secreta.	82. 11.
Arboris	

INDEX.

Arboris Nucis, seu Juglandis, eiusque fructus, cura, auxilia, &c.	84. 12.
Arboris Amygdali, eiusque nucis, cultus, auxilia & secreta.	85. 13.
Arboris Punice, ac eius pomi, cultus, &c.	89. 14.
Arborum Citrij, Aurantij & Limonij, earundemque pomi, cultus, &c.	93. 15.
Arboris fici, ac eius pomi, cultus, &c.	96. 16.
Oleæ sativæ, ac eius baccarum, cultus, &c.	100. 17.

PLANTARVM ET ARBORVM QVÆ IN HOC OPERE CONTINENTVR, Catalogus seric alphabetica.

A Brotonum.	fol. 61.	Fœniculum	54.
Abſinthium.	61.	Fragaria.	61.
Allium.	34.	Frambœſia.	eadem.
Alticocalus.	93.	Groſſularius.	61.
Amarantus.	52.	Hyſſopus.	54.
Amygdala.	85.	Iris.	59.
Apium.	27.	Lactuca.	23.
Asparagi.	29.	Lauandula.	56.
Aurantia.	93.	Lilium.	50.
Bellis.	59.	Limonia.	93.
Beta.	28.	Maiorana.	58.
Blitum.	eadem.	Mala.	69.
Brasſica.	25.	Melones.	45.
Cepa.	36.	Mentha.	56.
Ceraſa.	78.	Mespila.	82.
Cinara.	46.	Mora.	79.
Citria.	93.	Nux & nuces.	84.
Cotonea.	76.	Ocimum.	52.
Cucumis.	43.	Olea.	100.
Cucurbita.	40.	Oxalis.	32.
Ficus.	96.	Pepo.	45.

INDEX.

Perfica.	80.	Rosmarinus.	54.
Petroselinum.	27.	Ruta.	31.
Phlogium.	59.	Salvia.	54.
Poma.	69.	Satureia.	eodem.
Portulaca.	28.	Solsequium.	56.
Porrum.	33.	Sorba.	82.
Pruna.	77.	Spinacea.	32.
Punica.	89.	Thymus.	56.
Pyra.	74.	Veronica, seu œilletus.	58.
Raphanus.	38.	Violæ.	51.
Rosa.	47.		

Qui plureis plantas & arbores requireret, consulat Ale-
xikepum, seu medicum Hortum nostrum.

OPVSCVLVM DE HORTENSIVM Arborum Insitione hæc habet.

<i>De Insitione quæ fit sub cortice & in trunco, ex Græcis Florentini Georgicis.</i>	<i>fol. 109. 1.</i>
<i>De Insitione quæ fit per inoculationem, ex græcis Didymi Geoponicis</i>	<i>110. 2.</i>
<i>Particularia de Insitione, ex Diophane Græco rerum agri scriptore.</i>	<i>111. 3.</i>
<i>De arborum generatione & insitione, ex secundo Geor- gicorum Virgilij</i>	<i>112. 4.</i>
<i>De Insitione, ex Iunio Columella.</i>	<i>113. 5.</i>
<i>De Insitione, ex Plinio.</i>	<i>115. 6.</i>
<i>De Insitione, ex Palladio: maximè earum arborum quas lib. 3. Horti nostri descripsimus.</i>	<i>118. 7.</i>
<i>De Insitione, ex Petro Crescentio.</i>	<i>120. 8.</i>
<i>De Insitione, ex Iouiano Pontano.</i>	<i>125. 9.</i>
<i>Insitionis ope & artificio multa ad stuporem vsque mi- randa fieri.</i>	<i>127. 10.</i>

OPVSCVLVM DENDRANATO-

MES, SEV SECTIONIS ARBO-
rum in sua membra, summa-
tim hæc proponit.

R adices, arboribus pro fundamento & pedibus esse.	fol. 129.
Truncum, arborum corpus esse,	ibidem.
Ramos loco brachiorum haberi.	ibidem.
Caules & surculos, manus ac digitos præ se ferre.	ibid.
Cortices loco cutis esse.	ibidem.
Humores sub cortice & partibus aliis, pro sanguine haberi.	ibidem.
Carnem cortici, ceu cuti subesse.	ibidem.
Venas per caules & surculos reptare.	ibidem.
Alburnum pro adipe in quibusdam esse.	ibidem.
Pulpam & nervos arboribus adesse.	ibidem.
Arborum carnes glandia quandoque habere.	130.
Arbores medullam gerere in ipso mediullio.	ibidem.
Calorē proprium & congenitum habere arbores.	ibid.
Vnde, & quomodo procedat in arboribus educatio, & alimonia.	ibidem.
Vnde tam multa germina in capitibus ramorū.	ibidem.
Vnde tot stolones in cruribus radicum arborū.	ibidem.
Dei summam sapientiam in arborum formatione elucere.	ibidem.
De prodigiosa & mirabili quarundam arborum amplitudine, & fructuoso prouentu.	ibidem.
Pulchra & philosophica de Nuce & quercu.	131.
Deum Cpt. Max. omnia sustinere.	ibidem.
	COM-

COMMENTARIOLVS DE
Hominis symmetria hæc habet.

Hominis corpus harmonicum esse organum, omni-
bus suis mensuris absolutiss. fol. 131.
Faciem hominis tribus constare dimensionibus. ibidem.
Staturæ hominis partes esse nouem. ibidem.
Commensurationem singularum partium corporis, in
longitudinem. 132.
Mensuram singulorum membrorum corporis in latitu-
dinem ibidem.
Dimensionem singularum partium corporis in altitudi-
nem. ibidem.

FINIS.

I

ANTONII MIZALDI
MONLVCIENSIS, MEDICI,
De Hortorum cultu, cura,
auxiliis, & secretis,
LIBER PRIMVS.

Hortorum institutio, & priscus vsus.

CAPVT I.

PICVRVS ille ocij, vt tradit Plinius, magister, primus hortos instituisse fertur Athenis: nam, antea, moris non fuerat, in oppidis rura habitare. Sanè, apud priscos Romuli nepotes, hortus nihil aliud fuit, quàm pauperis agellus, & rustici qualiscunque prouentus, victum innocentissimum, & frugalissimum porrigens, & mensam, sine arte facilem, ac ne longius eundum esset, ilico instructam, leuique apparatu lautissimam exhibēs. Qui tum maximè placebat, quod igni non egeret, sumptibusque macelli parceret, ac merces, cum herbaceas, tum arboreas, oppidatim venales, quouis tempore præberet: re semper expedita.

*Epicurus
primus hor-
torum insti-
tutor.*

*Prisca hor-
torum com-
moditas, &
vsus.*

B

& ad extemporaneum alimētum, præsentissimā.
Quod Virgilius in Moreto, doctè, & eleganter
(vt omnia) expressisse mihi videtur, de Simulo,
exigui horti, cultore rustico, & laboris patien-
tissimo, hunc in modum scribens:

Priscorum
hortorum
descriptio
pulcherri-
ma.

Non illi suspensa focum carnaria iuxta,
Durati sale terga suis, truncique, vacabant:
Hortus erat iunctus casulæ: quem vimina pauca,
Et calamo redimita leui, munibat arundo:
Exiguus spatio, variis sed fertilis herbis:
Non illi deérat, quod pauperis exigit usus:
Interdum locuples, à paupere, multa petebat.
Nec sumptus erat illud opus, sed regula curæ,
Si quando vacuum casulâ, pluviæ ve tenebant,
Festâ ve lux: si fortè labor cessabat aratri,
Horti opus illud erat, &c.

Deinde subdit,

Horti pri-
scorum pro-
uentus erat
populi.

Verum, hic non domini, (quis enim contractior illo?)
Sed populi prouentus erat: notisque diebus
Venaleis olerum fasceis portabat in urbem:
Indè domum ceruice leuis, grauis ære redibat,
Vix vnquam urbani comitatus merce macelli.
Cæpa rubens, seclique famem domat area porri:
Quæque trahunt acri vultus nasturtia morsu.

Quomodo
ex agris in
oppida ve-
nerint hor-
ti.

Haftenus Maro, de prisco, & rustico usu horto-
rum: qui in oppidis antè habitare non noue-
rant, quàm gulæ delitiæ, & ventris prodigia, Epi-
curo duce, ex agris, eò, vt diximus, cômigrare il-
los impulissent. Nâ, vsque adeò paulatim illece-
brosa inualuit voluptas, vt, absque vlla Orphei
lyra, vlla Amphionis testudine, arbores, fructus,
olera, flores, & rustica alia solatia, (vt Prolego-
mena

mena in Medicum Hortum nostrum abundè testantur) intra muros, etià à remotissimis agris, montibus, & syluis, deduxerit, feceritque, vt nequam in domo censeretur materfamilias, cui indiligens, & neglectus esset hortus. Verū enim uero, recisa longæ narrationis præfatione, tempus est, vt instituti nostri fores aperiamus, & hortorum structuram, cultum, auxilia, ac secreta, fœliciter aggrediamur, & cuique dilucidè ac breuiter explicemus.

*Parascene
ad seriam
hortorum
narrationē.*

Quæ utilitas expectanda ab hortis. Adhæc, quis usus, finis, ac scopus esse debeat culturae illorum.

CAPVT II.

ILLE utilissimum, ac iucundissimum hortum est habiturus, qui & colere sciet, & poterit, ac volet. Neque enim scire, aut velle cuiquam satis fuerit, sine sumptibus quos exigunt opera: nec rursus faciendi, aut impendendi voluntas profuerit, absque arte, & scientia. Quia, caput est in omni negotio, nouisse quid agendum sit: quemadmodum, ex Varroniano Tremellio, appositè tradit Columella. Qui hæc tria, ad manū habuerit, & hortum seriò sibi construere voluerit, duo illi rursus spectanda erunt: utilitas nimirum, & voluptas: utilitas, fructum habet comitem: voluptas verò, delectationem, & vt scribit Varro, iucunditatem. Erit itaque hortus construendus, & colendus, imprimis, ad vsum vitæ necessarium, deinde, ad sanitatem, ac vireis, cū corporis, tum animi, à morbis reficiendas, vt adnotauit

*Qualè exigat dominus
& colonus
hortus non
vulgaris.*

*Utilitas &
voluptas
hortos bene
cultos comi-
tantur.*

B ij

*Quis finis,
ac scopus,
cultura hor-
tensium.*

Palladius, & sæculis aliquot ante eum, Florenti-
nus, scholæ Græcorum geponicorum doctor
eximius: postremò ad delectationem ex aspectu,
& iucunditatem ex odoris fragrantia: omnium-
que maximè, vt & domino, & colono, dapibus,
menfas exornet, inemptis. Quæ omnia, & multò
plura, Virgilius, longè post Varronem, & sæculis
aliquot antè Columellam & Palladium, in suo
hortulo, elegantissimè hoc Iambico significauit:

*Horti cul-
tissimi lau-
des, fructus,
& vsus.*

Hortus salubreis præbet corpori cibos:
Variósque cultus sæpè cultori refert,
Olus suaue, multiplex herbæ genus:
Vuas nitentis, atque fæctus arborum.
Non desit hortis & voluptas maxima,
Multisque commixta modis iucunditas.
Flores nitefcunt discolore gramine,
Pinguntque terras gemmeis honoribus:
Opaca præbent arbores vmbacula,
Prohibentque densis feruidum Solem comis:
Aues canoros garrulæ fundunt sonos,
Et semper aures cantibus mulcent suis.
Oblectat hortus, auocat, pascit, tenet:
Animoque mæsto demit languores graueis.
Membris vigorem reddit, visus capit:
Refert labori plenior gratiam:
Tribuit colenti multiforme gaudium.

*Mira, et in-
explicabilis
horti com-
moditas.*

Hæc sunt quæ docta, & melliflua Maronis mu-
sa, de fructu, vsu, & laudibus horti cecinit. Qui
vnus, si fieri potest, in propinquo esse debet, vt
dictorum commodorū particeps fiat dominus,
& frequenter ad illum veniat, seque frequentius
véturum denunciaret: non enim temerè dici solet,
frontem

*Cur horti
propinqui
esse debeât.*

frontem domini plus prodesse, quàm occipitiū. Nam sub hoc metu, & olitorē, & operas omneis, in officio continebit. Vt interim non omitam, quòd eius vestigium, hortum, vt postea dicemus, summè impinguabit, ac multò lætiorē, fœcundiorēque reddet.

Modus, & secretum, ædificandæ viuæ sepis, ac validæ, quæ futura sit horti tutissimum, & perenne munimentum. CAP. III.

QVONIAM extremæ demetiæ censetur esse, hortum habere ad vnguem excultum, probè consitum, & curiosè institutum, sed qui dies, ac noctes pateat, tam incurfibus, quàm iniuriis deprædantium hominum, & deuastantium quadrupedum, atque alitum: idcirco de illius munitione, & sepimento, omnium primùm, hîc scribā. Quibus copia suppetit, hortos parietibus cingunt, ac vestiunt. Alij, macerias, luto & lapide circa illos erigunt. Plerique, tenuis fortunæ homines, paleato vtuntur fimo, & limo: aut saxa in ordinem congesta, illis coagmentant. Sunt, qui fossis, & aggeribus circumdant: quod summè vitandum est, nam horti humores ita subducuntur, nisi fortè locus palustris fuerit. Rustica turba, & plebeia, in syluis recisa spineta, vimineta, & arundineta, pro munimento illis adaptat. Quod Virgiliū adnotauisse, paulò antè docebamus, his verbis:

*Hortus erat iunctus casulæ, quem vimina pauca,
Et calamo redimita leui munibat arundo.*

Verumenimuerò, sepes, ad hunc modum institu-

B ii

Hortu debere diligenter claudi, & muniri.

Varie hortorum munitiones, & sepimenta.

Virgilius in Moreto.

ta, fatigabili labore quotannis ferè est reparanda: appositisque adminiculis, subindè religanda, & instauranda. Quæ, si firmis, viuísque radicibus niteretur, colonum, magno tædio, impensâ, & sudore leuaret. Nam, præterquàm, quòd labi, aut euertere nesciret, nisi radicitus effodiatur, etiam, ne fulmine quidem, nec aquis, nec ferro, nec ventis, aut procellis (vti iam dicta munimenta) imò, verò, ne igni, qui cuncta solet edomare, aboleri quiret. Huius rationem, & structuram, Democritus, in suis Georgicis græcis, longè ante Columellam, & Palladium, facilè, & ingeniosè ostendit. Opportuno tempore (inquit) colligito rubi vastissimi, quem caninum vocât, necnò, paliuri semina maturissima: ad hæc oxyacanthæ fructus, & cum erui farina, vel alterius leguminis, ex aqua, ad mellis crassamentum, omnia macerato: iis que miscellaneis, puteales, vel nauticos funes, aut alios vetustate detritos, ac iam ferè putrescentes oblinito, & ita inducito, vt intra illorum fibras, & capillamenta, recepta semina seruari possint, vsque ad verni temporis initia. Quo aduentante, & blandiente, vbi sepes futura erit, duos sulcos, à se, duobus, tribusve pedibus separatos, sesquipedali altitudine institue: & prædictos funes, cū impressis seminibus, leui terrâ, ibi adobruere, & si opus fuerit, identidem irriga. Ita fiet, vt intra mensem, plus minus, tenella sepes surgat, ac procedat. Quæ adminiculis adiuuanda erit: quibus, inter se, per vacua sulcorum spatia, enata coniungentur spineta, futura horti, vel agri, validissimum munimentum, & aduersus externas iniurias, tutissimum propu-

*Vina sepis,
ac valide,
facultas, &
comoditas.*

*Erigenda vi-
na sepis ra-
tio, ex De-
mocrito.
Pro paliuro,
quo carem,
albispini se-
mina pote-
ris suppo-
nere.*

*Ingeniosum
muniendi
horti secre-
tum.*

propugnaculum. Columella, virgeam, & ligneam
sepem, spatio, quod fulcis interiacet, erigendam
præcipit: quam superfcédant vtriusque fulci sen-
tes, & habeant, priusquam roborentur, in quo
sefe recipiant, & conquiescant. Alij, vt Diopha-
nes, inter Græcos geoponicos celebris, & cum il-
lo, plerique alij, viuam sepem, hunc in modum,
erigunt. Virgas rubi crassiores in segmēta, & par-
tículas proscindunt, easque, scrobibus, palmari
altitudine apertis, sedulò obruunt, ac quotidie,
donec germen erumpat, & frondere conspician-
tur, fossione, ac rigatione, si tempus inuitet, nu-
triant, ac refocillant: & ita, sepem validam, tutam,
ac perennem. construunt, & ædificant.

*Viua sepi
adificande
alia ratio.*

De hortorum situ, aqua, & terra. Cap. IIII.

HORTI ab area, stabulis, & fœnario, longè
siti esse debēt, si quidem, id fieri potest. Nam,
palearum puluerem, ceu inimicū, ægrè patien-
tur, ac sustinent: imò, verò, ne paleas ipsas, quòd
olera lædant: quemadmodum scripsit Florenti-
nus Græcus, in suis georgicæ doctrinæ præce-
ptis, & institutionibus. Nam, hærendo, folia per-
forant, quæ perforata, statim aduruntur. Profunt
tamen radicibus, perindè atque stercus, sed ra-
mulis, & foliis, nocentissimæ iudicantur: adhæc,
arborū fœtibus, qui lignosi non sunt, omnium-
que maximè vitibus, & inter lignosos, amygda-
lis: vt alibi scribemus. Horti positio optima &
laudabilis erit, si leniter inclinata, planicies, cur-
sum fluentis aquæ, per discreta spatia exceperit.

*Paleæ &
earum pul-
uis sunt hor-
tis inimicis-
sime.*

*Horti, quæ-
nam posi-
tio optima,
& lauda-
bilis.*

B iiij

In quam rem, si defuerit fons, eius loco, aut imprimendus erit puteus, aut, si id nequeas, cisterna, ut vocant, superiori parte constructur: ut illinc aquas, conferente pluuiâ, hortus, per æstiuos ardores, excipiat. Quod, si his omnibus facultatibus carueris, hortum, tribus, vel quatuor pedibus altius fodies, ad similitudinem pastini, ut loquitur Palladius: nam, ita cultus, siccitates negliget. In quo, id quoque obseruabis, ut, quem humoris natura non adiuuat, per partes diuidas: & hyeme ad Meridiem, æstate verò ad Septentrionem, spatia colenda conuertas. Iam, quod ad hortensem terram attinet, salsa, cane peius, & angue, vitari debet, perinde atque amara, si Virgilium audire velis.

*Secretum,
pro hortis
sicciosis.*

*Salsa terra, Salsa etenim tellus (inquit) et quæ perhibetur amara,
Et amara, Frugibus infelix: ea nec mansuescit arando,
vitanda. Nec Baccho genus, aut pomis sua nomina seruat;
Multaque degenerant, succos oblita priores.*

*Quenam
terra sit hor-
tis optima.* Optima itaque hortis ea censetur esse terra, quæ neque æstate valdè resiccatur, neque argillosa est, neque arenosa, & aspera, neque hiatibus per æstus obnoxia, ut scripsit Didymus in suis agriculturæ Commentariis græcis. Nam, quæ æstate resiccari solet, sata omnia, & implantata perdit, aut eadem tenuia, & imbecilla parit: argillosa, nimium est tenax: arenosa, & aspera, contrà: idcirco, neque nutrire, neque aquâ admittere solet. Terram, itaque hortis accommodam deprehendes, si aqua lotam, ac dissolutam, limum multum habere videbis. In quo, si superauerit aquositas, ineptam, ac infœcundam iudicato. Si manu, ac digi-
tis

*Terre hor-
tensis pro-
basio.*

tis contrectando, valde glutinosam, aut tenacem
 repereris, ac si esset cera, prorsus inutilem cense-
 to. Oportebit, autem, ante omnia, elapidatum ef-
 se horti solum, ut Plinio placet, adhæc, quammi-
 nimè rimosum: ne Sol penetrans, plantarum ra-
 dices exurat. Eligetur itaque, optimum, ac gene-
 rosum solum, cui semina committas: vel ob id,
 quòd nutrice, quàm matrem, sæpenuerò con-
 ueniat, partui indulgentiorem esse. Caterùm, il-
 lud nec dissimuladum duxi, nec prætereundum, *Quenã ter-
ra laudabi-*
 quòd hortensis terra, quæ fluminibus, aut perpe- *lis, & gene-
rosa dici de-
beat.*
 tuis aquis circumdatur, non semper est laudabi-
 lis: nam, fata, & plantata quædam, aqua facilè se-
 nescunt, fructusque (siue herbacei fuerint illi, si-
 ue arborei) insipidos, ac humidulos plerunque
 gignunt. Erit, itaque, terra illa temperatæ vberta-
 tis, & culturæ facilis, quæ nec madida est valde,
 nec sitiens: ad hæc, quàm recenter effossam alites
 quærunt, & maximè corui, fossoris vestigia co-
 mitantes. Si improba fuerit, quidam emendari
 dixerunt, si super tenuem, pinguis iniiciatur, aut
 gracili aridulæ-ve, humidæ ac præpinguis miscea-
 tur. Sed hæc operæ extrema est dementia. Quid
 enim potest sperare, qui talem colit terram? Iu-
 uabitur itaque optimo stercore: de quo nobis
 nunc demum dicendum.

De hortensium stercore, & stercoreatione. Cap. V.

NON defuerunt apud priscos, qui stercora- *Stercoratio
à nonnullis
priscorum
damnata.*
 tionem hortorum, ædibus plerunque vici-
 norum, penitus damnauerint, quòd ea non mo-

*Antiqua a-
grorum ster-
coratio.*

*Stercoran-
da terra mo-
dus.*

*Quomodo
iniiciendum
stercus.*

dò aërem inficiat, sed etiam, hortensia quævis in-
suauiora, & corruptibilia reddat. Et hac in re, ma-
ximè laudant Hesiodum, qui, in rustico opere,
sciens omiserit agrorum stercorationem, & hinc,
salubritati locorum potius consuluerit, quàm
fertilitati agrorum: sat, superque esse arbitratus,
ex lupinorum, fabarum, pisorum, cicerum, & alio-
rum foliis, caulibus, & siliquis, tempestiuè sub-
uerfis, agrum pinguescere, non, verò, putri ac pe-
stilenti materiâ imbui: quæ, in fata, quibus quoti-
die vescimur, plerunque transire solet, noxâ irre-
parabili. Huius opinionem, quia, nec vereres, nec
recentiores agricolæ sequuntur, aptam sterco-
rationem vbiq; commendantes, idcirco, de illius
naturâ, & usu, hic pauca scribere constitui: omni-
umque primùm monere, quòd proba terra, mul-
to stercore non indiget: arida, & tenuis, copiosis-
simo: arida tantum, (inquit Maro) ne saturare fi-
mo pingui pudeat sola. Quæ verò media est, me-
diocri letatur. Addo, quòd, sicuti stercus bonum,
terram bonam, meliorem, lætiorémque reddit,
(vnde Latinis lætamen dictum) & malam, ac vi-
tiosam, summè iuuat, ac emēdat: ita, prauum, mo-
do cōtrario, deteriore facit. Præterea, terra non
stercorata, alget: plurimum, verò, stercoreata, adu-
ritur. Vnde, satius est, id sæpè facere, vt tradit Co-
lumella, quàm supra modum. Oportet, autem,
plantantem hortulanum, stercus ad radices sta-
tim non iniicere, sed primùm, tenuem terram il-
lis immittere, deinde stercus, quod rursus terra
regendum erit. Ita enim, neque comburentur
plantæ, neque stercorearia caliditas ilicò exhala-
bit.

bit. Quod ad præstantiam fimorū, & stercoreum
attinet, Græcorum geoponici, quibus subscri-
bunt Latinorum plerique, columbinum præsta-
re aiunt, quod sit multā caliditate præditum, ex
quo, rarius proiciendum cēsent, & veluti semen
spargendum, vt terram possit fermentare, & non
aceruatim ponendum, vt solet pecorum stercus,
quemadmodum scribit M. Varro. Est etiam vo-
lucrum laudatissimum, ob acrimoniam, præter-
quā palustrium, & natantium, propter super-
fluam, & excrementitiam humiditatem. Quan-
quam & hoc postremum aliis remissum vtile ef-
se potest, vt ex Quintiliorum Græcis georgicis
testatus est idem Varro. Secūda laus, asininum de-
betur, quod natura fertilissimū sit, ac minimū
herbarum procreet, omnibūque plantis sum-
moperē profit, & olera suauissima, ac dulcissima
reddat. Tertio loco habetur caprinū, acerrimum
existēs: quod ouillum sequitur, pinguius tamen:
post hoc, verò, bubulū: deinde suillum, illis mul-
tò præstantius, nisi, ob multam caliditatem, fata
perureret, illis que olidum nescio quid concilia-
ret. Vilissimum omnium, & deterrimum, ex Græ-
corum sententia, est equorū, & mulorū, si solū
per se iniiciatur: acrioribus, tamē, vtiliter remisce-
tur. Verumenimverò, illud, præ omnibus, & oli-
toribus & colonis summē est obseruandum, ne
annuo stercore, si fieri potest, vtantur: nam, præ-
terquā quod nullius est utilitatis, bestiolas etiā
quamplurimas gignit: triennale valde bonum
existimatur: longiori enim tempore, quicquid
habuit fœtidi, ac mali vaporauit: & si quid du-

*Stercorum
præstantia.
Columbi-
num.*

Volucrum.

Asininum.

*Caprinum.
Ouillum.
Bubulum.
Suillum.*

Equinum.

*Recens ster-
cus hortis
inutile.*

*Oleribus
stercus opti-
mum cinis
tenuissimus*

rum inerat, remolliuit ætas. Utut fuerit, stercus omnium optimum, herbis, ac oleribus censetur esse cinis tenuissimus, naturâ calidus. Nam, pulices hortenses, vermes, erucas, limaces, ac animalcula alia, stirpes depopulantia, occidit, vel abigit. Prædictorum, tamen, inopiâ, in vsum venire poterunt reliqua, ligonibus sæpenumerò transmutata, & confusa. Sed hîc te nolim ignorare, aquosum hortum, maiorem stercoreis copiam desiderare, siccum verò minorem. Quòd si nullum stercoreis genus suppeteret, fabulosis locis cretam iniecerè optimū erit: cretosus verò, ac nimium densus, fabulum. Atque ita, hortensia non solùm læta excitabuntur, sed etiam pulcherrima euadent, quemadmodum adnotauit Columella, Romanorum hortorum cultor diligentiss, & doctissimus. Sit hoc Plinij postremū: Quocunque tempore, hortum, vel agrum stercoreare libuerit, valdè curandum est, vt ab occasu æquinoctiali spiraret ventus, sitque Luna decrescens ac sicca. Nam, obseruatione tali, mirū in modum augetur vberitas: sicuti, post Græcos, adnotauerunt Latinæ rustificationis doctores.

*Quid agen-
dum in ster-
coris penu-
ria.*

*Quenam
obseruanda
in stercorea-
do orto.*

De hortensium satione, & seminibus. CAP. VI.

*Horto mul-
tū confer-
re ster com-
modum.*

Antequàm de hortensiu satione aliquid scribā, iuuat præmonere, multū conferre orto, iter olitori ferenti, vel plantanti, aut quiduis aliud facienti, opportunum, & præsentia domini accommodum. Qui libentiùs eò commeabit, & acta aut agenda obseruabit, si non reformidet

vexa-

vexationem, eritque vestigium illius stercoreis loco, quemadmodum scripsit M. Cato, rerum agri, priscus interpretes & ad vngue factus. His positis, ad rem venio. Non sum nescius quosdam præcepisse, hortum vel agrum non esse disseminandum, nisi cum terra pluuiis permaduerit. Quæ si tempestiue & opportunè descendant, non improbo. Si, quod nonnunquam euenit, tardè labantur, quantumuis sitienti horto vel agro, semen committi poterit, ex Columellæ sententia. Quæ res in quibusdam prouinciis, vbi cæli status talis est, vsurpari solet. Nam, quod sicco solo ingestum est, perinde, ac si esset domi repositum, non corrumpitur. Atque, vbi venit imber multorum dierum sementis vno die surgit. Verum enim verò, ab auibus, & formicis, interim periclitatur: nisi ante sationem ei succurratur, illis auxiliis, quæ proximo capite exponemus. Vt ut fuerit, dabitur opera, ut hortus, vel ager, qui vere conseri debet, sub finem autumnii ante gelicidia pastinetur. Et qui autumno, oleribus, aut herbis vestiendus erit, æstatis initio conuertatur: ut hybernis frigoribus, vel æstiuis Solibus, (de magnis hortis loquor) gleba soluatur: ex Maronis præcepto, hunc in modum scribentis,

-glebâsque iacenteis

Puluerulenta coquat maturis Solibus æstas.

Ad hæc, ut prauarum herbarum radices necentur. Cumque sationis appetet tempus, quod vnicuique regioni suum est, ac proprium, runcandus erit, ac prorsum exherbadus hortus: dein quo dictum est modo, stercoreandus. His peractis, in a-

Quando seminandus hortus.

Hortensis philosophia pulcherrima.

Quanam agenda ante sationem hortensium.

*Temporis clemencia
sationi opportuna.*

*Frigidis temporibus
nec arandum, nec
serendum.*

*Satorum
defensio.*

reas digeretur: quæ ita informandæ erunt, autore Columellâ, vt runcantiû manus, ad dimidiam latitudinis partem faciliè peruenire possint: ne, dum herbas inutiles illæ persequuntur, semina pedibus interim proculcet olitor. Verum, summè adnitendum erit, vt sationi serenitas, & temporis clementia succedat. Nam, fauente cælo, tepētibz locis, & à Sole illustratis, citissimè prorumpunt, ac pullulant semina: quibus ætas etiam nō nihil conferre solet. Quapropter, videndum erit, vt scribit M. Varro, ne vetusta, exucta, mista, rugosa, emaciata, languida, aut adulterina, vel abortiua fuerint semina: quin potiùs vegeta, plena, recentia, ac succulenta. Quæ, dum proiicientur, vel serentur, boreales dies, ac valde frigidi, vitabuntur. Nam in his, terram veluti horridulam, & occlusam, semina ægrè recipere, ac fouere manifestū est: diebus serenis, ac temperatè calidis, contrà. Quod Virgilium, georgicæ disciplinæ doctorem eximium, sic præcepisse audies:

*Nec tibi tam prudens quisquam persuadeat autor,
Tellurem Borea rigidam spirante mouere:
Rura gelu tum claudit hyems: nec semina iacta
Concretam patitur radicem affigere terra.*

Si verò timor fuerit ne frigoribus, pruinis, ardoribusue perurantur, offendanturue, paleis contingi poterunt: quibus transversæ virgæ imponentur, & virgis arundines, aut sarmenta, ne à ventis rapiantur, vel ab auibus deprædètur, ex Columellæ præcepto. Sunt apud Græcos rerum agri scriptores, qui sementem, augescēte Lunâ, à quarta scilicet vsque ad plenam, facere consulant, dum illa

illa sub terra est. Alij securiorem viam excogitan-
 tes, sationem præcocem non probant: quare in
 duo, & tria, & quatuor tempora, illam partiun-
 tur: futuri temporis incertitudinem, hoc modo
 vitare satagentes: & rusticanum Columellæ ada-
 gium, in memoriam reuocantes, Serere ne dubi-
 tes. adhæc Virgilij illud,

*Satio quã-
doque par-
tienda.*

Et dubitant homines serere, atque impendere curam!
 quod vnum, ad cerealiũ sationem potius detor-
 querem, quàm hortensium. Oportebit, itaque,
 eum, qui seriam sationem, & plantationem insti-
 tuit, videre, vt proba sint semina, terra apta, ster-
 cus bonum, & aqua prompta. Nam semina, quæ
 indè generabuntur, similia efficient: terra apta,
 sibi credita, optimè seruabit, ac fœcundabit: ster-
 cus succulentior reddet terram, adhæc laxio-
 rem, vt aquam facilius admittere possit, quæ ra-
 dicibus impertiatur: aqua, verò, quasi ex ybere,
 omnia alet, ac fouebit.

*Superiorum
compedium
breue.*

*Auxilia, & secreta pro hortensibus seminibus, tam ante
 sationem, quàm post: ne ab aliqua, cum interna, tum
 externa afficiantur iniuria.* CAP. VII.

FRVSTRA sudabit hortēsis colonus, & qui-
 uis alius, si fata à bestiolis lædantur, vel ab ali-
 tibus depopulentur, aut aliã quãuis iniuriã affi-
 ciantur, siue intus illa contingat, siue foris fiat.
 Quod vt vitare possit, opportunè ad sequentia
 auxilia, & secreta, animum conuertet. Si semina
 terræ mādanda, succo semperuiui paulò ante sa-
 tionem madefacta fuerint, ab auibus, formicis,

*Secreta pul-
cherrima p
seruandis in
terra semi-
nibus absq;
vlla noxa.*

agrestibus muribus, & aliis hortorum prædonibus, non solum illæsa seruabuntur, sed, quæ inde nascentur, etiam præstantiora euadent, de Africani experimento, vt in Græcis rerum agri Commentariis adnotatum, & à Latinis agriculturæ autoribus repetitum obseruauit. Quod verissimum esse, tametsi docuit experientia, tamen, quia herbe huius larga vbique non potest esse copia, eius loco, fuligine quæ supra focos inhæret, satis omnibus incolumitatem tueri etiam licebit, si collecta pridie quàm satio fiat, seminibus remisceatur: vel aqua macerationis eius semina ipsa conspergantur, vt totâ nocte succum trahant, & ebibant, quemadmodum scripsit Columella. Eadem à malis omnibus, & hortensibus incommodis tuta seruari tradunt Græci geoponici, & post illos, Plinius & Palladius, si equæ, aut asinæ caluaria, sed nō virginis, intra hortum ponatur: vel in eius medio, affixa palo erigatur. Nam, quæcunque spectabit, sua præsentia fœcundabit, & illæsa custodiet. Addit Plinius esse allium in aruis, alium nuncupatum, quod aduersus improbitatem alitum, semina eruentium, ac depopulantium, coctum (ne possit renasci) vtiliter obiicitur: Hoc, quæ deuorauere aues, stupentes manu capiuntur. Africanus ad eam rem modicum frumentum vel hordeum vino incoctum, aut infusum, veratro admiscet, ac foris per arearum horti ambitum disseminat, fata quæuis ab auium iniuria hoc modo vindicans. Sed eas mortuas, vel inebriatas, arundini ex pedibus suspendi iubet. Nec omittit cancrorum fluuiatilium decoctum, quo si

Vt fata seruentur incolumia.

Auxilium aduersus mōstra hortensia.

Secretum ne semina ab alitibus depopuletur.

Res mira de cancrorū decocto.

quo si semina consperferis, ab alitibus (res mira) nunquam aggredientur: imò verò, quæ ex his nascentur, durabunt salua, & immunia ab omnibus bestiolarum iniuriis. Sunt qui planta sola decocti huius aspergine, felici successu, tantum perfundant. Quæ res, mihi, & amicis, plus millies fuit probata, sed certâ lunari periodo. Nonnulli contusa cyparissi folia, feminibus remiscunt, & subactæ, ac stercoreatæ terræ committunt, & ita ab omni corrosione inde nascentia liberant. Alij, cerui, aut elephantis cornu siccum, & concisum, vel derasum, aut elimatum, feminibus intermiscunt: vel aquâ madefactionis illorum spargeda semina imbuunt. Virgilius, nitro, aquâ diluto eadem irroranda, vel amurca tingenda consulit.

*Vt semina
ab omni
corrosione
liberentur.*

*Seminis me-
dicamenta
ex Virgil.*

*Semina (inquit) vidi equidē multos medicare serētes,
Et nitro prius, ac nigra perfundere amurca,
Grandior ut fœtus siliquis fallacibus esset:
Ut quanuis igni exiguo properata maderent.*

Græcus Apuleius illa vino conspergit, atque ita minùs ægrotatura existimat. Quæ etiam iuuantur aquâ, & amurcâ respersa. Sunt Græcæ agriculturæ doctores aliquot, à Columella, Plinio & Palladio probati, & laudati, qui cucumeris sylvestris radices, totâ diem, & noctem aquâ macerant, eamque feminibus, repetita aspergine, suffundunt: & postridie, pallio velata semina illa, terræ committunt: hinc arbitrantur, meliora eua-
sura, & à malis omnibus certò eripienda. Idem Apuleius lentem modicam dum feruntur, illis remiscendâ censet: nam, aduersus ventorû molestias natura resistit. Vult præterea pro fatorû in-

*Græcorum
& Latino-
rum agrico-
larum secretis
pro semini-
bus pulcher-
rimum.*

C

*Rubetana
secretum
magnum.*

columitate, ante pastinationem, & fossionem, ranam Rubetam, Græcis Phrynon dictam, noctu, circa hortum, vel agrum deferri: postea in fictili vase inclusam, medio horto, vel aruo adobruui: & appetente sationis tempore, effodi, ac procul abici: ne ibi nascentia, amara, & insuauia euadant. Sed pulchrum erit huc proferre elegantissimos Columellæ versus, quibus medicamenta seminibus sanè quàm appositè præscribit.

*Columelle
medicamē-
ta pro semi-
nibus tuen-
dis.*

*Profuit interdum (ait) medicantem semina, pingui
Palladia sine fruge salu, conspergere amurca:
Innatā vel laris nigra satiare fauilla:
Profuit & plantis latices infundere amaroꝝ
Marrubij, multoque sedi contingere succo.*

*Democriti
physicum
experimen-
tum ne à iu-
mentis aut
pecore lada-
tur sata.*

Ægyptiorum Græcorumque agricolarum scho-
la tradit, semina incorroſa, & à bestioliſ illæſa
permanere, quæ Luna ſemiplena terræ mandata
fuerint. Hic penè præterieram phyſicum, pro ſe-
minibus, & plantis Democriti experimentum, à
Neapolitano Palladio diligenter adnotatū. Pa-
gueros (inquit) ſeu marinos caneros, vel fluuiales,
non pauciores quàm decē, in vas aliquod aquā
plenum miſſos, tegito: & ſub dio exponito, vt
diebus decem inſolentur: poſtea ſemina, quæ vo-
les in terra illæſa permanere, aquā illā ad dies o-
cto perfundito: idque octonis diebus peractis,
vt vult Palladius, repetito, donec, quæ optaueris,
ſolidè adoleſcant: experimētum miraberis. Nam,
ex ſeminibus illis quacunque naſcentur, non ſo-
lū à ſe iumenta & pecora arcebunt, ſed etiam
beſtiolas quaſuis. De quibus paulò poſt ſcribe-
mus,

mus, & sparsim de aliis seminum auxiliis, vt se proferet occasio, dicemus.

*De hortensium sarritione, runcatione, & rigatione:
cum prognostico fertilitatis, vel sterilitatis cuiusque
sementis.* CAP. VIII.

PERACTA ritè semente, sarritionis sequens debet esse cura, de qua inter autores agriculturę non admodum conuenit. Nam quidam negant eam quicquam proficere, quòd hortensium radices sarculo detegantur, & plerunque succidantur: atque si frigora inceserint, gelu prorsus enecentur. Ex quo satius esse putant runcatione & expurgatione tempestiuè vti. Pluribus tamen sarriri placet: sed neque eodem modo, neque iisdem temporibus: pro incolarum consuetudine, soli ingenio, & cœli statu. Vtut fuerit, his locis in quibus sarritio desiderabitur, ea non antè aggrediatur, quàm hortensia proprias areolas vestire occæperint, & grandiusculum incrementum, pro cuiusque natura ac modulo, ritè admiserint. Sarritionem sequetur runcatio: in qua diligēter cauendum erit, ne germina, tenellós ve partus & flosculos iniurioso tactu aut transitu lædamus, vel tractemus. Quare illam suscipiemus aut antè, aut vbi defloruerint plantæ, vel vbi solidas radices egerint. Ad rigationem venio, quæ Solibus æstiuis, & maximè circa exortum Caniculę, summo perè solet prodesse ac probari: hora, inquam, matutina ac vespera, vt vult Plinius: cui subscrit ratio, nimirum ne à Sole inferueat aqua, &

Controuersia inter agriculturę autores de sarritione, & eius modo ac tempore.

De runcatione, & quid in ea obseruandum.

Rigationis opportunus tempus, & qualis debeat esse aqua.

*Rigationis
modus &
formula.*

*Prognostico
fertilis
vel sterili-
tatis seminum
quoruncun-
que.*

radices adurat. Sed ne tum quidem nimiae debet
esse rigationes, quonia inebriatis radicibus nocent. Pro quibus haurienda non est aqua putei altissimi, ne nimia frigiditate & cruditate radices percellat. Quod si alterius praesens non adfuerit facultas, horis aliquot ante haurienda erit, & sub dio exponenda, ut tepescat. Verum enimvero, falsa omnes aquae summopere hic sunt fugienda, praeterquam in raphano, beta, ruta, & cunila: quibus falsa aqua peculiaris medicina solet esse, (ut tradit Plinius) in falsis aquis: quae alioqui & suauitati & fertilitati conferunt: ceteris dulcium aquarum rigua profunt. Sed utilissimè ex his, quae suauissimè habentur. Minus utiles esse solent stagnis haustae, & quas elices inducunt, quoniam herbarum semina inuehant: praecipue tamen imbres plantas alunt, nam illis innascentes bestiolae necantur. Rigationis modum stirpium aetas temperabit. Nouellae enim plantae minus sitiunt: & quae assuevere, summè rigari desiderant, idque leniter ex clepsydra, ut aequaliter bibant radices, & non immergantur: nam ita animam terrae exhalatione vanescentem retinent. Ergo non vniuersim ingurgitabuntur plantae, sed quomodo sitient, ita stillabitur aqua, velut ex vbere alens & non inundans. Sed in re pueris & virgunculis notissima, versatū satis. Iam quod attinet ad prognosticon fertilitatis aut sterilitatis seminis cuiusque, tam sati quam seminandi, hac via procedes ex Zoroastris & veterum Aegyptiorum experimēto. Diebus viginti aut triginta ante Caniculæ exortum (qui in hac Gallica cœli

cœli inclinatione, ferè contingit circa decimam septimam diem Iulij) in quopiam loco diligenter subactò, de vnoquoque semine legitimo & recenti, probationis gratia, diuisis spatiis ac signatis, paululum seres: & si aëris vrgebit incendium, opportunè rigabis: vt proiectū in aridam commodius pullulet, & ante cosmicum dicti syderis exortū, tempestiuè se prodat. Hoc peractò, sedulus obseruabis, exorto Procyone, quodnam è iactis seminibus incolume, vegetū ac illæsum emerferit, & durauerit: atque illud fertile ac fecundum euasurum prædices: reliquū verò quod non prodiit, aut vietam, languidamque & flaccidam plantulā emisit, inutile ac sterile futurum tibi suadebis. Nam certo certius est, insanum & æstuans Caniculæ sydus, per illa sua canina incendia, *κυνόλυπα* Græcis nuncupata, quædam ex satis lædere, alia verò minimè. Ex quo noxæ, vel beneficij indicium per annum futurum vnicuique sementis generi, sydus natura aridum ac feruens præsentī exitio vel salute nunciabit ac præmittet. Hortensium morbos, sterilitatem & pestes alias tibi proponet cap. 2. lib. 3. sequentis.

Mira syderis Caniculæ vis insana.

Canicula sydus natura aridum ac feruens.

Auxilia & secreta aduersus hortenses vermes, pulices, erucas, blattas & limaces, tam olera quàm arbores & fructus vitiantes ac erodentes. CAP. IX.

NEMO est qui passim non videat (nisi fortasse talpa fuerit) hortēseis diuitias à variis bestiis & animalculis, tam sub terra, quàm supra, variè infestari, & eam ob rem plerunque ægrota-

Hortensia variis iniuriis obnoxia esse.

re, atque nisi auxiliares manus opportunè adfuerint, paulatim tabescendo mori. Nam tãta, tãmque inexpugnabili acie pestifer ille exitialiũ bestiolarum exercitus nonnunquam grassatur & irrumpit, vt nullis admotis machinis, nullo igni, nullo ferro, ab hortis & agris, in quibus semel castrametatus fuerit, abigi possit ac diuelli. Rem itaque olitoribus & colonis gratissimam facturum me cogitavi, si aduersus istam deploratam pestem, clasticum (quod dicunt) canerem, & alexipharmaca aliquot, partim mihi, partim amicis meis nota, & à priscis explorata in medium proferrem. A verbis itaque ad rem venio. Hortesia à noxiis vermibus, erucis & aliis repurgari scribit Africanus inter Græcorum agricolas summus, si eorũ latibula, nidi & conceptacula succensis bubulis stercorebus, secundo vento, fumigentur. Plinius amurcam puram sine sale illis spargit. Et si plantarum radicibus, ob fimi malitiam, inhæserint, diligentissimè sarrit. A pulicibus non lædentur, si naturali auxilio, erucam herbam, vel rutam pluribus locis admiscueris. Quod brassicæ imprimis conuenire certum est, solitæ de omnibus oleribus, à pulicibus summè infestari, cum raphano, quem ostendemus sequenti libro, gentilem ac affinem illi esse. Anatolius in suis Georgicis præceptionibus Græcis, censet nōnihil erui fementi eam in rem addendum. Quod raphanis & rapis prodesse, antiquo experimento constat. Iuuat etiam acre acetum, succo hyoscyami contraperatum, & bestiolis illis respersum. Adhæc aquæ aspergillum, vt tradit Græcus Pamphilus, in qua

*Difficilis
quandoque
hortensium
bestiolarum
expugna-
tio.*

*Auxilia
aduersus
hortenses
vermes.*

*Aduersus
hortenses
pulices re-
media.*

in qua gith, seu melāthium permaduerit. Verūm ^{Seminum} si ab aliis etiam animalculis femina lædi, aut vi- ^{secreta à se} tiari noles, ante sationē, sedi aut semperuiui suc- ^{perioribus} co, vt prius adnotauimus, illa imbues. Quæ etiā ^{diuersa.} incorrofa seruabis, si in testudinis operculo semi-
naueris, quemadmodum idem scripsit Anato-
lius. Non omitam ex Palladio, quòd infesta ani-
malcula non generabunt olera, si in eiusdem te-
studinis corio, spargenda illorum semina sicca-
ueris: vel mentani locis pluribus, maximè inter
caules, conserueris. Quòd ad erucas & campas at-
tinet (quæ multis magnum & molestum nego-
tium faciunt, deplorata hortorū, & vinearum
calamitate) nonnulli resperfo ficulneo cinere il-
las persequuntur. Sunt qui in hortis scillam, vel,
vt cum vulgo loquar, squillam areatim ferāt, aut
hinc inde suspendant. Alij fluuiatiles cāctos cla-
uis, pluribus locis affigunt. Si verò obstinatè re-
stiterint, & præscriptis ingeniis cedere nolint, hāc
oppones machinam. Urinam bubulam & amur-
cam æqualiter mista, igni, donec ferueant, admo-
uebis, & vbi refrixerint, illorum imbre olera ac
arbores cōsperges: quod Anatolij est experimē-
tum. Plinius virgis sanguineis quæ his sunt ob-
noxia tangenda præcipit. Palladius fusticulos,
vel, vt Ruellius legit, fasciculos alliaceos sine ca-
pitibus, per omne horti spatiū comburit. Adhæc
vespertilionum stercora, vt nidor è fumo pluri-
bus locis excitetur. Quæ res præsentissimum ha-
bet miraculum. Easdem tradit polyhistor ille Pli-
nius, ab oleribus arceri, si cicer vnā seratur & illis
remisceatur: aut canceri ramis arborum à corni-

*Varia ad-
uersus eru-
cas auxilia
& secreta.*

*Auxilium
factu & pa-
ratu facile
contra eru-
cas.*

Mira Græcorum agri-
colarum so-
lertia in ex-
terminan-
dis erucis.

Aspergillum
singulare
ad abigen-
das erucas.

Menstruate
mulieris mi-
raculum co-
tra erucas.

bus locis pluribus suspendantur. Nasci quoque prohibentur, imò verò præsentibus collectim per-
duntur, ex Græcorum obseruatione, si aliquot de vicino horto sublatis, in aqua cum anetho co-
xeris, eaque perfrigerata herbas aut arbores re-
sperferis, quæ nidulantes erucas, & ad fœtum in-
cubantes, sustinent. Sed valdè cauendum erit, ne aqua illa faciem, vel manus contingat. Porro, re-
medium certum ac paratu facile erit, si circa ar-
borum crura, & brachia, necnon herbarum ra-
mos & caules, bitumen & sulphur incendas. Vel fungos sub nucis arbore nascentibus, fumum dare ibidem cogas: galbanumve, aut caprarum vngu-
las, vel ceruinum cornu, à venti flatu auersus, cõ-
buras. Sunt qui cinerem vitigineum per triduum in aquam mittant, qua postea olera & arbores copiosa aspergine lustrant. Multi in ficulneo li-
xiuio proicienda semina præmacerant. De mi-
raculo menstruatae mulieris, & prodigiosa eam in rem historia à Græcis & Latinis rerû agri pro-
fessoribus tantopere celebrata, abundè tractauimus in fine secundi libri nostrorum Naturæ Ar-
canorum. Cuius desiderio ne tu interim hîc ta-
besceres, ex Columellæ doctissimis & elegatissi-
mis versibus quicquid id est, paucis expedire vi-
sum fuit. De perdendis itaque & abigendis eru-
cis ad hunc modum in suo scribit Hortulo, ex Democriti sententia:

Hanc si nulla valet medicina repellere pestem,
Dardaniæ veniant artes, nudatæque plantas
Fœmina, quæ iustis tum demum operata iuuentæ
Legibus, obscæno manat pudibunda cruore:

Et reso-

Et resoluta sinus, resoluto mœsta capillo,
 Ter circum areolas, & sepem ducitur horti.
 Quæ cum lustravit gradiens (mirabile visu)
 Non aliter quàm decussa pluit arbore nimbus,
 Voluitur ad terram distorto corpore campe.

Haftenus Columella de expiandis & abigendis
 erucis. Quod equidem præstigiū referre puduif-
 set, nisi à multis expertum fuisset: scripssissetque
 doctis, medicus Ioan. Langius illud in Norico-
 rum terris obseruatum & approbatū fuisse. Plinius tradit non solum hac arte erucas decidere,
 sed & vermiculos, scarabeosque, & noxia alia a-
 nimalia. Quod à Metrodoro Sceptio in Cappa-
 docia ob cantharidū multitudinem inuentū esse
 prodit. Sed cauendū, inquit, ne id oriēte Sole fa-
 ciant mulieres, nam ita aresceret sementis, & flo-
 rida horti amœnitas pessum iret, elanguente eius
 nitore & sensim tabescente: usque adeo virosa &
 pestilens vligo illa, visu, nedum attactu, perni-
 ciosa esse solet: præsertim si inquinatæ fuerint.
 Nostrates hortensium coloni, arte admodum fa-
 cili easdem sic hodie passim expugnant. Vbi apri-
 cis locis illæ post pluuias incesserunt, matutinis
 horis frutices olerū, aut ramos arborum succu-
 tere solent: sic enim dum adhuc nocturno tor-
 pent frigore, facilè decidunt, nec amplius ad su-
 periora perreptant: præbentque occidenti viam
 admodum pronam ac præsentem. Cæterum, si
 cuiuscunque generis animalcula oleribus & ar-
 boribus nocentia perdere voles (quæ Democri-
 tus in suis Georgicis prasocurides, Palladius La-
 tino aptoque vocabulo herbicidas, Ruellius

Summè no-
tāda & ex-
cutienda.

Rusticorum
in expugnā-
dis erucis ar-
tificium pro-
ptum ac fa-
cile.

verò porricidas nuncupavit) Diophanem Græcū
ausculta. Venterculum veruecis (inquit) recenter
maçtati, & suis adhuc ffordibus excremētitiis ple-
ni, diligenter tibi comparato : eūque spatio il-
lo, quo bestiolis scater hortus, terra leuiter ado-
bruito. Peraçto biduo, ibi blattas & animalcula
alia gregatim congesta reperies : quæ vel aliò de-
portabis, vel eo loco altissimè defodies, ne resur-
gant : id cū bis vel tertio feceris, genus omne
quod nocebat extingues, ac verè perdes. Rustici
apud nos paleis intortis arborū truncos armant,
& crura coronāt. Qui verò ditiores sunt, carpto
bombace, lana, vel cānabinis stupis idem moliū-
tur: quibus, summa arborum petentes erucæ im-
plicantur, ac veluti obiectis laqueis & compedi-
bus, vel profligantur, vel sic à cœpta via actutum
reuocantur. Quod ad limaces particulatim atti-
net, si vel amurcam recentem, vel ex caminis fu-
iginem illis resperferis, oleribus non minùs com-
modabis, quàm si inter illa cicer conseueris, ad
hortensium multa portenta, vt superiùs scripsi-
mus, vtile. Alia ex præcedentibus auxilia requi-
res. Et si viridem ac floridum hortum habere vo-
les, illius sulcos, areas, & puluinos fœno græco
ex aqua trito diligenter rigabis : aut asini calua-
riam, non virginis, vt antea monuimus, in medio
illius eriges. Iulius Fronto tradit, olera omnia
summè iuuari, si iuxta illa, cruca herba, sata plan-
tatave fuerit. Sed intoleranda fiet hortensi colo-
no iniuria, si anserum stercus muria solutum, ole-
ribus respergatur, quòd illis summè noceat: quē-
admodum Democritus, Fronto & Damageron
in

*Rustica eru-
cario musci-
pula.*

*Auxilia ad-
uersus lima-
ces.*

*Vt hortus
fiat florid⁹.*

*Quomodo
olitori fiat
iniuria.*

in selectis Græcæ agriculturæ præceptionibus posteritatem admonuerunt.

Auxilia & secreta aduersus hortenses talpas, formicas, culices, muscas & ranas, tam olera quàm arbores & fructus euercentes, lædentes ac depopulantes.
Cap. X.

QUIA talpæ in plerisque hortorum locis tumultuando & fodiendo, proindeque terram feminibus onustam, vel plantis vestitam eueruendo ac euertendo, olitoribus, iusta causa, molestæ solent esse, ac illis negotium quandoque inexpugnabile facere, idcirco auxiliares machinas aduersus excæcatam illarum aciem, ex rusticis Græcorum & Latinorum armariis, huc proferre & adferre non grauabor. Paxamus, ut hinc auspicer, nucem, aut vasculum quoddam angustum & solidum perforari iubet: ibique paleas & cedriam, vel (ut legit Palladius) ceram, quantum opus fuerit, cum sulphure includi: omnesque talparum aditus & spiramēta illis diligenter obstrui, ne per ea fumus penetret. Ita tamen, ut vnum tantum os, & foramen relinquatur, quod amplum sit: in cuius ostiolo, dicta nux aut vasculum intus accensum, sic collocabitur, ut ab vna parte flatum possit accipere, qui cedriæ & sulphuris nidorem in talpæ tumultum diffundat. Eo artificio impletis fumo cuniculis, talpas omnes vel protinus fugere, vel enecari deprehendes. Sunt qui veratrum albū aut cynocrambes corticem tustum, cribratumque, & cū polenta & ouis

*Talpæ cur
olitoribus
molestæ.*

*Ingeniosa
Græcorum
machina ad
talpas expu
gnandas.*

*Varia abi-
gendarum
aut necan-
darum tal-
parum arti-
ficia.*

*Talparum
fuga & ve-
natio.*

*Aduersus
formicas
auxilia va-
ria & pro-
pugnacula.*

mistum, ac vino & lacte subactū, in offas & pa-
stillos cogunt, ac eos talparum cauernis immit-
tūt. Albertus, allio, cepa, vel porro talpina ostio-
la claudit: putatque tetri odoris iaculatione tal-
pas intus expirare, vel solum vertere. Plerique ad
has abigendas feles in hortis educant, ac muste-
las cicurant, vt suo venatu pestem hanc arceant,
cuniculorum faucibus ac spiraculis admotę. Alij
foramina earundem rubrica & succo cucumeris
syluestris implent ac saturant: vel captam vnam
cum accenso sulphure in ollam proiciunt, pu-
tantes eò conuenire alias omneis. Non desunt
qui illarum ostiolis laqueos setaceos adhibent.
Alia aduersus talpas propugnacula reperies in
medica nostra Quadrupedū Historia: quo loco
de talpis medicę scribimus. Sunt qui Ricinum
plantam, quę vulgò Palma Christi nuncupatur,
in hortis passim implantent, ad arcendam talpa-
rum iniuriam, quod facili paruoque labore ex-
plorabis. Rusticis fatis est virgam, aut foliaceum
sambuci ramū defixisse. Plinius sola amurca ne-
cat. Qui de formicis posteritatis memorię hęc
etiam mandauit. Sunt arborum pestes (inquit)
formicę: quas plerique abigunt rubrica & pice
liquida perunctis caudicibus: necnō & pisce iux-
ta suspenso, quem Palladius post Gręcos geo-
ponicos coracinum, Ruellius graculum nomi-
nat: quod Plinius omisit. Nam ita in locū vnum
congregantur, & facilè disperduntur. Alij lupi-
no cum oleo trito, arborum ac plantarum radi-
ces, vel (vt legūt nonnulli) caudices illinunt. Plu-
rimi sola amurca necāt. Palladius contra illarum
agmina

agmina hoc monstrat propugnaculum. Si formicæ, inquit, habent in horto foramina, cor noctuæ admoueto: si foris veniūt, omne horti spatium cinere, aut cretę candore vel oleo obsigna-
 to. Et paulò pòst: Formicas abiges si origanum & sulphur trita, ad illarum foramina resperferis: aut vacuas cochlearum testas cremaueris, & eo cinere myrmecias, formicariá ve antra affatim saturaueris. In quo styracem omisit à Paxamo Græco, ex quo hæc transcripsit, additam. Paxami verba sic habent: Si captas formicas in medio horti vsseris, reliquas fugabis. Adhęc, si circa formicarias cauernulas cedriá obleueris, non egredientur, expellenturque de suis sedibus, si cochlearum testacea operimenta cum styrace incenderis, vel contusa per formicarum agmen resperferis. Quod penitus perdetur, si succum cyrenaicum oleo dissolutum affuderis. Addit prætereà formicam nec plantas cōtingere, nec in arbores reptare, si lupinis amaris cum amurca tritis aut coctis, illarum cauliculos vel truncos sedulò obleueris. Idem præstabis, si albam lanam aut stupas, vel bombacem, vt de erucis paulò antè scripsimus, iisdem truncis cauliculisue circundederis: aut creta, vel rubrica, origanóue, assuetas illarum vias circumscripseris: nam sic plantas formicæ non attingunt, sed ne arborem quidem ita vestitam ascendunt. Quin & vas mellarium ita circūscriptum nequaquam ab illis contingi tradunt, etiam si operculo caruerit: licet mellis, dulciūque escarum admodum sint cupidæ formicæ. Palladius rubrica, butyro & pice liquida mi-

Palladius
mirus formi-
carum ex-
pugnator.

Formicariá
fuga.

Vt formica
arborem nō
conscendat.

Formicæ
dulciū esca-
rum appe-
tentes.

sta, arbores ac plantas inungit. Addo quòd si radici arboris vel plantæ vaccinum fel illinatur, ibi non accedent formicæ, vt scripsit Rases medicus Arabs. Non defunt ex Græcis qui arborum & vitium truncis densam hæderam alligent: eoque machinamento stabulantes sub eius vmbra formicas, veluti obsides retinent & mactant. Plerique taurino felle cum amurca & pice idem moriuntur. Sed Plinium repeto, qui ex Sabino Tyro in libro Cepuricôn seu hortensium, quem Mæcenati dicauit, præstâtissimum aduersus formicas remedium esse ait, limum marinum, aut cinerem obturandis illarum foraminibus. At omnium efficacissimè heliotropio herba necantur. Quidam aquâ diluto latere crudo, eis inimicam putant. Alij alas vespertilionis, ceu præsentissimum amuletum eis opponunt. Verùm de formicis hæc in præsentiarum abundè satis. Culices fugantur aceti & origani decocto, si respergas, quæadmodum in suis Georgicis adnotauit Democritus. Adhæc rutæ madefactæ aspersione: & sulphuris, aut cumini, aut bubuli stercoris, aut bdellij suffitu, & conizæ decocto. Plinius galbano accenso abigi tradit: & Palladius amurca recente, vel respersa ex caminis fuligine. Muscas Berytius Græcus hoc flagello procul arcere docuit. Si veratrum (inquit) addito auripigmento cum lacte maceraueris, & illius rore ac imbre locum à muscis obsessum resperferis, omnes vel fugabis, vel perimes. Quod etiâ præstabit alumen cum origano & lacte tritum: nam his miscellanis quæcunque illita fuerint, à muscis non contingentur.

Autoris mira diligentia in conquirendis auxiliis aduersus formicas.

Quomodo abigantur culices.

Muscarum fuga & flagellum.

tingentur. Prodest etiam laurus cum nigro vetrato tusa, & in lacte, aut aqua mulsa macerata: *Aspergillio muscas abigens, vel perimens.* eius enim aspergine, ceu quodam toxico necantur, aut nunquam redituræ, aliò confestim euolant. Aduersus ranas quæ æstiuis noctibus colonis diurno labore fractis, imò verò magnatibus, delicatis & aulicis garrula coaxatione molestæ solent esse, hoc Africani Græci habeto auxilium & secretum. Ranae tacebunt (inquit) ac vociferari desinent, si lucernam accensam ante illas posueris, aut de arbore ita suspēderis, ut ab eius lumine, ac si Sol esset, illustrari possint. Res mihi & aliis multis plus millies experta. Hieronymus Cardanus tradit fel capræ sepultum ranas congregare. Quod hîc postremum erit. *Auxilium aduersus ranarum garrulitatem.*

Auxilia & secreta aduersus serpentes hortorum, & alia quæuis reptilia, tam homines, quàm olera, arbores & fructus venenantia. Cap. XI.

FLORENTINVS rerum agri interpretis apud Græcos summus & diligens, scribit, serpentes in hortis, aut alibi, nequaquam stabulatu-
Ne serpentes in hortis stabuleantur. ros, si absynthium, aut artemisiā, abrotanumve per ambitum plantaueris, vel in angulis commodè disposueris. Qui si alicubi versari fuerint assueti, suffitu radicis lilij, aut cornu cerui, vel vngulæ caprinæ actutum abigi tradit. Palladius omni auferitate eosdem fugari, nocētēsque spiritus, graueolentis fumi innocentia exagitari scribit. De-
Serpentes quomodo necantur. mocritus mori penitus affirmat, si querna folia super iniiciantur: aut si quis ieiunus in illorum os

*Mirarapha
ni natura.*

*Vt locus qui
uis su à ser-
pente tutus*

*Rami puni-
ce vis ma-
gna.*

*Quomodo
cogantur in
vnu serpen-
tes.*

expuerit. Apuleius arundine semel duntaxat per-
cussos obstupescere contendit : sapius verò, ro-
borari. Tarētinus Græcæ agriculationis peritus,
eum à serpente affici posse negat, qui succo ra-
phani oblitus fuerit, aut raphanum ipsum gusta-
uerit, vel secū detulerit. Quod Athenæus & Ga-
lenus cum plerisque aliis, malo medico seu citrio
ascribunt, & pulcherrima historia confirmant:
quam libro tertio per occasionem tibi profere-
mus ac proponemus. Sed serpenticidam Floren-
tinum rursus audire molestum non erit. Serpen-
tes, inquit, nunquam accedent vbi cerui adeps ia-
cuerit: aut centaureæ radix, aut gagates lapis, aut
aquilæ, vel miluij stercus: fugabiturque omne re-
ptile si nigellam, pyrethrum, galbanū, cerui cor-
nu, hyssopum, sulphur, peucedanū & caprarum
ungulas miscueris, deinde triueris & acetum a-
cerimum fuderis: compositisque horum miscel-
laneorum sphæruleis, fumum ac vaporem excita-
ueris. Nam diffuso per aërem rerum istarum ni-
dore, reptile quoduis, ac si flagello ageretur, pro-
cul fugere vel expirare animaduertes. Quidam
prodiderunt punicæ ramum, vt suo dicemus lo-
co, venenata omnia, nedum serpentes, fugare.
Quapropter stragulis consultò imponi solet iis
ædibus in quibus versari solent serpentes, & ve-
nenosa quæuis animalcula. Quorum agmina in
vnum locum, ceu pisces in sagenam aut verricu-
lum, idem Florentinus cogebat, dolio à falsamē-
tis inueterato, & circa hortum, agrū, aut locum
alium serpentibus ac venenatis bestiolis obno-
xium, defosso. Nam in id reptile omne confestim
accede-

accede-
bat, accedensque ultro illabebatur. Plinius
de silere loquens hæc tradit, Serpentes & hunc
fruticem refugiunt: baculumque rustici ob id ex
eo gerunt & circumferunt. Cæterum, experimen-
to certissimo probatum & cōfirmatum est, vstis
& accensis coriis quæ veteramentorum sunt, ser-
pentes efficaciter fugari: neque eos modò qui in
hortis, agris aut domibus oberrât, sed qui in ho-
minum corpora ingrediuntur, dum per æstatem
alto somno oppressi, aperto ore in campestribus
obdormiunt. Quod Marcus Gatinaria medicus
celebris memorat accidisse cuidam homini suo
tempore. Cui cū frustra adhibita essent innu-
mera medicamenta & præsidia alioquin effica-
cissima, de omnibus præsentissimum & mirabi-
lissimum fuit veteramentorum fumus & nidor
ex infundibulo haustus, & ore exceptus. Nam cū
primū immanis fera (erat enim Vipera prægrā-
dis) fumi nidorem præsensit, visa est à circūstan-
tibus egredi per anum, magna omnium admira-
tione & incredibili stupore. Quod hîc scriptum
& adnotatum volui, ceu secretum magnum &
paratu facile, multisque profuturū. Solet etiam
eam in rem lac decoqui, & eius fumus ac nidor
ore aperto traîci. Nam vbi serpens illum sense-
rit, actutum per os egreditur, vt lacte fruatur,
cuius est appetentissimus. Hîc non omittā, quòd
serpentes ignem valde oderunt: non solū quia
oculos illorum hebetat, sed quòd natura ignis
veneno aduersatur. Oderunt etiam validū odo-
rem iaculantia, qualia sunt allia & cepæ. Amant
sabinam, hederam ac fœniculum: sicuti bufones

*Pulcherri-
ma historia
pro fugadis
serpentibus à
corpore.*

*Quenā sint
serpentibus
inimica &
amica.*

D

Notanda fra-
xini & ser-
pentis anti-
pathia.

saluiam (vt in nostris Memorabilium Centuriis ostēdimus) & viperæ erucam. Omniū pessimè & infensissimè auersantur ac oderunt fraxinum : adeò vt ne matutinas quidem occidentalēsve umbras eius, quàm sunt longissimæ, attingant, sed procul fugiant. Quin experti prodimus, inquit Plinius, quòd si gyro ex fraxinea fronde claudatur ignis & serpens, in ignem potius quàm fraxinum statim fugiet ille: mira naturæ benignitate, quæ prius quàm serpentes prodeant, sicuti flores fraxinum permittit, ita ante cōditos, folia nequaquam deponere sinit. Virgilius omnis cruditionis parens, cedro vel galbano incensis illos persequitur & exagitat.

*Disce (inquit) & odoratam stabulis incendere cedrū,
Galbanosque agitare graues nidore chelydros.*

De filice &
aristolochia
contra ser-
pentes.

Ferè hīc præterieram quòd filicis folia serpētem non recipiunt : vnde serpentigenis locis filicem seuisse, aut strauisse multis vtile fuit. In his obliuiscendum non est, quòd serpentes sambuci flores summè refugiunt. Qui etiam tineas, blattas & erucas perimere tradūtur. Addo quòd si folia filicis comburantur, etiam solo nidore serpentes fugabunt, ac longè sedes mutare cogent. Nescio sanè an hīc etiam adnotare debeam, quod apud Albertum legi, aristolochiam scilicet rotundam cum campestri rana, & scriptorij atramenti parte aliqua diligenter tritam, facere vt serpētes ceu mortui ilicò subsistant, si ex iis miscellaneis aliquid scribatur, & corā illis proiciatur. Sed iam tempestiuum est, vt ad remedia demorsorum à serpentibus veniamus, eaque prompta & paratu faci-

Remedia
aduersus
serpentis
morsum.

facilia proponamus . Si itaque à serpente quif-
piam demorsus fuerit , nisi febricitet , bibat suc-
cū è foliis fraxini , vino albo generoso exceptū :
si febricitet , solum succum hauriat , foliisque ip-
sis morsum tegat : miraculum à multis fœlici suc-
cessu probatum & expertum demirabitur . Nec
temerè , nam certam & abstrusam contra serpen-
tes antipathiam habet fraxinus : sicuti paulò ante
ex Plinio ostēsum fuit , & nobis alibi adnotatū .

*Remedium præsentissimum & secretum , à quampluri-
mis summa autoritate viris sæpenumerò expertum
contra virulentos serpentium morsus , etiam si per-
cussus abfuerit.* Cap. XII .

Hoc loco mihi monendus est lector , me in
hoc opusculo nostro , vt in reliquis hæte-
nus à nobis publicæ vtilitati propositis candidè
factum fuit , nihil omissurū aut dissimulaturum
quod reipublicæ & posteritati profuturum a-
gnosca . Hic itaque sedulò proponam , quonam
modo virulentos serpentium morsus , quiuis
(etiam percussis absentibus) certo & tuto expe-
rimento , eoque factu & paratu sanè quàm facili,
ex tēpore sanare possit . Quod excellentissimum
& singulare secretum præstantissimo medico &
philosopho Andreæ Mathiolo æquè libenter
acceptum fero , atque ille ingenuè profitetur se
illud à quodam in agro Romano heremita acce-
pisse . Sic itaque res habet . Cū quis à serpente
fuerit morsus , si præsens aderit , quæ mox dicen-
tur in eo fiant . Si verò per nuncium id significa-

D ij

uerit, percontaberis ex eo, num medicamentum loco percussi velit haurire. Quod se facturum si respondet, iube ut dextrum pedem calceo denu- datum solo sistat. Tum demum cultello lineam circumducito totius pedis vestigio. Quod ubi feceris, iube pedem auferri, & intra signatę lineę spatium, cuspide cultelli hæc verba inscribito, CARO CARVZE, SANVM REDVCE, REPVTA SANVM, EMANVEL, PARA- CLETVS. Mox terram eodem gladio abradi- to, ita vt omnes literarum characteres abolean- tur: Abrasum puluerem fictili paruo aqua pleno excipe, ibique tantisper dimitte donec terra sub- fidat. Postea nuncij interula aquam percolato, & cruce signatam illi bibendam præbeto. Miran- dum fanè quòd eadem hora ictus sanabitur, qua nuncius potionem sumpserit: vt & mihi, qui hæc scribo, & viris fide & veritate eximiis, absque vl- lo fuco & mendacio compertum, expertumque fuit, & ob id à me hoc loco publicæ vtilitati can- didè impertitum.

Auxilia & secreta aduersus scorpiones, bufones, hor- tenses mures, mustelas, & grandiores bestias, tam olera quàm fructus corrumpentes & vastantes.

CAPVT XIII.

QUOD ad scorpiones attinet, si locum in quo versantur furculo aut ramulo veri he- liotropij circumscripseris, negat Plinius illos hinc egredi posse. Si verò herba ipsa imponatur, aut respergatur, protinus emori tradit. Idè fieri aiunt
 Scorpionis
 fuga & in-
 seruus.
 tactu

tactu radicis herbæ quam scorpioïdem dicunt:
 imò verò à scorpione minimè lædi, qui herbam
 gestabit. Afri promittunt ad manipulum ocimi
 cum cancris decem marinis vel fluuialibus tri-
 tum, à proximo omnes cōuenire. Tradunt iidem
 quòd si à scorpione quispiam percussus asino in-
 fideat spectans ad eius caudam, perniciosum scel-
 foris virus in asinum transire. indicium erit, si de-
 flauerit & pepederit asinus. Sed hæc quia vanita-
 tem olent, ad scorpionum fugam & exitium ca-
 lamum conuertamus. Diophanes in suis de agri-
 cultura græcis Commentariis tradit, cum plerif-
 que aliis, raphanum scorpiis impositum, præsen-
 tem mortem illis adferre. Adhæc cum qui rapha-
 ni succo manus diligenter obleuerit, citra peri-
 culum scorprios & venenata quæque posse tra-
 ctare. Addit prætereà sandaracham cum butyro
 vel adipe caprino suffitā, eosdem & reptile omne
 abigere: insuper scorpium vnum concrematum
 reliquos fugare. Quo loco non omitam ex Ta-
 rentino Græco, quòd qui sideritum, vel scorpioï-
 dem herbam tenuerit, scorprios innocenter tra-
 ctare poterit. Plutarchus ex Zoroastre nucem
 auellanam lectulorum pedibus alligat, ne scor-
 pius illos conscendat. De ictorum remediis hæc
 à me in præsentiarum habebis. Si quis scorpium
 à quo fuit percussus, vel alium in oleo coquat,
 eoque plagam inungat, valdè iuuabitur. Idem
 continget, si pungentem super locum interimat
 ac proterat: sed periculosus erit ictus, si quis eo
 die quo punctus fuit ocimum esitauerit. Floren-
 tinus succum fici recentis in plagam efficaciter

*Mirū si ve-
rum.*

*Memorabi-
lia in scor-
piones ale-
xipharma-
ca.*

*Remedia
eodrū qui à
scorpio fue-
runt icti.*

D iij

Pulebra & notata di- gna. stillari tradit. Plinius asserit scorpij cinerē ex vino potum, si febris absit, summo esse remedio: perinde atque vermium ignitorū puluisculum, verminātibus hominibus, animalibus, ac alitibus & à rabido cane morsis pilos eiusdē vstos ac propinatos, vt ex eodem boue lora, quod dicunt, sumantur: & venenata sint ipsis venenis remedia. Bufones iisdē rebus fugari & necari scribūt Græcæ & Latine agriculturæ professores, quibus serpētes. Quare pro auxiliis aduersus illos, recurre

Auxilia aduersus agrestes mures, necnon domesticos. ad xi. caput præcedens. Mures iacta semina nullo modo persequi tradit Apuleius, si bubulo felle macerata fuerint antè quàm spargantur. Necantur si foliis rhododaphnes illorū aditus clauferis. Non desunt ex Græcis qui syluestris cucumeris, aut hyoscyami, vel amygdalarum amararum & veratri nigri pares portiones cōtusas polentæ immisceant, ac oleo subigāt, agrestiumque murium aut domesticorum cauernis & cuniculis apponant. Plinius abigi scribit cinere mustelæ aut felis aqua diluto, & feminibus resperfo. Verum, quæ inde nascentur, virus taliū animalium redolere valde periclitantur: ob id bubulo felle

Auxilia aduersus mustellas, earundemq; expulsio & interitus. semina imbui & tingi, melius erit. Mustellas vel occides, vel fugabis, vt adnotauit Africanus, si sale ammoniacum & frumentum, seu (vt alij legunt) fermentum commaceraueris: & ad locum vbi frequenter discurrunt, proieceris. Alij, captā vnā, cauda & testiculis amputatis, viuam dimittunt: putantque eo spectaculo & mutilatione reliquas emigraturas: cuius rei facilis experientia, fidem in posterum firmam tibi faciet. De grādiioribus

dioribus bestiis abigendis hæc paucis accipito. Nunquam fata illæ contingent, si imbre veteris vrinæ in qua stercus caninū maduerit, aræ hortorum spargantur. Idem futurum promittit Democritus, vt antea docuimus, si fluuiales cancos quamplurimos, vel marinos nō pauciores quā decem, fictili vasculo cum aqua immisos tegas, & sub dio statuas, vt decem diebus à Sole vaporentur: postea quæcunque illæsa volueris esse, cum ab aëre, tum ab animalibus, aqua illa diebus alternis debes perfundere, donec solidiūs adolefiant. Sūt de prisco illo Africanæ primū, deinde Græcæ agriculturæ collegio, qui pæoniam aut personatam herbam vrentis, vel per hortū aut agrum circumferenteis, bestias & infesta quæuis animalia, occulto amuleto persequuntur. Quæ si frondes pastu malefico depascantur, Plinius in naturæ historia primus & vltimus, prudenter cōsulit, folia fimo boum diluto aspergenda esse, quoties imber interuenerit: quoniam ita abluitur virus medicaminis, mira quædam excogitante solertia humana. Verū de his plura alibi scribenda nobis reseruamus.

Ne grādiores bestie fata ledāt vel contingant.

Africani & Græci agricolæ solertes.

Ne animalia frondes pascant.

Auxilia & secreta aduersus grandinem, fulmina ac tempestates, arborum, plantarūque, flores & fructus, vti etiam Cereris & Bacchi dona, miserè per-
dentes. Cap. XIII.

DE grandine, quæ plerunque dilapidat hominumque, bouūque labores, hæc paucis habeto. Si voles illi ingruenti occurrere, vituli ma-

Aduersus ingruentem grandinem auxilia & secreta.

D iij

rini pellem, vel hyenæ, aut crocodili, per horti
vel agri spatia circumferes, & in eorum ingressu
suspendes: quemadmodum scripsit Philostratus
in suis rerum rusticarum græcis Commentariis.
Alij grandinem instare animaduertentes, oblato
ingenti speculo imaginem nubis accipiūt: eoque
remedio nubem, seu sibi obiecta despiciat, vel (vt
legit Palladius) displiceat, seu tanquam gemina-
ta alteri cedat, extemplo auertunt & amoliūtur.
Plerique alij hac superstitione imbuūtur, vt plu-
rium domorum clauibus de funiculo pendentibus,
omne horti spatium in orbem cingant: existimantes
grandinem sine damno hac arte aliò
cum sua nube migraturam. Sunt, eodem Philo-
strato autore, qui dextra manu testudinem palu-
strem supinam ferentes, hortum vel agrum per-
ambulent: & reuersi vnde exierant, eadem figu-
ra, illam humi statuunt, ac glebas curuaturæ dorsi
eius obiciāt, ne inuerti possit, sed supina perma-
neat, nubemque grandine pregnantem recta in-
tueatur. Quod quidam fieri præcipiūt hora diei,
vel noctis sexta. Non defuerunt apud priscos qui
eam in rem omne horti vel agri spatium alba vi-
te cingerent: aut noctuam alis patentibus exten-
sam in agro, hortove suffigerēt. Quæ duo etiam
ad fulmina grandinem plurimùm comitantia, in-
comparabilis ille rerum agri doctor Iunius Co-
lumella transtulit, ad hunc modum in suo hor-
to loquens:

*Mira testu-
dinis anti-
pathia cum
nube gran-
dinem par-
turiante.*

*Auxilia
aduersus ful-
men ex Co-
lumella.*

*Vtque Iouis magni prohiberet fulmina Tarchon,
Sæpè suas sedes præcinxit vitibus albis.
Hinc Amythaonius docuit quæ plurima Chiron,*

Noctur-

Nocturnas crucibus volucres suspendit: & altis
Culminibus vetuit feralia carmina flere.

Sed hoc loco auxilium quod nostrates præsen-
tissimum habent aduersus tonitrua, fulmina, &
nubes grandinem horrendam parturientes, silē-
tio nō dissimulabo. quodnam illud, inquires? no-
larum & campanarum tinnitus, aut bombarda-
rum aliorumve pyrobolorum instrumentorum
longè latèque reboantes crepitus, vt clamor ear
cælo: quemadmodum in nostris aëriis Epheme-
ridibus, & populari Astrologia scripsimus. Ve-
rūm his plebeculæ dimissis, Plinium in explican-
da naturæ historia ad miraculū vsque summum,
si placet, auscultemus: & ex illo discamus, nō so-
lūm hortos & agros, sed etiam homines & ani-
malia nequaquam à fulmine tangi, quæ tergo
fluuialis equi, quem Hippopotamum nuncupāt,
circumsepta fuerint. Quin & noxiæ non erunt tē-
pestates, vt Archibius ad Antiochū Syriæ regem
scripsit, si obserata fictili nouo rubeta, in medio
horti vel agri defodiatur. Per cuius ambitū ple-
rique etiam laurum multam, eam in rem plantāt.
Alij aquilæ pennas, aut vituli marini pellem in
medio horti, vel per quatuor eius angulos suspē-
dunt. Nam hæc tria, arcana quadam & planè me-
morabili antipathia fulminibus obsistere, & ab
his nullo modo attingi, aut afflari, posteritatis
memoriæ mandatum est: & multorum experi-
mentis confirmatum. Vnde Tiberium Cæsarem
lauro coronari solitum fuisse, & tentoria ex vitu-
lorum marinorum pellibus operta, tonāte cælo
subiisse autor est Sueto. vt à fulmine, quod supra

Populare
auxiliū ad-
uersus toni-
trua, fulmē
& grandini-
em.

Vt horto
vel agro no-
xia nō sint
tēpestates.

Laurum, a-
quilæ & vi-
tulum ma-
rinum à ful-
mine non
contingi.

modum metuebat, tutus esset. Iste erit capitis huius colophon: Bulbus non sui corporis exiguitate fulminis impetum euadit, sed aduersam & fulminis ictum retorquentem naturam possidet: quam Græci antipathen vocât, vt adnotauit Plinius, & nos alibi docuimus.

De rubigine, pruina, carbunculatione, & aliis cælestibus iniuriis, quæ arborum, frugumque, & vinearum flores ac fructus miserè perdunt & abolerent.

CAPVT XV.

POSTREMVM caput hoc summum negotium mihi facit: neque aliam ob rem, quàm quòd cum cælo & aëre, cominus & eminus hîc mihi agendum esse proponat, si de rebus in quibus versatur, seriò philosophari satagam. Quidquid itaque illud est quod hîc tractandum sese offert, ad Opusculum transferetur quod paratum habemus, De causis sterilitatis, & præsagiis inopiæ alimètorum, ac status anni cuiusuis prognosticis. Eam ob rem, paucis quæ sequuntur contentus eris. Si instanti aut suspectæ, vel quouis modo præuisæ pruinae, carbunculationi, aut rubigini maturæ obuiam ire voles paleas multas, si adsunt, aut horti, vel agri euulsas herbas, frutices, & spineta, pluribus locis combures: maximè qua parte ventus spirabit: ita enim impendens malum auerti scripsit Diophanes in suis rerum agri præceptis. Berytius in Græca geoponicôn schola celebris, vbi in aëre id iniuriæ congregari animaduertebat, bouis cornu sinistrum, cum bubulo

*Auxilia
aduersus
instantè
rubiginem &
pruinam.*

bulo stercore ilico incendebat, & fumum multum per horti vel agri ambitum excitabat, ventoque opponebat. Apuleius fumum trium cancrorum vstorum cum bubulo, vel caprino stercore, aut paleis, auxilium præsentissimum esse scripsit. Quod si anticipauerit rubigo, damnum hoc modo refarcies, vt tradit Berytius. Cucumerum syluestrium, aut colocynthidis radices vel folia contunde, & aqua macera: indéque à rubigine prehensa ante Solis exortum irrota ac resperge. Idem assequeris ficulneo, aut querno cinere, aqua infuso, & quo dictum est modo, asperso. Proderit, eodem Apuleio teste, ramos lauri multos per hortum vel agrum defigere vel plantare: nam in illos, sicuti ille plurifariam obseruauit, rubiginis noxa omnis transit & abit. Quæ frequentissima solet esse in roscido tractu, conuallibusque, ac locis perflatum nescientibus. Sed hîc eximium illum hortorum magistrum Iunium Columellam de amolienda rubigine scribentem audire, nec graue nec molestum erit.

*Auxilia
aduersus
rubiginem
quæ
anticipa-
uit.*

*Noxâ rubi-
ginis in lau-
ros transire.*

*Hinc mala rubigo (inquit) virides ne torreat herbas,
Sanguine lactentis catuli placatur & extis.
Hinc caput Arcadici nudum cute fertur a felli
Tyrrhenus fixisse Tages in limite ruris.*

** Columella
de rubiginis
pellenda.*

Haftenus de rubigine frugibus inimica. Aduersus carbunculum qui vitibus & floribus peculiaris esse solet, Plinius tres cancris viuos cremari iubet, vitibus aut arboribus appensos. Græci contra pruinam (quod antea omiseram) in orto vel agro fabas intus & extra per ambitum ferunt. Hæc à me habebis in præsentiarum pro ritè in-

*Auxilia
aduersus
carbunculū
& pruinā.*

ANTONII MIZALDI

*Autoris mi-
nus candor,
Et modestia
tata.*

stituendo horto, & ab iniuriis tam externis quam internis vindicando ac repurgando, ut læta ibi adolescant sata quævis & plantata. Quæ nisi à veteribus rerum agri scriptoribus, Afris, Græcis, & Latinis, ingenti studio, & indefesso labore quæsitæ, probata & observata fuisse intellexissem, manum tabulæ huic, quod dicunt, nunquam admovissem: imò verò, nisi partem bonam cum amicis meis, rerum agri apprimè studiosis, experiundo in rem contulissem, ne verbulum quidem hîc adnotare fategissem.

ANTONII MIZALDI
MONLVCIENSIS, MEDICI,
De Hortorum cura, cultu,
auxiliis & secretis,

LIBER SECVNDVS.

*Autoris
propositum
& insti-
tutum.*

HCURSUS utcumque instituti mei primo curriculo, secundum nunc demum fœliciter ingredior. In quo cultum, auxilia, & curæ quæ debentur potioribus hortorum oleribus, & selectarum plantarum fructibus, tam extra quam intra terram educatis, esculentisque radicibus, nec non floribus, & odoratis herbis, breviter

uiter ac dilucidè perstringere satagam, proferám-
que ex fœcundissimis Africanorum, Græcorum
& Latinorum rei rusticæ professorum thesauris,
nostrisque & amicorum quotidianis observa-
tionibus, horrentium secreta, vitæ humanæ uti-
lissima, & cuique iucundissima. Quod ut dictum
ita factū agnoscas, ab ea planta, eoque olere fun-
damenta mihi pono, quo in hortis, tam vrbanis
quàm rusticis, nihil notius, frequentius, ac fami-
liarius esse solet. A Lactuca, inquam, quæ priscis
vsque adeò placuit, & tanta, tamque sedula cura
exculta fuit, ut ab ea Lactucinos in Valeria fami-
lia Romæ appellari, nihil puduerit. Illa, illa est,
re vera, qua Diuus Augustus, adnotante Plinio,
in ancipiti ægritudine, prudentia Antonij Musæ
medici præstantissimi, seruatus fuit, ex quo sta-
tuam collato ære iuxta signum Æsculapij, Sue-
tonio teste, promeruit. Sed omisso lactucæ enco-
mio, ad rem, si placet, accedamus.

*Brenitas
perspicuita-
ti iuncta,
autori famæ
liaris.*

*Augustus
Imp. lactu-
cæ in ægri-
tudine ser-
uatus.*

HORTENSIA OLERA.

Lactucæ cultus, auxilia, cōmoditas, & secreta. Cap. I.

LACTUCA hortensis (de qua hîc potissimùm
Lagimus) dicta est, quòd lactis copia exuberet. Vnde dicta
Amat solum subactum, pingue, humidum vel ir-
rigrum & stercoreatū, quarto aut quinto, ut vult
Plinius, à satione die plurimùm erumpens, mo-
dò vetus & exuccum non fuerit eius semē, & so-
lum infœcundum. Anno toto feri potest, si lo-
cum nacta fuerit qualem ei præscripsimus. In la-

*Vnde dicta
lactuca, &
quoniam ga-
deat solo.*

*Quomodo
lata fiat la-
ctuca.*

titudinem sese diffundet, si vel rarior pangatur, vel cum caulem faciet, eo leniter inciso, gleba aut testa prematur, quod minus in scapum erumpat.

*Quomodo
candida fiat
lactuca, &
tenera.*

Nam eo pondusculo velut coërcita, cum non possit in altum surgere, in latum perreptare, effundique cogitur. Autores sunt Florentinus Græcus in suis Georgicis, & post illum Columella: adhuc Plinius & Palladius. Illa eadem candida fiet, si fluminis, vel littoris arena frequenter spargatur in medium, & collectis foliis alligetur.

*Quomodo
sessilis fiat
lactuca, seu
pomata.*

Quod Plinius duntaxat illi ascribere videtur, quæ feminis est albi: cuius ea est natura, ut hyemem de omnibus maximè perferat. Si vitio loci, temporis aut feminis dure scat, vulsa & denuò posita teneritudinem consequetur. Sessilem facies, quæ nec caulem promat, sed conuolutis foliis in globum extuberet, vel in orbem circumagatur (pomata nostrates nuncupant) si translata radix, ubi in palmi altitudinem adoleuerit, ablaqueata, bubulo fimo recenti oblinatur, & congesto aggeri irrigetur: dumque ad incrementum venerit erumpens germen, ferri acie præscindatur: & ei fictilis testa, non picata, imponatur, ne longitudinis sed latitudinis augmentum capestat: ut tradit idem Florentinus, rerum agri apud Græcos

*Quomodo
suavis fiat
lactuca.*

interpretis ad vnguem factus. Suaviores habebis lactucas, si coërcitis caulibus, restibili pullulatu prodire compuleris. Coërcebis autem ac cohibebis, si cum iam aliquod incrementum acceperint lactucæ, testulam, ut dictum est, aliudue pondusculum adhibueris. Odoratas nasci idem pollicetur Florentinus, si illarum semen citrij se-

*Quomodo
odorata fiat
lactuca.*

mini

mini imponatur, & ita terræ committatur. Quā rem etiam præstabit lactucarium semen diebus aliquot in aqua odorata præmaceratum. Sed hoc loco mihi peropportunè in mentem venit, memorabile Aristoxeni Cyreni commentum. Is, ut prodit Plinius, à patria desciscens philosophia, & helluonum voluptati subscribens, natus in hortis lactucas, vesperi vino mulso rigabat: eoque potu donec satis ebibissent, satiabat: ut postridie cum illuxisset, placentas virides à terra missas se habere veditaret. Dignum Epicureo homine inuentum, nedum philosopho: quo omisso institutum sequamur. Tenerioris folij euadet lactuca, si radix, ut diximus, optimo fimo illinatur, & fluuiali aqua opportunè irrigetur: vel biduo antè quàm vellatur, eius coma illigetur. Si & forma & sapore multiplici variòque illam nasci cupieris, Didymumque Græcum audire volueris, id facile absolues, si caprini, vel ouilli stercoreis baccā, seu pilulam aut sphæram, subula subtiliter excauaueris, & in eam semen lactucæ, nasturtij, ocimi, erucæ, & radicis seu raphani, ut habet Palladius, immiseris: eamque baccam fimo inuolutam, terra optimè culta, breui scrobe demerferis, & substrato molli lætamine, leniter aqua rigaueris. Raphanus enim in radicem niteatur, cætera verò semina in summo profolient, lactuca pariter emergente, & seruat singulorum sapore. Sunt qui duobus, tribusue harum pecudum stercoreis contusis, antè dicta semina permiscent, & trito linteolo deligata obruunt, reliquam, ut suprà, adhibentes curam. Plerique La-

*Philosophi
helluonis
pulchra his-
toria.*

*Ut fiat lac-
tuca tene-
rior.*

*Quomodo
fiat lactuca
sapore &
forma mul-
tiplici.*

*Aliud arti-
ficium pul-
cherrimum.*

zinorum geoponicorum rem eandem aliter assequuntur. Auulsæ lactucæ folia carpunt quæ radicibus iuncta sunt, & in eisdem gradibus furculo punctis, præter raphanum, ut est apud Palladium, vel apium, ut placet Ruellio, semina superscripta deponunt, ac fimo linunt: faciuntque ut sic obruta iterum lactuca, inclusorum seminum caulibus ambiatur & collustretur. Inuentæ sunt lactucæ usque adeo in latitudinem luxuriantes, ut ex his olitoria ostiola facta fuisse prodant antiqui: affirmatque Theophrastus, eas nonnullos usurpasse in hortorum valuas. Si lactucam ad hybernos usus habere voles, sic illam condientem Columellam auscultabis. Caules lactucæ ab imo depurgatos, eatenus qua tenera folia videntur, in alucolo salire conuenit: diemque vnum & noctem sinere, dum muriam remittat: Deinde muria eluere oportet, & expressos in cratibus pandere, dum resiccescant: tum substernere anethum aridum & fœniculum: dein fasciculos lactucarum vasis reponere, iusque superfundere, quod sit acetum duarum partium, atque vnius muriæ: postea arido spissamento fœniculi sic comprimere, ut ius supernatet. Quod ut fiat, is qui huic officio præerit, se penumero ius diffundere debebit, nec pati sitire salgama: sed extrinsecus munda spogia vasa detergere, & aqua fontana quam recentissima perfrigerare. Hactenus Columella. Plinius lactucas feruari etiam in alienos menses, vel (ut legendum puto) hybernos, oxymelite repertum esse tradit. Erunt hæc pro lactucis in præsentiarum satis. Quorum medica præsidia qui scire volet, ut etiam aliarum

*Lactuca
prodigiosa
latitudinis.*

*Lactuca conditura ad
hybernos
usus.*

*Columella
solertia &
ingenium
maximum.*

rum

rum hortensium plantarum, & arborum ac fructuum, legat Alexikepum nostrum, hoc est auxiliarem & medicum Hortum: illic inueniet quod placuisse queat.

Brassica cultus, auxilia ac secreta. Cap. II.

TAMETSI Marcus Cato oleribus omnibus brassicam anteposuerit, & Plinius hortorum principatum eidem ascripserit, nihilominus de illa secundo loco hîc agemus: quam Latinorum plerique, ab insigni trunco & brachiatis virgis, caulem dixerunt. Huic ea inest natura, vt nullam cœli conditionem respuat: vnde toto anno terre credi potest. Quam pinguem & bene subactam desiderat, non argillosam, glareosam aut arenosam: nisi fortasse perennis vnda succurrerit. Austro obuersa lætior euadit, Septentrioni, contrà: quanquam & sapore & robore ibidem vincit: estque pergelicia & pruinas gratior ac tenebrior. Cliuis delectatur, & stercore gaudet, sarcularumque proficit, vt adnotat Palladius. Cùm sex erit foliorum, aut quinque, transferenda est: ita tamen vt radix liquido fimo priùs illinatur. Quod fiet die tepido, si hyems erit: si æstas, cùm Sol ad vesperam inclinabit. Græcorum antiquissimi brassicam in tres tantùm species diuiserunt, crispam, quam selinoïdea nuncuparunt, à similitudine foliorum apij. Lean, latis foliis è caule excurrentibus, vnde cauloden quidam vocauerunt. Et eam quæ propriè crambe appellatur, foliis tenuioribus & simplicibus, densissimisque. Vastior

Brassica antiquis celebrata.

Quæ terra brassicis accommoda.

Quando transferenda brassica.

Tres brassicæ species.

E

*Quomodo
fiat vasta
brassica.*

*Quomodo
fiat brassica
habilis ad
coquendum
virore ser-
uato.*

*Quomodo
fiat brassica
sapore &
magnitudi-
ne insignis.*

euadet, si terra continenter operiatur. Marcus Varro Nestoris sapientissimi carmina quæ in Alexikepo, hoc est, auxiliari horto, scripta reliquerat, interpretatus, brassicam falsis locis feri iubet cum trium foliorum fuerit, nitro aut falsa terra cribro excreta, & illi pruina vel niuis cadētis modo respersa: ita ad coquendum habiliorem tradens, virore seruato. Quod in Græcis Paxami Georgicis confirmatum reperio. Sunt qui cinere vtantur nitri loco: ob id quod crucas, à quibus summè infestatur brassica, perimat. Tradit Columella illam in coctura celerius madescere, & viridem colorem absque nitro seruare, si radix tribus algæ taniolis inuoluta pangatur. Plinius algam duntaxat pediculo subdit, dum transfertur: eamque in rem Apiciana vtitur coctura, oleo & sale macerata brassica priusquam decoquatur: sed dum coquitur parum salis admittit, ob nitrosam & salsam substantiam. Cæterum & sapore & magnitudine præcipuam reddes, si omnium primùm in pastinato seras, dein si terram fugientes cauliculos feces, & à terra proceritate luxuriosa attollentes se, exaggerando terram aliam, accumules, ita ne plus quàm cacumen emineat. Sæpius sarrita & stercoreta melius conualescit, pleniorisque incrementi cauliculum facit & cymam. Toto anno secatur, quia toto, vt diximus, feri potest: semini tamē destinata, secari non debet. Cymosum eius cacumen acetariis summè probatur, subferuefactum & oleo ac sale suffusum. Plinius, incomparabilis ille rerum naturæ perscrutator, tradit, vasa in quibus aquæ feruent, indura-

induratis crustis intus obfessa, intantum vt eas
 auellere non liceat, brassica in his decocta statim
 ac facillè abscedere. Tradit insuper Athenæus (vt
 brassicæ miracula aliquot paucis perstringamus)
 vineas in quibus nascuntur brassicæ, languidius
 vinū creare: vsque adeò illis pernicialia sunt cum
 vitibus odia. Hinc nimirū Theophrastus viuam
 vitem oleris huius odore fugari rectissimè ad-
 monuit. Et Plinius, vinum in dolio sapore huius
 & odore corrumpi, sed betæ foliis demersis resti-
 tuti. Quo argumento Androcydes, sapientia cla-
 rus, vt idem scribit Plinius, brassicā contra ebrie-
 tatem maximè pollere dixit. Ex quo factum pu-
 to, vt Ægyptij qui vini magnoperè sunt aman-
 tes, omnibus esculentis brassicam coctam, in ci-
 batu præmittant, ad inhibendam vini noxam. Sa-
 nè hīc non arbitror dissimulandum quòd brassi-
 ca tantoperè à Catone celebrata, non admodum
 probatur à plerisque antiquorum: qui pulmen-
 taria damnabant quæ egerent alio pulmentario.
 Id erat oleo parcere, inquit Plinius. Nam gari de-
 siderium etiam in summa exprobratione erat.
 Hoc loco ingens & non vulgare naturæ miracu-
 lum mihi tacendū non est, nempe hoc olus quo
 vitem fugari diximus, cyclamino & origano ad-
 uersum, perarescere, naturali & occulto odio,
 quo plantæ illæ brassicam nō minùs prosequun-
 tur, quàm vitem brassica, & contrà. Vnde rectè
 scripsisse mihi videtur Paxamus, ex Græcis geo-
 ponicis vnus, quòd si feruescenti & ebullienti
 brassicæ paululum vini quis guttatim instillaue-
 rit, nō amplius coquetur illa, sed suis viribus de-

*Crustæ quo-
modo abse-
dant à va-
sis.*

*Brassicæ o-
dia perni-
cialia cum
vite & vi-
no.*

*Brassica cō-
tra ebrieta-
tem summè
efficax.*

*Vini bras-
sicæ cocturā
impedire.*

E ij

functa, mutato colore corrumpetur. Quibus ex rebus. appositè colliges, eos qui vinū multum bibere volunt, & potādi certamine victores coronari cupiunt, crudam brassicam cibis antepone-
nere debere, ne temulentia tententur. Quod se præsente factum fuisse à quodam docto & philosopho homine testatur Gulielmus Gratarolus medicus præstantissimus, in Opusculo de tuenda literatorum valetudine. Nam dum is in cōuiuio discumberet, probatis & acceptis inuitantium omnium poculis, perstrenuè potauit, quòd foliolum crudi caulis rubescentis præsumpsisset, ex quo vinum suas vires exerere minùs potuit. Sed philosophantem ea in re M. Catonem, hominum, vt scribit Plinius, summum in omni vfu, hīc audire pulchrū erit. Si voles, inquit, in conuiuio multum bibere, cœnaréque libenter, crudam brassicam ante cœnam esto quantum voles ex aceto: & item vbi cœnaueris, esto quinque foliola, reddent te quasi nihil ederis ac biberis: bibesque quantum voles: mirabili oleris huius cum vino antipathia, vt dictum est: & adnotauit Agrius apud M. Varronē. Addo ex Paxami græcis georgicis, quòd si brassica viti vicina fuerit, luxuriantes eius palmites potius repandi curuabuntur, quàm recti ad illam propiùs accedant, intestinæ discordiæ non immemores. Porro, scitu indignum non est quod Athenæus commemorat, Athenis olim brassicam pro cibo parari solitam puerperis mulieribus, amuleti cuiusdam vice. Penè præterieram quod apud Suidam legi, nimirum crambem seu brassicam in suis conuiuiis

Brassica poculis certantes coronare facit.

Brassica puerperarum cibum.

uiis priscos adhibuisse, sed recoctā, adeò vt nau-
 seam adferret, abirétque in hoc fastidij prouer-
 bium, *ῥῆς κερύβη θάνατον*. Fit ex cinere brassicæ
 aqua diluto, sal: nam habet nitrosam, vt diximus,
 substantiam, cuius beneficio, si modicè coqua-
 tur, aluum sumpto iusculo, vt in Horto nostro
 medico scribimus, soluit. Hoc de multis sit po-
 stremum, Semen brassicæ vetus in raphanum de-
 generat. Ex quo nescio an factū hīc fuerit, quòd
 antiqua Græcia brassicam raphanum appellarit,
 & hunc cum illa confuderit. Autores sunt cum
 Aristotele, Theophrastus, Iulius Pollux, & alij.
 Hęc de brassica satis erūt, vt aliis suū demus locū.

Brassicam
 cum rapha-
 no confudit
 vetus Græ-
 cia.

Apij cultus, auxilia & secreta. Cap. III.

APIVM hortense & satium, Græcis Seli-
 non, vulgo Petroselinum, & nostratibus
 Persilium dici consuevit, perpetua vires fron-
 de, & ex veteri semine (si Theophrasto credis) ce-
 leriter emergens. Nam è recenti, hortensium om-
 nium tardissimè prouenit: nimirum quadragesi-
 mo die à fatu, & quinquagesimo, maiore ex par-
 te, vt scribit Plinius. Sæpius parit, semelque satū,
 pluribus annis restibili fertilitate erumpit. Locis
 tam frigidis quàm calidis, & terra quali volueris,
 vt tradit Palladius, gaudet: dum modò iugis adsit
 humor, cuius rigatu facilè animetur, vnde nullū
 cælum & solum respuit. Semine & planta, Co-
 lumella autore, optimè feritur: & secūdum fon-
 teis ac riuulos commodissimè ponitur. Si magnū
 & folij latissimi illud habere volueris, & Floren-

Apium quo
 semine cele-
 riter emer-
 gat.

Quenam
 terra apio
 idonea.

Quomodo
 fiat apium
 folij latissi-
 mi.

E iij

*Quomodo
maximum
fiat apium.*

*Quomodo
crispum fiat
apium.*

*Apium mas
et femina.*

*Cur apium
olim cibus
interdictus
& nefastus
habitum.*

*Comitiales
quomodo fa-
ciat apium.*

tinum Græcum auscultaueris, accipies feminis
apij quantum tribus digitis summis prehēdi po-
test, & rariore linteolo includes: deinde fimo &
terra, breui fossa obrues: hoc faciens, magnum &
latum tibi parabis. Nam ita omnium seminum
germen, capitis vnus soliditate negetur, vt scri-
psit Palladius, & ante cum Columella. Sed longè
maximum nascetur, vt tradit Florentinus, si radi-
cibus circumfossis, paleas adieceris, ac rigaueris.
Crispum fiet si semen in pila ante sationem pau-
lum pulsaueris, exspoliaturumque, vt vult Colu-
mella, terræ mandaueris. Aut, si super nascentis
areas cylindrum, vel pondera aliqua volutaueris:
aut iam natum pedibus proculcaueris. Florenti-
no subscribūt Iunius Columella, Plinius & Pal-
ladius. Qui apium mare & fœmina distingui vo-
lunt, vt mas foliis constet nigrioribus, & radice
breuiori: Fœmina verò crispioribus atque duris,
caule crasso, sapore acri & feruido. Sed neutrum
Chrysippus medicus, & Dionysius apud Pliniū
cibus admittendum censent (licet eiusdem Plinij
temporibus, vt hodie, per iura largis portioni-
bus innataret, peculiarēque gratiam condimē-
tis accerferet) quoniam epulis feralibus dicatum
sit, & ob id nefastū habeatur. Vel, vt Plutarchus
scribit, quod apio sepulchra coronentur. Vnde
vetus illud prouerbium, Apio indiget: de eo qui
profligata & desperata sit valetudine. Caule fœ-
minini vermiculos innasce tradunt: creduntque
eos in sexū utroque sterilefcere, qui ederint: ad-
hæc, in puerperis comitiales fieri qui ab eo cibo
vbera hauserint. Innocentiorē tamen esse ma-
rem

rem affirmant: eaque causa est, ne inter nefastos frutices damnetur. Hæc Plinius, fretus veterum sententia & testimoniis. Quibus ex rebus mirandum non arbitror, si recentiores medici ex Aui-
 cennæ consilio epilepticis, apio interdiciant: quod illorum paroxysmos & accessiones irriter: adhuc, si Græci infantulorum nutricibus & gravidis, puerperisque apium in cibo prohibeant. Quan-
 quam alia etiam subesse potest causa, nimirum quod femininos fonticulos impediatur, & lactis prouentum extinguat, videntisque ad libidinem promoueat. Sed in his versatum satis, & fortasse plus quam oportuit: obliuiscabar enim hæc ferè ad verbum in nostro Alexikepo & medico hor-
 to translata esse. Finem itaque sum facturus huic de apio historia, ubi scripsero, coquos suis obso-
 niis acetum, & cellarios vino grauem odorem apio in faccis eximere: quemadmodum adnotauit Pli-
 nius ubique magnus.

*Apio quinā
abstinere
debeant.*

Betæ, Portulacæ, ac Bliti, cura, auxilia & secreta.

Cap. IIII.

BETÆ pauperum mensis familiaris, madidum solum & putre expetit. Quæ ubi foliorum quinque fuerit, æstate differri debet, si riguus est hortus, ut scribit Columella: si verò siccanus, autumno, cum pluiæ inceserint. Amat frequenter effodi, & multo stercore satiari. Cui latitudo maior accersetur, ut affirmat Sotion in Græcorum georgicis, si priusquam in caulem exierit, pondusculum apponatur lapidis lati, aut testæ, vel rei

*Betæ solum,
& quando
transferr
debeat.*

*Quomodo
fiat betæ la-
ta & am-
pla.*

E iiij

*Quomodo
fiat beta cā-
dida.*

alterius. Nam eo onere coërcita, in foliorum am-
plitudinem se diffundet. Eadem cādidior euadet,
si fimo bubulo recenti, eius radices oblinantur.
Quæ si in prunis tostæ fuerint, māducati allij re-
trum odorem ac virus exstinguunt, si superedan-
tur, quemadmodum scripsit Græcus Menander.
Est hoc mirum in betæ semine, quod non totum
eodem anno gignat: sed aliquid sequēte, aliquid
tertio: celeriusq; proueniat vetere quā recentī,
sicuti rectē adnotauit Plinius. Nec omittendum
quod cū à brassica vini sapor, vt antea monui-
mus, in dolio corrūpatur, odore betæ, foliis de-
mersis reparatur. Addam quod si acetum subito
fieri voles, tusam betæ radicem in vinū coniicito
per horas treis, in acerū degenerabit. Quod si in
pristinum statum redire voles, brassicæ radicem
indidisse satis erit.

*Portulaca
pauperum
ac diuitum
mensis fa-
miliaris.*

*Portulaca
conditura
optima, &
facili metho-
do expressa.*

Portulaca quod diligentius colitur, eò latius va-
gatur, & carnosiore folio constat. Vna est ex hor-
tensibus quæ omniū ferè iusculis innatat, & pau-
perū ac diuitū mensas oxelæo & sale excepta in-
choat, imò verò hyeme primas dapes apud mul-
tos, cōdita illustrat. Fieri autē solet eius cōditura
hunc in modum. Crassissimi quique cauliculi ex-
emptis radicibus leguntur (nam graciles, facilius
tabescunt madefacti) & aquā ab arenulis emun-
dantur, decutiturq; sordes si quæ inhefit: ac tan-
tis per in vmbra siccantur, donec aliquantulum
flaccescant: alioqui ob humoris copiam marci-
di, aut rancidi euadunt. Posthæc acerbarum vua-
rum succo (omphaciū vocant) imbuti, substrato
viridis fœniculi spissamento, fictilibus vasis, aut
dolio

doliolis cōponuntur, & sufficienti sale resperfo, interiectoq; rursus fœniculo, vas portulaca impletur: & iterū spissamento fœniculi contegitur, quod miscellaneam deprimat. His peractis ius quod est temperatum duabus partibus aceti, & vna omphacij infunditur: ita vt ad summū fidelia, aut vasis labrum perueniat. Ea postremò cōditura, penore siccissimo, & à Sole auerso diligenter seruatur: ne situ loci mucorē contrahat. Quē etiam vitabis si portulaca nō enatet, sed suo iusculo semper sit immersa. Dum vsus exiget, aqua tepida, aut vino exemptum salgama eluetur, & superfuso oleo apponetur mensæ, ad excitādam conuiuarum appetentiam, & restinguendū ventriculi, vel iecoris æstum, si quis aderit.

*Conduere
loco humi-
do reposita
mucorem
contrahunt
& vitian-
tur.*

Blitum duorū est generum, rubrum seu nigrū, & album: rubro caulis & folia rubescunt, vt coccineo colore infecta videantur, etsi temporis tractu purpurescant, ac tandem nigrescant: ex quo etiam blitum nigrum quibusdam dicitur. Album betaceis constat frondibus & foliis, absque vlla acrimonia fatuis. Vtrunque ex eorum est genere quē in horto celerrimè proueniūt, vt tradit Plinius. Seritur solo qualicunque, sed culto: quod cū semel enatum fuerit, ipsum se per multa secula seminis deiectione reparare solet: adeò vt si abolere velis, vix possis. Vnde semel satum, pluribus annis restibili fertilitate prouenit, nec run-
cari, nec sarculari flagitans, quemadmodum scripsit Palladius. Sed hīc non arbitror tacendum, quod prisci betam cum blito confuderunt: ex quo eam Martialis fatuam, seu insipidam hoc

*Bliti rubri
& nigri de-
scriptio.*

*Blitum se-
mel satum,
vix aboleri
potest.*

disticho appellauit:

Vt sapiant fatuæ fabrorum prandia beta.

O quàm sæpè petet vina, pipérque coquus!

Nam re vera sapore est nitroso, & non fatuo aut insipido, vt blitum.

Asparagorum hortensium cura, auxilia & secreta.

Caput V.

*Asparagi so-
lum & sa-
tio.*

*Vera aspa-
ragorum sa-
tio antiquis
probata.*

*De locis qui-
bus comit-
tenda sunt
asparagorū
semina.*

ASPARAGVS altilis & satiuus, gaudet solo pingui, humido & subactō. Seritur, vt Didymus tradit in suis Græcis georgicis, verno tempore, fossulis trium digitorum, in quibus bina, ternæve grana, semipedis spatio discreta, ponuntur. Quæ nullo cultu vexari debent anno primo: sola rûcatione, herbarumque extirpatione contenta. Sed de asparagorum satione & generatione satius fuerit audire consentientes præceptiones M. Catonis, Columellæ, Plinij, ac Palladij. Semen, inquiunt, quantum tres digiti prehendere possunt, pingui & stercorata terra, singulis scrobiculis ad lineam directis, imprimatur & leuiter obruatur. Post quadragesimum diem radicula sic inter se implicabuntur, vt in vnitatem coisse videantur: spongas prisci olitores nuncuparunt. Si sicca fuerint loca quibus dicta semina committere satagis, fimo macerata imis sulcorum partibus ita erunt disponenda, ac si in alueolis manerent. Contrario fiet modo in vliginosis: nã in summo porcæ dorso collocanda erunt, ne nimio lædantur humore: qui suo transitu tantum rigare debet, & non mora inebriare. Sic confita semina, anno primo asparagum dabunt: quem infringi oportebit. Si enim ab imo tentes euellere,

lere, tenellis adhuc, inualidisque existentibus radiculis, tota spongiola sequetur. Quæ per bien-
 nium in suo seminario stercore & assidua runca-
 tione nutrienda est. Reliquis annis non erit de-
 cerpendus asparagus, sed radicitus vellendus: ut
 suæ germinationis oculos aperiat. Nam nisi ita
 fiat, stirpes præfractæ, spongiarum oculos auge-
 bunt, & quasi excæcabunt, nec patientur aspara-
 gum emittere. Illum seruabis de quo sumpturus
 es semina: postea scopas eius & scorpiones incē-
 des: deinde circa hyemem spongiis cinerem, ac
 stercorem adicies, quod M. Cato ouillum esse de-
 bere scribit. Est & alter ferendi modus per spon-
 gias, quas post biennium in apricum & bene ster-
 coratum locum transferri conuenit. Fiunt sulci
 pedali mensura inter se distantes, non amplius do-
 drantalibus altitudinis: in quibus spongiolæ ita de-
 primuntur, ut faciliè superposita terra germinent.
 Vere autem priusquam emergere cœperint, bi-
 corni ferramento (quod capreolum vocant) ter-
 ra commouenda erit, ut stylus facilius emicet, &
 relaxata humo radix plenioris fiat crassitudinis.
 Idem M. Cato sarri ac runcari iubet, sed ita ne
 sarriendo vexentur radices, aut runcando: alio-
 qui infirmæ conculcantur. Cæterum, per hyemem
 teneris stramentis asparagorum sylvula operien-
 da erit, ne rigore peruratur. Quæ vere nouo ape-
 rietur, & stercore saturabitur, ac exhilarabitur.
 Didymus in Græcorum geponicis tradit, & post
 illum Plinius, asparagos plurimos nasci tufis a-
 grestium arietum cornibus, vel in particulas se-
 ctis, aut derasis, & sulcatim defossis, necnon cre-

*Quomodo
runcandi et
trahendi
asparagi.*

*Quomodo
ferendi aspa-
ragi per spon-
gias.*

*Quomodo
runcandi et
sarriendi
asparagi.*

*Quomodo
absque semi-
ne nascatur
asparagi.*

brò irrigatis. Quod licet Dioscoridi non placeat, verissimum nihilominus esse, experiundo fateberis. Non desunt qui longè mirabilius tradant, nimirum quòd integra arietum cornua, nò contusa, nec in particulas secta, si perforètur & pangantur, asparagos producent. Quos si tibi in animo fuerit toto anno edules inuenire, vbi fructū legeris, vt idē scribit Didymus, radices quę summo cespite vagantur, circumfodiens aperies. Sic enim tractata plantula, nihil cunctabitur novos cauliculos & asparagos proferre: qui aqua & iure pingui leuiter decocti, salēque & oleo, aut butyro conspersi, addito aceti momento, summa cum voluptate manducabuntur. Sed hoc loco dissimulandum non arbitror, quòd modicam coctionem postulant asparagi: nam diutius percocti, in tabem abeunt. Ex quo Imperator Drusus, celerem rei successum demonstrare volens, dicere solebat, citius fieri quàm asparagi coquantur. His pisciculos in cōuiuiis circundare moris fuit veteribus, vt testatur Iuuenalis in hunc scribens modum,

Quæ fertur domino squilla, & quibus vndique septa Asparagis?

Ad condituram venio. Cauliculi sale conspersi & in alueis compositi, biduo sub vmbra sinūtur defudare: deinde suo iure proluuntur, modò satis humoris remiserint: si minus, muria lauantur, & imposito pondere exprimuntur. Postea in vase, aceti partes duas & vnam muriæ continente, demerguntur: indito fœniculi aridi spissamento, vt & cauliculi deprimi possint, & ius vsque in summum

*Quomodo
toto anno e-
diles inue-
niantur a
sparagi.*

*Asparagos
modicam
coctionem
postulare.*

*Asparagorū
conditura,
& repositio
in hyemem.*

summum fidelis labrum peruenire. Hic non om-
nitram quod Græci herbarum & fruticum ger-
mina ante florem erumpentia, asparagos, nomi-
ne largè sumpto, nuncuparunt: quasi ex incultis
virgultis natos: hinc Martialis illud,

Mollis in æquorea quæ creuit spina Rauenna,

Non erit incultus gratior asparagis.

Sed nos de hortenli asparago, vt de plantis reli-
quis, hic scribimus.

Rutæ hortenlis cura, auxilia, & secreta. Cap. VI.

Et si planta hæc ad esculenta olera parum at-
tinere videatur, scribam nihilominus de illa,
vel ob id quod nulli sint hodie horti tam vr bani,
quàm agrestes, qui eius fruticem perpetuò virē-
tem, ac grauiter olentem non agnoscant. Itaque
de illius cura & cultu hunc in modum præcipit
Columella. Rutam autumnò semine satam dif-
ferre oportet Martio mense in aprium, & cine-
rem aggerare, runcarique donec conualeſcat, ne
herbis suffocetur. Quod suæ Italiæ, non septen-
trionali nostræ Galliæ scriptum voluit. Vt vt fue-
rit, fata semel velata manu runcari debet: quam
nisi contexeris, pernicioſa nascentur vlcuscula,
quemadmodum post Dioscoridem Plinius ad-
notauit. si tamen per ignorantiam nuda manu
runcaueris, & prurigo atque tumor incesserit, o-
leo subinde perunges. Id quod de florente sylue-
stri & montana ruta multi intelligendum censent.
Loca desiderat altiora, vnde humor elabatur, vt
tradit Palladius. Cuius semina si ponas adhuc

*Cura &
cultus rutæ
hortensis.*

*Rutæ peri-
culosa rün-
catio.*

Quomodo
ferenda ru-
ta.

Ruta ami-
cissimus ci-
nis: sed fer-
ro tangi nō
vult.

Ruta men-
struata mu-
lieris conta-
ctum valde
refugit.

Ruta in fa-
ba aut bul-
bo feritur,
ut grauen-
lentiam de-
ponat.

Vbiā op-
tima nāscā-
tur ruta.

clausa folliculis, manu debebis singulatim affi-
gere: si iam minuta sunt & exclusa, sparsim iacta-
bis, ac rastro obducta operies. Caules eius qui ex
feminibus inclusis emergent, fortiores erunt, sed
ferò nascentur. Planta hæc humorem odit ac fi-
mum, solo cinere contenta, estque hyemis impa-
tiens: quapropter apricis locis & siccaneis feri
debet, cupitq; per frigora cinere contegi, vt na-
turali eius calore gelicidiis resistat. Si salis aquis
irretetur, lætior profiliet, vt scripsit Theophra-
stus: sed ferro tāgenda non est, nisi perniciem illi
accerere voles. Seritur non solum semine, vt di-
ximus, sed etiam surculo, & seipsa. Nam incurua-
to rami eius cacumine, cū terram attigerit, sta-
tim radicatur. Tota planta translata, plerunque
moritur: & ramuli cum aliqua parte corticis re-
uulsi verno tempore, pro plantis solent confur-
gere. Annis pluribus frutex iste innoxius perdu-
rat, nisi mulier quæ in menstruis est, illum conti-
gerit, aut excoluerit: nam paulatim arescit, sicuti
adnotauit Florentinus, rei rusticæ apud Græcos
consultissimus, & post illum Latinæ agriculturæ
doctores diligentissimi, Columella, Plinius, &
Palladius. Sunt qui pertusæ fabæ, aut perforato
bulbo, eius ramulos pangunt, atq; ita adobruūt,
alieno vigore, succo & odore seruandos ac enu-
triendos. Alij maledictis inter ferendum profe-
quūtur, maximè in terra soluti lateris: quod cum
Plinio prodesse affirmat Palladius. Sed meliùs &
fertiùs, iisdem autoribus, furtiua prouenit: ac
sub fici arboris vmbra libentiùs acquiescit. Eam-
que ob rem Theophrastus optimā rutam ac pro-
batissi-

batissimam putauit, quæ ficulneo cortici defixa, terra obruitur. Quod Plutarchus in Sympotiacis agnouit, hūc in modum scribens: Ruta quæ sub ficu profilit, aut illi adnascitur, suauior habetur & sapore melior. A quo non longè recessit Dioscorides, eam cibis commendans, quæ propè arborem fici crescit, & quamcunque aliam ferculis abdicans. Hinc illa nimirum rutæ cum fico sympathia & amicitia à Plinio celebrata: & eiusdem rursum cum cicuta mirabilis antipathia: probabili argumento, quòd rutam colligentes, cicutæ succo manus armant, ne perniciosi vlcibus, ut paulò antè monuimus, ab ea infestentur. Mustela cum serpente dimicatura in murium venatu, ut idem tradit Plinius, rutam, ceu alexipharmacò quodpiam, priùs edit. Ex quo rutam fascinationis amuletum esse, appositissimè scripsit Aristoteles: falsòque putauit Pythagoras, oculis nocere, vel ob id quòd scalptores & pictores, oculorum causa, in cibo illa fæliciter vtantur, ut docuit Plinius: non omittens, serpentes huius nidore abigi, & procul ab illa stabulari. Hæc postrema sint. Feles ab auariis arceri traditur, pulis gallinaceorum succo rutæ perfusis: aut illa, ut multis placet, vnde quaque armatis. Quod facili experiètia probabis: perinde atque id quod Democritus prodit, nimirum culices abigi, & ne accedant impediri, si rutæ virentis ramo, eius decoctum per domum sparseris. quod multi etiam ad pulices detorquēt: vnde tritum illud, Cocta facit ruta de pulicibus loca tuta. Sed & illud memorabile est, quod scribit Arnoldus Villanouanus:

*Ruta cum
fico summa
amicitia.*

*Ruta cum
cicuta odiū
& inimici-
tia: adhuc
cum serpente.*

*Rutam oculis
nequa-
quā nocere.*

*Quomodo
feles ab a-
uariis ar-
ceantur.*

*Quomodo
culices &
pulices abi-
gantur.*

Ruta, vel chelidonia albo aceto pauco: aut vino, vel rosacea aqua excepta & calefacta, vapidum fumum exhalat, qui si vase vitreo superposito guttatim colligatur, utilis est ad oculorum morbos. Sed de his fusius in nostro Alexikepo.

Oxalidis ac spinaceorum cura, auxilia & secreta. Cap. VII.

Oxalis duplex, & unde dicta.

Viua oxalis & eius descriptio ac pictura pulcherrima.

Oxalis v-sus & commoditates.

Oxalis omnium mensis familiaris.

OXalis, ozella Gallis dicta, ab acido succo nomen habet: vnde apud multos acetosa etiã dici solet. Duorum est generum, maior nimirum & minor. Semẽ vtrique idem, præterquam quòd maius maiori, minus verò minori inest. Rumex fatius Latinis, & Lapathon (nomine à Græcis mutuato) appellari solet. Licet multa sint lapathorum genera & differentiæ, de quibus hoc loco agere non constitui. Tam viua est oxalis vt semel sata nunquam vitietur in terra, maximè iuxta aquas. Huic caulis est subteres humiliter fruticans, & folia habens in cacumine acuta, sed minùs quàm oxylapathum. Semen rubrum in mucronem acuminatur, & foliaceo vestitur inuolucro. Planta hæc iuribus affatim innatare, & in acetariis singularem gratiã habere solet. Quin & carnibus intingendis iucundum succi viridis accremētum subministrat: nec aliud in obsoniis maiorem sibi vendicat autoritatem. Omnes ferè quòd gratum acorem palato repræsentet plânta ea, acetosam, vt diximus, nuncuparunt: quo per æstatem nihil iucundius, & diuitũ ac pauperum inensis frequentius esse consuevit, ad promouendam

uendam appetentiam. Spinacea veteribus inco- *Spinacea*
gnita fuisse demirandum est, cum & pauperum *veteribus*
& diuitum mensas adeò onerent, vt etiam verna *incognita.*
ieiunia faturent. Non sum nescius quosdam illa
Chrysolachanon dixisse: alios Seutlomalachon,
(quasi dicas maluaceam betam) alios verò atri-
plicis Hispaniensis nomine donasse: quàm verè
& rectè, iudicent eruditi. Spinacea Latinis dicta *Spinacea*
puto, quòd tam glabræ & mollis herbæ semen *unde num-*
in spinas occalescat: quæ nomenclatura postmo- *cupata.*
dum in recentiore Græciam venit. Planta hæc
vernalibus ieiuniis est aptissima: ideòque per
Ichthyophagiam seu quadragesimam frequens
esse solet. Nullum solum respuit, quocunque lo-
co lætissimè proueniens. Seritur nobis Februa-
rio mense & Martio: exitque septem diebus à fa- *Spinaceorū*
tu: folio primùm triangulo & molli, mox intu- *cura, cultus,*
baceo, & plerunque qua hæret pediculo, lacinia- *satio, & hi-*
to: inertis sapore, exigua radice, tenuibus capilla- *storia.*
mentis fibrata, caule cubitali & nonnūquam al-
tiore, intus cauo, floribus in vertice rotundis &
racematim coëuntibus ac femine spinulis horri-
dulo, necnon minacibus aculeis armato. In huius
genere fœmina quidem floret, sed femine steri-
lescit. Oulus hoc purgatum & elotum, abiectis ra- *Spinaceorū*
dicum capillamentis citra aquam elixari postu- *preparatio*
lat: nam magnam vim humoris inter coquendū *Et condi-*
effundit: aspernatūque ius alienū, proprio con- *tura.*
tentum: aliter si coquas, natium & genitalem
illius succum perdis, ac temerè inebrias. Abactō
lentore post elixationem, quibusdam ligneo gla-
dio, aut aliter, percutitur & subinde versatur:

F

Summè no-
tanda deli.
catulis.
postea in manuales globos & sphæulas herba-
ceas (expressa penitus sanie) redigitur, & patinis
in oleo optimo vel butyro frigitur, addito om-
phacio & piperis tusi momêto, vt magis palatū
titillet. Sed hîc olitorem, non coquum agimus.

RADICES ESCULENTÆ.

Porricura, auxilia & secreta. Cap. VIII.

Porri satis
& locus.

Genera duo
porrorum.

Sectiuū por-
rum quomo-
do fiat, &
excolatur.

Capitatum
porri quo-
modo fiat.

RADICES hortorum esculentas descriptu-
rus, porrum imprimis expediam: quod feri
debet loco lato, & maximè campestri, vt scripsit
Palladius: adhæc area plana, altè pastinata, diu
subacta, & ritè stercoreata. Huius genera duo si-
gnauit antiquitas: capitatum, quod in caput, vt
cepa, extuberat: & sectiuum, longum ac rectum:
cui frondens coma solo tenus amputari solet,
vnde nomen. Postremum qui comparare volet,
post duos menses quàm satum est illud in sua a-
rea secare debet. Durabit autem, Columella au-
tore, diutiùs, multoque melius euadet, si trans-
feratur: & quoties secabitur, aqua iuuetur ac ster-
core. Verùm vsus docuit, sicuti ille idem scribit,
vt translatum, eodem more quo capitatum, mo-
dicis spatiis, hoc est, inter quaternos digitos,
depangatur, & vbi conualuerit, defecetur. Ri-
gari autem & stercoreari, ac farriri toties debet,
quoties demetitur: éstque sarculandus sæpenu-
merò locus vbi alitur, adhæc herbis extrican-
dus. Si capitatum facere voles, antequam trans-
latum deponas, diligenter tibi erit obseruandum,

vt

ut radículas omneis amputes, & fibrarum parteis
 suinmas detondeas: deinde testulas, vel conchas,
 quasi sedes singulis subiectas, supponas, & ita
 obruas, ut fiant latioris incrementi capita: quo
 státu Sotion Græcus rigari prohibet. Palladius
 post Plinium, ubi porrû digiti crassitudinem est
 adeptum, præcisâ foliis à media parte, & trunca-
 tis radiculis, ne delumbatæ alant & distrahant,
 tum demum transfert, ac fimo liquido oblitum,
 quaternis vel quinis digitis separat: atque ubi ra-
 dices egerit, modicè comprehensum, sarculo al-
 leuat: ut suspensum à terra, quod spatij vacuum
 subter inuenerit, capitis vastitate cogatur imple-
 re. Et, ut paucis rem istam cōcludam, si sectiuum
 voles habere, spissiùs seres: si capitatû, rariùs: assi-
 duâq; sarritione exhilarabis, ac liquido stercore
 saturabis. Fiet autem incrementû multò maius,
 ut post Columellam scripsit Palladius, imò verò
 ante utrunque Græcus Sotion, si raris linteolis,
 aut detritis panniculis, complura grana immise-
 ris, deinde stercore ac terra obrueris, statimque
 rigaueris. Totus enim seminum vnitus aceruus,
 in magnum ac prodigiosum porrû euadet. Quod
 etiam in aliis plantarum seminibus experiri po-
 teris. Res eadem continget, si porraceo capiti se-
 men rapi, absque ferro immittas, & ita pangas:
 nam sic multum fertur increfcere, de Græcorum
 & Palladij sententia. Non desunt, qui dum transfertur,
 eius capiti, ligneo stylo vel arundine, aut
 aliter citra ferrum puncto & aperto, cucurbitæ
 semen, loco rapi, intrudant. Alij semina, quanta
 capi possunt tribus digitis, fimo oblita & præ-

*Modus al-
 ter ut fiat
 porrum ca-
 pitatum.*

*Quomodo
 fiat magnû
 & prodigiosum por-
 rum.*

*Modi varij
 ut porrum
 excrefcat in
 caput.*

tenui calamo clausa, terræ committunt. Quæ res
Porri cultu- superioribus planè consentit. Laudat, probâtque
ra ex Sotion idem Sotion Græcus, statim atque fatum fuerit
ne Græco. porrum, puluinos arearum eius, & fulcos pedi-
bus proculcari: triduûmque, ac si negligeretur,
minimè rigari: quarto verò die, aquæ aspergine
iuuari. nam ita perbellè adolefcere tradit. Cæte-
rum, si inter ferendum aut plantandum, arenam
terræ miscueris, plenissimum habebis ac vberri-
Porri com- mum. Addit ille idem Sotion, quòd qui cuminû
mansi odor prægustauerit, fœdum porri odorem nunquam
quomodo expirabit, etiam si larga manu porrum mandu-
visetur. cauerit: nam eius esu, grauis halitus extinguitur.
Semen por- Vnum hîc restat, ex Petro Crescentio cognoscē-
ri efficere ne dum, nimirum quòd semen porri in vinum pro-
vinum a- iectum, efficit ne vinum acefcatur: imò verò vt ace-
cescat. tum in vinum redeat, hoc est, acorem omnem
exuat. Facilis est experiētia, quæ his finem faciet,
vbi monuero porrum duodeuigesimo die à satu
plerunque prodire, & bimatum duntaxat perfer-
re: ab eo tempore, sementescere ac emori.

Alij cura, auxilia, & secreta. Cap. IX.

ALIIUM inter ruris pulmētaria celebratum,
 terra gaudet maximè alba, fossa & subacta
 sine stercore. Cuius cohærentium spicarum di-
 uortia liratim feri debent, arearum puluinis im-
 pacta, quominus aquis infestentur. Liras autem
 similes porcis facies, quas in agris rustici concin-
 nant, vt vitent viginem: sed multò minores esse
 debent. In quarum dorso nuclei palmari spatio
 distan-

distantes, non altè depangentur, nec castellatim, vt multi faciūt, grumulis imponentur. Qui cū ternas fibras, seu folia tria emiserint, sarriri debēt: *Quando sarrindum allium.*

nam grandescunt, quo sēpius id factum fuerit, maiusque incrementum accipiunt. Plinius semine etiam prouenire scribit, sed tardè. Primo enim *Semine allia tardè prouenire.*

anno porri crassitudine caput efficitur: sequenti diuiditur: tertio consummatur: pulchriusque tale existimant quidam. Si vastum & capitatum facere voles, antequā vllum emittat cauliculum, *Quomodo fiat vastum & capitatum allium.*

viridem omnem eius comam intorquebis, ac humi prosterne. Palladius, scapū, vbi pro dire cōperit, in terram depressum obruit: atque ita cauet ne in frondem luxuriet: deinde proculcat, vt succus ad spicas reuertatur, & vastum caput faciat.

Quod vnum etiam Plinius prior adnotauit. Sotion in rusticis Græcorum obseruationibus, adhæc Palladius & aliquot alij tradunt, quod si allia terræ committantur, & ex eadem eruantur, *Quomodo allia virus odoris deponant.*

Luna sub horizonte latēte, virus odoris exuent, & mandentium halitum nullo modo vitiabunt.

Quod paulò aliter Plinius interpretatur: tradens allia in eam rem feri debere, cū Luna sub terra fuerit: & colligi, dum Soli coniungitur. Pollicetur ille idem Græcus Sotion, allia dulcescere, si *Quomodo dulcescant allia.*

in plantando oliuarum nuclei illis commisceantur & conserantur: aut fractæ leniter spicæ, terræ tradantur: vel in pangendo, olearum fraces adhibeantur. Prodit & Didymus adnotante Ruellio, vel potius Sotion, vt meus habet Græcus codex, rædium halitus à manducatis alliis conciliatum, aboleri, si cruda faba illis superedatur. Alij, betæ

*Quomodo
radium à
manducatis
allio concis-
satum citò
aboleatur.*

*Quomodo
allia diutis-
simè seruen-
tur.*

*Allia sapo-
ris austerio-
ris.*

*Lac allia
redolens cū
suis caseis.*

*Mirabilis
historia, &
summè no-
tanda.*

radicem in prunis tostam supermanducasse, satis superque esse putant: eo siquidem remedio virus mentiri & regi, Menáder è Græcis apud Plinium pollicetur. Nostrates apio viridi fastidium illud deponūt. Antiquorum plerique promittunt, allia diutissimè duratura, & vsui meliora futura, si vel paleis condātur, aut fumo suspensa exponantur. Sunt qui illorū capita aqua salsa tepida paulisper intingant, siccent, & ita recondant. Sed hoc & illo modo, in satū plerunque sterilia euadunt. Aliis satis est super prunas siccas, ne germinet. Plinius saporis austerioris illa esse tradit, quæ plures habuerint nucleos: additque nullam odoris fœditatem coctis inesse, perinde etiam atque cepis. Nec omittit præsumēda esse allia albū elleborum effossuris, nisi periclitari velint. Est allium sylvestre, quod ophioscorodon Græci nuncupant in aruis sponte nascens, quo pecudum lac, quæ comam eius depastæ fuerint, allia subolet: Quid, inquam, lac? imò verò casei qui ex eo coaluerint, odoris grauitatem illam præ se ferunt, rura allium agreste & serpentinum vocant. Quod decoctum, ne renasci possit, aduersus improbitatem alitum femina depascentium, tutò proici libro superiore admonuimus, scribentes à Plinio alium appellari. Sed mirabile quippiam occurrit hoc loco non tacendum: nimirum quòd mustellæ & sciuri tentato allio dentibus, vix audent in posterum mordere, cicurésque hoc modo fiunt. Est & illud memorabilius & multò mirabilius quod Volaterranus prodit, suo tempore inuentum fuisse rusticum ore aperto in agris per menses

ses & fœnifecia dormiētem : qui cū serpentem per hiantes fauces imprudenter admisisset, se se statim commanducatis alliis, ceu præsenti amuleto, curauit. Virus tamen ac mortem, vxori (res mira) in coitu stillauit ac trās fudit. Sed hoc etiam in allio memorabile est, quod si cum falsugine coquatur, curculiones leguminum efficaciter interimit, modò horreorum parietes & pauimenta his miscellaneis imbuantur. Hic etiam mihi si-
 lentio dissimulanda non est celebris illa magnetis & alij discordia, quam Græci antipathiam nuncupāt, sicuti alibi docuimus, ostendimúsque tantum inter has res surdas & sensu carentes odium inesse, vt magnes ferrum negligat, nedum alliciat, si allio confricetur: quemadmodum Plutarchus adnotauit, & post illum Claudius Ptolemæus. Quæ res, cū sæpenuerò & mihi, & amicis meis aliter probata & explorata fuisset, eò me duxit, vt faciliè crediderim viros illos eximios, & in primis Ptolemæū, nequaquam de communi opinione id dixisse, quin potius de suo Ægyptiaco allio rem eam intellexisse. Quod Dioscorides paruum esse scripsit, adhæc dulci, singularique capite ad purpuram vergente. Non desunt qui id ophioscorodo tribuant, quod Antonius Microphonus Biturix, amicus noster, qui rerum experimenta diligenter persequitur, se probauisse nuper ad me scripsit. Illud postremum esto, alia arborū ramis appēsa, accedentes ad fructuum deprædationem auiculas longè arcere solent, vt in Græcorū georgicis à Democrito adnotatum legi.

Alij cū magnetē celebris discordia.

Summè notanda Et animaduertenda.

*Cepæ cur
uniones vo
centur.*

*Quæ terra
seredis cepis
accommoda.*

*Quo tempore,
& quomo-
do feri de-
beant cepæ.*

*Quomodo
magnæ &
capitate e-
uadant ce-
pæ.*

*Quomodo
tenuis & a-
crior fiat ce-
pæ, & con-
trâ.*

CEPAS corpus habere pluribus cartilagineis tunicis compactum, & reuolutum, nemo est qui ignoret. Veteres rustici, ut testatur Columella, uniones nuncuparunt: quia vno & singulari constant capite, multis, ut allium, bulbis nequaquam coagmentato. Quod nomen apud nostrates Gallos, velut triuiale hæctenus vsurpatur. Terram desiderant pinguem, ut scribit Palladius, vehementer subactam, irriguam & stercoreatam, necnon rubram, ut Sotioni Græco geponico placet. Quæ prius proscindi debet, ut hyemis frigoribus & gelicidiis putrescat, sicuti tradit Columella: deinde stercoreari, & mox bidentibus æqualiter perfodi, ac in areas disponi, omnibus herbis euulsis, & earum radicibus deletis. Quo facto, Martio mense, placido & sereno die, austro vel euro flante, semina ritè spargentur: fatureia illis intermista, ut vult Plinius, quoniam sic melius proueniunt. Sotion Græcus admonet eum qui cepas plantaturus est, caudas & extremitates, fibrasque omneis, & comam omnem auferre debere, ut magnæ & capitatæ euadant. Alij folia tantum radice tenus vellunt: nam ita succum ad inferiora transmittunt. Sed rariùs hoc modo poni debent, Palladio autore: & runcari ac sarculari, si nō sæpius, saltem quater, ut tradit Plinius. Qui etiam præcipit ter solum fodi debere, antequam serantur. Si Luna minuente seris, tenues & aciores habebis: si crescente, robustas & saporis humecti, domito accremento. Cæterum, illud nec ignoran-

ignorandum, nec prætereundum cenſeo, quòd in omni ceparum genere, oblonga acrior eſſe ſolet quàm rotunda; & ruſa, quàm candida: ad hæc ſicca, quàm viridis, & cruda quàm cocta: necnon recens, quàm ſale condita, aut elixa. Lōgè autem maiores habebis, ſi cum translationi locus eſt, deponantur in terra viginti diebus antè ſubacta, & tantisper reſiccata, dum omnis humor exhauriatur, ex ſententia Sotionis Græci. Qui idem fieri etiam pollicetur, ſi detractis tunicis, nuda ceparum capita terræ committantur. Sunt qui affirmant illarū ſemina ab auibus nequaquam attingi, ex quo negant terra obrui debere. Quod Ruellius malè ex Palladio collegiſſe videtur: nā anetho id aſcribit, & non cepis. Quarū ſemina, ſi ritè voles excipere, & opportunè legere, cū virentes illæ caulem agere cœperint, humilibus cæteriolis, vt docet Columella, ſtylorum rigorem conſeruabis, ſcapoſque leuibus adminiculis in modum iugatarum vitium præfulcies: alioquin thalli ventis agitati proſternentur, deturbatiſque ſcaporum cacuminibus, totum ſemen excutietur. Quod non antè legendum eſt, quàm nigrum colorem præ ſe ferat: ſicuti poſt Græcos, & Columellā tradidit Palladius. Incorruptę autem diu vigeant cepæ, vt adnotauit idem Sotion, ſi in calidam aquam, vel, vt Plinio placet, ſalfam & tepidam immergantur, deinde inſolentur donec penitus ſicceſcant, hordeaceiſque paleis recondantur, ac ita reponantur, vt nulla ex parte ſeſe contingant. Noſtrates fumo & foculo expoſitas ſuſpendunt, ac idem aſſequuntur. Quod priſcis,

Quomodo
maxima
ampliſſima
fiat cepa.

Semina ceparū ab auibus non attingi: & quando legenda ſint.

Quomodo
incorrupte
ſeruentur
cepæ.

Quomodo ceparum ca- put in por- tētoſam ma- gnitudinem extuberes. vt multa alia, acceptum ferre debent. Si cepas ad portentofam magnitudinem in caput extubera- re voles, ſemen illarum feminibus cucurbitæ in- cludes, & cum ſimo optimo terræ diligēter ſub- actæ committes. In eandem magnitudinem etiā luxuriabunt, ſi effoſſa in circuitu terra, illorum capitula, attollendo, erexeris: ita tamen ne eradi- centur, vt in porro ſcripſimus. Idem etiam obti- nebis, ſi caput cepæ perforaueris, & in illud cu- curbitulæ ſemen immiſeris, ac terræ vtrūque re- miſeris. Sed hoc loco non putavi omittendum, quòd ſi ceparū ſemina opportunè ſeminaueris, in caput quidē creſcēt, ſed minùs ſeminis reddēt. Si verò capitula ſeueris, inareſcēt cepeta, vel vt a- liis placet, capita, & in caulē rotūdabūtur. His ad- do, quòd ſolo erutæ & humi iacētes cepæ, aut la- quearibus appēſe, diutius in aëre viuūt: imò verò, ſi Ariſtoteli credimus, ſolſtitio, vt pulegiū, & alia pleraq; ibidē florent: quaſi ancipitis ſint vitę, mo- dō ex terra, modō ex aëre nutrimentū capeſſen- tes. Sed facilè extra terrā germinant, & humoris illeſtu geſtiunt: verum actō coliculo flacceſcūt. Quibus Plinius nuces aduerſari, & cepacum ſa- porem lenire ſcripſit. Audio multos iuxta coro- narias herbas, cepas & allia ferere, ad excitandam conciliandāque odoris ſuauitatem: idque ex Plinij & veterum conſilio non vſquequaque aſpernando. Verumenimuerò, hoc loco valdè admirandum occurrit, quòd cepa ſola olerum o- mnium, vt tradit Plutarchus, Lunæ damna non ſentit: habētque augendi & minuendi vires illi contrarias. Nam reuiſcit & regerminat dece- dente

Cepas diu in aëre vi- uere, & ibi- dē quando- que florere.

Nuces ad- uerſari ce- pis, & cur iuxta coro- narias her- bas ferātur.

dente ac fenefcente Luna: inarefcit verò ac mar-
 cefcit eadem adolefcente. Ex quo Pelufiotæ Æ-
 gyptij facerdotes cepas religiofè cibis abdicabāt.
 Cum ergo fruges, herbæ, arbores & animalia fy-
 deris huius damna & incrementa fentiant, fola
 cepa viciffitudines nouit aduerfas. Huius condi-
 turam ad hyemē fic parabat Columella. Cepam,
 vel afcaloniam (quibus communia funt omnia)
 quæ non fructificauit, nec foboles habuit adhæ-
 rentes, eligebat, & in fole priùs ficcatam, deinde
 in vmbra refrigeratam, fubtrato thymo vel cu-
 nila, in fidelia componebat: & infufo iure, quod
 erat aceti partium trium, & vnius murię, falcicu-
 lum cunilæ fuperponebat, ita vt cepa deprime-
 retur. Quæ cum ius ebiberat, fimili miftura vas
 replebat, & loco idoneo, vfui feruandum repo-
 nebat. Hoc, licet puerile, non omitam, quia à
 Cardano viro docto adnotatum. Literæ fucco
 ceparum deductæ & formatæ planè inuifibiles
 funt: quæ tum demum fe prodent, cum papyrus
 aut res alia infcripta, exalfacta fuerit & igni ad-
 mota.

Cepa olerii
 fola, Luna
 viciffitudi-
 nes nouit
 aduerfas.

Ceparū cō-
 ditura ad
 hyemem.

Radiciſ ſeu raphani cura, auxilia, & ſecreta.

Caput XI.

SATI VVS raphanus, altiliſve radix, notior eſt
 Squàm vt hîc à me explicari debeat: nam pleri-
 que omnes, cum diuites, tum pauperes, urbani &
 agreſtes, dum cibi faſtidio vrgentur, edendi ap-
 petentiam ea radice excitant: illam in taleolas vel
 orbiculos digerentes, & aqua ac fale imbuentes.

Raphanū
 lapſam ap-
 petentiā eri-
 gere, & eius
 uſus.

Raphani
 cultus &
 terra.

*Quomodo
& quando
seri debeat
raphanus.*

*Raphani
Gallica no-
mina.
Frigoris im-
patientissim⁹
raphanus.*

*Frigore ra-
phanū dul-
cescere.*

Cuius talis debet esse cura, Columella autore, vt terra stercoreata & subacta eius semen obruatur: atque vbi incrementum aliquod radix admiserit, subinde exaggeranda est terra. Nam si nudetur, ac Soli & aëri exponatur radix, dura fiet & fungosa, vt tradit Plinius, qui terram solutā & humidam illi præscribit. Palladius tophum ac glaream reformidare dicit, & cœli statu nebuloso gaudere: præterea quod seri debet spatiis grandibus & altè fossis post nouam pluuiam, nisi fortè humidus ac rigationi aptus fuerit locus. Quod fatum est, statim debet operiri leui sarculo, nec est ingerendum aut iniiciendum latamen (quamquam aliter Columella) sed paleæ, vt postea dicemus. Vulgus Gallicum Rauen, & Reforum aut Raphum nuncupare solet. Sæuiente hyeme rarior est apud nos huius cultura: nam frigoribus est impatientissimus raphanus, qui violatus gelidiis aut flaccescit, aut emoritur. Plinius tamen frigore adeò gaudere scribit, vt quandoque visus sit in Germania raphanus qui infantium puerorum magnitudinem æquauerit. Aristomachus hyeme folia detrahi iubet, eaque ne lacunæ stagnent accumulare: nam ita in æstatem grandescet radix. Vt vt fuerit, certum est frigoribus crescere ac dulcescere, vti rapa, siquidem durare possit: frigus enim incrementum in radices non folia conuertit: & si illas tum lignescere apud multos, Theophrastus prodit. Raphanus iucundior esse solet, ac palato gratior detractis foliis antè quàm decaulescat planta, vt Plinius adnotauit. Folium autem quò leuius erit, eò suauiore & mitio-

mitiorem præbebit radicem: quæ salugine amaritudinem, si quæ insit, prorsus exuet. Ex quo falsis ali scripsit Plinius, talibusque aquis irrigari præcepit, Ægyptij nitro conspergunt, ut sit suauitate commedabilius radix: quæ cortice & cartilagine constat: adhuc sapore in multis acuto, sed tamen grato: cuius pars cum extra terram emerit, dura fit, ut diximus, & fungosa, nisi circumobruatur. Fœminini generis esse existimantur raphani qui minus sunt acres, & folia habent leuiores ac iucundè virentia, ut scripsit Palladius. Si dulces habere cupis, ex Florentini consilio, semina mulso, vel passerum vuarum succo, aut saccharata aqua biduo præmacerare debes, & siccata terræ committere. Si maiores fieri peroptas, sublati foliis omnibus solo caule tenui dimisso, terra sæpè operies, ut idem admonet Palladius. Quod similiter fieri pollicetur Plinius, si palo adacto fiat cauernula quæ palea insternatur sex digitorum altitudine, deinde semen raphani firmo & terra leuiter in illa contegatur: nam ad scrobis magnitudinem excrescet. Verum enim uero quia ab agrestibus pulicibus infestantur plurimum raphani, ne illis noceant remedium est, autore Theophrasto, eruum interficere. Ne verò nascantur, nulla suo sæculo reperta fuisse auxilia arbitrat: quæ nos libro primo ex antiquis plurima attulimus. Caterum hinc prætereundum non duxi, quod raphanis amaritudo inest pro corticis crassitudine, ut tradit Plinius: qui etiam dentibus nocere scribit, quod illos atterant. Sed hoc loco in mentem mihi venit secretum multo argento

*Raphanum
falsis aquis
gaudere, &
illis amari-
tudinem
exuere.*

*Quomodo
fiant dulces
raphani.*

*Quomodo
fiat maiores
raphani.*

*Raphanum
ab agresti-
bus pulci-
bus infesta-
ri, cum apto
remedio.*

*Raphanum
dentibus no-
cere, & cor-
rupta uina
emendare.*

*Pulchra &
notatu di-
gna.*

*Raphano
esse odium
perneciale
cum vite.*

*Raphanum
in summo
honore fuit
se apud pri-
scos.*

œnopolis comparandum, quod gratis ac liben-
ter illis impertiam. Si raphani particulæ filo tra-
iectæ, ut eximi possint, dolio vini immergantur,
fœtorem omnem ac graueolentiam (si quæ insit)
adhæc acorem in se recipient ac contrahent. Sed
ne ibi tabescant & vitium trahât, confestim exi-
mere oportebit: & si opus fuerit, recêtes immit-
tere. Quod monuisse, multis profuturum mihi
polliceor: tametsi ad nostrum vinorum Enchiri-
dion & secreta id transferri poterat. Est sanè mi-
raculum summè admirabile, quòd raphano per-
necialia sint cum vitibus odia, à Plinio, Galeno,
Athenæo, & Palladio diligenter adnotata: eaque
adeò infensa (ut in brassica ostendimus) quòd si
iuxtà ferantur, ad sensum diffugere videantur,
occulta nescio qua naturarum discordia: imò ve-
rò si permutatis scrobibus pangantur, nullo mo-
do comprehendant. Ex quo Androcides medici-
nam cōtra ebrietatem esse dixit raphanū, quem
vetus Græcia apertè cum brassica confudit, si-
cuti in historia brassicæ ostēdimus. Vnde mirum
esse non debet, si inuicem communia habeant
multa. Fuit sanè apud priscos in tãto honore ra-
phanus, ut Moschion Græcus de eius laudibus
vnum scripserit volumen. In quo illum cæteris
cibis in Græcia vsque adeò prælatum fuisse tra-
dit, ut Delphis in templo Apollinis ex auro di-
caretur, beta ex argento, & rapum ex plumbo.
Quod quatuor versiculis Eobanus Hessus do-
ctè, ut omnia, adnotauit, de raphano ad hūc scri-
bens modum.

Fabula narratur sacros ab Apolline Delphos,

Omni-

Omnibus hunc aliis præposuisse cibis.

Ex auro ut raphanum sacrarent, pondere betam

Argenti, plumbum rapa fuisse putant.

Sed ne obsecro omittamus quòd ebora perbel-
lè expolire fertur, & salis cumulos in aqueâ sal-
fuginem transmutare & redigere, si illis consepe-
liatur. Festinans ad finem penè omiseram (quod
initio dictum oportuerat) raphanum transplan-
tatione acrimoniam deponere, & summam gra-
tiam in cortice habere, modò recēs fuerit & non
inueteratus: idcirco multi exemplo parum imi-
tabili, illum edendo temerè à corpore deradunt.
Ceterum, ne quid dissimulem quod vel legerim,
vel audierim, vel obseruauerim, non tacebo
quòd ex raphano acetum sic fieri posse ostendit
Petrus Crescentius in suo de Agricultura opere.
Radices raphani, inquit, siccato & in puluerem
redigito, deinde in vas quod vinum habeat infun-
dito, misceto, ac dies aliquot quiescere finito, tū
demum eximito, & acetum tibi comparabis ra-
phanatū, ad renum calculos atterendos & detur-
bādos, aliāque multa summoperè vtile. Sed hæc
extra olitorium institutum nostrum, quò fit, ut
alia persequar.

*Raphanum
ebora poli-
re, & salem
eliquare.*

*Acetum ra-
phanatum
nephreticis
calculosis
summè vti-
le.*

HERBACEI FRUCTVS

ESCVLENTI.

Cucurbitarum cultus, auxilia, & secreta. Cap. XII.

DE internis fœtibus hortorum, nimirum ra-
dicibus, hætenus sit scriptum: nunc demum

Cucurbitarum differentie, & natura.

Cucurbitae sublimitatis auidæ.

Quantum terra cucurbitis apta, & quod humore inueniuntur.

Quomodo fiant longe cucurbitae: adhuc vastra & crassa.

agendum de his qui supra terram iacēt, vel haud ita procul, & cartilagineo generi ascribuntur. In quorum censu quia cucurbitæ primas sibi vendicant, idcirco de illis primo loco dicemus: quas nemo non videt aut in longum prorogari, aut in breue crassamentum, collo prominulo, cogi, vel in orbem intumescere. Priores suum nomen retinent, postremæ citruli aut turcicæ cucurbitæ dici solent: erumpuntque omnes plurimum post sextum, septimumve diem à satū: reptantibus flagellis & capreolis dum adoleſcunt, ceu cirrhis quibusdam & capillamentis, altè scandunt, naturâ sublimitatis auidâ, sed absque adminiculis stare nequeunt, leui umbra cameras, testudines ac pergulas opacantes, dependente ex tenui pediculo fructu ponderis plerunque enormis. Amant solum pingue, humidum, stercoreatum & solutum, ut scribit Palladius. Quibus si copia aquæ adfuerit, minorem curam desiderant: nam humore plurimum iuuantur: licet reperiantur, quæ sine multa rigatione conualescant, & hinc iucundioris gustus fructum præbeant. Si sicco fuerint commissa solo, fictilia aquæ plena iuxta ponenda erunt: inditis fasciis, quæ perpetim humorem stillent. Quod auxilium maximè proderit per æstus & squallores. Seminis parum habent longiores & tenuiores, atque ob id cibis gratiores esse solent, & esculentæ merci, cucurbitariòve foro aptiores. Quas si tibi comparare voles, ex Columellæ, Plinij & Palladij consilio, hac via procedes. Semina de collo cucurbitæ sumpta, recto cacumine feres, stercoreabis ac rigabis. Si vastioris incrementi

menti optas, de medio ventre extractum semen, inuerso cacumine telluri deponere. Tales, vbi inauerint, cadorum vices supplebunt ad vina, olea aut grana condenda: quod alio capaciore plus ceteris intumeant. Quare peregrè proficiscentes, illis carne, semine, & chartilagineis membranulis priùs exinanitis, vrceorum loco vti solent: vinum vel aquam infundentes, quibus se ab excruciente fiti, & itineris molestia, opportunè vindicet, collapsasque ex fatigatione vires actutum reparent. Si latas & amplas habere tibi cordi fuerit, semina quæ in fundo latitant, inuersis cacuminibus terræ mandabis. Quæ si à pulicibus infestentur, curabis origani ramulos iuxta pangendo. Nam vel insidentes enecabunt, vel nouos creari non patientur, sicuti Græca Quintilliorum testantur Georgica. Ex quibus etiam quæ sequuntur tibi libenter deprompsimus. Nascetur absque vlllo semine cucurbita, vti etiam cucumis, si spargendum semen, triduum antè, sesamino oleo, vel sabino, vt legit Palladius, maceretur: aut herbe succo imbuetur, quæ culex vulgo, & culix Plinio, Græcis verò (quantum coniectare licet) conyza nuncupatur. Idem fiet, si vitium more, sarmentum primum aut virgultum ita defodiatur, vt solum eius caput exertum promineat: quod vbi adoleuerit, repetendum erit, & tertio, si opus fuerit, faciendum. Danda tamen erit opera, vt quæ adnascuntur propagines, super terram extantes rescantur: seruato duntaxat eo sarmento & virgulto quod postremum fuit. Ita curatæ cucurbitæ, cum cucumeribus, fructus absque intestinis semini-

*Cadi visto
rij ex cucur
bitis.*

*Quomodo
lata & am-
ple fiat cu-
cubita: &
à pulicibus
liberentur.*

*Quomodo
nascatur cu-
cubita abs-
que vlllo se-
mine, &
itè cucumis.*

G

*Quomodo
fiat præcox
cucurbita,
& item cu-
cumis.*

*Artificiofa
inuentio.*

*Quomodo
formæ va-
riæ & cha-
racteres cu-
curbite aut
cumeri im-
primantur.*

bus creabûr, solis cartilaginibus contētæ. Quòd
fi huius, & illius, præmaturos ac præcoces fru-
ctus habere voles, ex eorundem Quintilliorum
doctrina, ineunte vere terram cribro excretam,
fictilibus aut cophinis inutilibus impones, mi-
stóque stercore, modicum præbebis humorem:
deinde calidis diebus & insolatis, vel imbrem le-
uem spargētibus, sub dio statues, & Solis occasu
ad tectum referes: idque tandiu facies dum fri-
gora, tempestates & gelicidia discutiētur. Postea
cùm primùm opportunitas vocabit, totos co-
phinos & fictilia labro tenuis in terram subactam
& excultam demittes, ac reliquam diligentia im-
pendes: & ita cucurbitæ ac cucumeris præcoccem
fructum habebis. Res eadem faciliùs & minore
cùm temporis, tum laboris, impendio fiet, si lu-
xuriantes cucurbitarum, vel cucumerum viticu-
las putaueris: nam sic fœtus suos celerius edent.
Si formas varias & characteres diuersos in cu-
curbita vel cucumere repræsentari desideras, flo-
rem vel primum vtriusque rudimentum, vti erit
in sua vite, in effigiato, vt voles, intus fictili aut
cōceptaculo alio claudes ac deligabis. Nam qua-
lem vultum impressa figura præstabit, talem cu-
curbita vel cucumis præseferet. Tam enim nouæ
formæ vtrunque est auidum, vt vasis cui indide-
ris, æmula facie imaginem repræsentet: quemad-
modum in Quintilliorum Georgicis adnotatum
reperi. Quod Gargilio Martiali cur ascribat Pal-
ladius, non video. Itaque qua cogentur forma
cucurbita & cucumis, eadem crescent: vt scribit
Hippocr. noster in lib. de seminis genitalis natu-

ra:plerūque sub draconis intorti imagine, vt tradit Plinius. Si longas & angustas tibi fieri contēdis, nuper editos in lucem cucurbitinos partus cum viticularum capitibus fistulæ aut arundini inferere, cui prius omnes nodos perforaueris, ibi in prodigiosam longitudinem procedere animaduertes. Nam quod latitudini per teretem fistulæ angustiam demetur, paria faciendo, longitudine pensabitur: adeo vt libertate pensili concessa, Plinio visa sit cucurbita nouem pedum longitudinem coæquasse. Nec ignorandū quod quæ postea nascentur ex istarum semine, longitudinem eandem absque vllō mangonio & artificio retinebunt. Similes omnino efficies, si in patens vasculum, aquam quinque vel sex digitorum intervallo, pendētibz cucurbitis subieceris. Nam ante posterum diem ad aquam, veluti adrepentes, descendisse, & sese in tantum extendisse obseruabis. Destitutis verò sua aqua vasis, decuruabuntur, ac inflectentur: vsque adeo humore gaudent, & siccitates refugiūt. Secus de oleo sentiendum: nam illud tam infensè oderunt, vt scribit Plinius, quod si loco aquæ illis subiiciatur, aut apponatur, in contrariam partem vergant. Si minùs id possunt, sese intorquent, & velut indignatæ, in modum hami recuruant: quod nocte vna deprehenditur. Cæterum, summè cauendum est, sicuti Columella, post Florentinum Græcum, admonet, ne ad cucurbitariū, cucumerariūve, mulier accedat, vel quam minimè admittatur: nam contactu eius languescunt virentium incrementa. Quæ si in menstruis fuerit, visu quoq; suo tenel-

*Quomodo
fiant longæ
& angustæ
cucurbitæ.*

*Cucurbita
longa pedes
nouem.*

*Modus ali⁹
comparandi
longas & an-
gustas cucur-
bitas.*

*Oleū cucur-
bitis summè
inimicum.*

*Mulieres ad
cucurbita-
ria accedere
non debere,
nec item ad
cucumeta-
ria.*

los fœtus necabit : aut infuaves, vel tabidos reddet. Seminibus destinatae cucurbitae, ad hyemem usque in sua vite p̄dere debent, vt tradit Pallad. ex qua sublatæ, vel Sole, vel fumo siccabuntur: alioquin semina marcore putri confecta vitiabuntur. Diu recentes durabunt & cucurbitæ & cucumeres, si in albi vini fecem non peruersam, picatis doliis demergantur & operiantur. In muria itidem incolumes perennant. Sed illis vita, vigôrque longo tempore permanebit, vt Quintilliorum Georgica fidem faciunt, si in cadis paucum acetum continentibus, ita sublimes pendeat, vt acetum nullo modo contingant. Verum, oppicanda erunt vasa quæ huic negotio destinabuntur, ne foras acetum vaporet, natura alioquin penetrabile, ob partium tenuitatem. Hoc itaque artificio recentes cucurbitas hyems tota opportunè tibi ministrabit. Quas si voles, etiam seruabis, si dum tenerefcunt incideris, & seruēfactam aquam affuderis, totamque noctem, sub dio perfrigeraueris, & postea in acri muria cōposueris, sic in alios prouentus egregiè custodies. Hoc loco mihi in mentem sanè quàm opportunè venit, quod Athenæus refert: demiratos conuiuas suos, quòd Ianuario mense virides cucurbitae in escam oblatae fuissent, peculiaris succi non immemores, & natium saporem retinētes. Quod olitorum studio, qui artem hanc percallebant, referendum omnino putabant. Erant autem, vt scribit, à salgamariis qui hortenses condituras profitentur, asseruatae. Quem modum longè ante Athenæum, Nicander & alij plerique docuerunt,

*Quomodo
diu recentes
durabunt cu-
curbita &
cucumeres.*

*Oppicanda
esse vasa a-
cetum conti-
nentia.*

*Pulchra hi-
storiæ de hye-
malibus A-
thenæi cu-
cumbis.*

runt, iubentes cucurbitas in aëre prius siccatas, & funiculo transfixas, fumo appendi, vt refertas iis ollas, per hyemem ociosa seruitia sorberent. Hodie per hyernos menseis omnes, laquearibus & tabulatis edium appensæ, virides & cibus non ingrata, à nostratibus vbique custodiuntur, maxime quæ citruli nuncupantur, vulgaribus longè duriores, & proinde corruptionis labem tam facile & repente nec agnoscentes, nec sentientes. Purgatorias facies & deiectorias, vt alia pleraq; si illarum semen noctem ac diem, cum rhabarbaro, agarico, scammonia, colocynthide aut aliis purgantibus medicamentis simplicibus, præmaceraueris, deinde, qua dictum est formula, seminaueris. Et cum insipida sit cucurbita, quo voles sapore & odore illam facile imbuere potes, si semina antequam terræ committantur, in eo præmaceres: hunc enim, vbi adoleuerit, ad vnguem referet: non dico cruda, sed etiam cocta: perinde atque cucumis. Fiet idem prorsus absque vlla arte, si dum coquitur, quem volueris saporem, colorem, aut odorem iniicias. Nam & cucurbita & cucumis ex eorum sunt genere, quæ Græci ἀποία vocant, hoc est, qualitatibus omnis expertia. Latini insipida & fatua nuncupant, quemadmodum in beta adnotauimus. Hic ferè omiseram, quod cucurbitæ vni fructuum omnium qui extra terram sunt, cortex maturitate in lignum transit: præterea, quod cucurbita in ossium humanorum cineribus plantata, & oleo rigata, nono die fructum profert, vt autor est Hermes. Qui, quia vana multa tradit, idcirco rerum plurimarum fidem

*Quomodo
seruetur ho-
die apud
nos cucur-
bite.*

*Quomodo
fiat purga-
toria cucur-
bitæ & fru-
ctus alijs.*

*Cucurbita
& ite cu-
cumis quo-
modo sapo-
re & odore
quemvis su-
scipiant.*

mihi suspectam relinquit : adde quòd incertum
facit experientia certum.

Cucumerum cura, auxilia, & secreta. Cap. XIII.

*Antiquos
cucurbitas
cum cucu-
meribus cõ-
fuisse.*

*Pulchra &
notata di-
gna.*

*Quomodo
seminandi*

ANTE QVAM hîc de cucumeribus qui carti-
laginei sunt generis aliquid scribam, pauca
præfabor. Proximo capite secreta multa cucur-
bitis & cucumeribus communia, in medium at-
tuli, Aphros & Græcos geoponicos sequutus.
Qui, quantum equidem sentio, cucurbitas cum
cucumeribus quadam naturæ cognatione con-
fuderunt, vti etiam Plinius. Hinc Euthydemus
Atheniensis, libro quem de oleribus condidit,
cucurbitam vocavit Indicū cucumerem. Et Me-
nodoros Erasistrati sectator duplicem eam fecit.
Vnam Indicam, quæ (vt loquitur) cucumis est: &
alteram, quæ vulgaris est cucurbita. Sic Hellef-
pontij cucurbitas longas, cucumeres vocarunt:
rotundas verò, cucurbitas. Addo, quòd ventro-
sum illud instrumentum, quo corporibus affixo,
vel spiritu, vel leni scarificatu sanguis elici solet,
Græci medici sicyn & sicyn à cucumere, Latini
verò diminuta voce à cucurbita, cucurbitulam
dixerunt: vulgus ventosam nominat, aptius for-
tasse ventrosam. Ex his liquidò cõstat, rerum no-
mina & proprietates plerunque ab autoribus
confundi. Quapropter mirari desines, si multa
cucurbitis & cucumeribus ex cognatione, pri-
scos sequuti, communia fecerimus: quæ hîc non
sumus scripturi, formidantes tẽdium ex iteratio-
ne gignere. His positis, ad rem venio. Cucume-
res,

res, Palladio autore, fulcis rarè factis feminandi sunt: altitudine sesquipedali, latitudine verò pedum trium. Sed inter fulcos spatiū pedum octo relinquendum est, vt liberè possint euagari. Sarculo & runcatione non indigent, quòd herbis plurimùm iuuentur. Serpunt sarmentis, ac vitilibus prælongis, vitis modo, sese in ramos diffundunt: quos ob caulis infirmitatem humi dispergunt, nisi adminiculum propiùs obiciatur, cui caduci incumbant. Die sexto vel septimo post satum emicant, quibus si copia aquæ adfuerit, minorem curam desiderant: nam humore plurimùm iuuantur, perinde atque cucurbitæ, sicuti nunc nuper scripsimus: hyemem tamen & frigora summè perhorrent. Quorum semina si biduo ante sationem, lacte ouillo, vt vult Palladius, vel mulso, vt Plinius, aut aqua mellita, vel saccharata præmacerentur, dulces reddent cucumeres, adhæc teneros, candidos, & iucundissimos, cum sapore, tum aspectu, vt adnotauit Columella, & ante eum Florentinus Græcus: necnon, post vtrunque, Plinius ac Palladius: quibus omnibus subscribit experientia. Præcoces & præmaturus, imò verò anno toto qui volet habere, præcedens cucurbitarum caput consulat: & quod ibi fuit omissum de fictilibus & cophinis, vasisque alijs, præsentī admonitione refarciat: nimirum, quòd rotulæ illis subiici possunt, vt minore labore pèsiles ipsorum horti, cùm opus fuerit, foras producantur, & rursus intra recta reducātur. Possunt etiam specularibus vestiri, vt spirantibus ventis, & vigente frigido cæli statu, Soli absque iniuria

*trattā-
di cucume-
res.*

*Infirma &
caduca cu-
cumeris na-
tura.*

*Quomodo
fiant dulces
cucumeres
& iucun-
dissimi.*

*Quomodo
præcoces, &
præmaturi
fiant.*

*Pulchrum
artificium.*

exponi queant. Hac ratione, toto ferè anno Tiberio Cæsari cucumis præbebatur, mira voluptate illi expetitus: quemadmodum post Columellam, posteritatis memorię mandauit Plinius, quem nullo non die ei contigisse scribit. Sed leuiore negotio ac labore, id etiam cõfici apud Ægyptiæ gentis Dolum Mendesium, autor est Columella. Aprico, inquit, & stercoreoso loco, alternis ordinibus ferulas, alternis verò rubos confita habere oportet: & confecto æquinoctio paululum infra terram secare: ligneoque stylo laxatis, vel rubi, vel ferulæ, medullis, sterco immittere: atque ita semina cucumeris inferere, quæ scilicet incremento suo, rubis & ferulis coëant. Nam ita non sua, sed quasi materna radice alêtur: nascunturque fructus, qui inter frigora etiam vigeant. Rem eandem tradit Plinius, admonēs Columellam suum hîc commentum prodidisse: & si autorem producat. Sed Plinium ipsum audire præstabit: Columella, inquit, suum tradit commētum, vt toto anno cõtingāt cucumeres: fruticem rubi quàm vastissimum in apricum locum iubet transferre & recidere, duûm digitorû relicta stirpe circa vernum æquinoctium, ita in medulla rubi, semine cucumeris insito, terra minuta, fimôq; circûaggeratas resistere frigori radices. Vt vt fuerit, Plinio cum Columella hac in re malè conuenire vides. Nam ille circa æquinoctium vernum id fieri iubet: hic verò circa autumnale, vt interpretatus est, & ex Columella transcripsit Palladius: sed in his distingue solum & cælum. Si longos & teneros habere desideras, adhuc sine semine, &

*Alia via et
modus acce-
lerandorû
cucumerû.*

*Summè ad
uertēda, et
observāda.*

ne, & qua volueris effigie formatos, necnon re-
 centes tota hyeme, ad præcedens caput recurrere.
 Vnum tamen ibi omisſum hîc non tacebo, nem-
 pe quòd præſci ſalgamarij cucurbitas & cucume-
 res ſale, aceto, fœniculo & ſampſucho cõdire ſo-
 lebant. Sunt qui virides ſeruari dicunt, trito ſina-
 pi cum aceto. Plinius in ſcrobe, opaco loco are-
 na ſubſtrato illos componit, fœnõque ſicco &
 terra operit. Athenæus plenilunio in hortis ma-
 ximè gliſcere, & manifeſtum incremētum capeſ-
 fere tradit: necnon more echinorum marinorum
 impleri: quod aquei humoris ſummum eſt argu-
 mentum. Athenæo ſuffragatur Plinius, additque
 quoties cœlum tonat, velut timore perterritos
 conuerti & tabeſcere. Sed memorabile illud eſt,
 quòd à mulis cucumeres ſummoperè expetun-
 tur, mira oleris huius voluptate illecti, cuius odo-
 rem vel eminus ſentiunt. Quare munienda ſunt
 cucumeraria, ne illi erumpentes ea depopulētur,
 ac proterāt. Memorabilius & illud, quòd in Gre-
 cis Quintilliorum georgicis legi, & à multis non
 infœliciter probatum audiui: quid illud, inquires?
 Si febricitanti infanti qui adhuc lacte nutritur,
 paris longitudinis cucumeres dormienti appo-
 nantur, & quaſi condormiſcāt, ſtatim ſanabitur:
 nam febrilis calor omnis in illos tranſibit. Penè
 omiferam quòd ſi parum aquoſos habere libue-
 rit cucumeres, vbi ſcrobem foderis in quem illos
 depositurus es, dimidium altitudinis eius, paleis
 aut ſarmētis implere debes, & terra aggeſta, abſ-
 que irrigatione reliquum abſoluere. Megarenſes
 eteſus ventis ſpirātibus, cucurbitis, cucumeribus

Quomodo
olim cõdie-
bantur cu-
cumeres.

Cucumeres
lunari d. ſu-
uo ſubſiti.

Munienda
cucumera-
ria aduer-
ſus mulos.

Notāda pro
febricitan-
tibus infan-
tulis.

Quomodo
parādi ſint
cucumeres
parum a-
quoſi.

*Quomodo
fiat purga-
torij cucu-
meris.*

*Cucumis
terra filius
& suavi-
tas.*

& peponibus puluerem sarculo concitabant, vt fructus molliores & sine rigatione dulciores fierent. Si radices agrestis cucumeris tufas, aut rhabarbarum, agaricum, cnicum, vel quid simile in potabili aqua per triduum maceraueris, & diebus quinque plátulas cucumerarias huius liquoris haustu satiaueris, ventris purgationem ab his sollicitabis. Quæ validior erit, si dum radices sua fundunt germina, circumfossis & ablaqueatis tenuibus fibris, ellebori aut alterius purgantis medicamēti simplicis portionem adieceris. Hoc postremū esto: Matron suis carminibus, vt est apud Plinium, cucumerem terræ filium nominauit: & Heraclides Tarentinus, hedygeon, quasi terræ suauitatem.

Peponum, Melonum, ac Melopeponum cura, auxilia, & secreta.

Cap. XIII.

Pepones cucumerū generi olim ascripti.

Forma peponum, melopeponum, & melonū.

PAUCA de peponibus & aliis hîc scribā, quòd cucumerum generi, priscis rei rusticæ doctōribus Græcis & Latinis contribuantur, & proinde multa illis affinia agnoscant. Ex quo cucumeres in pepones, & melopepones degenerasse visum est. Qui duo postremi figura tātū & quantitate inter se dissident. Nam cū magnitudine excesserē, pepones vocantur: dum verò rotundi, formam & effigiem mali referunt, facta ex pepone & malo nomēclatura, melopepones sunt vocati. Vnde Palladius totum hoc genus, melones à malorū figura, ac si dicas pomēos aut cotoneos nuncupauit. Qui pendēre non solent, vt scripsit Plinius, sed humi rotundari: maturitatem præ se ferentes

ferentes, cū pediculus à corpore secernitur, & suavis odor ab umbilico nares ferit. Omnes rariū sunt ferendi, ita ut semina inter se pedibus duobus distent, locis subactis, & areis diligenter pastinatis: libertate enim gaudēt, qua vtrō citrōque vagari possint: herbis prætereā impensē iuvantur, ut cucumeres: quare sarculatione ac runcatione parum indigent. Vite prælonga serpunt, flagellis hinc inde reptantibus: suntq; fructu cartilagineo (de peponibus loquor) orbiculatim striato, prominulis pulvinorum toris, strigis, in vertice & umbilico coeūtib, ac ibidē stellatim decussatis: adhæc cute sunt aspera, & velut lentiginibus occupata, sed carne intus suavi, & seminibus in vterō liratis digestis: Quæ si mulso, vel lacte per triduum macerentur, & exsiccata, solo credātur, longē maiorem suavitatem contrahēt pepones qui inde nascentur, ac palato gratiores erunt. Odorati fiēt, si semina diebus multis inter rosæ folia deponantur, & mixtim cum illis plantentur: aut rosacea aqua vel alio odorato liquore imbuantur, & ut dictum est, terræ committantur. Autor est Florentinus in suis de agricultura Græcis præceptionibus, & post illum Palladius. Hic non est omittendū, quod à felibus pepones, ut etiam melones, summē expetuntur & avidē, quare à peponariis & melonariis sunt arcēdi. Reliqua ex cucurbitarū & cucumerum secretis erūt petenda: cū quibus multa, ut præmonuimus, cōmunia agnoscunt fructus isti. Quare si præcoces, si amplos, si effigatos, si absque vlllo semine tibi comparare cupis, præcedēs cucurbitarum caput,

Quomodo
ferēdi pepo-
nes.

Pulchra pe-
ponum de-
scriptio Et
historia.

Quomodo
suavissimi
fiant pepo-
nes.

Quomodo
odorati fiāt
pepones, à
quibus ar-
cendi feles.

Autori mo-
lestia repeti-
tio.

fi videtur, consule. Penè præterieram quòd melonis aut peponis frustulum ollæ iniectum celerrimè carniū cocturam iuuare fertur : non secus quàm vrticæ vel sinapis semen, aut fici surculus, vt suis dicemus locis.

Cinara seu hortensis cardui cura, auxilia, & secreta. Cap. XV.

CINARAM esse è carduorum genere, nemo nescit herbarius. Ex quo altilis & hortensis carduus etiam dici solet. Nam cultus mangonio, domita feritate in hortis mansueuit, ac in his habitare didicit: nescio qua gulæ audacia, quæ terræ portenta in ganeam & luxū vertit, à quadrupedibus plerunque neglecta: vsque adeò ventris & Veneris desideriis obsonantur homines. Est itaq; cinara, seu altilis carduus, plāta nemini hodie nō cognita: quæ compactilibus spicis squammatim coagmentatis constat. In quibus orbiculata, aut pyramidalis facies exterior virescit, interior verò niueo cādore nitescit. Tota structili nucleorum ferie, pineam nucem videtur exprimere: vnde & strobilus plerisq; dicitur. Nulli sunt hodie horti, qui hac plāta longè & latè non pubescant ac syluescant: adeò vt opipara nulla sit mensa absque echinato hoc cibo, modò anni tempus illū concedat. Vulgus Gallorū alticocalum nuncupat, ab articulo Arabū al, & cocalos, qui Hippocrati, Galeno teste, nucleus est pineæ nucis: cuius imaginem refert cinara, vt paulò antè diximus. Terram stercoreatam & solutā diligit: quamuis in pingui solo

Quomodo carduus ex agris in hortos trāsuerit.

Cinara pulcherrima descriptio.

Vnde cinara nobis alticocalus dicitur.

solo melius possit prouenire, vt tradit Palladius. *Terra cinara apta, & quomodo feri debeat.*
 Qui etiam præcipit semina cinaræ crescente Luna in paratis areis, spatio semipedis discreta, non altè imprimi: sed tribus digitis comprehensa, donec ad primos articulos terra procedat, demergi ac leuiter obrui, rigarique frequenter, si æstus interueniat. Nam ita teneriorem fructū ac pleniorē educabūt, vt Varroni Græco visum est. *Cinaram cinere gaudere, à quo nomen habere fertur.*
 Cum verò plantæ adoleuerint, herbis assiduè liberari ac expurgari debebunt: multoque cinere, si Columellam audire volumus, stercoreari. Nam id genus stercoreis, huic oleri aptissimum esse tradit: à quo cinaram dictam fuisse, multis placet. Cauendum autem erit, ne semina inuerfa pangantur: sic enim debiles, incuruas ac pumilas creabunt cinaras, vt Palladius asserit. *Quomodo fiat cinara nullis horrens spinis.*
 Qui ex Afrorum & Græcorum placitis etiam tradit, nullis spinis illas horrescere, quæ seminū cacumina ante sationem fracta, vel lapidis attritu retusa habuerint. Quod etiam multi affirmant contingere, si in lactucæ radicem decorticatam & delibratam, tenuésque in particulas concisam, singula semina, singulis indita particulis obruantur, & quo dictū est modo, plantentur. *Quomodo fiant odorata cinara.*
 Suales & odoratas habebis, si semina in odorato liquore aliquo, aut succo tri-
 duum præmaceraueris, & siccata terre commiseris: nam saporem eum referent, cuius humorem combiberint. Vnde laurum redolebūt, si illa cum lauri foliis maceraueris, aut in lauream baccam intruferis, & ita plantaueris. *Quomodo fiant cinarae dulces.*
 Simile erit experimentum in reliquis. Dulces prouenient, si semina in lacte, melle, aut aqua saccharata, vel vino a-

romatite maduerint, & ficcata tellurem intraue-
rint. Nonnulli sub autumnii finem, vel hyeme in-
cunte coliculos & folia humo obruunt, vt can-
dorem asciscant, & amaritudinem exuāt, sintque
inter hybernos cibos gratiores: nostrates (nisi
fallor) cardas solent appellare. Cæterum, hoc lo-
co tacendum non existimo, quòd singulis annis
stolones à codice sunt euellendi: ne matres fati-
gentur, & soboles per alia spacia distribuuntur.
Tanta enim est huius plantæ fœcunditas, vt pro-
pagines colibus auulsas & humi depactas, com-
prehendere narrent, sæpeq; anno eodem & co-
lem & echinum producere. Græcæ agriculturæ
magistri, mucrone falcis diducta terra, cum ali-
qua parte radicis illos eruunt, ac solo bene suba-
cto, & vetere fimo saturato committunt: iugi-
térque, vbi æstus fuerit, irrigant: donec plantaria
solida sibi iecerint fundamenta. Ex horum sylua
quotquot ad semina seruare voluerimus, pullis
omnibus liberabimus, vt loquitur Palladius, ac
testa, aut cortice supertegemus. Nam semina vel
Sole vel imbribus vitari solent, suoque effæta
ingenio perire. Quæ si vel exucta Solibus, vel
imbrium aspergine rancida solo credantur, suo
cardueta decoquent olitori. Qui hîc mihi mo-
nendus est, cinaræ radices à muribus summè ex-
peti: quarum voluptate semel illecti, turmatim,
vel è longinquo accurrunt: sicuti in suis agricul-
turæ selectis præceptionibus adnotauit Varro
Græcus: sed non absque auxilio & remedio. Tra-
dit enim insultantem illorum aciem, lana radici-
bus obuoluta arceri, aut stercore suillo, vel cine-
re

*Summa &
indiscibilis
cinare fœ-
cunditas.*

*Quomodo
seruanda &
paranda ci-
nare semi-
na.*

*Radices ci-
nare à mu-
ribus valde
expeti, &
quomodo
ab illis ar-
ceantur.*

re ficulneo eisdem apposito. Sunt etiam talpæ illis mirum in modum infensæ ac inimicæ: adeò ut crebrò illarum defossu & cuniculatione, cardue- *Talpa carduetis infensa, quomodo expugnentur.* ta ac cinareta ruinâ irreparabilem senserint. Prodest eam in rem medijs carduetis catos frequentes habere ac educare, aut mustellas ibidem mansuefacere. Sunt qui in solido & sicco solo cinaras pangant, ne terra ab hisce infestis animalibus facile perforetur. Auxilia qui volet alia, sese conferat ad ea quæ primo libro scripsimus. Hîc omis- sum nolim, quòd cinaræ folia qui ederint, quid- quid lingua attigerint (etiam horis aliquot post) illis amarum censebitur. Qua ex re insignes vires ad multa, non secus quàm carduus benedictus, habere fertur cinara, tam in foliis, quàm fructu & semine: in quam rem consule Alexikepû, hoc est, medicû & auxiliarem Hortum nostrum. Postremû id esto. Cinaræ folia lectulis respersa, vel eorum lignis attrita, cimices procul abigunt, vel enecât. Res & factu & paratu facilis, ac grata admodum quamplurimis, qui huiuscemodi olida & molesta animalcula ferre non possunt.

FLORES AC PLANTÆ hortorum odoratæ, & contrà.

Rosarum cura, auxilia, & secreta, Cap. XVI.

DE odoratis floribus nunc demum agendum: in quorum albo quia rosæ floris ac odoris raro priuilegio nobilitatur, & aspectu perquam iucundo ac vario hortorum ornamenta censen- *Rosæ hortorum ornamenta.*

tur, idcirco de illis primo loco dicendū mihi proposui. Rosarum multa habentur genera, in quibus frequentissimæ nobis sunt, albicantes, puniceæ, & quæ ex albo rufescunt, vulgò incarnatæ nuncupatæ. Præstantissimæ sunt, quæ puniceo colore rubent: proxima laus iis quæ in rufum cādicant. Vilissimæ omnium iudicantur albicantes. In quarum tamen genere odoratissimas excipimus, quæ moschatae & Damascenæ dici solent, diuitum hortis hodie familiares. Seri nolunt cuiuscunque sint generis, pinguibus aut argillosis locis, nec item riguis, contentæ raris: propriæque ruderatum amant agrum, vt scribit Plinius, voluntque virgulto pangi, scrobibus breuissimis, aut sulco, vt tradit Pallad. Quāquam semine etiā

*Locus & a-
ger rosis cō-
modus.* prouenire possunt, sed tardissimè. Quod vnum nequaquam esse putabis medium in rosa flosculum coloris aurei, sed quòd baccæ nutriunt in breuissimi pyri similitudinem tornatæ: quas per æstatē seminibus turgentes, quis non videt? quis, nisi fortassè alter fuerit Tyrellas, non obseruat, coralli modo per autumnū horrentia spinis rosaria variè illustrare? Fodi debēt altiùs roseta quàm fruges, & leuiùs quàm vites: idq; annis omnibus, non omissa interputatione: quæ Martio mense aggredienda est, pro cœli & soli conditione: hoc enim modo excultum rosetum, longo perennabit tempore. Quod si antiquatum fuerit, eadem etiam anni tempestate circunfodietur, aridæque superfluitas omnis præcidetur: & quæ rara erūt, ducta virgarum propagine reparabuntur, ex Palladij consilio. Plinius vstione ac recisione, rosaria

*Quid semē
in rosa.*

*Quomodo
tractari de-
beāt rosaria*

*Rosaria o-
ptimè proue-
nir vstione,
recisione, et
trāslatione.*

ria

ria quæque summè proficere scribit, adhæc trās-
latione, ocysimèque prouenire tradit furculis
quaternûm digitorum longitudine, & ampliore.
Sûnt qui integras plantas cum suis radicibus trās-
ferant. Alij palmares taleolas cum iisdem radici-
bus, sobolis modo, cubitali interuallo deponût,
& crebris irrigationibus ac stercore iuuant: nec
non ad maiorem odoris fragrantiam, intertextas
rosas coronas iis simul adobruunt. Quòd si plan-
tarum indigus fueris, & volueris à paucis virgul-
tis copiosa gigni rosaria, ex Plinij & Palladij sen-
tentia, gemmanteis furculos quaternûm, vt dixi-
mus, digitorum, paulòve longiores, cum suis sar-
mentulis excidere debebis, & in modum propa-
ginis sternere, ac stercore rigationibusque tue-
ri. Vbi annum attigerint, pedis spatio inter se dis-
iunctos trāsferes, & luxuriantem materiam om-
nem excludes, ac crebris defossionibus exhilara-
bis. Vita rosæ non recisæ, nec adustæ, ad quinquē-
nium durat, alioquin iuuenescit: ad cuius fragran-
tiam & iucunditatem, cœlum plurimûm confer-
re creditur. Vnde serenis diebus collecta, odora-
rior esse solet: adhæc quæ nascitur in siccis, rude-
ratis & gracilibus locis. Si odoratissimam facere
voles, ex Græci Didymi consilio, hinc-inde allia
conferes: nam quæ ex frigidityte languescunt, ca-
lore exacui solent: Si præcocem, duobus palmis
in gyrum effodies, & calida aqua manè ac vesperi
irrigabis. Sed id non antè aggrediendû multi ar-
bitrantur, quàm germinare calix inceperit: quem
eo artificio nonnulli euocare solent. Si mensibus
omnibus rosam tibi comparaturus es, autore eo-

*Quomodo
ex paucis
virgulis co-
piosa fiant
rosaria.*

*Rosæ vita
quinquen-
nium.*

*Quomodo
odorata &
præcox fiat
rosa.*

*Quomodo
mensibus o-
mnibus rosa
cōparetur.*

H

Rosa præcox.

Quomodo virides servantur rosa ac recentes.

Modi varij seruandaru rosarum.

Quomodo fiat rosa scrotina, aut viridis.

Quomodo ex punicea rosa fiat candida.

dem Didymo, mensibus omnibus plantare, stercoreare, & rigare debes. Verum id locum habere non potest in borealibus nostris regionibus: secus in calidis & temperatis. Præcoces rosas aliter tibi parabis, si cophinis aut fictilibus plantaueris, & eadem cura tractaueris, quæ præcoces cucurbitas ac cucumeres, ut suo diximus loco. Cæterum, nondum patefactas seruabis, ut scribit Pallad. si in fissam viridem cannâ calices immiseris, eamque leniter papyro, aut corrice circum ligaueris, & eo tempore excideris quo virides rosas habere volueris. Alij rudi olla conditas, & bene munitas sub dio obruunt, & sic custodiunt. Vita & vigor iisdem permanebit, si amurca ita immergantur, ut humor extet. Quidam ex Didymi præscripto, hordeum, dum adhuc in herba est, cum suis radicibus euulsum, in fictile non picatum demittunt: ibique rosas priusquam dehiscant, diligenter operiunt: viridesque quandiu volunt, ac si essent in rosario parente, custodiunt. Plerique viuentem hordei segetem pauimento sternunt, & rosas in ea condunt. Florentinus inter Græcos geoponicos ubique admirabilis, tradit rosam in mali corticem posse inoculari, & malorum tempore sese proferre. Quæ res in aliis arboribus suum etiam locum fortasse agnosceret: perinde atque in veterano brassicæ caule & ilice, in quem si rosa inferatur, viridis euadet, sed inodora, ut scribit Albertus. Quæ res facilem viam præbet experiēti, cum his quæ de punicea rosa circumferuntur, nimirum quod candida fiet, si sulphuris fumo imbuatur, dum in folia dehiscens cœperit euolui.

Sed

Sed de rosis hæc fatis: quarum frutex rectè & appositè Cupidini dicatur: quem tota facie videtur repræsentare, quemadmodum scripsit Philostratus. Nam rosa semper recens ac iuuenis apparet in suo rosario, nec non blanda, ut Cupido: aureis præterea comatur capillis, ut ille: spinas pro iaculis gestans, pro facibus fulgorem, & pro alis folia. Addo, quòd sicuti rosam absque vulnere paucissimi assequuntur, ita Cupidine absque corporis, vel animi, aut fortunarum vulnere & iactura, paucissimi potiuntur, nimirum quos æquus amavit Iupiter. Sed hæc extra hortensem philosophiam: ad quam potius refero, quòd flores tam rosacei quàm alij, in Sole, aut clibano, sublato pane adhuc calente, siccati, colorem, odorem ac vires magis retinent, quàm in umbra expositi, modò metam moræ non excedant. Idem de foliis & radicibus odoratis existimare licebit.

Rose ad Cupidinem collatio perpulchra.

Quomodo optimè seruentur flores

Lilij cura, auxilia, & secreta. Cap. XVII.

LILIVM rosis nobilitate proximum esse scripsit Plinius, medióque earum prouentu incipere: cui florum excelstitas de omnibus maior inest, interdum cubitorum trium: sed languida semper ceruice, & non sufficiente capitis oneri. Flos eius emaculato candore, & eximio odore, calathi effigiæ præsefert: foliis ab angustia in latitudinem paulatim sese laxantibus, extrinsecus striatis, resupinis per ambitum labris, & emicantibus ex fundo calathi luteis staminibus, tenui fillo crocatis. A quibusdam ob nobilitatem flos re-

Lilij flores omnes excelstitate superat.

H ij

gius nuncupatur, & Iunonis rosa: nam ex eius lacte natus fertur, ut hoc tetrasticho doctè expressit Conradus Gesnerus.

*Dum puer Alcides diuæ vagus vbera suxit
Iunonis, dulci pressa sopore fuit:
Ambrosiûmque alto lac distillauit olympo
In terras, fusum lilia pulchra dedit.*

*Quomodo
fiant purpurea lilia.*

*Multa sibi
Plinius ascribit, quæ
sunt antiquorum.*

Fœcunditas mira & penè inexplicabilis est in lilio: nam vna radix bulbos sæpenumero quinquaginta emittit. Quos Palladius circa veris initia ponendos, & cùm opportunum & tempestiuum fuerit, exactè sarriendos præcipit: idque summa diligentia, ne oculos circa radicem nascentes, minoresque bulbos sauciemus. Qui à matre subducti, atq; in alios ordines digesti, noua lilieta formare solent. Purpurea lilia monstrificis, ut Plinius loquitur, hominum ingeniis, sic fiunt. Iulio mense scapi arescentes colliguntur, & in fumo lilia suspenduntur: dein nudantibus se nodulis in fœce nigri vini, vel Græci, mense Martio macerantur ut colorem imbibant: atque ita in scrobiculis seruntur, heminis fœcis circumfusus. Quod inuentum non Plinio, sed Anatolio Græcorum geponico eximio ascribendum censeo. Cuius verba è Græco in Latinum conuersa hunc habent sensum: Si lilia facere velis purpurea, dùm florêt, cauliculos eorû decem, aut duodecim, cû scapis in fascies vel scopas colligato, & in fumo suspêdito, ut radículas bulborum similitudine inibi iaciant & remittant. Cùmq; plântandi tempus appetiuerit, in fœce nigri vini macerato, donec colorem purpureum contraxerint, & eo intinctu affatim saturati fue-

ti fuerint. Mox scrobiculis fœce largiùs affusa de-
pone, & purpureos liliorum flores habebis. Eof-
dem rubros fieri affirmat Florentinus Græcus, si
inter cortices aut micæ cinnabaris infundantur:
hac tamen obseruatione, vt bulbi nullo modo
vulnerentur. Qui si alium quemuis colorem ebi-
berint, par erit eû lilia referre. Mirûmque est ita
tingi aliquid, vt nascatur infectum. Priscis illis
Græcorum & Latinorum obseruationibus suf-
fragatur Hieronymus Cardanus, tradens nodos
plantæ lilij camino suspēfos absque foliis, & in-
de siccatos, si fœce rubentis vini obruantur, & in
fimo cum eadem fœce sepeliantur, flores edere
purpureos. Est sanè lilio tanta viuacitas, vt fur-
culi eius suspensi, etiam radicem mittant. Cæte-
rùm viridia ac recentia toto anno durabunt lilia,
si cùm patentia nondum dehiscunt, & clausa fi-
lent, fictilibus nouis non picatis decerpta impo-
nantur, ac operculo diligenter muniantur. Dum
verò in vsum depromere voles, ad Solem profe-
res, cuius calorificum ac vitalem teporem simul-
atque senserint, statim expandētur ac dilatabun-
tur: quod secretū Anatolius posteritati scriptum
voluit. Nec omisit, quòd vicissim & variis tēpo-
ribus flores pariēt lilia, si bulbos eorum ita seue-
ris, vt ex iis aliquot duodecim digitorum altitu-
dine obruantur: alij octo tantum, alij quatuor
duntaxat. Nam ita diuersis diebus ac temporibus
suos dabunt flores. Quod etiam de aliis floribus
fieri posse, ille idem pollicetur.

*Quomodo
fiant rubra
lilia.*

*Quomodo
fiant liliorū
flores pur-
purei.*

*Quomodo
viridia &
recentia ser-
uentur lilia
anno toto.*

*Quomodo
lilia vicis-
sim & di-
uersis tēpo-
ribus flores
producent.*

ANTONII MIZALDI
Violarum cura, auxilia, & secreta.
Caput XVIII.

Violis maximam inesse gratiam in colore & odore.
Violarum cultura & satio.
Non omnis fert omnia tellus.
Nigra viola multicolor.
*Nigraque non vno viola est contenta colore:
Albet enim, rubet, & pallorem ducit amanti.*
Omnes cubitali altitudine profiliunt, floribus quadrifoliis, ut est apud Plinium: nec vnius coloris, sed multorum: nam alij purpurei sunt, alij niuei, & alij lutei. Albæ vita trimatu peragitur: ab eo senectam sentiens plerunque degenerat. Gallic genera omnia innotescunt, partim violetæ nomine, partim garyophylli odore. In quorû censu non

fu non modò prædictæ continentur violæ, albæ, inquam, cæruleæ, pallidæ, variegatæ & luteæ, sed etiam purpureæ, quas Martias nuncupamus, ver-
 plerunque nobis aperientes, odoris suauissimi, & coloris sanè quàm iucūdi. Si omnes omnium colores vnā violarum plantulam referre cupis, singularum semina confusa, in tenuem cānulam, aut detritum linteolum include, & terræ optimè subactæ ac stercoreatæ, vt fieri solet, expone. Ex-
 perimento id mihi sæpenuerò probatum fuit summa cum voluptate, & pari admiratione. Sed hīc tacendum non est, quòd spectatissimus violarum flos, nisi quotānis situm loci mutare condiscat, in humilem ac degenerem flosculum, minūque odoratum deficere solet. Poterunt toto anno florere violæ, si dum ad semen festinant capuli eis truncentur.

*Viola mar-
tia.*

*Quemodo
vna viola-
rum planta
omnium co-
lores refe-
rat.*

*Ocimi & Amaranti cura, auxilia, & secreta.
Caput XIX.*

HORTORVM plantas alias odoratas & co-
ronarias, tā edules quàm non edules cū fru-
ticibus pergo describere. In quibus primū sefe-
offert hortense ocimū (nam aliud est pabulare o-
cimum & segetarium) quod vsqueadeò notum
est, vt perraræ vbique sint ædium fenestræ quæ
illo longè latèque non redoleant. Huius tria vi-
suntur genera: vnum foliis amaranto maioribus:
alterum, foliis & ramulis multò minoribus: ter-
tium minutis & angustis: quod ab odoris fragrā-
tia & suauitate Italis basilico gentile nuncupari

*Ocimi du-
plex.*

*Ocimi hor-
tensis gene-
ra tria.*

H iij

vulgò solet : & à Serapione garyophyllatum ab
Ocimum un- insigni odore . Vnde etiam ozimum rectè dici ac
de dicatur scribi posse contédunt multi, vt sit ab ózo, quod
garyophyl- est redoleo . Recentiores Græci qui de re herba-
latu, ozimu ria scripserunt, Psellum sequuti , Basilicum id est
& basilicu. regium appellant, quod nomen apud nos passim
 vsurpatur. Sic fortasse dictu quod in solis regum
 hortis aleretur olim: vel quod regibus ob odoris
 præstantiam dignum esset. Teporem hæc planta
Quomodo desiderat: cuius semen vbi obrutum erit, paucula
serendum et vel cylindro, aut aliter, sedulò inculcari debet.
tractandum
ocimum. Nam si ei terrâ suspensam relinquis, ad corruptio-
 nē inuitas, vt scripsit Columella . Satoru omniū
Ocimum a- celerimè prouenit : putantque maturius erūpe-
qua seruen- re si inter initia feruenti aqua fuerit conspersum.
ti & aceto
gaudere. Quidam aceto perfundi iubent , si hyeme incli-
 nate seratur: nam illius imbre rigatum, citiùs na-
 sci creditur . Plinius ei tantum aquā meridianam
 dandam præcipit: cum cæteris oleribus horæ ri-
 gandi sint matutina atq; vespera, vt libro primo
 admonuimus. Vbi ad palmi altitudinem venerit,
 rectè præciditur : licet ferro cum ruta, mentha &
 cunila, tangi diligenter vetuerit Sabinus Tyro, li-
Ocimum fer- bro Cepuricon, seu hortensium, quem Mecæna-
ro tangi re- ti dicauit. Sub canis exortum ac si morbum sen-
cusat. tiret, aut astrobolian expallescere deprehenditur.
 De quo rem miram narrat apud Palladium Gar-
 gilius Martialis (qui à Seruio in Georgicis Virgi-
 lianis librum de re hortenfi scripsisse traditur) ni-
 mirum quod modò purpureos flores, modò al-
 bos, modò roseos parit. Sed maiore admiratione
 dignum arbitror quod scribit Plutarchus, succi-
 num

num solos ocimi surculos à se abigere, cùm leuissima quæque, & quisquiliæ omnes, attritu excofactum, repente moueat, & ad se pelliciat. Est & prodigio non minore dignum quod Theophrastus prodidit, ocimū leuius prouenire, si cum maledictis ac probris seratur. Quod etiam Plinius affirmat, & fortasse Persius hoc senariolo testatum voluit,

Ocimi surculos succinum abigere, reliquos trahere.

Res mira et notanda.

Cùm bene discincto cantauerit ocima vernæ.

Refert ille idem Plinius Chrysippum medicum grauius ocimum increpuisse, & ob id hominibus fugiendum præcepisse, quod capræ illud aspersionem. Quæ cùm cæteris pabulis omnibus auidissimè vescantur, ab hoc vno etiam famelicæ diligenter abstinent. Quod & à Sotione geoponico Græco adnotatum fuisse inuenio. Qui etiam ultra hæc asserit, insanos fieri qui ocimo vuntur: additque eum qui manducauerit, si eo die à scorpione feriat, feruari non posse. In quem & Chrysippum pugnare videtur Plinius, scribens capras libenter ocimum esse, nec cuiquam mentem motam qui illud manducauerit: quin & terrestrium scorpionum ictibus ex vino & pauco aceto sumptum salubriter mederi. Dioscorides ex Afrorum placitis aliud videtur proferre: nimirum eos qui ocimum ederint, si à scorpione feriantur, nullo conflictari dolore. Has controuersias nonnulli componere satagentes, omnia ad tertium ocimi genus referenda censent: & ad incompositum, profusumq; illius vsum & esum. Ut ut fuerit, experiundo veritas elucescet, alio-

Capras ocimum etiam in fame aspernari.

Sotionis & Chrysippi sententia à Plinio impugnata.

Ocimum scorpionibus aduersari.

quin obscura. Quam tamen arbitror te in dubio malle relinquere, quàm periculum temerè subire. Autor est ille idem Sotion, commansum ocimum & in Sole positum, scorpiones gignere: vel ut legunt Dioscorides & Plinius, vermiculos aut vermes, qui fortasse in scorpiones tandem transeunt. Quod sanè mirum est, cùm dixerimus illud scorpionibus aduersari. Subdit idem Sotion fœminis ocimū tanta antipathia pugnare, ut si pultario aut patinæ inscia muliere integrū ocimum cum radice supponatur, futurum ut cibo nunquam manus admoueat priusquam subductum sit: ex quo misodulon vocari credit. Diodorus in Empyricis pediculos creare tradit, si quis eo largiū vtatur, ob excrementitiam humoris superfluitatem quo imbuitur. Quinetiam volūt nonnulli, ut scribit Plinius, ad huius manipulū cum decem cancris marinis vel fluuiatilibus tritum, scorpiones à proximo omnes conuenire. Ceterum, Galenus non cēset eos audiendos, qui promittunt ocimi trituram fictili nouo inditam & operculo vestitam, intra paucos dies scorpiones gignere, maximè si olla ad Solem quotidie incalēscat. Sit pro capitis huius colophone quod apud Theophrastum legi, nimirū ocimum quandoque degenerare in serpillum, aut sisymbrium, ut vult Palladius: præsertim si loco satum fuerit Soli exposito, aut transplantatū. Quæ res etiam vetustate illi solet contingere. Hieronymus Cardanus scribit, ocimum prima Luna tritum, & in nouam ollam inditum, sub plenilunio ab altero capite flores emittere: quod si duplicato tempore sub

Ocimum
quomodo
scorpiones
gignat.

Ocimum fœ-
minis aduer-
sari, & pe-
diculos cre-
are.

Ocimū scor-
piones con-
gregare.

Ocimi dege-
neratio.

Mira siqui-
dem vera.

re sub terra defodiatur, strisiones generabit, nescio an scorpiones scriptum oportuit.

Amarantus pedali altitudine crescit, caule ferulaceo & subrubente, foliis ocimo longioribus, spica purpurea veriùs quàm flore, prorsus inodora, sed qua nihil aspectu gratius ac iucundius dari possit. Nam Tyrias purpuras suo rutilati & flammeo nitore vincit: adhuc coccum quoduis, siue saturatum fuerit, siue dilutum. Ex quo Gallis Passieulutum vulgò nuncupari solet, quia cum holoserico coccineo, quod Carmesinum dicunt, de coloris præstantia certare videtur. Itali Fiorvelutro appellant. Spica purpurea Plinio veriùs dicitur quàm flos, solo colore commendabilis, absque ullo, ut monuimus, odore. Gaudet decerpì, & quo frequentiùs legitur, hoc lætiùs renascitur: mirumque illud est, cum defecere cuncti flores, madefactus aqua reuiuiscit, & hyernas coronas pulcherrimè necit. Qua ratione in fictilibus feri solet à virgūculis, nomine Amaranti donatus, quòd non marcescat: ita Græcam nomenclaturam vsurpante Latio. Puella, furni tepore siccatum illū ad coronarios hyemis vsus recodere non cunctantur. Philostratus ex Amaranto sepulturas coronari solitas affirmat: idque Thessalos instituisse primos ad tumulum Achillis. Sed hæc de Amarato satis, qui licet ad odoratas hortorū plantas non attineat, his nihilominus illum ascribendum duxi, ob floris præstantiam coronamentis sanè quàm aptam & vbique receptam.

Pulchra descriptio et pictura amaranti.

Amaranti mira venustas.

Vnde dictus amarantus, et eius usus.

*Saluia hist.
ria & pi-
ctura.*

TAM nota est hortensis Saluia, vt nulli prorsus hodie reperiatur horti in quibus illa passim non spectetur. Frutex est oblongus, furculosus, quadrangulares habens & candidas virgas, folia longiuscula, scabra, hirsuta, albicantia, & vehementer odorata, sed utcunque virosa: purpureo in spica flore, qui aquilini rostri falcata speciem præ se fert. Ea quæ folio est leuiore, contractiore & minus squalente, nobis Franca saluia, & saluia minor nuncupatur. Quæ verò solidiore constat & scabriore, adhæc latiore ac si cultum senserit, vulgaris saulgia dicitur, & saluia maior. Seritur in hortis semine & furculo: cuius fruticem olitores lixiuij cinere muniunt, testantes latiore sic prouenire. Apricum amat locum, quanquam frigora non abhorret. Vnde hybernis temporibus & viuere & iucundè virere percipitur, etiam si minimè operta fuerit. Quæ tempestate, olerum premente penuria, iuribus passim innatat.

*Rorismarini historia
& pictura.*

*Rorismarini
us.*

Libanotis, quam officinæ & rura Roremmarinum appellant, & qua coronas vbique nectimus, folium fert tenue in exilibus virgis, crebrum, oblongum, & gracile, pinnatum, herbaceum infra, canum verò supra: hoc est, intus candicans, & extrà viride ac striatum: flore cæruleo, cui odor suauis inest, resinam aut thus utcunque spirans, vnde illi nomen libanotis. Frutex est topiarius, & idem, vt diximus, coronarius: quo Narbonensis

sis Prouinciæ tractus adeò scatet, vt ibi lignum aliud ferè non vratur. Apud nos areas hortorum topiario opere eleganter conuestit: ita vt nullum non animal suffragante olitoris mangonio confingat. Democritus in suis Georgicis Græcis ferendū præcepit viuiradice & ramis auulsis: sic vt in terram depacti humentur. Planta hæc nullum solum respuit, quæ tam iucundum ac gratum iaculatur odorem, vt quos animus defecerit, illico recreare possit.

*Quomodo
ferendus rosmarinus.*

Satureia, Gallis farrieta & thymbra dicta, in asperis gracilibusque locis nascitur. Frutex est pedali altitudine, furculosis vtrinque coliculis stipatus: odore, saporeque gratissimo: & flosculis per interualla ex purpura candicantibus, quibus valdè oblectantur apes. Paulus duo genera fecit, syluestre ad eadē quæ thymus pollēs: & satium quod viribus ignauius est, sed vsui cibario & gratius & aptius: quapropter in hortis frequens esse solet ad condienda obsonia: illud medicinis commodius, hoc cibis vtilius. Non sum nescius Columellam sentire thymbra à satureia nonnihil discrepare, nostratēque cunilam cum satureia confundere, vel pro ea potiùs vsurpare. Quod viderint eruditi: nam nostrum hîc non est istas componere lites.

*Satureia
descriptio.*

*Satureia ge-
nera duo.*

*Satureia
& cunila
Columella
eadem.*

Hyssopus planta est fruticosa, altitudine pedali, folio cunilæ, floribus purpureis thyrsos spicæ vestientibus. Quæ Gallis vel hoc nomine nota esse solet, quòd in vsum condimentarium veniat, & recentibus fabis dum elixantur, aut friguntur, iucundè remisceri soleat. Locum desiderat neque

*Hyssopi hi-
storia &
vsus.*

*Gelu ac ni-
ues hyssopū
sustinere.* pinguem, neque stercoratum, sed apricum. Scri-
tur femine & plantulis, quæ ubi prehenderunt,
viuaciores esse solent, quàm ut hyemem ac niues
reformident.

*Fœniculi
pictura ele-
gans.* Fœniculum hodie omnibus hortis valde in-
notescit: ferulacei generis est, in eam altitudinem
plerūque assurgens, ut hominis proceritatem ex-
superet. Caule constat geniculato, fungosa intus
medulla, & leui exterius cortice. Estque planta
tota odorata, muscarium gerens in summo rotū-
dum, amplum, luteum & in orbem radiatim cir-
cinatum, in quo semen nudum dependet absque
cuticula aut folliculis. Locum amat apricum &
modicè saxosum. Radix ei candida, odorata &
esculenta. Plantam hanc serpentes nobilitauerūt:
nam gustatu eius senectam exuere traduntur, &
oculorum aciem succo reficere, aperto ac inciso
caudice. Vnde intellectum est, ut scribit Plinius,
oculorum quoque caliginem præcipuè eo rele-
uari. Nostrates folia fœniculi virentia panibus
& placentis quandoque substernunt in clibano,
ad odoris & incrustationis gratiā. Adhæc pisces
iis infarciunt, præsertim marinos, ad conciliandam
saporis suauitatem, & fallendam marinæ auræ
graucolentiam, delicatulis palatis plerūque mo-
lestam. Fœniculum, ut autor est Cōrardus Gesne-
rus, dulce est futurum si terrâ circa radicem effos-
sâ fimum bubulum ei iniiciatur.

*Quis locus
fœniculo a-
ptus, & cur
a serpentibus
sit nobilita-
tum.*

*Fœniculi r-
sus non sper-
nendus.*

Lauandulæ,

Lauandulæ, Menthæ, Thymi, & Solsequij, cura
& auxilia. Cap. XXI.

LAUANDULA, quæ & pseudonardus dicitur, duorum generum apud nos esse solet, Vnum altius adolefcens & maiorem odorem spirans: quod quia non minus placet quam nardus, idcirco apud nos spicæ nomen sibi arrogauit, ex quo aspicum vulgò nuncupatur. Alterum tum amplitudine, tum odore est minus, quod quia balneis & hominum lauacris expetitur, elotæque omnia, si permisceatur, odoris suauitate commendat, lauanda & lauadula nominari solet. Illud mas, hoc fœmina multis esse creditur. Frutex est vbique nascens, folio crasso, carnosio & angusto, cui color languidus ad candidum vergens, frequentibus spicis in aristas sparsim purpurascentibus, & alicubi albicantibus illustratus. Gaudet apricis & petrosi locis, tanta suauitatis fragrantia præstas, ut omnes flores quibus remiscetur, odoris iucunditate prouocet. Qua dote vestibis inseritur, & scriniis commendatur. Vterque frutex perpetua coma canescit: cuius spicata cacumina, & tōsiles vertices manipulatim in scopas & muscaria concinnatos vendere solent rustici ad varios odorū vsus, vbi Solem aliquandiu sustinuerint. Hodie bigis & clitellis asinariis per æstatem Luteriæ venales viciatim proclamantur, & passim comportantur. Narbonensis Prouincia utroque genere est fœlix, tam campis, quam montibus. Falluntur insigniter qui pro nardo Celtica vsurpant lauandulā: nam longè alia est plāta, ut alibi scribemus.

Lauandula
vnde dicatur,
& eius
pictura.

Loca lauandula
accommoda: vbi
de eius odore.

Lauandula
spicata muscaria, &
eorum vsus.

Lauandula
alia est à
nardo Celtica.

*Mentha pi-
etura &
descriptio.*

*Mentha sa-
tio & usus.*

*Mentha lo-
cus aptus.*

*Mentha du-
plex.*

*Cur mentha
belli tempore
nec edi, nec
feri debeat.*

Mentha nomē in Gallia retinet, & à plerisque Romana cognominatur, præsertim quæ est hortensis: cauliculos gerit lentè punicanteis & odoratos, flagellis lanugine pubescentibus, folio fissymbrij, sed longiore & molli, æstate herbaceo, hyeme subflauo, & vbique odorato: cui purpureus flos circa cauliculorum fastigia spicatur. Iuxta fontes rectè ponitur, cuius si fortè semina defecerint, licet de noualibus syluestre menthastrum colligere, & inuersis cacuminibus deponere: nam ita feritatē exuet, ac edomabitur. Planta hæc semel sata pluribus annis restibili fertilitate durat, grato mensis odore cū in iusculis, tum acetariis & plerisque condimentis. Hanc ferro non expedit tangere, vt alibi docuimus. Apricū locum amat, sed non valde pinguem, nec stercoreatum: feriturque planta, vel radicibus, æstate virens, hyeme verò flauescens. Galenus duplicem fecit: vnā hedyosmū, ac si odoratam mētham dicas. Alteram inodoram, quam calamintham, alij menthastrum appellant. Hæc fera est & syluestris, illa mitis & fatiua: quæ cultus mangonio humorem sibi asciscit, ex quo Venerem stimulare traditur: quod est omnium commune quæ semicocto humore ac spirituosō & flatuosō participant. Quæ res problematicum hoc Aristotelis adagium soluet, cur mētha belli tempore nec edi, nec feri debeat. Hoc enim cibo largè vescētes in libidinem ruunt, quæ corpus & vires frangit, ac animos eneruat. Rectè itaque Dioscoridi mentha Veneris auiditates cōcire traditur. Quæ res antiquos mouit, vt flagrante bello militibus mentham

menthā interdixerit. Vfu enim Veneris fortissimi quique, ceu effœminati ac molles, facilè torpescunt. De menthastro, seu syluestri mētha, quam nonnulli syluestre pulegiū vocant, hīc nihil scribam, nisi quòd foliis eius manducatis & impositis, Plinius elephātiā sanari affirmat. Quod magni Pompeij ætate fortuito cuiusdam experimēto facie illita, compertum fuisse scribit. Sed id ad nostrum Alexikepum pertinet.

Menthastro vires in elephantiā.

Thymus & si magis conuenire videatur curātibz aluearia quā hōrtos, nihilominus de illo hīc scripturi sumus, quòd cōdimentorum & coronarum causa, etiam in hōrtis studiosè colatur. Duo sunt eius genera. Vnum candidum lignosa radice in collibus nascens, quòd prāstantissimū est. Alterum tam specie, quā flore nigrū, quod Aëtius cibis damnauit: nam intus receptum facilè computrescit, & biliosos humores creat. Qui triuialis est, surculosus frutex & dodrantalis esse spectatur, odore suauissimo, multis foliis iisque immortalibus comatus: flosculos gerens ex purpurea candicantes, & capitella complicatarū formicarum specie. Vulgus Gallorum Thym nūcupat: plerique maioranam Anglicam. Gracili solo & petroso letius prouenit: vnde neq; pinguem, neque stercoratum, sed apriçū desiderat locum. Semine & planta profilit, imò verò & flore satol nascitur, vt perhibet Theophrastus. Apiarij eo largè florescente prouentum mellis vberimum certo sperant augurio. Nam flores apibus amicissimos creat, qui colorem & odorem melli addunt. Hinc Virgil.

Thymi duo genera.

Hortensis thymi pictura.

Locus thymo accommodus: adhuc eius satio.

Thymus apibus gratissimus.

—redoléntque thymo fragrantia mella.

Hic non omittendum, ex eodem Theophrasto, quòd destruitur peritque flos thymi, si imber incesserit.

Hortense solsequium nō esse heliotropium.

Solsequij pictura pulchra.

Cur solsequium calendula dicatur, & rusticorum horologium.

Mirus solsequij amor erga Solem.

Solsequium, officinis Calédula, & vulgo Solfia nūcupatum, falsò à multis heliotropium esse existimatur, siue maius illud fuerit, siue minus. Non quòd Solem nō sequatur, vt mox dicemus, sed quòd pictura ei planè repugnet. Nostratibus itaque Solfia nominatur, quasi solsequiam dicas. Fruticosa est planta, cauliculo dodrantali, folio longiusculo, flore specioso, crocato & odoris non ingrati: ex quo in coronamenta passim venire solet. Nascitur potissimùm in cultis: adhibeturque & condimentis & acetariis. Semen haud dubiè scorpionem imitatur, maximè quâ continetur in vagina. Vnde scorpio idem quidam esse putarunt, sed ineptè, meo indicio, cum notæ scorpio idis illi non subscribant. Calendula apud herbarios dicitur, quòd singulis ferè mēsum calendis florere, vel (vt aliis placet) fruticare deprehendatur. Rusticorum horologium quibusdam nūcupari solet, quòd matutinas meridianas, ac vespertinas horas de circūactu illis indicet. Alij Solis spōsam dixerunt, & solarem herbā, quòd eius flores Solē ab ortu per meridiem in occasum sequantur, & notabili conuersione comitentur: ita vt quacūque cœli parte sedem teneat ille, in eam conuersi flores spectent: eoque, etiam nubilo aëre, dirigantur: ac si spiritu eius recrearentur, vigerent & agerentur: tantus syderis amor est: noctu eius desiderio, quasi mœrentes, contrahuntur, & meri-

meridie sese vndique explicant, ac si spōsum obuiis vlnis amplecti satagerent. Sed de his abūdē scriptum in nostris Naturæ Arcanis, & alibi.

Vettonicæ coronariæ, & Sampsuchi seu Maioranæ cura, auxilia, & secreta. Cap. XXII.

VETTONICAM coronariā (quæ inter flores superiùs erat describenda) Gallorum vulgus à floris figura, ocellum seu oilhettú: vel ab odore, garyophylleam, nominare solet. Hæc tantam cum mulierculis iniuit gratiam, sui odoris iucunditate, & coloris præstantia, vt perpauca reperiatur apud nos, quæ in suis hortis, aut fictilibus vasis, fenestratim illam, cura admodū diligenti, non foueant. Florem omnium speciosissimum profert, caryophyllorum odoratu, sed lōgè suauissimo. Quorum alius cocco rutilat, alius saturata nitet purpura, alius niueo blanditur colore, alius verò vermiculato & vario applaudit aspectu. Omnibus teres, longiusculusque calix conceditur, orbiculo superiore denticulatus, à quo folia prodeunt lentè fimbriata, in quibusdā frequentiore coma stipata, in aliis rariore, sed profundioribus incisuris crenata. Quæ cū fuerint prorsus explicata, radiatum orbem circinant per extrema ferratum, geminis vtrunque emicantibus stamineis apiculis. Non desunt qui sibi persuadeant, olitores radicibus caryophyllum adegisse, vel factis stylo foraminibus inseruisse, quò iucundum odorem illum flores alliciant, & caryophyllorum suauitatem naribus expirent. Sic ex flore

Vettonica mulierculis gratissima.

Pulcherrima vettonica descriptio.

Quomodo conciliatus odor vettonicæ.

*Quomodo
et quando
feratur vet-
tonica.*

*Vettonica
prisca inco-
gnita, qua
ne rosas qui-
dem cedit.*

*Quomodo
vettonica
hyeme efflo-
rescit.*

minùs odoro, quàm odoratissimus prodiit, hu-
mano artificio nouitatis semper studioſo. Apud
nos ſemine rariùs ſeritur: quin olitores ineunte
vere & autumnò, ſobolē à radice copioſā eruūt,
& patulis fiſtilibus, aut cadis, ligneisve ſitulis pā-
gunt in terra, putri ſimo ſaturata. Et cum hyemis
gelicidia premunt, ſub tecto locis à frigore
tutis recondunt. Cùm verò ſerenat cœlum, fer-
uidùſque Sol illuceſcit, in apertum reuocant: &
ſub dio illic apricari ſinunt. Si inceſſerit pluuia, a-
liquantis per maſcere permittunt, & cœleſtem
imbrem haurire. Sed mirum eſt, quòd tam ce-
lebris flos, tamque iucundus, à veteribus ſilen-
tio inuolutus fuerit: qui pulchritudine, va-
rietate, amplitudine & odore, roſa inferior
non videtur: imò verò cum ea de principatu
certat, illi nec colore cedens purpureo, candi-
do, vermiculato, nec etiam odore, niſi quòd
à longinquo plus olet recens roſa: cui decerptæ
longiſſima mora dies eſſe ſolet: vettonicæ in-
quatrídium, & ampliùs, vita vigórque perſeue-
rat. Folia inſunt nonnullis quaternæ, quinæ ve, a-
liis roſæ modo numeroſa. Prodigij ſimile eſt
quod hîc referam. Si ad calendas Octobris, vet-
tonicæ, violarum & ſimilium plantulas cum ra-
dicibus, in vinaceis quibus cortices ſint exempti
ſepeliueris, aut in ſimo equino identidem repa-
rato, flores pulcherrimos tibi edent ſub brumam
atque ita in fragis, melonibus, & aliis experiri
poteris. Sed à frigore externo ſeruari debent:
plurimùm verò ſic cum fœtibus ſuis emoriūtur.
Autor Hieronymus Cardanus. Hinc ſanè admi-
rari

rari defino, quod solebam adolescens, dum vettonicā in vinariis cellis & subterraneis locis, fructicare per hyemem, & fauente loci tepore flores parere obseruabam. Olitores in hortis multo letamine paleato illam munire solent, ac circūuestire, vt ab iniuria gelantis, ningentis, aut grandinātis cœli asseratur. Nam apricis plurimūm gaudet, ac Solis illustratione summè exhilaratur. Est admiratione dignum, quod hæc planta vno anno florem parit candidum, altero purpureum, tertio colorum varietate promiscuum. Et quod multò mirabilius dici possit, vidimus ramū eundem, niueum, purpureum, ac vermiculatum florem expromere. Quod cultus studio, aut soli cōmutantis vbertate, fieri solet. Quanquam multos id affecutos vidi, defixis in ouillam aut caprinam baccam, vel cannulam fragilem, detritūm vel linteolū, diuersis vettonicæ feminibus arte compositis, & terra ac stercore diligenter opertis. Nā semina illa in vnam coalescunt radicem, quæ ramos florum varietate illustres emittit. Hoc loco non arbitror prætereundū quòd vettonicæ flos, vnguibus detractis, acetum iucūdo sapore commendat, modò in Sole vitreis vasis maceretur.

Sampfuchus seu amaracus vulgò maiorana dici solet, nomine à Latinis mutuato: fortasse quòd maiore cura ac diligentia seratur, colatūque, quàm cæteræ plantæ. Vel quòd odoris maiore aliis gratia commendetur, & perpetua vireat coma. Seritur vtroque genere, nimirum semine & ramo: estque magnoperè viuax planta, & cultura nonnunquam arborefcens. Diocles medicus

I iij

*Quomodo
hyeme ser-
uanda vet-
tonica.*

*Quomodo
colenda vet-
tonica, que
vno ramo
flores diuer-
sos emittat.*

*Acetum ex
vettonica.*

*Cur samp-
chus maio-
rana dica-
tur: & unde.*

*Cōtrouersia
de sampsu-
cho & a-
maraco.*

*Priscos me-
dicos cū par-
thenio con-
fudisse ama-
racum.*

& Sicala gens amaracum appellauerunt, quod Ægyptus & Syria sampsuchum. Video sanè inter vtrumque à Poëtis & Oratoribus, Dioscoride item & Plinio, nullum, nisi appellationis nomine, discrimen positum fuisse: licet in contraria sint sententia Claudius Galenus & Paulus Ægineta, multique recentiorum medicorum, qui longè aliter de amaraco sentiunt. Sed doctorum testimonio constat, hos & eorum sequaceis, amaracum pro parthenio vsurpasse: quod & leucāthen & amaracum appellari tradit Plinius. Sed lapsus is multò est euidentior, quàm vt refelli desideret: siquidem sampsuchus iucundo placet odore, illorum verò amaracus siue parthenium magno- perè viroso fastiditur. Vnde mulieres in vuluæ strangulatu illud salubriter odorari solent: ex quo matricariæ nomen ei indiderunt. Hîc nō licet omittere, quòd mures radicibus maioranæ valdè insidiantur, ceu medicamentū & auxilium ab his deposcentes.

Bellij seu Bellidis, & Phlogij, hoc est violæ flammæ & inodoræ, adhæc Iridis, cura, auxilia, & secreta.

Caput XXIII.

*Tria esse ge-
nera bells-
dis.*

ET si duæ plantulæ sequentes, & earumdem flores in censu odoratorum ritè adnumerari non possint, scribam nihilominus de illis, vel ob id quòd in coronamenta veniant, & hortorum areas mira elegantia vestiant. Itaque Bellis seu Bellius trium generum esse conspicitur. Primum in hortis feritur, de quo hîc potissimùm agemus. Reli-

Reliqua in pratis & campestribus nascuntur : de quibus nihil à me expectabis, qui hortētia & non campestria tracto. Venio ad rem. Bellius hortensis herbula est foliis longiusculis solo procubentibus, in cacumine subrotundis & ad rotæ modū radiantibus, crassiusculis, per ambitum minutim ferratis, è quorum medio cauliculi prodeunt villosi ac flexibiles, flores anno ferè toto gestantes in cacuminibus versicolores ac inodoros, qui barbulis multis circinantur. Ex quibus alij punicea spectantur, alij emaculato candore placent, à quo Gallis margaritæ nomen adipiscuntur : alij verò mixtis coloribus applaudunt. Bellides omnes nostratibus Borboniis Pasquetæ appellatur, quòd circa Pascha (vt opinor) oriri incipiant, vel quòd oculos grato colore pascant.

Pictura bellidis pulchra & elegans historia.

Bellidū colores varij.

Autoris mirum ingenium.

Phlogion (quibusdam Trinitatis herba dictū) violæ inodoræ genus illud esse mihi videtur, quod Gallicū vulgus Penscam vocat, folio mercurialis herbæ per ambitum crenato, cauliculo triangulo intus cauo, leniter striato, & ex interuallis geniculatim foliato, prodeuntibus ex alarum sinu pediculis longis, in quorum capitellis emicant violæ figura purpurearū seu martiarum, tribus flosculis summa parte latis, atraq; purpurea saturatis, & duobus infernè luteis ac angustis, lineolis quinque rutilo ignis fulgore radiantibus exaratis : à quibus phlogij seu flammulæ nomen illis, vt reor inditum fuit. Vere statim post purpuream violam se prodit plantę huius flosculus, estque coronis aptus, odore, vt diximus, nullo, sed colore vbique commendato : qui plurimū

Viola inodore descriptio.

Pulchra & notatu digna.

Viola inodore flos coronæ genus.

durat, nam in autumnum prorogatur : imò verò repidioribus locis vbi cœlum arridet clementiùs etiã hyeme spectari solet. Venio ad tertiam plantam, flore pulchram & radice odoratam.

*Iris pictura
Et unde
glaiutum
dicatur.*

IRIS cuiq; notissima est, foliis cõstans gladioli, sed maioribus, pinguioribus & latioribus. Vnde quibusdã Galliaë partibus glaiutũ, ac si diceret gladiolũ, nuncupari solet: quòd folium in gladij speciem mucronatum habeat. Caule nititur recto & semipedali ex cuius fastigiis singulis inter se paribus, flores exeũt labiorum mutuo inflexu recurui, & coloris varij: nimirum candiduli, pal-

*Hortensis
iris color
res, & unde
de cœleste
lilium dica-
tur.*

lensis, lutei, purpurei & cœrulei. A qua varietate cœlestem arcum exprimente, nomen cœlestis lilij apud herbularios sibi adoptavit: ac si rudimẽta quãdam arcus cœlestis versicolore linearum discursu, in sui calathi cõcauo, ob oculos spectãtiũ ponere satageret. Rura alicubi flammam vocant: propter easdem, vt arbitror, causas, quas suprà in phlogio, seu flammea viola protulimus: quã mihi specimen videtur esse naturẽ irin effingere condiscẽtis. Radices fundit geniculatas, so-

*Iris flamma
quibusdam
dicta.*

*Pulchra &
notanda de
radicibus i-
ridis.*

lidas & summè odoratas : quas sub veris exitum terra erutas, plerique in orbiculatas taleolas dissecant, & siccatas in vmbra, filóq; transutas penfiles recondunt : aut lixiuio macerant ad exhauriendam & absorbendam succi vim, quo tinearũ

*Radices i-
ridis arma-
riis Et re-
bus illorum
odorem cõ-
ciliare.*

iniuriis sunt opportune, dein siccatas includunt: nam teredines nõ siccæ modò, verùm & in terra virides celerrimè sentiunt. Pleriq; ita curatas armariis imponunt, vt odore perquàm iucundo vestes & lineam supellectilem commendent.

Absinthij

SICUT in hoc mundi theatro rerum omnium
 Sparsens illa, iucundis tristia, & dulcibus amara
 remiscet, ita ego in hac hortensium historia, sua-
 uibus insuauia miscebo, & gratis ingrata: nimi-
 rum absinthij & abrotoni plantas, quæ tam odo-
 re, quàm sapore iniucundo, nulli placent. Absin-
 thij genera tria esse constat, vnum vulgare, Gallis
 Aluina vocatum, ac si diceret aloïna, ab insigni a-
 marore aloes, quem præ se fert. Nostrates Bor-
 bonij Fortū, à forti & vehementi odore ac sapo-
 re nuncupant. Huic Ponticum Galeno maximè
 simile esse traditur, à Ponto nomen habens, vbi
 pecora illo pinguescere, & ob id sine felle inueni-
 ri autor est Plinius. Veteres huius folia paruulis
 dabant in fico, vt amaritudinem fallerent: aut il-
 litis melle vasculi labris, eorum decoctum pro-
 pinarent: quod Lucretius his versibus elegan-
 ter expressit,

*Ac veluti pueris absinthia tetra medentes
 Cum dare conantur, prius oras pocula circum
 Intingunt mellis dulci flavoque liquore.*

Alterum genus Seriphium vocant seu marinum,
 cuius semine medici vermibus & lumbricis cor-
 poris necem moliuntur: & ob id, semen contra
 lumbricos nuncupant. Gallicum vulgus barbo-
 tinam, & mortem vermium: quas appellationes
 officinæ egregiè norunt. Tertium Santonicum
 dicitur gentili regionis vocabulo: quod vt reli-
 quis minus est, ita amarore multò mitius. Ho-

*Absinthij ge-
 nera tria, &
 vnde alui-
 na seu fortū
 dicantur.*

*Notanda
 de absinthij
 exhibitione*

*Semē cōtra
 lumbricos &
 barbotina.*

die in plurimis hortorum areis passim feri solet: imò verò de coma acetariis remisceri, summo vètriculi & hepatis commodo ac beneficio.

*Abrotoni
genera duo.*

Abrotonum duorum generum esse conspici-
tur, vnum mas, alterum fœmina: vtrique amari-
tudo absinthij inest. Fœmina Dioscoridi quadã
arboris specie fruticat, & ob id multis Cypressus
appellatur, foliis circa ramulos minutim concisis
candicans, & auri fulgore corymbis in fastigio

*Abrotonū
vestes à ti-
neis vindi-
care.*

rutilans, cui odor cum quadam grauitate subiun-
cundus adesse solet, & sapor amarus. Mas foliis
constat non vsqueadeò albicantibus, estque illius
frutex furculosior. Galli Latinos imitati vtrunq;
abronū, duabus literis extritis nuncupant: adhuc
custodem vestiariū, quòd armariis sparsum ve-
stes à tineis vindicet. Alsiosum est admodū tam
hoc quàm illud: quare frigus multūm reformi-
dat, Solēque nimio læditur, suo se cacumine pro-
pagans. Theophrastus radice vel auulso ramulo,

*Abrotonum
nec frigus
nec æstus
ferre.*

potiùs quàm seminio, germinare prodidit. Sed
mirari licet cū calida dote sit præditum, cur fri-
gus tantopere horreat, & æstus non ferat. Idem
Theophrastus rationem in infirmitate collocat:
nam viribus tam contra frigus, quàm contra
æstum, longè est impar.

*Fragariæ, Frambæsi, & Grossularij vel Grosella-
rij, cura, auxilia, & secreta. Cap. XXV.*

*Historia &
descriptio
fragariæ
pulcherrima.*

DV M fœtus hortenses qui supra terram extāt
percurrebamus, fragaria describenda erat:
quia verò tunc nobis, nescio quo fato, excidit
memo-

memoriâ, hoc loco restituenda venit. Herbula est fraga gerês (vnde nomê habet) & foliis tribus cōstans, quę humi sine caule spargūtur, multis à radice lanuginosis pediculis exeuntibus, quorū alij flore cādido coronantur, alij trigemino, vt diximus, comantur folio per ambitū ferrato atq; venoso: qui fructū gerūt exiguis moris haud absimilē, callosum, tenerum, rubentē (dum maturuit) & ex albo nonnunquā pallentē, ac gustu & odore suauissimū, Gallorum vulgo Fresa nuncupatum. Spōtē nascitur in opacis, quasi aliarum plātarum vmbra gaudeat, & in hortis cultura tam grandis euadit, vt mora quę in rubo nascuntur suo globulo æquare cernatur: hinc morum terrestre Virgilianus Seruius fortasse appellauit. Sūt ex fragis quę diligentia & cura coloni è rubris in candida degenerarunt.

Fructus fragariae pictura elegans.

Vnde magnus euadit fragariae fructus.

Frambæsia quibusdam Idæus rubus esse putatur. Frutex est pumilus & humilis, spinis prorsus viduus, cui morum rubens appendet (vbi maturuit) Gallis Frambæsia appellatum, quod germano sapore, palato mirum in modum placet & applaudit. Vnde, cū vinum generosum à sapore laudare volumus, olere frambæsiā aut fragum vernaculo sermone nostro dicimus.

Pulchra Grossularia notata digna.

Grossularius vel Grosellarius, quantum mihi licet coniectare, veteribus silentio fuit obuolutus: quanquam non defuerunt qui Rhamnum esse dixerint, alij oxyacantham, sed temerè. Frutex est aculeatus, folio apij ferè, acinis candidis & in maturitate dulcibus, qui frequens hodie in hortis esse solet: cuius bacca non ingrata displi-

Grossularij pictura pulchra.

*De grossula
ry bacca no
tatu digna.*

*Vnde gros-
sularij &
grossula no-
men.*

cer acerbitate, magnamque in cum palato gra-
tiam : quare diuitum ac pauperum iuribus inna-
tare solet, & in dulciarios panes ac farcimina pas-
sim transire : vere præsertim dum vuæ acerbæ
locum supplet, quo nomine grauidis summè ex-
petitur. Vulgus Gallicum, Grossularium vel gro-
sellarium, & eius fructum Grosellam seu grossu-
lam nominat, quod grossulorum fici quandam
præ se ferat imaginē. Bacca maturitate in cibum
dulcescit, ac nonnullorum mensis inter postre-
mos cibos apponi solet.

*Groselle ru-
bra pulcher-
rima descri-
ptio.* Est in hortis alter frutex nullis planè spinis
horridus, folio vitis pusillæ & iuuenis, ruben-
tem vuulam ferens sapore subacido, cuius acini
racematim congesti pendent, fastidium cibi di-
scutientes, & more punici mali abeuntem appe-
tentiam reuocantes. Nostratibus grossula seu
grosella rubra, vel transmarina vulgò dici solet.

Sunt qui putent à Mauritanis Riben appel-
lari. Frutex iste in vsum topiarium
venit, sepitq; eleganter hor-
torum puluinos
& areas.

*

ANTONII MIZALDI
MONLVCIENTIS, MEDICI,
De Hortorum cura, cultu,
auxiliis, & secretis,
LIBER TERTIVS.

AMQVE alios vocor ad cultus, a-
liumve laborem

Hortorum: neque enim simplex genus,
vna ve stirpis

Hortensis soboles, ratio ac tantum
vna colendi.

Proximo libro hortensia olera, edules item ra-
dices, & herbaceos fructus, cum odoratis plantis
& floribus, pro nostræ Mineræ captu & modu-
lo utcunque expediimus. Superest ut simili me-
thodo & diligetia frugiferas hortorum arbores,
vitæ humanæ accommodas, earumdemque fru-
ctus hoc libro persequamur: siue molli tunica ve-
stiantur illi, quos Græci geoponici oporas, Lati-
ni poma nuncuparunt: siue dura & forinsecus li-
gnosa, quos itidem illi acrodrya, nostri verò nu-
ces appellare solent. Opus sanè varium & impe-
ditum, sed legi tamen & cognosci dignissimum:
si minus scribentis ope, saltem sui contemplatio-
ne & indicibili voluptate, quæ comitem habet

*Epilogus su-
perioris li-
bri, cum pa-
rasceue ad
frugiferarum
arborum
historiam.*

*Latinis
quid poma
& nuce.*

utilitatem pari commoditati iunctam. Ut itaque tabulæ (quod dicunt) manum admoueam, omnium primùm de cura, studio, & auxiliis quæ arboribus in genere congruunt, pro mea tenuitate scribam: hinc mihi gradum facturus ad ea quæ seorsum & particularim unicuique arbori debentur, & propria sunt.

Autoris scriptus & inscriptus in hoc libro.

Hortensium arborum præcepta quædam & auxilia generalia. Cap. I.

Arborum vota communia

Quas commoditates adferat niues & frigora arboribus.

Quando aqua utiles arboribus.

QUIS QVIS ille fuit qui scripsit hyemes ferrenas agricolis optandas esse, nã pro arboribus tam hortensibus & fructiferis, quàm aliis, vota non fecit, quemadmodum tradit Plinius: nam communia arborum vota esse solent, niues diuturnas sedere. Causa, nō solum quia animam terræ vanescentem exhalatione, includunt & comprimunt, retròque agunt in radices: sed etiam quod liquorem sensim præbent purum ac lenissimum, quando aquarum cœlestium spuma esse dicuntur niues. Ergo humor ex his non uniuersim ingurgitās diluensque, sed quomodo sititur stillans, velut ex vbere alit omnia, nequaquam inundans. Sunt itaque niues & tēpestiua frigora arboribus & frugibus summè utilia, sicuti (Deo opitulante) ostēsuri sumus in nostro Opusculo de signis, causis, & præfagiis caritatis & sterilitatis annonæ. Niues itaque tam arborum quàm frugum firmitati plurimum conferunt, nam sic optimè germināt. Quòd ad aquas attinet, opportuna sunt quæ germinationem præcedunt: tum demum

demum cùm educant poma arbores: nec protinus, sed iam valido fœtu. Quæ fructus suos diutius continent, longiorésque desiderant cibos, his ferotinæ aquæ vtilis esse solent. Cæterum, generis cuiusque arboribus diuerso modo desiderantur, aliis alio tempore maturantibus: quapropter iisdem imbribus quasdam lædi videas, alias iuuari, etiam in eodem genere. Sicut in pyris alio die hyberna quærunt pluuias, alio verò præcocia. Sunt qui nocturnos imbreis diurnis præferant, quòd eos Sol statim non diripiat. Sed quomodo radicibus arborum admittenda sit aqua, & ibidem retinenda, audiendus est Virgilius.

Aquas arboribus diuerso modo desiderari.

Aut lapidem bibulum (inquit) aut squalenteis infodere conchas:

Vt arbores aquam admittant, ex Virgilio.

Inter enim labentur aquæ, tenuisque subibit Halitus, atque animos tollent sata.

Si diutius humidi blandiuntur austri, defatiscentes fiunt arbores, ac magis etiam in flore. Si cùm defloruere protinus sequantur imbres, in totum poma depereunt, adeò vt amygdalæ & pyri, si omnino nubilum fuit cœlum, austrinúve flatus, suos amittant fructus, eodem Plinio autore. Qui etiam admonet arborem post collectos fructus purgari debere, amputata omni superfluitate, & ablatis truncorum propaginibus, vt leuior sit, adhæc habitior: & si nouella est, rector. Quæ si delicatior erit, blandè tractari debet: nam rudi contactu facillè obtorpescit. Iam quod ad positionem & sationem attinet, raris interuallis ponendæ sunt arbores ac plantandæ: vt cùm creue-

Imbres arboribus cùm defloruere inimici.

Arbores à superfluitatibus purgari debere.

*De arborū
translatio-
ne.*

*Secreta pro
arborum
transpositio-
ne et plan-
tatione.*

*Forma scro-
bi ad trans-
ferendas ar-
bores: & de
illarum dis-
positione.*

*Notanda et
aduertienda.*

rint, spatium habeant, quo ramos extendant. Nam si spissè posueris, vt loquitur Columella, nec infrà ferere quid poteris, nec ipsæ fructuosæ erunt, nisi interuulseris. Dum transferre volueris, antè quàm id aggrediaris, sedulò tibi notandum erit quibus ventis expositæ erant, vt simili situ illas componas & implantes. Quod dum facis, in imū vsque scrobē, sarmentorum fasciculos crassitudine brachij debes demittere, ita vt supra terrā paululum extent. Nam æstate paruo labore aquā radicibus per illos subministrare poteris. Sed optimū erit annum antè quàm plantare voles, scrobem fodere, vt terra Sole & pluuiis opportunè maceretur, & quod positum est citò comprehendat. Quod si eodem anno & scrobem facere, & arbores ferere voles: minimū antè menses duos scrobem fodies, postea stramentis incensis, vt vult Columella, calefacies. Quem si latiorē patentiorēque feceris, lætiores, vberioresque fructus percipies. Scrobem verò clibano similem aperies: cuius imum summo patētius sit, vt laxiùs radices vagentur, ac minus frigoris hyeme, minùsque æstate calidi vaporis per os angustum penetret. Generatim autem sic arbusculas & arbores dispones, ne imbecilla à valentiore prematur: quia nec viribus nec magnitudine par esse potest, imparique temporis spatio adolefcit. Addam ex M. Varrone quòd arbores ex ordine plantari debent, vt eas ex omnibus partibus Sol & Luna coquant. Porro summe cauendum est, ne post rigidas tempestates, & violentas cœli iniurias, arbores ferro vulneres, vel

vel amputes : præsertim quæ fructiferæ sunt.
Quod pulchrè his versibus expressit Iouianus
Pontanus.

Nā memini (inquit) cū nullæ arteis, non arma, doliq;
Vim cæli aduersam ferrent, periere comanteis
Syluæ, ac obriguere gelu nemora omnia, cuncti
Horti dum furit scythicus aquilonibus ær,

Et caua consuetos tenuerunt flumina cursus:

Quod quando (auertat deus ipse) rigentibus euris

Contigerit, neu tu gladio, neu cæde securi

Arenteis hortos: sed calce, sed imbre madenti

Affer opem. hoc fac sæpè hyeme, hoc fac vere tepenti:

Crede mihi non te fallet labor: inde repentè

Pullulat ab radice aut summo stipite læta

Arbos, diffundens gemmas, & germine frondens.

Cauendum prætereà ne vna arbor, alterius stilli-
cidium quatiente vento excipiat: præsertim si di-
uersi fuerint generis. Adhæc ne æstate radices cō-

tra Solem nudentur, aut ab eo feriantur: & ne

hominis manu cacumina duriter tractentur, aut

à pecoribus, capris maximè, prærodantur: nam in

posterum capere incrementum nequeunt, maxi-

mè si tenellæ fuerint. Sed de translatione hîc pau-

cis agendū nobis restat ex Columella & Plinio.

Arbusculæ omnes, priusquam transferantur, ru-

bricæ sunt notandæ: vt cū ponentur, easdem

cæli parteis aspiciant, quas in suo seminario vi-

debant: alioquin frigore, vel calore laborabunt

ab his partibus quas præter consuetudinem sub

alio tractu expositas habuerint. Erit ergo plaga

cæli in translatis similis retinenda, vt prius adno-

tauimus, ne aquiloniæ partes meridianis oppo-

K

Secretū pul-
cherrimum
pro arbori-
bus geluta-
tis.

Rerū arbo-
rearū præ-
cepta pul-
cherrima.

Translatæ ar-
bores suum
propriū ser-
uare debent.

fitæ Solibus findantur: aut algeant meridianæ, a-
quilonibus obuersæ: quemadmodum scripsit M.
Cato, & post illum Virgil. Latinæ agriculturæ do-
ctor elegantissimus, his versibus:

*Quinetiam cæli regionem in cortice signant:
Ut quo quæque modo steterit, qua parie calores
Australinos tulerit, quæ terga obuerterit axi,
Restituant. adeò in teneris consuescere multum est.*

Plerique arborem nec minorem bima, nec ma-
iorem trima transferri præcipiunt, censentque
non negligendum ne radices mora inarescant:
néve à septentrionibus, aut ab ea parte cæli vsq;
ad exortum brumalem, vento flante effodiantur

*Radici in
arboribus
summa ra-
tio habenda.*

arbores: aut iis ventis radices exponantur: nam
ita emoriuntur, ignaris causæ agricolis. Prode-
rit etiam, quàm plurimum terræ in qua vixerint
arbores, radicibus coherere, ac totas cespite cir-
cunligari. ob id Cato in corbibus transferri iu-
bet. Rigari debent quoties cælestis imbris

*Arborum
rigatio.*

negabitur profusio, & ingens æstus perseuera-
bit: nam ita maioris incrementi fructus dabunt,
ac vegetiores, latiorésque euadent. Amant

*Arborum ab-
laqueatio.*

nonnullæ circumfodi, & ablaqueari: quod si
non præstetur, aut sterilescunt, aut à sua natu-
ra degenerant. Sunt quæ tam siccis quàm hu-
midis locis musco infestentur: quem nisi ferra-

*Arborum e-
muscatio.*

mento deraferis & abstraxeris, nec fructum nec
lætam frondem emittent: debent itaque diligen-
ter emuscari, nisi quid aliud peculiare præpedie-
rit. De morbis & laboribus arborum scriben-
dum aliquid superest.

Arbo-

Arborum ac stirpium hortensium morbi, labores & impedimenta aliquot. Cap. II.

LABORANT, impediuntur & agrotant arbores, ut stirpes aliæ, modis multis. Quædā in ipsa seminum projectione: aliæ in pullulatu & germinatione: multæ in flore: nonnullæ in gestatione, partu & educatione, vel aliter, ut postea dicemus. Idque vel à syderatione, carbunculatione, rubigine, pruina, nebula, grandine, imbre, frigore, flatu, coloni imperitia, soli vitio, æstu, vulnere, erosione, cruditate, obesitate, tabe, repletione, peste, vermiculatione, atrophia, siccitate, fornicatione, & aliis. Sunt itaque arborum ac plantarum, siue domesticæ illæ fuerint, siue agrestes, iniuriæ diuersæ, morbi multiplices, ac incommoda varia. Quorum primas tenent syderatio, carbunculatio & rubigo: de quibus in fine libri primi nonnulla scripsimus, fusiùs de his philosophaturi in nostro opusculo De causis & signis sterilitatis annonæ. Vermiculantur inter stirpes aliæ magis, aliæ minùs, quod aues caui & marcidii corticis sono experiuntur. Sunt quæ vermiculis omnis generis infestantur, ut puerorum & adultorum corpora: ex quibus plerunque contingit atrophia, tabes & mors. Laborant nonnullæ plethora seu plenitudine: quæ sæpenumero comitem habet cruditatē ob redundantis humoris copiam. Nonnunquam etiam fame, ob eiusdem inopiam & paucitatem: adhæc obesitate, uti nimio adipe animalia, ob immodici alimenti luxuriantem prouentum: & interdum tabe ac marcore,

Variis modis arbores ac stirpes laborare.

Iniuriæ arborum diuersæ.

Arborum vermiculatio.

Plenitudo, fames, obesitas & tabes arborum.

K ij

*Arborū vul-
nera, debili-
tates & a-
lia.*

*Arborū cla-
ui & fun-
gi.*

*Arborū sca-
bies & im-
petigo.*

Pulchra.

*Arborū pe-
stis & lues.*

*Arborū arti-
culatio, seu
articularis
morbus.*

ob eiusdem parsimoniam, defectum vel prauitatem: aut cum macie corticis ex ægritudine astringente se, vitalia arborum plus iusto comprimuntur. Aliis contingunt vulnera, contusiones, fracturæ, luxationes, partium debilitates: quæ societate nominum, cum hominum morbis & miseriis quoque conueniunt. Hinc trunca dicimus arborum & herbarum corpora, & germinum oculos exustos, & multa alia forte simili. Sunt etiam quæ clauum patiuntur, seu fungum, à superaffato, aut addensato & lapidescente succo: quales sunt in hominum & animalium corporibus tophi ac nodi. Scabies arborum omnium communis est affectus: quæ lentis roribus & nebulis post exortas Vergilias gigni solet. Particularis quarundam est impetigo. Verum ut in hominibus neruorum extrema cruciatus sæpè obsident, ita & in arboribus: aut enim in pedes, hoc est radices, vis morbi erumpit, aut in articulos, hoc est, cacuminum digitos, qui longissimè à toto corpore exeunt. Priuati generum morbi sunt pestis, seu lues quædam: quæ sicuti inter certa & peculiaria duntaxat animalia nonnunquam grassatur, ita inter certas & priuatas arbores plerumque locum habet. Vnde modò pyri, modò pomi, modò cerasi, nunc nuces, aliàs pruni, quandoque persici, aut amygdali de aliis arboribus solæ laborare, sterile scire, ægrotare, aut vexari & languere obseruantur. Est & articulatio illis perinde atque vitibus, morbus grauis ac perniciosus, vi tempestatū germinibus ablati, & in supinum, ut scribit Theophrastus, excisis: vel culturæ seu colen-

colēdi imperitia lāsis. Quæ omnes iniuriæ in articulis sentiuntur, ex quo articularis morbi, seu articulationis nomen. *Arborū iniuria à colono.* Ægrotant & plerunq; languent colentium culpa, quando ictu iniurioso à colono verberantur, aut intempestiuè cādūtur, vel ineptè defrondantur: adhæc quando olitor aut arator imprudens radices laxat, corpūsve desquāmat: vt interim ab hebetiore ferro cōtusio- nem, ac parum apti instrumenti vsum, ipsiusque coloni imperitam audaciam hīc reticeam, quibus causis æstum ac frigora difficilius tolerant: nam iniuria omnis extrinsecus adueniens, in vl- *Arborū labores ac impedimenta à cælo & aëre.* cus facile penetrat. Pessimū est inter omnia, cū deflorescentem arborem percussit grando: aut imber inuasit, vel validus vêtus perflauit, aut frigida nebula vel pruina descēdit. Quæ postrema omnium perniciosissima esse solet: quoniam lapsa semel & admissa, obstinatè hæret, vt alibi docuimus. Debilitas in multis sterilitatem adfert, *Arborū debilitas,* sed non necem, vt si quis cacumen aut germen auferat: sic enim sterilescunt stirpes, licet non emoriantur. Aliquando fructus tantū laborant, salua & incolumi arbore: maximè si necessariis & opportunis temporibus, imbres, tepores, vel salutares afflatus defuerint, aut intempestiua frigora, ardorēve negotium fecerint: nam ita decidunt fructus, vel emaciantur, aut flaccescunt, vel deteriores fiunt. Est & aranea cōmune arborum *Arborū vitium aranea.* vitium & malum, quando tenellum fœtum veluti telæ quædam inuoluunt & absument. Sunt culicum genera aliquibus molesta, qui nasci videntur ex dulci humore corticibus subdito. Eru-

*Arborum
mala et in-
iuria à be-
stiolis.*

*Arboribus
inimica
mortifera.*

*Decacumi-
natio, erosio
ac depastio.*

*Radicum
amputatio
omnibus ar-
boribus mors
esse solet.*

*Notanda de
extremis ar-
borum exi-
tibus.*

cas, vermes, pulices agrestes, formicas, canthari-
des, limaces & bestiolas alias hîc prudēs omitto:
Quarum ea est natura, vt detonsam, corrosam,
caluam & depastam arborem aut plantam turpi
facie, quēadmodū scripsit Theophrastus, & mo-
ribundæ simili relinquunt. Quæ lues ab humido
& lento tepore gigni maximè solet. Pix, oleum,
& adeps, nouellis arboribus ac plâtis inimica esse
censentur: éstq; cortex in orbē detractus omni-
bus mors, excepto subere & andrachne: nisi cor-
pus arboris simul lædatur, aut profundè incida-
tur. Similem rationem in multis habet decacu-
minatio, quæ aut mortem, aut tabem conciliat.
Similem quoque quorūdam animalium erosio,
delinctus ac depastio: nam oleā si lambat capra,
sterilescere autor est M. Varro, vt suo loco dice-
mus. Sunt quæ hac iniuria moriuntur, aliæ dete-
riores tantū fiūt. His addo quòd arborum ple-
ræque fissa stirpe, aut trunco sæpenumerò labo-
rant, & quandoque intereunt, exceptis malo, fi-
co & punica. Radicibus amputatis, omnibus &
arboribus & plantis mors instat certissima. Cæ-
terū densitate & alimenti rapina, vt loquitur
Plinius, nonnunquam etiam ægrotant, ac tādē
deficiunt. Sic vinciens & præstringens hedera
necat, nec prodest viscum, cytisus, & quod Græci
halimon vocant. Lēdunt quēdam & vicissim læ-
duntur vicinia & succi mistura, vt laurus & ra-
phanus vitem. Hoc de omnibus postremum sit,
Nitrum, alumē, calida aqua, marina item, & fabę
ac earum putamina, nec non alia multa, libris su-
perioribus scripta, & tum demum scribenda, ar-
boribus

boribus ac herbis vltima plerunque solent esse exitia. Superest vt iam dictis arborum morbis, laboribus ac impedimentis, certa remedia, auxilia & præsidia, si non omni, saltem bona ex parte proferamus, ab antiquis scripta & obseruata, nobis verò ac amicis nostris cognita, & in multis probata.

*Autoris
summa dili-
gentia &
iuncta pro-
na voluntas.*

*Hortensium arborum ægrotantium, aut aliter laboran-
tium, remedia quædam, & secreta vniuersalia.*
Caput III.

DIDYMVS in Græcis agriculturæ Pandectis tradit, quòd si ægra fuerit arbor quæuis, illius radicibus affundi debet amurca aquæ remissa æqualiter. Plinius summum præsidium esse dicit, fæcem vini, aut aquam lupini decocti circumfundere, vel lupinum ipsum circa radices ferere. Si emaciata fuerit & languida, habitior fiet, si radices circumfossas, & item truncum, veterere vrina humana, eaque virili, vel pecorum lotio imbueris: Illæsam, & à vitiis arborariis immunem habebis arborem quamuis, si bubulo, taurino ve felle, radices illius perfuderis, aut fabarum, vel aliorum leguminum paleis circumpositis, acerbisve frumenti respersis, easdem radices vestiueris, & regeſta terra adiueris. Si Caniculæ æſtu fatigatur arbor, & ob id ſyderari periclitatur, trium fontium ſingulos ſexrarios poſt Solis occaſum radicibus iube influere, ſed ita ne remedium Luna deprehendat. Vel herbam ſymphoniacam (quæ Apuleio eadem eſt cum Apollinari

*Remedium
arboris ægro-
tantis.*

*Arbor emaciata & languida quomodo curetur.
Vt arbor ſit illæſa.*

Contra Caniculæ æſtuationem.

K iiij

*Remedium
syderata ar-
boris.*

*Ne aues ar-
borem impe-
tant.*

*Præsidia ar-
boris infru-
giferæ.*

*Remedia a-
lia arboris
parum fru-
giferarum.*

*Auxilia ar-
borum ha-
bentium fru-
ctus defluos*

& hyoscyamo) circa truncum arboris, coronæ modo, intorque. Vel ex ea iuxta imum caudicem cubile facito. Si fuerit syderata arbor, & veluti tabe ægrotans, vnguento delibutam quasi reuiuiscere obseruabis, vt scripsit Græcus Democritus in suis rei rusticæ Commētariis. In quibus etiam admonet, arborem ab alitibus non impeti, quæ aliorum fasciculum suspensum habuerit: aut falce putatoria allio perlita, expurgata fuerit. Si florum largo prouentu luxuriando nullū ferat fructum, querno vel fagineo palo radicum forami- ni impacto, & terra occultato, velut inita fœcundabitur. Proderunt & fabacæ paleæ, trunco ad radices circumiectæ quemadmodum scripsit Zo- roastres in suis de Agricultura præceptionibus Græcis, in quibus superstitionosa nescio quæ pro eadem readfert, ridenda potius quàm docenda. Columella arborem terebrare præcipit, & in fo- ramen viridem oleastri taleam demitti: nam ita arbor velut inita fœcundo semine fertilior eua- det. M. Cato amurcam æquis partibus cum aqua remiscendam censet, deinde arbori circumfun- dendam. Quæ si maxima erit, commisti ampho- ra vna satis erit: si minor, pro ratione fundendum erit. Si arbores etiam feraces fuerint, hac miscel- lanea meliores quoq; fient. Africanus inter Græcos geoponicos celebris, portulacā & tithyma- lum probè contusa & mista, arborum truncis il- linebat, vt fœcundiores adolescerent: hisque co- lumbinum simum nonnunquam addebat. Quæ si, veluti ægrotantes, fructum defluum habebāt, nec retinere poterant, Sotion Græcorum hortu- lanus

lanus diligens & peritus, Lolium quod zizani-
 rum nomine venit, cū radicibus euulsum in co-
 ronæ figuram efformabat & arboris trunco cir-
 cundabat, vel marinos caneros paguros nuncu-
 patos eidem circumligabat, aut plumbea corona
 amplexabatur. Præterea, radicem ablaqueabat,
 eamque perforabat, & cuneum ex corno immit-
 tebat, terra circumaggesta. Quidam nudatas ra-
 dices aliquot crassiores ac maiores findūt, & fis-
 suræ silicis fragmentum immittunt, deinde ligāt
 & accumulata terra rursus adobruunt. Palladius
 rubrica aut amurca insulsa, aquæ remissa arborē
 illinit. Vel cancrum fluuialem cum rutæ ramo,
 aut lupinorum fasciculum eidem suspendit. Hæ
 sunt antiquorum obseruationes, quæ defluos
 arborum fructus continere possunt. Quibus si
 flores etiam decidere percipiuntur, aut folia, hūc
 in modum auxiliaberis ex Quintilliorum Græcis
 georgicis. Circunfossis radicibus, palearum faba-
 cearum aqua temperatarū & maceratarum men-
 suram magnam magnæ arbori, paruam verò par-
 uæ circumpones, & ita defluuiο laborantem cu-
 rabis. Si à vermibus infestabitur arbor, de Florē-
 tini consilio sic illam defendes: Lemniam terram
 quam sigillatam vocant, & origanum cum aqua
 tere, eaque miscellanea radices illine, aut scillam
 in circuitu plāta. Si verò piceos paxillos circa ar-
 borem defixeris, tabescent vermes ac decident. A
 quibus etiam suillum sterco vino dilutum illa-
 sam seruabit, sicuti scripsit in suis Græcis georgi-
 cis Didymus, modò illud circa arborem frequē-
 ter iniiciatur. Quod etiam præstare potest, co-

*Remedia
 eam in rem
 alia.*

*Arbor que
 deciduos ha-
 bet flores,
 vel folia.*

*Arbor que
 à vermibus
 infestatur.*

*Ne vermes
 producat
 arbor.*

*Multa ex
primo libro
huc profe-
renda.*

lumbinum stercus, nudatis radicibus circūposi-
tum. Adhæc taurinum fel, iisdem frequenter in-
gestum: nam ita neque citò senescet arbor, neque
vermes facilè producer. Palladius feces veteris
vini per triduū affundit. Auxilia aduersus arbo-
reas formicas, erucas, muscas, & bestiolas alias,
larga & liberali manu tibi protulimus libro pri-
mo, quem vbi voles, & quoties opus erit, consu-
lere poteris. Superest, vt reliqua suo ordine par-
ticulatim expediam.

Arboris mali, cuiusque pomi, cura, auxilia, & secreta.

Caput IIII.

*Malus qua-
le solum de-
sideret.*

*Poma ver-
miculosa.*

*Putatio ma-
lis aptissi-
ma.*

*Rigatio æ-
state malis
visita.*

MALVS arbor, lippis, quod dicūt, & tonso-
ribus, cognita, pingue ac latum solum de-
siderat: & cui humorem non tam rigatio, quàm
natura suppeditet, vt scribit Palladius. Quòd si
arenosum, vel argillosum fuerit, rigationibus iu-
uabitur. Potest etiā in macro & arido solo pro-
uenire, sed ex eo poma dabit vermiculosa & ca-
duca, in frigido itidem & humecto, si cœli tepor
adfuerit. Stercus ouillum non tantum exigit, sed
& libenter assumit, etiam si pulueres cineris mi-
sceantur. Aptissima est ei putatio, vt arida & ma-
le nata tollantur, cum illi vita sit alioquin breui-
sima: sed vt citò cadit, ita velociter crescit: quæ
quò annosior fuerit, eò deteriorem, minorémq;
ac vermiculosiorem fructum feret. Siccitatibus
vespere rigari appetit quotidie, vnde quòd potui
indigeat hæc arbor, hinc illius fœtus poma dici
putat Marcus Terentius Varro in suis de Agri-
cultura

cultura præceptionibus & Commentariis. Ten-
 tatur quandoq; syderatione & vredine, his præ-
 fertim locis quæ à venti flatu silent: sed omnium
 maximè vermiculationē sentit, hoc est vermium
 erosionem. A quibus immunis erit, si, vt præce-
 denti capite scribebamus, scilla circūposita fue-
 rit. Quos si hæreditarios habuerit, felle bubulo,
 vel suillo stercore misto humanæ urinæ, & radi-
 cibus affuso extinguentur, sicuti ante Palladium
 Anatolius Græcus in suis rusticæ disciplinæ præ-
 ceptis diligēter adnotauit. Nec temerè, mea sen-
 tentia, nam hæc arbor mirū in modum lotio re-
 creatur, cuius rigatu crebrò iuuari certum est. Si
 verò negotiū exhibere perrexerint, cortex æreo
 clauo, vel scalprio, vt Palladius legit, fodicandus
 erit atque vellicandus, donec mucrone vermes
 tacti radantur & deturbentur: sed vlceratum lo-
 cum bubulo stercore obducere licebit. Porro, si
 generosissimæ quæque malorum plantulæ, tau-
 rino felle radicibus admoto, ita scrobibus impo-
 nantur, vt cacumen tantū super terram extet, à
 vermibus immunes prorsus erūt, cū fructibus
 qui inde nascentur, eodem Anatolio autore. Qui
 etiam morbos quo suis agrotātis mali curat ster-
 core asinino aqua macerato, & sex diebus, occi-
 duo Sole, ad radices irrigato, idque frequenter,
 & per interualla, donec germen erumpat. Si fru-
 ctum multum eam parere cupis, & sobolem nu-
 merosam proferre, sectum plumbei tubi seu ca-
 nalis os patulum, sic vt circulum ducat, caudici
 altitudine pedis à terra circunducito, & cū ma-
 la cœperint adolescere, vel arbor ipsa florescere,

syderatio-
 ne & vred-
 ine tenta-
 tur malus.

Remedia
 aduersus
 vermicula-
 tionem.

Pulchra ma-
 china pro
 abigendis
 vermibus
 ab arbore
 mali.

Remedia e-
 grotātis ma-
 li.

Vt malus so-
 bolem profe-
 rat nume-
 rosam.

Ne pomife-
ra arbor rû
patur pon-
dere grana-
ta.

torquem illum & circulum eximito, idque quo-
tannis facito, vt fœcunditatem arbor recipiat.

Cæterùm, quia pomiferis arboribus, vti etiam a-
liis, frequenter vfu euenire solet, vt degrauiatæ
fœtuum pondere, laborare videantur, adeò vt
nonnunquam rumpantur incuruati rami (sicuti
hoc disticho adnotauit Ouidius,

Aspice curuatos pomorum pondere ramos,

Vt sua, quod peperit, vix ferat arbor onus.)

furcis suppositis oneri impares fulciendæ erunt.
Quod in nucis historia non prætermisit idem
Ouidius:

*Pomæque læsissent matrem (inquit) nisi subdita ramo
Longa laboranti furca tulisset opem.*

Vt malum
aut pomum
aliud ima-
ginem quâ-
uis referat.

Africanus Græcus in suis georgicis scriptum re-
liquit modum, quo vel humanam, vel animalis,
aut rei alterius, imaginem induet malum in sua
adhuc arbore pendens, vel pomum aliud quod-
uis. Gypso (inquit) aut figulari luto quamcunque
voles insculptam imaginem tege: & in duas par-
teis apto instrumēto, ea industria seca, vt iterum
illæ ritè coniungi possint ac committi. Deinde in
figlina excoque: cūque malum ad dimidium
peculiaris incrementi peruenerit, hisce formulis
include, validisq; vinculis firmiter obstringe, ne
fi&iles typi diuellantur auctu obuoluti mali.
Quod vbi capacitatem illorum expleuerit, tales
animalium figuras repræsentabit, quorum & ha-
bitum & imaginem ibidem mentiri visum tibi
fuit. Quæ res in effigiandis malis non solùm lo-
cum habebit, sed etiam in pyris, cotoneis, persi-
cis, citriis, punicis, aurantiis, limoniis & reliquis
pomorum

pomorum generibus. Quod hîc semel dictû ve-
lim, ne dum per varias pomorum classes spatia-
bor, illud identidem molestè repetere cogar. Ve-
rû enim uerò oportet vasi & fictilibus typis per-
spirationem aliquam relinquere, hoc est forami-
nula imprimere, quibus aërè admittant & emit-
tant, alioquin putrefactioni facilis parabitur via, *vt dulcia
fiant mala,*
licet multi aliter sentiant. Si dulcia mala fieri de-
sideras, stercus caprinum vrina humana dissolu-
tum cum veteris vini fêce radicibus infunde. Si
imputria habere voles, felle viridis lacertæ inun-
gatur caudex: erit & hoc aduersus formicas re-
medium præstantissimum. Si caduca fuerint ma-
la, fissæ radici lapis impactus illa retinebit. Quæ
si ramos spissiùs onerabunt, vt disrumpi pericli-
tentur, interlegenda erunt, quæ vitiosa videbun-
tu: vt generosa copiosiore alimento gaudentia,
maiori incremento luxurient, vitiosis alimonia
ampliùs non surripientibus: aut furcis adiuuan-
da erit arbor, vt antea diximus. Quæ si imbres
metuet, Solis exortum spectare debet, Plinio
autore, vt eos Sol statim diripiat ac resiccet.

*Si tibi sit curæ grandis educere fœtus,
Et patulas implere manus: age, decute ramis
Crescentem sobolem, è multis vt pauca supersint
Poma sed & maiora loco, & magis auspice nota.
Vberiore etenim succo letabitur hæres
Fraterni lactis, vacua dominator in aula.*

Quod vnum deinceps ad reliqua pomorum &
nucum genera, prudenter etiam accommodare
tibi licebit, vt à crebris repetitionibus, quas sem-
per habui molestas, opportunè me liberares. Si ru-

*Autori mo-
lestia ubique
repetitio.*

*Vt mala nō
sint caduca,
& onere nō
rumpatur
arbor.*

*Vt grandes
fœtus produ-
cat arbor
mala.*

bra poma nasci desideras, arbor urinae humanae
 rigatu fatietur, quemadmodum scripsit Berytius
Ut rubra in suis de rebus agri praeceptis. Non desunt qui
fiant mala. rosas puniceo colore rubentibus sub arbore mali
 undique serant, & ita rubra mala fieri promittant.
 Alij palos in terram defigunt, hisque pomiferos
 ramos citra vulnus incuruatos alligant: & iuxta
 illos vasa vel scrobiculos factos aqua implent: sa-
 tagentes ut meridie solaris radius in aquam illa-
 bens calidum vaporem euocet, qui refractu in
 fructus resiliens, ex calore rubrum colorem eis co-
 ciliet. Qui re vera absque ullo mangonio & arti-
 ficio his partibus maxime solet inesse, quae Phœ-
 bum recta intuentur & meliore diei parte illum
 excipiunt. Nonnullis sanguineus color peculia-
 ris inest, tracta origine ex mori insitu. De malo-
 rum nomenclatura, omnibus ferè nationibus va-
 ria, varioque insitionum adulterio, hic nihil à me
 expectabis. Omnia feminis nigrore maturitatem
 fatentur: suntque legenda circa autumnale æqui-
 noctium: pro cœli, soli, & arboris cuiusque natu-
 ra: nec ante x v. Lunam, ut scribit Plinius: idque
 cauta manu, ne contusione, aut vulnere aliquo
 lædatur: separatis cadiuis, putrescentibus ac ver-
 miculosis, à præstantibus & generosis. Serua-
 buntur optimè tabulatis extra fumum & gra-
 uolentiam in loco frigido & septentrionalibus
 fenestris aperto: quæ sereno die patenteis lucem
 accipere debent, exclusis austris: nam aquiloni-
 bus multò nocentiores fructibus esse solent: à
 quibus poma quæque rugis deturpari certum est.
 Seruatur præterea in frigido & arido loco supra
 paleas,

*Pulchra &
notata di-
gna.*

*Quando
matura dici
debeat ma-
la: & quo
tempore de-
serpanda.*

*Quomodo
seruanda &
reponenda
mala.*

*Loca apta
seruandis
malis.*

paleas, vt scribit M. Varro. Ideo qui oporothecas faciunt, ad aquilonem vt fenestras habeant & aëre perflentur summè curare debent. Plinius foliis ficulneis singula, præterquam cadiua & vitata conuolui iubet: cistisq; vitilibus condi, vel creta figlinarum illini. Apuleius Græcus in suis geoponicôn præceptis, adhæc Columella, Plinius, Palladius, & alij rei agrariæ doctores, eam in rem multa posteritatis memoriæ diligenter mandauerunt. Ex quorum Commentariis sequentia tibi libentissimè selegimus. In olla fictili cera interius inducta, & bene operta, multi innocenter poma custodiunt. Sūt qui creta aut figulina terra singula incrustent, siccent, ac ita reponant. Seruantur etiam integra, vegeta & longo tempore incolumia, substratis nucum foliis non caducis: quibus & odori & colori perquàm bellè confutitur. Quod melius ceder si foliis ipsis conuoluatur, & foliatis nucum frondibus regantur. Multi arculas singulis pomis assignant. Alij in tabulis supposita palea disponunt, & stramentis superiori parte operiunt: ac ita componunt vt limites peruij spiritum æqualem accipiant. Palladius in locis obicuris, vbi ventus non sit, stramentis prius in crate subiectis, cumulatim secreta disponit, & cumulos frequenti diuisione separat. Custodiuntur etiam vitigineis foliis singillatim obuoluta, & luto vel argilla candida illita, ac Soli quoad crustam duret, commissa: talia enim permanent, qualia concluduntur. Aliter canistris vel vimineis cistis componuntur, & mundo tomento vestiuntur. Sunt qui solos pediculos figlina

*Modi varij
custodiendo -
rum & re-
ponendarū
malorum.*

*Modus faci-
lis & popu-
laris.*

*Ingeniosus
modus &
paratus fa-
cilis.*

*Pulcherrimum in-
uentum.*

*Vt malata-
lia inueniā-
tur, qualia
fuerūt con-
dita & re-
posita.*

*Mala à vi-
no seruata,
& vinum
seruantia.*

*Vt mala nō
putrescant,
& incolu-
mia diu cu-
stodiantur.*

*Pomigenus
omne opti-
mè seruati
melle.*

terra muniant. Plerique in puteo vel cisterna fi-
ctilia vasa mergunt: quibus diligenter picatis &
clausis, mala committuntur. Nonnulli pediculis
feruenti pice demersis, supra tabulatum ex ordi-
ne disponunt. Hyberna seminibus, præsertim
hordei, vt vuae conduntur. Seruatur etiam opti-
mè hoc modo: Accipe vas fictile non picatum &
in fundo perforatum, quod ad fauces vsque in-
columibus & generosis pomis manu collectis
exple, & pyxacantha, vel myachata, vt Græci ha-
bent codices, aut re quauis alia, vasis spiracula dili-
genter obtura, & in qua volueris arbore suspen-
de, ac per totam hyemem ibi esse permittite: ta-
lia inuenientur, qualia fuerunt condita. Quod ex-
perientia certa fatetur se didicisse Apuleius Græ-
cus: tradens ea etiam durare musti doliis immer-
sa, clausa & à fæce seruata. Quo etiam modo vi-
num ipsum, vini que suauitatem miraculo quo-
dam conseruant. Sed id ad mala cydonia propriè
attinere, vt pleraque alia hinc scripta, suo dicemus
loco. Conduntur & ollis fictilibus in vini dolium
demersis, ita vt ei innatent, & dolium oblinatur.
Non putrescent si herba virentis satyrii illita fue-
rint cacumina. Palladius Neapolitanus rotunda
mala quæ orbiculata dicuntur, sine cura toto an-
no seruari posse ait. Plerique scobem populi, vel
abietis inter poma diffundunt: quæ sic ponenda
esse constat, vt flosculi sursum, & pediculi deor-
sum spectent: nec ante vsum necessarium attin-
gantur. Sed illud in totum præcipiendum duxi,
nullum esse pomi genus, quod non possit melle
seruari. Itaque cum sit hæc res interdum ægrota-
tibus

tibus salutaris, censeo vel pauca poma in melle custodiri, sed separata generatim: nam si commisceas, alterum genus ab altero corrumpetur. Sūt alia custodiendi secreta, quæ in cydoniis seu cotoneis malis exprimentur, adhæc in pyris, & omnium maximè in punicis, citriis & aliis. Quod tātisper dum expectas, ex Plutarcho admonere suduarii iumentis tam grauias esse (etiam si pauca portent) vt oneri, viribus alioquin non impari, succumbant, ac sudando deficient: solo odore, vt Latinus putat Apuleius, adeò illa offendente, vt animo linquantur. Quod ad cydonia summè odorata an potiùs referendum sit, faciat experientia fidem. Remedium præsentissimum est oblatu panis: quem si vorarint, vt scribit Plinius, sese protinus recolligunt. Vitabitur id periculi si aliquot prius edenda, vel conspicienda odorandaque illis exhibeantur. Ex acerbis & syluestribus malis præstantissimum omphacium prælo vel trusatilibus molis exprimi potest: adhæc acetum in hunc modum. Per triduum mala in cumulo seruantur, deinde mittuntur in cadum, cui fontana aut pluuias aqua miscetur: ac opertum vas per triginta dies finitur, & subinde quantum fuerit aceti sublatū ad vsus, tantū redditur aquæ ad reparationem. Vinū quoque factitare sic solent multi ex generosis & domesticis malis, quod citream vulgò nuncupant. Eadem prælo, vel trusatilibus molis, tortium ius exprimitur: deinde rursus secundarium, frâcibus & retrimentis in aqua maceratis, ita vt pomea lora dici possit: non

*Iumenta dor-
suaria por-
tâdis malis
sudare &
succumbere.*

*Quomodo
ex malis
fiat ompha-
cium &
acetum.*

*Quomodo
fiat vinum
ex generosis
malis.*

L

Notanda diligenter et observanda.

An vino insit aqua experimentum pulchrum.

parui momenti ad restinguendam sitim rusticorum per messes & scenifecia. Quod mirum esse non debet: nam pomis, pyrisque inest vini proprietas, quemadmodum scripsit Plinius, similiterque agris medentes cauent: ac vino & aqua coquuntur, atque pulmentarij vicem implent. Priusquam hinc abeam, alienum à nostro instituto non erit memorare, quod multi sequenti experimento deprehendunt, an aquis vinum fuerit infuscatum, ut Plautino utar vocabulo. Malum in vas iniiciunt, aut pyrum sylvestre, & si quidem super natauerit, vinum esse purum significat: si verò mergatur, aquam habere. Sed hoc ad nostra vinorum secreta transferendum erat.

Arboris Pyri, eiusque pomi, cura, auxilia, & secreta. Cap. V.

Quibus locis gaudeat pyrus.

Quibus modis proveniat pyrus.

PYRVS frigidis, humidis ac vberibus locis summè gaudet, quemadmodum scribit Diophanes, rei agrariæ apud Græcos doctor insignis. Gaudet etiam planis, in quibus lætior educatur. Palladius tale solū ei destinat, quale vinetis convenit: nimirum lætum & non impeditum. Provenit hæc arbor semine, plāta, & insitione. Quod tamen interest, sicuti post Plinium idem adnotat Palladius. Nam si quis pyrorum semen spargat, nasci quidem necesse est, natura originem suam refouente: cuius æternitati nulla tarditas potest adferre fastidium. Sed homini, cui, Hippocrate teste, vita brevis esse solet, hoc expectare longum est: cum & serò ita veniant fructus, & à generis sui

fui nobilitate decedant. Quæ sua planta feritur arbor, dulcedinem ac teneritatem retinet, diu tamen seruata non durat. Quæ infitione comparatur, moram ætatis sustinet. Crebris fossionibus, & humore frequenti pyrum gaudere, autor est Palladius: nam ita vegetior euadit, ac melius proficit: vsque adeò, vt tempore quo florere consuevit nihil de prolato flore depereat, si eam tunc fossor adiuuerit. Primos fructus, Plinio autore, facile perdit, si cum defloruerit, vel in florem defatiscit, protinus sequantur imbres, aut nubilum fiat, austrinumve cælum. Iuuabis plurimum si interiecto anno qualelibet lætamen ei adiungas. Sed bubulum spissa & graua poma, vt loquitur Palladius, creare solet. Sūt qui cinerem misceant, hinc existimantes pyris argutiores sapores contrahi. Non duxi omittendum, quòd pyro vita breuior esse solet, quàm pyraastro: quæ pyrus fieri recusat, & si ex vitata pyro bene nascatur, vt tradit Theophrastus. Si sterilis fuerit pyrus & languida, fecundabitur eo artificio quod superius expressimus. Plerique vbi adoleuerit arbuscula, altè solent ablaqueare, ex Columellæ præcepto, & iuxta radicem trūcum findere, ac fissuræ cuneum tædæ pineæ, aut ex fago vel quercu, vt vult Palladius, adigere, atque ita obruere. Si lapidosos fructus emittit, iubet Quintilliorum agricultura arborem ad imas vsque radices detegi, & quicquid lapidosum inuenietur, secerni ac excludi: altera terra cribro excreta, alterius loco suffusa, & addito stercore reposita. Quod summè proderit, si rigare nō cessaueris. Si dulciora & copiosiora pyra

*Pyrus sata
quid distet
ab insua.*

*Summè notā-
da pro flo-
rete & de-
florēte pyro.*

*De stercore
pyris apto.*

*Remedium
sterilis pyri.*

*Ne lapido-
sos fructus
pariat py-
rus.*

*Ut pyrus co-
piofum &
dulce ferat
fructum.*

*Remedium
agrotantis
pyri in flore
aut à vermi-
bus infesta-
te.*

*Pyra quo-
modo fiant
rubicunda
& effigia-
ta.*

*Quando et
quomodo le-
genda ac cu-
stodienda
pyra.*

arborem tibi exhibere voles, trunco proximè ra-
dicem terebrato, cuneum ex fago, vel quercu, vt
longè antè Palladium scripsit Græcus Diopha-
nes, defiges, aut vini fæcem nudatis radicibus in-
stillabis. Si dum floret ægrotabit, curabis fæce vi-
ni veteris affusa radicibus ablaqueatis, per tri-
duum, regeſta tum demum terra. Si à vermibus
infestentur arbor & fructus, radicibus felle bu-
bulo, vel taurino, frequenter imbutis & perun-
ctis, moriètur omnes, ac in poſterum gigni pro-
hibebuntur. Sunt alia arboris huius auxilia & ſe-
creta, ex præcedentibus capitibus, & ſequètibz
cruenda, ne ſim reperendo moleſtus. Moro inſi-
ta, rubicûda pyra feret, vt Tarentinus tradit. Mo-
dum effigiandi pyri in quas volueris formas, re-
quires ex præcedenti capite & ſequentibus. Sed
de parente arbore ſatis: ſuperèſt vt eius ſobo-
lem aggrediamur: quæ hodie apud nos vſque-
adeò creuit, & tot inſitionum adulteratis con-
iugiis tam fœcunda ac multiplex euasit, vt ſin-
gillatim perſequi, ſanè quàm difficile putem.
Quò fit, vt ad pyrorum condituram, repoſi-
tionem & cuſtodiam me conferre cogar. Le-
genda ſunt pyra eo modo quo mala, eâque me-
thodo, nimirum die ſereno, & blanda manu ne
vulnerentur, caducis & vitiatis, à ſanis & integris
ſecluſis, decreſcente Luna, & vegeto Solis calore.
Quod vbi factum erit, in picato vaſe diligenter
includètur: cuius os deorſum reclinabitur, atque
breui ſcrobe eo loco obruetur circa quem peren-
nis aqua decurret. Hoc Palladij eſt conſilium &
præceptû. Democritus optimè ſeruari affirmat,
ſi

si illitis pice surculis vel pediculis suspendantur. *Varij modi reponendo- rum pyrorum*
 Alij sapa, vel passio, aut dulci vino merfa, vasis ple-
 nis custodiunt. Sunt qui inter scobes obruant.
 Plèrique siccatis frondibus iuglandis inuoluta
 reponūt. Nonnulli in vinaceis discreta, ne se con-
 tingant, sepeliunt. Rustici inter paleas aut fru-
 menta seruant. Alij statim lecta cum tenacibus *Notāda pro custodiendis pyris.*
 suis, vt loquitur Palladius, picatis vrceis condūt,
 & oribus vasculorum gypso vel pice clausis, sub
 diuo obruta, fabulove regunt. Seruantur omniū
 optimè, vt reliqui fructus, melle: modò non se
 contingant. Fit vinum è pyris, perinde atque ex *Vinum py- raceum.*
 malis, quod nostrates pyraceum nuncupant. Cu-
 ius modum require ex præcedenti capite, & alia
 pleraque huic pyrorum historiæ valde affinia &
 consentanea.

*Arboris Cotoneæ seu Cydoniæ, ac eius pomi cura, auxi-
 lia, & secreta. Caput VI.*

ARBOREM hanc à M. Catone Cotoneam
 appellatam fuisse tradunt, ac si diceres Ca- *Cotonea ar- bor vnde di- cta.*
 toneam, cum à Græcis longè antè Cydonia vo-
 caretur, à Cydone Cretæ oppido, vnde primū
 aduecta fuit. Amat locum frigidū & humectum,
 vt tradit Palladius. Quæ si in tepido statuatur, *Locus arbo- ri cotoneæ aptus.*
 rigatione opus habet. Sunt qui scribāt illam sta-
 tum mediocris situs inter naturam frigoris & ca-
 loris libenter ferre, & in locis tam planis, quàm
 decliuibus facilè educari, quanquam inclinata &
 deuexa magis desiderat. Dum ponitur, si minor
 est, stercore iuuari debet: si maior, cinere vel cre-

L iij

*Stercus &
rigatis co-
tonea, ad-
hæc fœtio.*

*Cotoneorū
figura va-
rie.*

*Quomodo
effigiata fi-
ant cotonea*

*Remedium
pro agra
aut sterili
arbore coto-
nei, vel ali-
ter laborā-
te.*

*Autori mo-
lestia repeti-
tio.*

tæ puluere, semel toto anno radicibus immisso. Rigāda est, Paxamo autore, quoties cœlestis ne-
gatur infusio. Nam sic poma sua citò matura &
maiora dabit. Licebit etiam idoneis temporibus
illam circūfodere, aliàs sterilefcet, aut ingenium
mutabit. Sic verò in suo cotoneto disponetur,
ne altera, quatiēte vento, stillicidium alterius
tangat, & combibat. Pomi illius figura simplici-
ter exprimi nequit, quoniam cotoneorum alia
incisuris crispantur, colore ad aurum vergente:
ex quo Græcis chrysomela, & Virgilio aurea ma-
la, vt multis placet, dicta sunt. Alia cādidiōra vi-
dentur, odoris præstantissimi. Alia struthea nun-
cupantur, serotino prouentu maiora, & nescio
quid odoratius reliquis vibrātia. Habentur præ-
tereā syluestria, parua & in sepibus plurimū na-
scentia. Quotquot sunt, tenui lanugine omnia
pubescunt, & fragranti odore caput feriunt. De-
mōcritus in suis Georgicis græcis promittit co-
tonea cuiusque animantis effigiem representa-
tura, si in formatis fictilibus, aut insculptis vascu-
lis adolescant, ea methodo quam in malorū hi-
storia præscripsimus. Si ægra fuerit arbor coto-
neorum, amurca æqualiter aquæ remista, radici-
bus affundatur. Aut calx viua cum creta & aqua
temperetur, arborisque trūco illinatur. Si sterilis
fuerit, infœcunda, vermiculosa, lapidosa, aut ali-
ter laborans, recurre ad ea quæ superiūs tam ge-
nerali, quàm particulari præcepto scripsimus. Nā
pudet toties eandem, quod dicūt, incudem tun-
dere. Ad condituram itaq; & repositionem, cu-
stodiāmque cotoneorum venio. Quam ex pri-
fcis

scis Græcorum geoponicis, & Latinis rei rusticæ doctoribus, M. Varrone, Columella, Plinio, Palladio & aliis excerptam sic habe, & ausculta. Imprimis cotonea quàm maturissima & integerri-
ma, sine macula, sereno cœlo, ac decresciente Lu-
na colligere debes : & in lagena noua, quæ sit pa-
tentissimi oris, deterfa qua canescunt lanugine,
laxè ac leniter componere, ne collidi possint. De-
inde cùm ad fauces vsque fuerint composita, vi-
mineis furculis aut circulis sic erunt arctanda, vt
modicè premantur, ne cùm humore fuerint im-
buta, sustollantur. Tum quàm optimo & liqui-
dissimo melle vas vsque ad summum ita replebi-
tur, vt pomum quoduis ibi submersum videatur.
Sed summoperè tibi cauendum erit, ne immaturum
illud & crudum reponas, alioquin ita indu-
rescet, vt vsui esse non possit. Audio nonnullos
cotonea osseo aut ligneo cultro (quod ferrum
metuant) aperire priusquàm melli seruâda com-
mittât, adhæc semina eximere, à quibus pomum
vitiari putant. Res ridenda potiùs quàm audien-
da. Nã ea mellis est natura, vt vitia coërceat, nec
serpere patiatur. Qua ex causa etiam exanimum
corpus hominis per annos plures innoxium ser-
uat. Hæc ratio non solùm cotonea custodit, sed
etiam liquorem mellei & cotonei saporis exhi-
bet, qui sine noxa potest interdum dari febrici-
tantibus, & melomeli nuncupatur. Democritus
lecta cotonea doliis musti ad fæcem vsque mer-
gebat, atq; ita claudebat, vinum hinc odorati-
us reddi promittens. Alij in nouam ollam dolio vi-
ni innatâtem illa recondunt, & dolium oblinût.

*Quomodo
legenda &
seruâda co-
tonea.*

*Pulchra &
notatu di-
gna.*

*Admonitio
non asper-
nanda.*

*Mel patre-
dini resiste-
re, & vitia
quæque co-
ercere.*

*Varij modi
custodiendo-
ris cotenco-
rum.*

L iiij

*Summè nota
& obseruanda.*

*Alij modi
seruandorū
coroneorū*

*Quomodo
fiat cydonia-
sum.*

*Vinum cy-
doniatum.*

Sunt qui foliis fici obuoluta custodiāt. Plerique stupis, tomentove mundo vestita, in cistis concinnant & disponunt. Multi in scobe, vel milio, hordeo, aut auena, longo tempore incorrupta feruant. Sed in ea domo nec sunt condenda, nec reponenda vbi reliqui fructus fugaces, vel alij quique tenelli custodiri solent. Nam illos suo acerrimo odore vitiant ac labefactant, omniumq; maximè vuas in vicino situ iacentes. M. Cato in loco frigido & arido supra paleas rectè seruari putat, quemadmodū de malis diximus, quorum custodia cū coroneis annuit & conspirat in multis. Non desunt qui fici, aut nucis foliis innuoluta feruent. Alij creta figulina illinunt, siccataque in Sole, suspendunt, & dum vsus postulauerit, cretam diluunt. Plerique arculis ligneis separatim includunt, & in tabulato, siccissimo ac frigidissimo loco, vbi neque fumus, neque teter sit odor collocāt, ita vt flosculi sursum, pediculi verò deorsum spectent, nec alterum ab altero corrumpatur: deinde scobe populnea, vel abiegna interposita, luto paleato opercula munita superponunt, ne introire possit spiritus. Hæc ex antiquorum penu deprompta fusiùs persequi volumus, quòd aliorum pomorum custodiis maxima ex parte accommodari possint. Sed penè hîc præterieram cydonitem, seu cydoniatum, quod fieri solet decoctis coroneis ex saccharo simpliciter, vel additis caryophyllis & cinnamomo, deinde expressis & asseruatis. Fit etiā vinum ex his tuis, & torculari, vel molis trusatilibus expressum, cui non nihil mellis addi debet, alioquin celeriter acore vitatur.

Arboris Pruni ac eius pomi cura, auxilia, & secreta.
Cap. VII.

PRUNVS læto & humido solo gaudet, optimeque adolescit tepido cælo: cum tamen & frigidum possit sustinere, quemadmodum scripsit Palladius. Si in locis glareosis & lapidosis iuuetur lætamine, caduca pruna & vermiculosa nō gignet. Seri potest ossiculo in putri & subactō solo, modò duobus palmis altè obruatur. Ponitur etiam planta sumpta ex caudice, radicibus firmo oblitis. Iuuatur frequenti humore, & assidua fossione. Sed quæ Damascena vocatur, sicca terra & aëre calido lætatur, vt scribit Pamphilus Græcus in suis georgicis. Si læguida fuerit & minus ferax, amurca æqualiter cum aqua temperata radicibus infundi debet. Vel bubulum lotium solum, aut humanū, idque vetus, mistum æquis partibus cum aqua. Vel cineres è furno, maximè sarmentorū, vt ex Græcorū geoponicis testatum voluit Palladius. Eadem arbor si à vermibus aut formicis infestatur, rubrica & pice liquida illini debet. Quod modestiùs tentandum erit, ne idem efficiat remedium, quod venenum. Alia auxilia ex superioribus tibi petenda, hīc mihi sunt tacenda, vt reliquis ex ordine suum concedam locum. Ab arbore itaque, ad fructum descendō, quem absque ossiculis tibi comparabis, si tenellam arborem ad binos pedes recisam vsque ad radicem findas, abraſaque & excauata scalpro vtriusque partis medulla, confestim seiunctas parteis vinculo constringas, superiorēque partem ac diui-

Quo solo
gaudeat pru-
nus, et quo-
modo poma
vermiculo-
sa non gi-
gnat.

Quomodo
ferenda pru-
na.

Remedium
languida
pruni, &
minus fera-
cis.

Remedium
contra ver-
mes & for-
micas pru-
nū infesta-
tes.

Vt nascan-
tur pruna
sine ossicu-
lis.

*Prunorum
differentia
varia.*

*Nucipruna
infusione cō-
parata.*

*Quomodo
optimè ser-
uētur pru-
na, & qui-
bus laus tri-
buatur.*

*Quæ serua-
ri debēt pru-
na, quomo-
do legenda
& reponē-
da.*

furas laterum fimo, vel argilla, cerâve obducas, ac charta madida munias : elapso anno obfirmata cicatrice omnia coaluisse perspicias. Hanc deinde arborē furculis qui fructū non tulerūt inferes, & sine ossiculis poma proferet, siue illa fuerint pruna, siue cerasia, persica, mespila, palmulæ, lapidosæve corna. Prunorū differentia apud nos esse solēt innumeræ, & ferè inexplicabiles. Nā ex his alia reperiuntur herbaceo colore perfusa: alia rubro, semirubro, eburneo, luteo, purpureo, nigro, cæruleo, ac variegato. Quædā prætereā vidētur magna, quædā parua, & quædā mediocria. Dulcia nōnulla, alia acida, vinosa, dura, mollia, rotūda, ouata, & oblonga. Quæ omnia post Catonē cœpisse scribit Plinius. Habētur & nucibus insita, quæ faciē, & succū adoptionis repræsentant, ab utroq; parente nuci pruna appellata. Prima omniū laus Damascenis tradi solet, à Damasco Syriæ monte, ut scribit Galenus, oriundis & cognominatis. Seruantur optimè, ut tradit Pamphilus Græcus, cadis vino dulci, vel nouo expletis, modò in his fluitarint, & vasa diligenter operta fuerint. Secundas parteis sibi vendicant, quæ pruni dactyla vocantur, à digiti longitudine, ut puto dicta : ouata pomi specie, & carne suavi, necnō insitionis māgonio nusquā non nascētia. Quæ ex omni genere seruari debent, ea integra & sine vitio aut vermiculo, die serena legenda sunt, & in picata fidelia reponenda defruto aut passo plena, ut pomū omne demergatur: cui operculum diligenter gypsatum superaddetur. Siccantur etiam in Sole per crates, sicciore loco disposita, ut scribit Palladius.

dus. Sunt qui in aqua marina, vel feruente muria, recenter lecta demergant, & inde sublata, aut in furno tepido, aut in Sole resiccant.

Arboris Cerasi, ac eius pomi, cura, auxilia, & secreta. Cap. VIII.

CERASVS frigidis & humidis locis delectatur, vt tradit Florentinus in suis Græcorum georgicôn placitis. Cui astipulatur Palladius, scribens eam frigidum cœli statum amare, & solum positionis humectæ. Plinius, septentrione, & frigidis aquosisque montibus gaudere testatur, adhæc scrobes altas amare, & spatia largiora, necnō assiduas fossiones. Vultque ramos illius putres, marcescentes ac siccos amputari: adhæc quos densius arctatos protulerit, nimirum vt rareſcat. In qua sententia etiam Palladius totus esse videtur, adfirmans præter hæc cerasum tanta esse ad comprehendendum facilitate, vt virgulta (nec dum sparsa ossicula) in vitibus pro adminiculis posita, in arborem profiliisse viderit: non omit- tens trunco ac nouellis ramis illius lanuginem quandoque innasce, quæ si obstinatè adhæserit, totum corpus arboris putrefacit, quare debet sedulo deradi priusquam inferatur trunco, alioquin officiet. Porro finem vsque adeo horret oditque, vt admoto eo degenerare palam conspicitur. Valde autem proficit ac iuuatur, si sui ipsius putamina falce concisa circum radices sepeliantur, ibique marcescant: quemadmodum adnotat And. Matthiolus commentariis suis do-

Quibus locis, quòve cœli statu gaudeat cerasus.

Quomodo tractanda arbor cerasi.

Ceraso summa facilitas ad comprehendendū.

Cerasum finem non gaudere, Et quomodo stercoranda.

*Nulla arbor
sua sobolem
ita propagat,
qua Cerasus.*

*Quid Cerasus
Francis
proprie ap-
pellatur, &
eius pictura*

*Cerasi fructus
morosis
palatis gratissimus.*

*Gradus maturationis
cerasiorum.*

ctissimis in Dioscoridem. Sanè nulla est arborum quæ suam sobolem & propagationem magis adaugeat. Nam eius humore & saliva, seu fecundo quodam spermate, grauida facta terra, in campis, montibus & syluis adeò numerosas plântas concipit, procreat & parit, vt nihil numerosius, frequentius atque admirabilius occurrat. Speciosissimos satiuarum omnium fructus profert diuersorum generum, quò fit vt diuersa quoque sortiantur nomina: quæ hîc explicare non admodû laboro, contentus docere, quòd Francis Cerasij nomen fructus ille proprium sibi fecit, qui mediocri arbore nascitur (interdum pumila, quasi frutice, chamæcerasum rectè dixeris) pediculo breui, rotundulo pomo, pulcherrimè & iucundissimè inter virentia folia (carbunculi modo) rubente, dum maturuit: cui caro multa, mollis & succosa inest, ossiculum in meditullio claudens. Soler vsus eius maximè placere grato acore, vnde morosa ægrotantium palata mirè recreat, & prægnantium malaciis, antequam maturescat, summè expetitur. Quòd ad gradus maturationis attinet, primùm virent cerasia, mox albescent, inde pellucido rubore illustrantur. Sunt quæ ab vno latere rubent, altero albent. Quædam etiam nigricant. Alia maculis quibusdam interspersis distinguuntur. Vnde rectè Ouidius:

*Quæque sibi vario distinguit poma colore,
Audiat hæc cerasus, stipes inanis erit.*

Florentinus rusticæ disciplinæ apud Græcos doctor insignis, tradit arborem cerasij fructum bonum

num & dulcem nunquam exhibituram, nisi fuerit alteri arbori insita. Quæ si humore nimio cō-
cepto putrescere obseruabitur, ex Palladij consi-
lio, foramen in trunco excuari debet, quo ille
possit educi. Si formicas patitur, succum portu-
lacæ licebit affundere, cum aceti parte media mi-
stum, aut fœcibus vini truncum florentis arboris
illinere. Præcoces fructus dabit, si ante florum
exortum, calx viua radicibus circumponatur, aut
aqua calida sæpius infundatur, sed postea paruo
temporis tractu inarescit. Optimum est huius ar-
boris poma interuelli, vt quæ relinquentur tur-
gescant. Si quis, vt Florentinus tradit, Ceraso ni-
gram vitem inferat, verno tempore vuas profe-
ret. Si exossata habere cupis cerasia, hoc est ossi-
culis carentia, ex Gargilij Martialis sententia, vt
Palladius adnotauit, teneram adhuc arborem ad
binos pedes recides, & vsque ad radicem findes,
abraſaque ferro partis vtriusque medulla, illicò
ſeiunctas partes vinculo perstringes, & summi-
tatem ac diuiſuras laterū fimo oblines: post an-
num ducta cicatrice dum diuortia coalescent: ei-
dem arbori furculos qui adhuc fructum non tu-
lerūt inferes, & hinc ſine ossibus poma recipies.
Sed melius erit audire loquentem ea de re De-
mocritum, rei agrariæ apud Græcos conſultiſſi-
mum. Si tenellum (inquit) cerasi caudicem radi-
ce tenuis ſcindas, nō vulnerata parte ima, medul-
lāque ferramento ad eam rem apto eruas: de-
inde lacrymam cyrenaicam infundas aqua dilu-
tam, donec ſapæ conſiſtētiam referat, & humen-
te charta dictum caudicem, non neglecto admi-

*Remedium
putrescentis
cerasi.*

*Quomodo
fiant præco-
cia cerasia.*

*Quomodo
fiant cerasia
ossi-
culis ca-
rentia.*

*Vt Cerasia
prodeant e-
nucleata,
ex Demo-
crito.*

*Cerasum
lauro conue-
nienter in-
seri.*

*Cerasorum
conditura
& custodia.*

*Modi alij
custodiēdo-
rum cerasio-
rum.*

niculo, liges ac fulcias, ne lacryma effluere possit, ac rursus octavo die eadem lacryma perfundas, ut germina excitet: hoc faciens enucleatum fructum habebis, non dicam cerasi, sed alterius arboris pomum officulatum ferentis. Secreta alia & auxilia sunt de superioribus eruenda. Hic non omittam quod cerasus lauro convenienter inseritur, sicuti in nostro Insitionum opusculo docuimus. Nam hinc quandam odoris gratiam sibi conciliat fructus, qui inter redolentia ac viridissima lauri folia speciosissimus spectatur, & à vermicibus minus infestatur. Quod ad condituram & custodiam attinet, ratio à Florentino Græco sic est tradita. Cerasia ante Solis exortum arbore sua decerpta mittuntur in vas cuius fundo substrata sit satureia, iterumque alternis sternitur satureia, deinde cerasia, usquedum vas oppletum fuerit: cui nonnihil aceti dulcis, vel, ut placet Ruellio, acidi mellis aliquantum dulcescentis, superfunditur, vase diligenter operculato. Servantur etiam interpositis arundinum foliis alternatim, ut nunc dictum est, in cado digestis. Multi æstuante & candenti Sole, usque ad rugas siccant: vel blando & temperato ignis aut clibani calore, eoque modo optimè servant, ad sanorum & ægrotantium usum.

Arboris Mori, ac eius pomi, cura, auxilia, & secreta.

Caput IX.

MORVS amat loca calida & fabulosa, Palladio autore, fossionibusque & stercore plurimum

rimùm delectatur, non in profundum, sed ad radicem usque superficiem, ut Berytius Græcus geoponicus tradit. Assiduo humore non admodum gaudet, cui putria, arida & superflua, post triennium sunt putanda. Semine provenit si lecta granula deponantur, sed rigari continuò desiderant. Seritur meliùs taleis & cuminumibus sesquipedalibus, utraque parte lævigatis, & fimo oblitis. Plantę eius trāslatę scrobibus altiores desiderant, & intervalla maiora, ne altera umbris alterius prematur. Vitibus summę est amica, urbanarum omnium nouissima, & serotino germinatu florescens, nec nisi exacto frigore: ob id dicta arborum sapientissima, ut Plinius scribit: licet nomen fatuę & stolidę à Græcis adepta fuissē videatur. Folia eius vrina madefacta pilum coriis detrahūt, illisque aluntur vermiculi qui mirabili naturę artificio & spectaculo sanequām iucundo, sericum vellus nobis conficiunt. Sed hīc Mori Plinianum miraculum nobis tacendū non est. Morus, inquit, laurus & hederā mutuo attritu ignē faciliē concipiunt: quod exploratorū vsus in castris, pastorūque industria reperit. Quoniā ad excutiendum ignem non semper lapidis occasio est, teritur lignum ligno, & arido fomite excipitur scintilla, sed nihil hederā præstantius quæ teratur lauro, laurūque terat. hæcenus Plinius. Nonnulli scripserunt arborem Mori feraciorem & proceriorem fieri, si forato prorsus trunco, cunei inferantur terebinthi hinc, inde lentisci. Eadem, ut Berytius tradit, si populo albę inferatur, vel inoculetur, candida

Quomodo
tractanda
& curanda
arbor Mori.

Quomodo
ritè proue-
niat morus.

Morus viti-
bus summę
amica.

Pulchra &
notata val-
de digna.

Mori lignū
attritu ignē
concipere.

Quomodo
fiat feracior
morus, &
candidos fe-
rat fructus.

Quomodo
reponenda
& seruanda
mora

mora proferet. Quæ Italia tam copiosa habet, quam nos nigra, pomo cartilagineo constantia. Quod vnum exortu candidum est, dum pubescit, rubrum, vbi maturuit adeò nigrum, vt manus sanguineo tingat colore, qui moris acerbis optimè eluitur. De repositione & diuturnitate, Berytius hæc posteritatis memoriæ mandauit. Mora in vitreo vase diligenter condita plurimo tempore durant, proprio ipsorum iusculo & vino demersa, ac diligenter operata, modò non fuerint nimium matura, vieta, & flaccida, seu languida.

Arboris Persicæ ac eius pomi cura, auxilia, & secreta. Cap. X.

Quibus locis
proueniat
Persica
malus.

Frigida loca
& ventosa
persicis
exosa.

Quomodo
ponenda
persicorum
ossa.

Quâdo
quomodo
transferenda
persica
arbor.

PERSICIS scatent Gallica rura, & maximè vineta. Proueniunt locis qualibuscunque: sed frondibus, pomis, & durabilitate præcellunt, si calidum cælum, arenosumque solum, nec non aridum sortiantur, quemadmodum scripsit Palladius, & ante illum Plinius. Frigidis locis & maximè ventosis, nisi obiectu aliquo defendantur, citò interit hæc arbor: quæ plurimum lætatur suorum foliorum stercoreatione, & opportuna ablaqueatione. Ossa in pastinatis arcis sunt ponenda, binis à se pedibus separata, vt cum ibi plātæ creuerint, commodè transferri possint. Nec debent altius duobus aut tribus digitis obrui, cacumine deorsum verso. Dum tenera erunt germina, sæpè herbis circumfossa liberari cupiunt, transferrique post bimatum scrobe breui. Sed à se non longè statuen-

statuendæ erunt arbusculæ, vt à calore Solis se inuicem excusent ac defendât. Quæ si irrigentur poma ferent maiora: nam assiduo potu hæc arbor inebriari desiderat, maximè per æstatem: nec alia est quæ coloniam frequenter mutare libentiùs sustineat. Habitu multò lætior euadet, vt Florentinus in suis testatus est Georgicis, si simulatque poma persica ederimus, illorum ossa ponamus & conferamus, carnis parte aliqua in eis relicta. Verùm, cùm arbor hæc celerem sentiat senectam, pruno aut amygdalo amaræ inferendam esse præcipiunt Græci. Quæ si languida videbitur, veteris vini fæces aquæ mistas oportebit infundere: & frequenti aggestione cumulare, vespertinòque humore iuuare, ac obiectis umbraculis defendere, si ardore Solis siccata contabescat. In quam rem etiam proderit serpentis spoliū appendere. Si vermibus infestatur, cinere ac murcæ misto extinguentur: vel bouis vrina cum aceti tertia parte confusa. Si à pruinis periclitatur, stercurus illi ingeratur: vel vini fæces cum aqua permixtæ: vel, quod magis prodest, aqua in qua faba fuerit incocta. Contra vitia omnia proficit spartum alligatū, vel suspensa ramis spartea. Poma persica sine ossibus tibi comparabis, vt in suis Georgicis tradit Africanus, si in perforatum infernè truncum, excisa medulla, salicis vel corni palum adegeris. Vt persica admirandæ magnitudinis tibi compares, amygdalas item ac nuces & similia, accipies tres vel quatuor nucleos ex illis, quos ita coaptabis vt corpus vnum constituere videantur. Hos iunctos, & si opus fuerit, colliga-

Vt lætior euadat mal' persica.

Remediū languida & tabescentis persicæ.

Ne à vermibus infestetur, aut à pruinis periclitetur.

Vt persica sine ossibus producantur

Modus ingeniosus vt fiat persica eximia magnitudinis.

M

*Via alia &
modus fa-
cilitor.*

*Ne sint ru-
gosa persica
aut putria*

*Ne caduca
& deflua
sint persica.*

*Quomodo
inscripta et
figurata na-
scentur per-
sica.*

*Vt rubra
nascentur
persica.*

tos, in vas aliquod terra stercoreata plenum im-
mittes plantabis ac sepelies : sed ita vt vas illud
foramen habeat in operculo per quod nucleorū
germen exire cogatur. Sic fiet vt nuclei illi in vnā
coalescant arborē, quæ suo tēpore fructus exi-
miæ magnitudinis ac pulchritudinis edet ac pro-
feret . Sūt qui nucleos nō in vas, sed fistulam aut
tubulū terra saturum mittant. Si id multò leuius
& facilius tibi comparare voles, diligenter inter-
legenda erunt persica illa quæ parua & languida
apparebunt , nimiaque vbertate matrem onera-
bunt : vt arboris succus ad reliquorum nutriti-
ta conuertatur . Sic enim saluæ copia in paucio-
res fœtus se conferens, illos altili saginabit incre-
mento , ac maiores reddet . Si rugosa nascentur
persica aut putrida , iubet Palladius circa imum
truncum corticem recidi : & cū inde modicus
effluerit humor, argilla vel paleato luto plagam
contegi . Si caduca & deflua fuerint persica , nu-
datis radicibus , cunci lentisci vel terebinthi adi-
gantur: aut arbori terebratæ in medio, palus sali-
cis imprimatur . Si inscripta & figurata nasci cu-
pis, ex Democriti consilio id assequēris , si excisa
aut derafa carne pomi , os triduo in aqua made-
scat : & aperto sensim ligno, nucleus exclusus æ-
neo stylo cortice tenus , quibus placebit literis
aut figuris non profundè exaretur: deinde in suū
alucolum remittatur , & commissis carinulis , fi-
mo, charta, aut foliis inuoluatur, & seratur, rige-
rūque si opus erit : quidquid enim in eo nucleo
scripseris , aut figuraueris , enatum inde pomum
illud repræsentabit . Quod si voles rubrum ha-
bere,

bere, id ipsum, eodem affirmate Democrito, obtinebis, rosas purpureas sub arbore confitis. Vel si in ossium internos sinus, post septem dies, quando patefieri incipiunt (nam totidem diebus obruta ossa sponte fatiscunt) cinnabarim vel minium infundas: & strictim obligata ossa illa, ut cohaereant simul cum suis nucleis, adhibita omni cura sepelias: sic rubra intus & in cute sua dabunt arbores persica. Si alium quemvis infuderis colorem, saporem aut odorem, in similem nata progenies degenerabit. Hic penè præteribam persicorum genera: quæ tria vulgo observari solent. Vnum populare, cuique notum: quod sub æstatis finem consuevit maturescere, citius, tardius, pro cœli & soli natura. Alterum ex re duracinum dicitur, quod caro ossi tam pertinaciter hæreat, ut auelli nequeat: Pressum vulgus nūcupat, quia interiori ligno caro, ceu agglutinata apprimitur. In quo etiam genere inveniuntur, quæ sanguinea pulpa, & succo manus inficiant: adhæc, quæ cotoneorum more, intus & extra valde flauescant. Tertium genus præcox & antepersicum appellatur, olim Armeniacum, initio æstatis maturescens, & cætera persica longè præueniens: ex quo nomen habet: dicique solet à nostratibus Abriocum. Alia sunt genera olitorio mangonio, & insitionis adulterio prognata, quæ hic prudens omitto. Popularibus primi generis, Plinij seculo nihil fuit fugacius, nam longissima decerptis erat bidui mora, & ob id cogebant se venundari, ut scribit. Duracina, Palladio autore, muria & oxymelite condita, vel aceto mulso, optimè servan-

*Notanda
quia pul-
chra.*

*Persicorum
genera tria.*

*Persica san-
guinea &
flava.*

*Præcox,
antepersica
& arme-
niaca.*

*Popularib⁹
persicis ni-
hil fugacius.*

*Quomodo
custodienda
persica.*

M ij

tur. Eadem detractis ossibus, prunorum more, in Sole vel clibano ficcantur. Sæpè etiam ossibus exemptis, melle condiuntur, sapore grato ac iucundo. Seruantur præterea si umbilicus eorum, gutta picis calentis oppleatur, & ita sapæ innatare cogatur, vase diligenter clauso. Quæ omnia etiam præcocibus, & aliis carne duriore & minùs aquea constantibus, qualia sunt Parisiensibus Corbelliana, facillè accommodari poterunt: iis præterea quæ loco sicco & lapidoso nascuntur.

*Aduertenda
quia pul-
chra.*

*Corbellia
na persica.*

*Arborum Mespili & Sorbi, pomique earundem,
cura, auxilia, & secreta. Cap. XI.*

MESPILVS Gallis nunc Meslierus, nunc Meslierus vulgò dici solet. Cuius duo obseruantur genera. Vnum, quod rarioribus spinis horret, in dumetis, nemoribus, & viuis sepius, quasi syluestre nascens. Huic pomum paruum inesse solet, & per initia tam acerbum, vt vix edendo esse possit, nisi hyemis frigiditas mollescat. Alterum grandiore pomo sese profert, ita vt magnitudine mala sæpenumero peræquet, absque vllis spinis: quòd crebro insitu & cultu in hortis habitasse, & feritatem deposuisse dubium non est. Locis calidis gaudet, sed tamen irriguis, vt tradit Palladius. Frigidis etiam prouenit, sabulone pingui, aut glareosa terra cui arena permista sit, vel argilla cum faxis. Putari amat, necnon circumfodi, & parco humore inter siccitates refocillari. Nostrates ligno huius ad

*Mespilorum
genera duo.*

*Vnde ma-
gnitudo in
mespilis.*

*Quibus lo-
cis gaudeat
mespilus.*

vena-

venabula & aurigarum flagella vti plurimùm solent. Vermibus in senecta crebrò infestatur mespili arbor, qui prægrandes, & quàm ceteris arboribus diuersi cernuntur: purgandi æreo stylo, vt Palladius admonet, atque amurca, vel humana vrina vetere, aut viua calce perfundendi, sed parciùs, propter arboris noxam. In quam rem plurimùm etiam proderit decocti lupini aqua. Si labuntur poma, frustum de eius radice præcisum, in media truci parte figatur. Si molestæ sunt formicæ, rubrica cum aceto & cinere temperata necabuntur. Arbori huic pomum rotundum esse solet, ac viride dum pubescit, fuluù verò ac molle dum maturuit, fundo in latitudinem resimo & barbatulo, coronæ modo, quod Politianus in Rustico sic expressit, *Regumque altas imitata coronas, Mespila*. Inest illorum pomo astringens ingenium. Galenus communi vocabulo tricocum, quasi triossum, aut trigranum ab aliquibus appellatum dicit: quoniam tria intus grana, siue lignea ossicula, seminis loco plurimùm continet. Quod ad custodiam attinet, in parète arbore diu durare possunt mespila, vel in vrceolis picatis, vt habet Palladius, aut in ordinem suspensa. Vel, vt quidam volunt, posca aut sapa condita. Die serena legi debent circa meridiem, & paleis obrui discretæ, ne vicissim contactus ea vitiet. Si cum pediculis semimatura legantur, & salsa aqua per dies quinque macerentur, postea sapæ infundantur vt enatent, perbellè seruantur. Quod facere si nequeas, etiam melle, si minus matura collegeris, rectè custodies. Per gelicidia acerbitate domita,

*Quomodo
à vermibus
expurganda
sit mespilus.*

*Ne labantur
poma mespili,
& molestæ
sint formicæ.*

*Pulchra descriptio
fructus mespilæ.*

*Quomodo
custodienda
mespila.*

*Notatu digna
quia pulchra.*

M iij

in passio vel mulso à plerisque decoquuntur, addito cinnamomi momento. Sed cùm hîc hortulanum agam non Apicium, isthæc cocis curanda relinquo.

Quenam loca Sorbis apta.

SORBUS, Gallis Cormierus, vel Sorbierus dici solet. Amat loca humida, montana, & frigidis proxima, vt scribit Palladius. Quod ex Theophrasto translatus esse videtur, qui sorbum viuacem esse prodit solo aliofo & humecto: vnde paulatim sterilefcere tradunt, si ad feruentia loca deuenerit. Nascitur semine, radice & auulsione.

Notanda pro educatione Sorborum.

Quæ si trāsferēda est, robustior esse debet. Scrobem altiore desiderat, & spatia longiora: vt (quod illi maximè prodest) à vêtis frequentibus agitata grandescat, quemadmodum tradit Palladius.

Quomodo à vermibus liberetur sorbus.

Vermibus rufis & pilosis summè est obnoxia per senectam, qui medullæ interna sectantes, arborem ad interitum tabemque perducunt. A quibus libera euadet, si aliquot ex iis sine arboris iniuria detracti, vicino concrementur incendio, nam ita vel fugere, vel perire creduntur. Si minus ferax fuerit arbor, tedæ cuneus radicibus inferendus est. Vel circa partem vltimam fossa facta, cumulo ingesti cineris adæquanda. Ante trimatum non censetur esse fœcūda: cuius fructus cùm largè proueniunt, vix modo farcti, congestique visuntur, ex vno petiolo faui speciem præbentes.

Vt ferax et fœcūda fiat sorbus.

Pomoriū sorbi differentiæ quatuor

Hos vermiculus etiamnū crudos, acerbissimósque exest, vt scribit Plinius: qui pomorū sorbi differentiās quatuor statuit, vni rotunditatem mali ascribens: alteri turbinationem pyri: tertio oualem formam: quartum torminale nuncupat, remedio

medio tantum probabile. Seruantur hoc modo:
 Lecta duriora ac posita, ubi mitescere cœperint, *Quomodo*
 fictilibus vrceolis vsque ad plenum clauduntur, *seruanda*
 gypso desuper tectis: postea scrobe bipedanea *sorba.*
 loco sicco & aprico merguntur, ore peruerso, vt
 loquitur Palladius, & terra spissius calcata. M. Ca *Alij modis*
 to in sapa diu posse seruari tradit. Cui subscribit *custodiē o-*
 M. Varro, addens in arido ubicunque posita, fa- *rum sorbo-*
 cile per se durare. Quæ etiam dissecta, nonnulli *rum.*
 in Sole, vt pyra siccant, seruântq; vasculis in hye-
 mem. Cum vti volunt, aqua feruente macerant,
 ac ita reuirescere cogunt, sapore sanequàm iu-
 cundo. Alij integra cum ramis dolio picato su-
 spendunt, illitis pice omnium furculis, exclu-
 sâque aura quacunque operculo ac gypso, dolia
 ab aqua & humiditate procul esse faragūt. Qui- *Pulchra &*
 dâ, vt tradit Columella, in defruto illa commodè *notatu dr-*
 seruant, addito spissamento aridi fœniculi, quo *gna pro sor-*
 deprimantur, ita vt ius supernatet: deinde picato *boris reposi-*
 operculo vas claudunt, & gypso illinunt, ne quis *tione.*
 possit intrare aut abire spiritus. Fit ex maturis sor- *Vinum, om-*
 bis, sicut ex malis & pyris vinum apud multos: *phaciū, &*
 adhæc, omphacium & acetum ex immaturis. *acetum ex*
sorbis.

Arboris Nucis, seu Iuglandis, eiusque fructus, cura,
auxilia, & secreta. Cap. XII.

Nv x, siue Iuglans, arbor est pueris ac senibus *Quibus lo-*
 notissima, quæ locis siccis & frigidis gaudet, *is gaudeat*
 necnon lapidosis, quemadmodum post Plinium *nux.*
 scripsit Palladius. Columella agrum calidum, du-
 rum & siccum desiderare tradit. Potest tamen &

M iiij

*Quomodo
ferenda nux,
& ante sa-
tionem præ-
paranda.*

*Notanda pro
nucum po-
sitione &
placitatione.*

*Quomodo
& quando
transferen-
da nux.*

*Nucem de
omnibus ar-
boribus citò
ac faciliè
provenire.*

locis temperatis iuvante humore educari. Seren-
da est nucibus suis eo modo quo amygdalus, sed
priùs siccare debēt in Sole, vt exhaustiatur humo-
ris noxium virus. Idem Columella præcipit eas
macerandas esse in aqua mulsa, nec nimis dulci
ante depositionem: nam ita iucundioris saporis
fructum cūm adoleuerit arbor præbebit: ac inte-
rim melius & celerius nascetur. quod de Auella-
na multi intelligēdum censent. Palladius admo-
net nuces eas transfuersas ponendas esse, vt latus
ac commissura terræ infixæ sepeliatur, & cacumē
ad Aquilonis partem vergat. Columella ternas
in trigonum statuit, sed ita vt pars acutior sit in-
frā (quia inde radices mittit) & nux à nuce mini-
mè palmo absit, ancēpsq; ad Fauonium spectet.
Vt vt fuerit, lapis vel testa subter apponi debet,
vt radicem nō simpliciter, sed repercussu disper-
gat. Hęc de iuglādibus obscurè tradita, ad amyg-
dalas cum Plinio libenter detorquerem: & si iu-
glandes nuces commissuris iacentibus porrectas
optimè feri præcipit. Quarum arbor quò sapius
transferetur, eò latior enadet. Quod fieri expe-
dit, dum bima est in locis frigidis: in calidis verò,
dum trima. Cuius radiculae rescari non debent,
vt fieri solet in aliis arboribus, quin potius bu-
bulo fimo tingi, vel quod melius erit, cinere in
scrobibus respergi, ne stercoreis calore aduratur
arbuscula. Nulla est arborum (post cerasum) quæ
vel facilius, vel melius proveniat. Cuius rei testē
proferemus Ouidium, apud quem nux querula
hunc in modum loquitur:

Sponte

Sponte mea facilis contempto nascor in agro:

Parsque loci qua sto, publica penè via est.

Scrobibus altis admodum delectatur, vultque interualla magna, quia stillicidiis foliorum suorum, proximis vel sui generis arboribus nocet. Ita enim frondis proiectu diffunditur, ut per ipsam non defluant imbres, sæuâque scilla est, quem admodum scribit Plinius. Apud quem etiam lego umbram arboris huius, satis quibusque non nutricem esse, sed nouercam, unde quæcunque attigit haud dubiè venenat. Arbor hæc inferiore sui parte fertilior esse solet, neque cariem, neque vetustatem sentiens. Idque de multis singulare habet, quod se frangi sonitu prænunciat, ita ut præsentire homines possint. Quod in Antandro contigisse tradit Plinius, omneiq; è balneis terrestres aufugisse. Sed mirabilis esse solet illius cum quercu antipathia: tam enim pertinaci odio dissident, ut iuxta nucem inglandè depacta quercus moriatur, imò verò altera in alterius scrobe posita elanguescit: & si nucem in quercum senio mutari nonnulli tradiderint. Damageron in suis Georgicis græcis scribit, nucem meliorem fieri, meliùsque adolescere, si vrina pueri impuberis, vel nondum Venerem experti, diebus quinque præmaceretur, antequàm terræ committatur, & ita plantetur. Quod etiam in amygdalis commendatur, ut sequenti capite scribemus. Si caudici, vel radicibus cinerem iugiter affuderis, corticis teneritudinem & nuclei fragiliorem carnem, fructuumque densitatem procurabis. Eadem lætior euadet, ac citò adolefcet, si cupeum clauum,

Nucis arboris stillicidia nocere, ad hæc umbrâ.

Mira de nucis arbore, et notanda.

Nucis et quercus summa antipathia.

Quomodo nux optime dolescat.

Quomodo cortex nucis fiat fragilis.

aut ligneum palum ad medullam vsque transfi-
Quomodo xeris. Nodosam duritiem exuet, ac nuces facile
nodosam du friabiles dabit, si truncum terebro per medullam
ritiem exu- traieceris, atque foramini parem vlmi cuneum
at nux, & adegeris. Si fructum amittit, & defluum habet,
fructum nō verbasci radicem, vel coccineum pannum detri-
perdat. rum, & sterquilinio acceptum, amuleti vice su-
spende, aut illiga. Hæc Damageron. Ad Palla-
Ne vitio se- dium redeo. Si senectæ vitio, inquit, excavetur
nectæ exca- iuglandis arbor, longus canalis à summo trunco
uetur nux ad imum excudi debet: sic enim Solis & venti be-
& inter- neficio diffilantur ac durescunt quæ in marcorem
hiet. transibant. Arcebitur autem hiantis cauernæ vi-
tium, frequenti arboris ablaqueatione. Si præ-
Ne ligno- durum & lignosum fructum gignat, cortex in or-
sum fructū bem vulnerandus erit, vt noxij humoris vitium
nux progi- deducatur. Alij radicum summa præcidunt. Ple-
gnat. rique terebratæ radici buxum cuneum impo-
nunt, aut cupreum, ferreumve clauum. Africanus
Quomodo pollicetur in suis georgicis, iuglandes sine puta-
gignantur minibus nuces edituras, quas Tarentinas nuncu-
nuces absq; pant, si fractis vtrinque carinis, integer nucleus
putaminib; illæsa prorsus carne, lana aut vitigineis foliis re-
centibus obuoluatur, quò minùs à formicis enu-
cleatus arrodatur, dein terræ manderetur. Africa-
Notanda no subscribunt Florentinus Græcus, & Palladius
quia valde Latinus, promittitq; ille, amygdalis idem euen-
pulchra. turū, si trunco & radicibus assiduè cinis circum-
fundatur: imò verò & reliquis fructuum generi-
bus, quæ testam forinsecus habent, si iuxta præ-
cedentem modum eorum arbores plantentur.
Quod nuciferæ arbori quæ ætatem tulit, si vo-
les

les accommodare, lixiuio per annum continuum
 ter in mense rigabis. Caterum quia arbor hæc
 fata quæuis, ut diximus, sua umbra & præsentia
 lædit, atque hortis ob id inutilis esse censetur,
 (hanc nisi in extremo margine fundus alat) idcir-
 cò cuperèt plerique rationem inire, qua vel are-
 ficeret, vel annosa & grandis facilè extirparetur.
 His Democritus hunc in modum satisfacit. Ie-
 iunus (inquit) lentis grana aliquot mande feor-
 sum: quæ dum adhuc in ore versas, pubescentis
 flore iuglandis ramum quem volueris demorde,
 arbor paulatim distabescet. Id si non placet, fla-
 grans igni clauus (vel lentis granū, ut legit Ruel-
 lius) radicibus imprimatur. Aut in traiectam te-
 rebro arborem, puerile lotium, vel cuneus myr-
 teus immittatur: præsertim dum floret. Aut radi-
 ci ablaqueatæ dictamnus, faba, vel pannus men-
 struo muliebri imbutus, admoveatur: nam ita ar-
 bor tabida ariditate conficietur. Sunt qui in te-
 rebratam medullam viuum argentum iniiciant.
 De extirpatione quarumcūque arborum, quan-
 do huc incidimus, hæc apud Plinium reperi. Syl-
 uæ extirpandæ rationem Democritus prodidit,
 lupini flore in succo cicutæ vno die macerato, &
 radicibus ablaqueatis resperfo. Sunt qui sub die-
 bus Caniculæ illas ad medullam perforèt, & pe-
 troleum cum sulphure iniiciant. Ferè hîc præte-
 rieram quod à multis traditum & obseruatum
 audio, nimirum nucem arborem crebra vapula-
 tione emendari & fœcundari: vel fidem faciente
 hoc populari disticho,

*Quomodo
 nucifera ar-
 bori quæ æ-
 tatem tulit,
 succurratur*

*Quomodo
 facile extir-
 panda sit et
 perdenda
 nux annosa*

*De extirpa-
 tione qua-
 rumcunque
 arborum.*

*Nux vapu-
 lando, ut
 mulier et
 asinus, emē-
 datur.*

*Nux, a finus, mulier, simili sunt lege ligata,
Hæc tria nil rectè faciunt si verbera cessent.*

*Prognostico
fertilis
vel sterilitas
à nuce.*

His utcumque positis non prætermittam pulcherrimum fertilitatis, vel sterilitatis præsagium & prognosticon, quod ex nucis arbore Virgilius posteritatem latere noluit, licet multi amygdalæ ascribant:

*Contemplator item (inquit) cum se nux plurima
sylvæ*

Induet in florem, & ramos curvabit olenteis:

Si superant fructus, pariter frumenta sequentur,

Magnæque cum magno veniet tritura calore.

At si luxuria foliorum exuberat umbra,

Ne quicquam pinguis paleæ teret area culmos.

Hic dissimulandum non arbitror, quod Iuglandis cortex lanis tingendis, & rufandis capillis, Plinio autore, adhibetur. Quinetiam digitos & manus suo attritu infuscare solet. Quod nux que rula sic apud Ovidium testatur,

Nostra notat fusco digitos iniuria succo,

Cortice contactas inficiente manus.

*Fructus nu-
cis pulcher-
rima descri-
ptio & pi-
ctura.*

Sed omissa arbore, ad eius fructum, si placet, veniamus, quem duplici munimento & inuolucro tegi, nullus est qui non videat, puluinato primum calice, herbaceoque cortice: mox ligneo putamine, compactili carinarum loculo, & tenui tunica intus armato, quot modis fœtus in parente solet esse, ut scribit Plinius. Quæ causa nuptiis religiosas fecit nuces: olim à Regibus è Perfide translatae, & ob id regias ac perficas nominatas, ut autor est ille idem Plinius. Hic

*Cur nuptiis
religiosæ
sint nuces.*

non

nō tacebo, quòd à capitis grauedine, quam folio-
 rum odore in cerebrum penetrante, nux inducit:
 necnon à grauitate vmbrae, karyon Græcis dici
 solet: quibus kara, Attico idiomate, caput signi-
 ficatur. Sic à Latinis ob easdem causas, à nocen-
 do nux (vt opinor) nomen habuit. Cæterum iu-
 glande nuncupari volunt, ac si diceres Iouis glân-
 dem, interlisis literis. Quo nomine primo mundi
 æuo ita appellatam fuisse plures tradunt. Quip-
 pe cùm homines diu glandibus victitassent, in-
 uenta tandem arbore quæ nuces ferebat, degu-
 stato nucleorum eius sapore, dulcedine illorum
 mirum in modum illecti, nuces, Iouis glandes ob
 præstantiam & excellentiam appellauerunt. Ad
 pensum redeo. Nucibus cortex sponte exutus
 maturitatis indicium præbet, ac tempestiuitatem
 fatetur, ex quo tunc excuti debent. Seruantur o-
 primè vel paleis obrutæ, vel arena, vel foliis suis
 aridis, vel arca ex ligno suo facta, si in ea clau-
 dantur, vel si cepis remisceantur. Quibus hanc
 contubernalis hospitij vicissitudinem rependūt,
 vt eis acredine tollant, & proinde suauiores red-
 dāt, quemadmodum Palladius adnotauit. Apud
 quem Gargilius Martialis (cuius meminit Ser-
 uius in Georg. Virgil. vt antea monuimus) asserit
 se expertum nuces post annum virides inueniri,
 si liberæ putaminibus suis melle demergantur:
 additque, ipsum mel ita medicabile fieri, vt ex eo
 concinnata potio faucibus & arteriis medeatur.
 Sed hæc sequenti narrationi medicæ erant con-
 texenda. Istud pro coronide erit. Si in aquæ situ-
 lam virentis iuglandium cortices rufos immite-

*Notanda de
 nominibus
 nucis & eo-
 rûdem ety-
 mo.*

*Vnde nuces
 iuglandes
 vocatæ.*

*Quando nu-
 ces mature
 indicandæ.*

*Quomodo
 optimè ser-
 uentur nu-
 ces.*

*Quomodo
 nuces post
 annum viri-
 des inueni-
 untur.*

*Terrestres
 lubrici à cor-
 tibus lu-*

glandis ex- ris, & aqua illa terrā perfuderis, videbis lumbrici-
citantur. corum ingentem copiam emergere. Quod piscatoribus scriptum sit.

Arboris Amygdali, eiusque nucis, cura, auxilia,
& secreta. Caput XIII.

Locis aptus **A**MYGDALVS agrum durum, siccum & cal-
amygdalis. culosum amat, adhæc cœlum calidissimum.
Quomodo Quæ quia maturè florere consuevit, præcocique
plantanda partu, pro cœli & soli natura germinare, idcirco
amygdalus. Palladius ita statuendam præcepit, vt meridiem,
si fieri potest, semper spectet. Plantatur, Florēti-
no autore, à nuce, viuiradice, & auulsione, vel sto-
lone. Nuces quæ feri debent, pridie liquido fimo
macerantur. Sūt qui hydromelite, aut aqua mul-
sa madefaciant, & noctem vnā ibi esse sinant,
Notanda & vt mellis mordacitas germen non extinguat, &
aduertenda iucundioris saporis arbor fructum præbeat, cūm
adoleuerit: meliùsque & celerius frondeat. quod
de amaris amygdalis multi intelligendū censent.
Vt vt fuerit, amygdali nux in terram recta figi de-
bet, ea parte quæ acuminata est, ita vt lignosior
pars sursum vergat. Sed quæ pangentur amygda-
Noua amy- la, noua sunt eligenda, ac vegeta & recentia. Qui-
gdala pan- bus si siccitas intercefferit, terna succurremus ri-
genda, & gatione in mense, herbis que nascentibus & no-
quomodo centibus, circumfodiendo, emergentem arbuscu-
illis succur- lam sæpenumero liberabimus. Terra seminarij
rendum. Palladio adnotante, lætamen admistum habere
debet, spatiis inter arbores x x pedum distanti-
bus. Adollescentes arbusculæ & nouellæ diligen-
ter à

ter à pecore sunt seruandæ, quia si ab illis roduntur, amarescunt. Dum floret arbor, circûfodi non debet, quia inde flos excutitur : cuius ea est natura, vt in senio fœcundior sit, quàm iuuenta . Hoc loco minimè prætereundum duxi, quòd amygdalus sola minùs ferax censetur : associata, fructû dat celerius. Equinum fimum, eiùsque vaporem summè odit : maximè circa germinationē & flores : Hinc nimirum plures amygdalinas arbores sterilefcere & siccescere obseruatum est . Theophrastus tradit, & post eû Plinius, ex amaris dulces fieri amygdalas, si stipite circûfosso, & ab ima parte perforato, defluens vndique pituita detergeatur . Quod Africanus in suis Georgicis græcis etiam monuisse videtur, hunc in modum scribens. Ex amaris dulces fient amygdalæ, si circunfosso stipite quatuor digitis à radice cauernula imprimatur, per quam lacryma quotannis effluat, donec dulcescat fructus . Idem fiet si circa radices ablaqueatas, vrina & suillum sterminus largius infundantur, deinde terra exaggeretur, & sepius id repetatur : aut truncus medius terebretur, & cuneus ligni, melle oblitus imprimatur, vt habet Pallad . Quin teneram & dulcem, ex dura & amara efficies, eodem Africano autore, si radicibus ante florē circunfossis, aqua calida frequenter ingeratur. Quod Gargilio Martiali, suo more, parum prudenter ascribit Pallad . Fructum facillimè amittit, nedum florem, si austrinum fiat cœlum atque nubilum. Cæterum, ex sterili fructiferam reddes, vt scripsit Democritus in suis de re agraria commentariolis, si radices hyeme nuda-

*Amygdali-
na arbuscu-
la à pecore
defendēda.*

*Quomodo
ex amaris
dulces fiant
amygdalæ.*

*Quomodo
fiant teneræ
& dulces
amygdalæ
ex duris &
amaris.*

*Quomodo
ex sterili*

*fiat fructife-
ra amygdala-
lus.*

*Ut fructum
copiosum fe-
rat amygdala-
lus.*

*Remedium
aduersus
pruinam.*

*Quomodo
inscripta
nascatur a
mygdala.*

*Pulcherri-
ma pictura
amygdala-
rum.*

*Quando
mature a-
mygdale,
& quomo-
do seruanda.*

ueris : vel in perforatam arborem, vt vult Colu-
mella, lapidem adegeris. Quòd si perseverauerit
folia ferre, fructum verò nullū dare, partem trun-
ci iuxta terram forato, vel potius radicem, vt le-
git Palladius, & pinguis tedæ cuneū in foramen
transfigito, humanaque vrina affusa obruito: aut
filicē sic inferē, vt libro tegente claudatur. Theo-
phrastus copiosorem fructum dare promittit, si
ferreus palus arbori adigatur, impressioque fora-
mini querneus inseratur paxillus : quo modo in
arborem animaduertitur, ac si iniuria lasciui-
ret. Vbi à pruina metus erit, Gargilius Martialis hoc
remedio subueniri ait. Antequā floreat amygdala-
lus radices nudentur, & albi lapides minutissimi
arenis remissi congerantur : atque vbi iam tem-
pus videbitur vt debeat germinare, effossi sub-
moueantur. Porro, inscripta nascentur amygdala-
la, vt Democritus in suis adnotauit Geoponicis,
& Palladius cōfirmavit, si aperta testa sanus tol-
latur nucleus ac integer, & in eo quod libuerit
scribatur: inuolutusque papyro, & luto intectus,
necnō suillo stercore diligenter circūlitus obrua-
tur. Itaque de arbore & eius secretis hæctenus.
Cuius nuculas, quas & amygdala & amygdalas
nuncupauimus, gemino operimento tegi nullus
est qui nō videat : puluinati primū calicis, mox
lignei putaminis multos scarificatus sustinētis, &
in rimulas varias dehiscentis, cui solidus subest
nucleus. Maturitatem fatentur omnes, vt tradit
Florentinus, cū spoliatae fuerint corticibus. Quæ
si muria lauentur, candidæ fient, & longo tem-
pore incolumes perseverabunt : sed ante reposi-
tionem

tionem debent in Sole ficcari. Si collectæ difficulter corium exuant, paleis obrutæ illud facile relaxabunt ac deponent. Si illas ad magnitudinem mirandam prodire desideras, Persicorum caput consule. Quod ad longævam attinet custodiam, absque vlla hominis cura, vllóve externo auxilio, diu servari possunt, modò locum natæ fuerint idoneum & opportunum, qui austris minimè pateat, & sitū ac marem nō admittat.

Arboris Punicæ, ac eius pomi, cura, auxilia, & secreta. Cap. XIII.

NUNC demum agendum mihi restat de arboribus quarum fœtus admiramur, palpamus, & gustamus, sed parentes ignoramus, non videmus, & desideramus. De Punicis, inquam, Aurantiis, Citriis, Limonibus, Ficu & Olea. Quæ tametsi in septentrionalibus hortis nostris & agris non nascantur, nec foueantur, de his nihilominus hîc scribere non detrectabo, ut labor noster, opera & studium, omnibus ex æquo proficit. Sanè huiusmodi arbores climati nostro cum suis fructibus vsque adeo sunt implacabiles & infensæ, ut nullis blâditiis, nullis officiis, nullis obsequiis apud nos habitare velint, etiam si mitioribus locis hospitia illis designemus & offeramus: tantus est patriæ & natalium amor. Sed missa longiore præfandi mora, ad rem venio. Arbor Punica nostratibus Granata vulgò dici solet. à granorum seu acinorum multitudine. Cuius pomum vnà cum arbore nobilitavit Carthago:

Mirus arboris cædor et modestia.

N

*Quo cælo
& solo gau-
deat Puni-
ca.*

*Quomodo
serenda Pu-
nica.*

*Ne findatur
Punica ma-
la.*

*Flos Puni-
ca qualis.*

*Ne florē &
fructū amit-
tat Punica.*

*Punica ma-
la unde Gra-
nati appel-
latur.*

*Punicorum
species.*

indèque nomen sibi adoptauit. Calido aëre gau-
det, & in locis minimè aquosis plātatur, testimo-
nio Florentini Græci, cui Palladius post Plinium
suffragatur: additque solum macilentum ac cre-
tosum amare, sed in pingui quoq; prouenire. Se-
ritur plantis de matrum radice auulsis. Sed me-
lius procedet, si ponédus ramulus de gēmata as-
sumatur matre, & scilla radicibus immittatur:
nam ita lætior ac fœcundior fiet. Si tres lapilli in
radice constituentur, prouidebunt ne poma fin-
dantur, quemadmodum scripsit Palladius. Rigat-
um & purgationem desiderat: solaque hæc ar-
bor, cum vite & ficu, caudice fisso non emoritur,
breui alioquin viuens spatio. Flos illi puniceus
esse solet, oblongus & calathi effigiem repræsen-
tans, aspectu sanequàm iucūdo: balaustium vul-
gus nūcupat. Quanquam non sum nescius Dio-
scoridem satiuræ punicæ florem cytinum appel-
lare, sylvestris verò balaustium: cui Plinius non
subscribit. Perdit facilè ante maturitatem fructū,
roribusque nimis & pruinis florem: qua de cau-
sa ramos eius inflectunt coloni, ne subrecti hu-
morem infestum excipiant & contineant. Pro-
lem sursum versus procreat, quæ corio & mem-
brana tegitur, fœctis intrus numerosis acinorum
granis, vnde Granati nomen. Qua voce vtuntur
antiquorum plerique cum Columella. Scio non
deesse qui pomum hoc ita nuncupatum velint à
Granata regione Hispaniæ, quòd inibi numero-
sa proueniant punica. Quæ triplici specie à Dio-
scoride distinguuntur: in dulcia, acida, & vinosa
seu mista. In quibus & fructus, & acinorum ma-
gnitu-

gnitudine, adhæc liquoris copia præcellūt vino-
lenta. Plinius species quinq; fecit, dulcia scilicet,
acria, mista, acida, & vinosa. Acida fieri credūtur,
si assidue rigentur, nam siccitas in his & suauita-
tem præstat & copiam: cuius tamen nimietati, vt
Palladiano vtar verbo, aliquid debet humoris
opponi. Si ex acidis dulcia facere voles, sterco-
re fuillo & humano, vrinaque vetere radices irri-
gabis, Columella autore. Quin & nos, ait, etiam
exiguum admodum Laser Cyrenaicum vino di-
luimus, & ita cacumina arboris summa obleui-
mus: ea res emendauit acorem malorum, & apy-
renum, dulcēque fructum fecit. Paxamus Græ-
cæ agriculturæ professor peritissimus, eam in
rem arboris radices circumfodi iubet, fuillumque
stercus sublini, deinde terra superingesta, hu-
mano lotio rigari. Sed de hoc, inquit, in alio no-
stro Georgico opere perfectiūs à nobis dictum
reperies. Georgicum opus illud desiderari intel-
ligo, vt alia antiquorum pleraque, magna rei li-
terariæ iactura. Rursum ex acidis dulces facies,
si ablaqueatis radicibus tedæ clauum infigas.
Sunt qui algam marinam radicibus obruant, &
eiasininum stercus cum porcino remisceant. Ne
punica in sua rumpantur arbore, remedio sunt
lapides tres ad radicem collocati, dum feritur
arbor: quæ si iam sata est, scilla secundum ra-
dices plantanda venit. Aliter cū matura fue-
rint punica, antequam rumpantur, petioli qui-
bus dependent sunt intorquendi. Quæ res etiam
præstat vt anno toto viridia seruari possint in
arbore, quemadmodum ex Columella Plinius

*Quomodo
punica fiat
acida.*

*Quomodo
ex acidis
dulcia eman-
dant.*

*Modus Pa-
xami pul-
cherrimus.*

*Alius mo-
dus.*

*Ne findatur
punica in
arbore.*

*Quomodo
punica ser-
uabitur vi-
ridia in ar-
bore.*

N ij

& Palladius adnotarunt: vel potiùs ex Florentini & Africani Græcis Georgicis, & ij & ille transcripserunt. Sed præter iam dicta, idem Africanus in excavatos scrobes, dum pangitur arbor punica, cochleas iniicit, si quidem reperiri possint: vel scillæ bulbos vnà mittit, cæca quadam naturarum discordia. Tradunt in miram magnitudinem punica mala protuberare, si olla fictilis circa arborem obruatur, vel ita aptetur, ut ramus cum flore in illa claudatur, ad palum, ne resiliat, illigatus, ipsaque olla contra aquarum incurfus operta muniatur: nam suo tempore poma eiusdem magnitudinis qua fuerit, opportunè reddet: imò verò ad illius rei figuram efformata, quam ollæ aut vasculo imprefferis, quemadmodum tradit Gargilius Martialis apud Palladium. Qui etiam promittit Punicorum multitudinem, si tithymali & portulacæ succus æqualiter mistus, trûco arboris, antequam germinet, illinatur. Quod Democriti georgicis acceptū ferre debebat Palladius, non Gargilio Martiali. Si florem non continet arbor punica, veterem vrinam cum aquæ mensura pari temperabis, & per annum radicibus ter infundes, vni punicæ amphora ingesta sufficiet. Sunt qui algam radicibus iungant, vel florentis arboris trûcum, plumbeo circulo concludant: aut anguis corio circudent, vel bis in mense irrigent. Si vermibus laborât tam poma quàm arbor, radices felle bubulo sunt tingendæ, & cōtinuò morientur. Si clauo æneo, ut alibi scripsimus, illos purgaueris, nō facilè renascentur. Quibus etiam appositè obuiabis

*Quomodo
in mirā ma-
gnitudinem
crescant pu-
nica.*

*Quomodo
comparetur
punicorum
multitudo.*

*Quomodo
florem cōti-
nebit arbor
punica.*

*Quomodo à
vermib⁹ de-
fendatur pu-
nica arbor
& eius po-
ma.*

uiabis asini vrina suillo stercore admista & radicibus affusa, vt tradit Palladius. Caterum, in sua arbore viridia longo tempore permanebunt punica, vt scripsit Florētinus, si petiolos, vel potius ramulos, dum in vigore sunt poma, semel atque iterum contorseris, & cucurbitas aridas ac rapa singulis circundederis, ne humectentur, aut ab auibus arrodantur. Si infœcunda fuerit punica arbor, fructuosam reddes cinere & lixiuio circa truncum frequenter infuso. Si ægrotabit & languida erit, curabitur, recreabiturque vbi caudicē iuxta radices, algis è mari proiectis contexeris, & assiduè rigaueris. Candidi fient punicorum acini, si argillæ & cretæ miscueris quartam gypsi partem: & toto triennio hoc genus terræ radicibus insperferis, de Gargilij Martialis consilio. Didymus in suis Georgicis testatum reliquit, punica rubicunda fieri, si cinis cum lixiuio circa arboris truncum crebrò immittatur, aut glandium cinere radices saturentur. Sine acinis nasci promittit Africanus si dempta medulla, vt in vite, furculus adobruatur, & dum cōprehenderit, quod emergit amputetur. Sed hoc loco prætereundum non arbitror, quòd ramis punicæ gestatis, venenatæ bestię procul arcētur: quapropter in stragulis & locis serpentibus obnoxiiis illos securitatis ergo deponendos censent prisci rei agrariæ doctores, & interpretes, sicuti libro primo admonuimus. Punica arbor myrti coniugio apprimè lætatur, vt tradit Democritus, & ob id myrto insita fertilior euadit. Vtriusque radices & si aliquanto distent interuallo, nihilominus mutuo complexu

*Vt punica
diu seruentur
viridia
in arbore.*

*Remedium
infœcundæ,
languidæ &
ægrotantis
punicæ.*

*Vt candidi
fiant puni-
corum aci-
ni.*

*Vt fiant ru-
bicunda pu-
nica, & abs-
que acinis.*

*Punica ra-
mos vene-
nata arcere*

*Punica cum
myrto sum-
ma amicitia.*

N iij

*Pulchrū in-
uentum de
diminatione
acinorum
Granatis.*

*Quomodo
punica ad
hybernos
vltus feruari
debeant.*

*Vt longo tē-
pore feruen-
tur punica.*

exhilarantur. Quid amplius? Africanus in suis de agricultura Commentariis docet, quomodo punico decerpto ex sua arbore, dicere possis quot grana intus contineat. Pomū vnum, inquit, prius aperi, & quot acinos habeat dinumera, ac tibi in singulis tot esse persuade, etiā si magnitudo variet, modò ex eadem arbore legantur. Nam sola differentia erit non circa numerum, sed magnitudinem aut paruitatem acinorum. His utcumque pro arbore & eius pomis expeditis, ad condituram, repositionem, & tutam custodiam commodū venio. Berytius in suis de agricultura præceptionibus græcis tradit, punica ad hybernos vltus reseruanda, leni manu decerpi oportere, ne tactu asperiore vitientur, aut vulnus sentiāt (quæ duo putrilaginis originem adferre solent) deinde pediculis in coctam & liquidam picem demersis, refrigerata, ex ordine suspendi debere. Sunt qui tota in picem mergant, & vbi refrigerint, suspendant. Alij arentibus flocculis singillatim inuoluta, funiculis obstringūt, ne tumescētia dehiscent in rimas: postea gypso vnde quaque illinūt & vestiunt, eoque modo munita ac loricata, in parente arbore hæere pariuntur: sed maioribus ramis alligari debent, vt immota maneāt, & ventorum vim sustineant. Palladius, & ante illū Columella, ex Græcorum placitis, atque adeò vnius Berytij, tradit diu feruari posse punica, si integra vt diximus, collecta, & lino spartove colligata, in aqua marina, vel feruente muria, tandiu demergantur, vt liquorem combibant, & madescant: siue, vt legit Columella, tantisper demittantur dum

dum decolorētur, deinde Sole triduum reficcen-
tur, sed ita ut nocte sub dio non maneant: postea
loco frigido suspenduntur: cum volueris uti, a-
qua dulci macerabis. Sunt qui in scobe querna
prius aceto suffusa ordinatim obruant. Alij ar-
gilla, vel figulari creta induūt, & siccata, loco fri-
gido suspendunt, atque cum usus exegerit, in a-
quam demittunt, & cretam resoluunt. Plerique
attactu illa inuicem separant, & paleis diligenter
operiunt. Columella pediculos pomorum sicuti
sunt in arbore contorquet, ne pluuiis rumpātur,
& hiantia dispereant: deinde ad maiores ramos
alligat, ut immota maneant: mox sparteis resti-
bus arborem cludit, ne à coruis aut cornicibus,
alijsve auibus, eius soboles laceretur. Sed ad Be-
rytium de punicorum custodia scribentē redeo.
Is singulis fictilibus ollulis punica singula ex ar-
bore pendentia collocat, & diligenter operta ita
munit ac stabilit, ut neque ad ramos aut truncos
offendant, vel mutuo collisu sese atterāt & con-
fringant. Cui Columella ad vnguem subscripsit
se mihi videtur his verbis: Nonnulli vascula fi-
ctilia dependentibus malis aptant, & illita luto
paleato arboribus hærere patiuntur. Alij fœno
vel culmo singula inuoluunt, & insuper luto pa-
leato crassè linunt, atque ita maioribus ramis al-
ligant, ne, ut dictum est, vento commoueantur.
Sed hæc omnia sereno cœlo administrari debent
absque rore: quæ tamen aut facienda non sunt,
quòd lædantur arbusculæ, aut certè non conti-
nuis annis vsurpanda, præsertim cum liceat de-
tracta mala ex arbore, modis multis innoxia cu-

Varij &
pulchri mo-
di custodiē-
dorum puni-
corum.

Ne rumpā-
tur, aut in-
terhiant pu-
nica.

Pulchra &
notatu di-
gna pro ser-
uandis pu-
nicis.

*Modi alij
custodiendo-
rum puni-
corum.*

*Artificium
pulchrum
et ingenio-
sum.*

*Inuentiones
miræ pro
seruandis
punicis.*

*Via alie cu-
stodiendorum
punicorum.*

stodire, sicuti antea ostendimus, & nunc demum
etiam ostensuri sumus. Palladius docet optimè
seruari, si seriola obruatur sub dio quæ habeat a-
renas ad medium vsque, & cum suis ramulis le-
cta mala imprimantur singula cannis singulis, vel
sambuci virgulis, & ita in dictis arenis separata
figantur, vt quatuor digitis emineant ab arena.
Hoc idem paulò aliter & apertius Columella sic
est prosecutus: Sub tecto, inquit, fossulæ fiunt tri-
pedaneæ loco siccissimo, eoque dum aliquantum
terræ minutæ repositum est, infiguntur sambuci
ramuli: deinde sereno cælo granata leguntur cū
suis pediculis, & sambuco inseruntur. Quoniam
sambucus tam apertam & laxam medullam ha-
bet, vt facilè malorum pediculos recipiat. Sed ca-
uere oportebit, ne minùs quatuor digitis à terra
absint, & ne se contingant poma. Tunc factæ
scrobi operculum imponetur, & paleato luto cir-
cumlinetur, ac ea humo quæ fuerat egesta ope-
rietur. Sunt qui in calidam aquam intincta, & sta-
tim exempta diutissimè incolumia seruant. Alij
in siccam arenam distincta & secreta deponunt,
aut in frumentario aceruo ad umbram, donec
rugosa fiant, diligenter condunt. Plerique, vt Pal-
ladius adnotat, in seriola cui ad medium aqua mit-
tatur, punica sic suspendunt, ne humorem tan-
gant, quæ postea diligenter clauditur, ne ventus
irrumperet. Alij in dolio hordei pleno ita collocant
ne se inuicem contingant, illudque desuper ope-
riunt. Nō desunt qui illa cum ramulis arbori de-
trahant, & creta figulari perlita, vbi diligenter ma-
turuerunt, in Sole desiccant: deinde si quæ rimam
creta

creta fecit, luto linunt, & rursus assiccata frigidulo loco suspendunt, quemadmodum scribit Columella. Qui hanc rationem postremam custodiendorum granatorum à Græcis geoponicis tacite mutuam, sic nobis proponit. In vrceo fictili nouo (inquit) scobem populneam, vel iligneam substernere oportet, ac ita disponere ut scobs inter se calcari possit. Deinde facto primo tabulato, rursus scobem substernere, & similiter mala disponere, donec vrceus impleatur. Qui cum fuerit opplerus, licebit operculum imponere, & crasso luto diligenter oblinire. Omne autem pomum quod in vetustatem reponitur, cum pediculis suis legendum est: & si absque arboris nota fieri possit, etiam cum ramulis, nam ea res plurimum ad perennitatem confert. Hactenus de punicorum repositione & custodia, in qua demonstranda & recensenda, si tibi prolixior sum visus, factum id puta, quod hæc ratio multa habeat communia cum reliquis pomorum generibus. Ceterum, hic non omitam quod ex punicis seu granatis vinum medicatum fieri solet tali arte ac methodo. Acini maturi diligenter ex suis membranis seclusi, prælo committuntur ac exprimuntur: mox vinum fassis ad id accommodatis percolatur, & in vasculis reponitur quousque seorsum residat, deinde clarum custoditur affuso desuper oleo ne corrumpatur, vel acefcat. Sunt qui absque oleo illud in cadis asseruent, sed per æstatem facile acefcat. Modi alij sunt requirendi à consultissimis agriculturæ & medicinæ professoribus, nam, ut dixit Poëta, *Non omnia possumus*

Notatu digna quia pulchra.

Quomodo legendum pomum quod vetustatem ferre debeat

Quomodo fiat vinum medicatum ex punicis.

Oleum ab acore vino tuctur.

omnes. Illud interim non dissimulabo quod apud Hieronymum Cardanum legi: nimirum corticem punici mali ferrum in chalybem mutare: sed modum subtrahit.

Arborum Citriae, Aurantiae, & Limoniae, earumdemque pomi, cura, auxilia, & secreta. Cap. XV.

Arbor citri
cur Medica
& Persica
dicatur.

Palladius
arborem ci-
tri primus
in Latium
transtulit.

Quo solo &
cælo gau-
deat malus
citria.

Pulchra ar-
boris citri
descriptio.

CITRIA arbor, quia apud Medos & in Perside nata ac educata fuit, idcirco & Medica & Persica Theophrasto, & Assyria Plinio vocari solet. Hanc gentes plurimæ ob remedij præstantiam, frustra olim sudarunt ad se transferre fictilibus in vasis, dato per cauernulas radicibus spiramento. Plinij ævo in Italia non vigeat: primusque Neapolitanus Palladius cultu & diligentia è Medis in Latium transtulisse ac propagauisse dicitur. Quem solers imitata posteritas, meridionali Gallia & Hispania ceu per manus tandem comunicauit. Amat terram rarioris naturæ, quemadmodum idem scribit Palladius, adhuc cælum calidum & humorem continuum.

Ipsa ingens arbor (inquit Virgilius) facièmq; similibima lauro:

Et si non alium latè iactaret odorem,

Laurus erat: folia haud ullis labentia ventis:

Flos apprima tenax.

Et Iouianus Pontanus,

Ipsa quidem lauro foliisque, & cortice, & ipso

Stipite tum similis, tum frondescente iuuenta:

At cono inferior, ramisque valentibus impar:

Nam florum longè candore, & odoribus antèit.

Hæc arborum omnium sola ab austro opem sentit,

tit, & ab aquilone læditur, autore Florentino in
 suis de agricultura Græcis Rudimentis. Si quis in
 regione frigida illā nutrire & cicurare volet, loco
 ad meridianam partem conuerso debet dispone-
 re, & hybernis mensibus stramine, aut tegetibus
 operire, & maximè cucurbitarum sarmētis: nam
 sympathia quadam illam à frigore illēsam serua-
 re dicuntur, vt idem scripsit Florētinus. Hinc fa-
 ctum videas, vt multi non ineptè prope citriam
 cucurbitas vbique serāt, nam ab his iuari credi-
 tur. Vbi æstas refulserit, nuda arbor aëri tuto est
 reddenda ac exponēda. Gaudet assidua fossione,
 ex qua maiora proueniunt poma. Stirps ea sua-
 pte natura tenerior, si paucā glaciem experiatur,
 syderata contabescit. Quare diuites in concame-
 ratis fornicibus ad Solem spectantibus, illā pro-
 pe parietes collocāt, copiosūque humore rigāt.
 Dum æstas aduentarit, apertis fornicibus, vt di-
 ctum est, Sole illustrari sinunt, & eius tepore vi-
 talique spiraculo foueri ac recreari. Appetente
 rursum hyeme sub fornices reducunt. Seritur se-
 mine, talea, ramulo, & claua, vt in suis Georgicis
 græcis tradit Anatolius. Si semine vel granis se-
 rere satagis, hunc in modum de Palladij consilio
 incedere tibi licebit. Imprimis terrā ad duos pe-
 des fodies, cinerēmq; miscebis ac in breues areas
 digeres, vt vtrinq; per canales aqua discurrat. In
 dictis arcis palmarem scrobiculū manibus ape-
 ries, & tria grana verso deorsum cacumine, iūcta
 cōstitues, ac obruta quotidiano imbre resperges,
 vt rigatione animata melius adolescant. Acreis
 medullas in dulcis mutabunt, si per triduū mul-

*Cucurbitas
 citriam ser-
 uare ac iu-
 uare.*

*Arbor Ci-
 tria frigoris
 impatiens.*

*Quomodo
 semine serē-
 da sit arbor
 citri.*

*Quomodo
 acres medul-
 las mutet in
 dulces citria*

sa maceraueris, citiùsq; procedent, si aquę tepētis beneficio vtaris, vel ouillo lacte, quod pręstat. Seruntur etiam fictilibus, dato radicibus spiramēto per cauernas. Natis germinibus proxima herba semper runcanda est, & planta trima trāsferenda. Quę plurimū iuuari creditur circūsitę cucurbitę flagellis: nā naturali & occulta quadā vi, illam, vt diximus, à frigorū iniuria vindicāt. Ex quo combustę cucurbitarū vites, citri radicibus vtilissimū prębent cinerē. Si arborem increscēs fructus degrauiat, poma multa detrahare cōueniet, ita enim alenda, vegetiore proficient incremento. Calidis locis partum nunquā alternat, sed perpetua fertilitate pomificat, aliis pubescentibus, aliis adultis, aliis maturitate caducis. Vnde sic gradatim illius succedunt poma, vt maturis se substituāt acerba, acerborūmq; ætatē florentia consequātur: orbē quendam continuę fœcunditatis sibi ministrāte natura, quę hanc fœturam non interpellat, sicuti præclare adnotauit Plinius. Soli flores qui velut eiectā in medio colum gerunt, fœcūdi credūtur: qui verò ea carēt, sterilescūt, infertilesq; labūtur. Porro, hīc mihi dissimulādum non est, quòd hæc arbor aliis annecti recusat. Cuius pomū citrium vulgò nuncupatū, effigie rugis caperata, oblōga, & interdū rotunda, aureo colore suppallido illustratur, comite gratissimo odore, & acidulo sapore. Non mādēbatur Theophrasti ætate, sed ne Plutarchi quidem auorū memoria, vt Athenæus scriptū reliquit. Parthorū procures huius grana dūtaxat incoquere solebāt esculētis, cōmendādi halitus gratia. Quod pleriq; ad folia detorquent non

Remedium
arboris quę
à suo degra-
uiatur fru-
ctu.

Mira arbo-
ris citri po-
mificatio Et
fœcunditas.

Pulchra de-
scriptio Et
pietura ci-
tri pomi.

Summē no-
tanda Et
aduertenda
quia pul-
chra.

non minùs odorata quàm pomum ipsum . idcirco vestibus vtrunque peraptè interferi solet , vt eas suauì odore perfundat , & ab offensis vindicet : vnde Homerus & Neuius vestes citrofas cognominarūt . Si pubescens pomum , fictili vel vitro claudatur , per incrementa non solùm formā vasis contrahet , sed tanta magnitudine , quanta fuerit vas , extuberabit . Quod si effigiatum fuerit , formæ & imaginis speciem inclusum pomū præ se feret : sed vasi oportet perspirationem relinquere , vt antea monuimus , hoc est , foraminula addere , quibus aërem admittat , ex Florentini cōsilio . Est alia via & ratio effigiandi pomi à nobis superius tradita , quādo malorum historiam percurrebamus . Cæterum , si rubra citri poma voles efficere , furculum moro inferito , & rubrum pomum dabit . Medium pomi dulce fiet , vt tradit Palladius , si truncus obliquo foramine ab imo terebretur , vt altera parte non exeat : sic humor effluere permittetur donec poma formētur : mox foramen luto replendum erit . Idem fieri affirmāt si semina priusquàm ponantur , ouillo lacte , aut mellita vel saccharata aqua maduerint , aut in recenti ficu dies aliquot sepulta fuerint , aut in aqua decoctionis ficuum quadragesimalium emaduerint . Sed pulchrum erit his de rebus audire Iouianum Pontanum , de Citriorum & Limoniorū mutando sapore hunc in modum scribentem :

*Quò non ars penetrat palmes cædatur, & ipse
Crassior: in palmūque cauetur, & vndique labris
In gyrum ductis, nec pollice crassius, illuc
Infer mella liquata, & grandi contege saxo,*

*Quomodo
citrium po-
mum nasci-
tur effigia-
tum.*

*Quomodo
rubra fiāt ci-
tria, & me-
dium illorū
dulce.*

*Aliud vt ci-
tria fiant
dulcia.*

Ingeniosa,
pulchra &
notata di-
gna.

Quod Solem auertat: postquam arida suxerit arbor
Inclusum humorem, & sitiens noua pocula gliscit.
Mella cauo immersans flauentibus imbue riuus.
Vel vacuam solers thymbræo nectare cellam
Diffende, ac latices humano è corpore fusos
Mollibus irrota radicibus: interea ne
Neglige frondosum toto de stipite germen
Vellere: non dêerit fœlix fortuna labori.

Iouiani Pō
ranslans.

Quomodo
optimè colli-
genda & ser-
uanda citria.

Modi alij
valde no-
tandi.

Haëtenus Iouianus Pontanus, poëta, orator, &
philosophus ad vnguem factus. Qui citriorum
historiam in suis Hesperidum hortis omnibus
partibus docto ac eleganti carmine absolutam
reddidit. Hunc si videbitur, leges & consules. Ve-
nio ad citriorum condituram & repositionem ab
antiquis acceptam. Itaq; si aptè voles citria colli-
gere & optimè seruare, nocte cum suis foliatis
ramulis, latète Luna carpere debes, & secreta dis-
ponere: autor G. Martialis. Sotion inter Græ-
cos geop. celebris, promittit citria nullo modo
putrescere, quæ aceruis hordei aut milij obruta
fuerint. Alij singula singulis fictilibus claudunt,
& opaco loco ordinata custodiunt. Plerique in
minutis straminibus seruant: vel paleis, aut scobe
lignea. Idem Sotion iubet pomum citrij subacto
gypso studiosè lini, vt toto anni curriculo inof-
fensa integritate, & omni vitio illæsum custodia-
tur. Sed ne, queso, obliuiscaris, quòd calido pani
si superponatur citria putrilaginem celerius cō-
cipient, & in corruptionem promptius agentur.

Hæc de citriis: de Aurantiis nunc paucis dicē-
dum: quorum arbor citriæ plātam magnitudine
æquat, & foliis ab ea parum, aut nihil refragatur.

A V R A N-

AVRANTIA poma cùm auri colore pelluceât, *Vnde dicta*
 ab auro nomen meritò accepisse mihi videntur, *Aurantia*
 ex quo aurea mala dici possunt. Quæ ex viridi in *poma.*
 luteum languescunt, citreola & citrula nominât.
 Quæ verò ouata specie turbinantur, si luteo ni-
 tent colore, citrangula, & priuatim citrea appel-
 lant. Si herbaceo colore virent, limonia dicunt. *Citreola, ci-*
 Si prægrandia sunt melonum modo & orbicu- *trangula, li-*
 lara, ouatâque facie turgent, ponceria & citro- *monia, pon-*
 mala vocitant. Quæ omnia specierum vernacula *ceria, & ci-*
 nomina, à citrio deflexa videntur. Cum quo cõ- *tromala.*
 munia ferè omnia habere creduntur, tam auxilia
 quàm secreta. Quæ res me mouet vt de illis in
 præsentiarû nihil ampliùs scribam. Tráseo itaque
 ad Limonia, quorû cura, cultus & auxilia cum ci- *LIMONIA.*
 triis conueniunt. Sûntque in triplici differentia.

—altera fructu

Exiguo, succos gustu meditantur acerbos:
 Altera sunt fructu maiore, & rorida succo
 Vberiore, sed oblongo tamen vtraque ductu:
 Tertia prægrandi turgent ouata volemo,
 Ac citrij referunt sinuosa ab imagine formam,
 Sed gustu ingrato, quémque ora offensa recusent.
 Est idem cunctis cultusque, & cura, & iniquum
 Cælum indignantur, frigusque, æstûmque recusant.

Tres limo-
 niorum dif-
 ferentie.

Qui plura volet, consulat librum secundû Horti
 Hesperidum Iouiani Pontani: illic reperiet quo
 sibi abundè satisfactum dicat. Hîc finem eram fa- *Notanda de*
 cturus, nisi mihi in mentem opportunè venisset, *succo limo-*
 quòd succo limoniorum bis aut ter colato, si in- *niorû mar-*
 tegras margaritas lauabis & immerges, Solique *garitas col-*
 expones, in quinque aut sex diebus ita colliqua- *liquante.*

bis, vt mellis consistentiam referant. Ex ea materia poteris formare quicquid tibi visum fuerit, & paucis diebus diues fieri. Autor Hieron. Cardanus: cui ingenteis debentur gratiæ, si vera sunt quæ tradit. Hic non omitam quod apud Leuinum Lemnium medicum doctiss. scriptum & adnotatum legi: nimirum limoniis tam acidum succum inesse, & vsque adeo exedentis naturæ, vt si ei per horas aliquot aureum numisma inferas, acciso imminutoque pondere illud eximi deprehendes: nam penetrabile frigus adurit. Quanquã alia subest causa, quæ, vt aliis describendis suis detur locus, hic nobis non temerè relinquetur.

Succu limonioru auro suum pondus eximere.

Arboris Fici, ac eius pomi, cura, auxilia, & secreta. Cap. XVI.

Quibus locis gaudet ficus, & quæ terra ei quadret.

Vita præstior ficus, in montanis nascens, an planis.

Ficum non ferre glaciẽ, ventos, nec aquas.

FICVM Columella tradit aprica loca, calculosa, glareosa, & interdum saxosa maximè amare. Quo in situ celeriter conualescit, modò scrobes amplos & idoneos feceris, & altos, vt vult Palladius. Qui genus terræ durum, gracile ac siccum, ei etiam quadrare scribit, pro vtili pomorum sapore. Quæ in montanis & frigidis locis nascitur, quia minus lactis habet, ad siccitatem durare nõ potest: quare vsus illi in viridi est. Quæ in planis & calidis locis viget, pinguior est, & ob id, in siccitate durabilis. Sanè, cum delicatula sit planta, facillimè perit à glacie, ac citò à ventis dirumpitur. Quare ab his summè est tutanda, quemadmodum in suis Georgicis admonet Didymus. Qui multitudinem aquæ, & crebram rigationem

gationem, pomorum arboris huius naturalem pulchritudinem corrumpere, iisq; putrilaginem conciliare tradit. Nec omittit arborem hanc semine prouenire posse, si quis maceratas ficos refti obducatur, & cum eadem obrutas frequenti imbre irroret: sic enim complures emergent arbusculæ, quas oportebit transferre in scrobes. Si quis viuiradicem pāgat, scillæ bulbos interiiciat, aut muria madefactam collocet. Præstabilius tamen fuerit, siue plātulam, siue ramulos seras, bubulo fimo madefacere. Sunt qui calcem viuam cum plāta adobruant, vt idem prodit Didymus, arbitantes sic fatam suo domino nequaquā decoquere. Alij rubricam ablaqueatis radicibus adiciunt, alij verò cinerem. Iuxta scillā sata Plinio latior euadit: imò verò ocyus augetur, minúsque vermibus infestatur: quæ senescens fertilior esse solet, quàm adolescens: excitato puluere non solum virescit, sed etiā increfcit ac proficit: ad quē vsum ficos solent suffodere coloni, cū puluere opus fuerit. Non desunt qui radices amputandas contendāt, & cinere obstruendas, caudice passim vulnerato: copiosiores fructum inde sperantes. Recidenda sunt in ea arbore, quæ aut putria aut malè nata reperientur: alioquin locis humectis pomum dabit saporis obtusi: circuncisis contra hoc radicibus, aliquātus cinis debet apponi. Hæc ex fructiferis vna est quæ nunquā floret, ac breui tempore in ficeto viuit. Cui caprificus permiscetur, ne ante maturitatem fructus amittat ac vermes creet, quibus alioquin summè est obnoxia: adhæc, vt non sit necesse per singulas arbores fi-

*Quomodo
semine pro-
ueniat fi-
cus.*

*Ficus senes-
cens fertilior
quàm ado-
lescens.*

*Ficus sola
ex fructife-
ris nūquam
floret, ver-
mibus sum-
mè obnox-
ia.*

O

culneas, caprifici poma in remedium suspendere. Si hoc desit, abrotoni virga, vt docet Palladius, suspenditur: aut callum quod in vlmeis foliis inuenitur. Si id rursus non fuerit in manu, arietis cornua circa radices obruentur. Vel trucus ipsius arboris, qua parte turget, scarificabitur, vt possit humor effluere. Si vermibus laborauerit, ramum terebinthi, vel lentisci taleam cum plantis fici, cacumine inuerso ponemus. Perdentur verò calce viua radicibus inspersa, vel in cauas trunci parteis missa. Sunt qui areis vncinis illos tollant. Alij amurcam, alij veterem vrinam ablaqueatis radicibus miscent: adhæc bitumen & oleum. Si voles vt ficus sua poma serò proferat, hoc est, si maturam ficum cupis serotinâ facere, secretum id docentem Columellam ausculta. Cùm grossuli, inquit, minuti erunt, id est, cùm fabæ magnitudo illis fuerit (vt interpretatur Palladius) ex arbore decutito: hoc faciens coges vt alterum fructum edat iterum, cuius maturitatem in hyemem serâ differet. Summè prodest simul atque folia agere cœperit, rubricam amurca diluere, & cum stercore humano ad radices profundere: nâ res ea vberiore fructum, & pomi farctum speciosius ac plenius efficit. Prodest insuper cum frondere incœperit, acutissimo ferramento summa cacumina nonnunquam amputare: sic enim firmior fit arbor ac feracior. Democritus in suis Georgicis asserit, ficum pomorum iacturam non facere, si caudex mororum succo fuerit illitus. Adhæc fructum non abiicere agrotantis modo, si radices sale ac marina alga, aut fuco marino, vt legit Ruellius

Ne ficus fructus amittat.

Remedium aduersus vermes.

Vt ficus serotina ferat poma.

Vt fructum vberiore ferat ficus.

Quomodo fructus non abiiciat.

Ruellius obducantur. Vel si quadrantibus Lunæ caudices rubrica oblinantur : aut caprifici grossuli, vel intorta ex his ferta arbori suspendantur. Addit ille idem Democritus, quod si Pleiadum emerfu quis in excauatam scrobem pares aquæ & amurcæ portiones mistas, circa truncum infundat, arbor sui fœtus tenax, pomum nequam abiiciet. Ad quam rem Palladius cancrum fluuialem cum rutæ ramo eidem arbori suspendit, aut fascem lupinorum : præcipitque terebratæ arbori nonnunquam cuneum defigendum, vel securi corium illius sæpè proscindendum. Si sylvestrem māsuefacere volueris, amputatos ramos vino & oleo per septem dies irriga, & optato potieris, quemadmodum scripsit Africanus. Si scabie laborauerit, curabis ex Leontij præscripto, scilla iuxta radices plantata : aut rubrica aqua diluta, & circa truncum affusa. Si arbori molestæ fuerint formicæ, rubricam butyro & pice liquida mistam circa truncum induci iubet Palladius. Sunt qui pro amuleto coracinum piscem arbori suspendant : de quo & auxiliis aliis, libro primo abundè scripsimus, ad quem si videbitur recurre. Democritus promittit ficus præcoces, si columbinum fimū, piper item ac oleum radicibus indideris. Idem etiam continget de Palladij consilio, si succo longioris cepæ cum oleo & pipere misto, poma inunxeris, quādo grossi rubere incipiunt. Cæterum ut fructum varium ficus exhibeat, ita ut pomum altera parte nigrescat, altera verò candicet, sic coitum eum agredieris. Duorum ficorum diuersorum semi-

*Vt ficus suo
fœtus sit te-
nax.*

*Vt sylvestris
ficus māsue-
scat & sca-
bie libere-
tur.*

*Ne molestæ
sint formicæ*

*Quomodo
fiant præco-
ces ficus.*

*Vt fructum
varium exhi-
beat ficus.*

O ij

na siue grana linteolo deligata, fere : & cùm res
Ut ficus na- postulauerit arbusculam transfer adultam . Si fi-
scantur in- cus inscriptas vel figuratas tibi comparare vo-
scriptæ. les , ficulneum oculum ea quam cupies figura
 inscribito , & poma hac specie insignita habe-
 bis , si non mentiuntur Democriti græca Geor-
Ut ficus sint gica . In quibus etiam tradit , quòd si quis fici
deiectione esu alui deiectionem moliri cupiat, veratrum ni-
alui. grum cum lactuca marina seu tithymalo tri-
 tum , radicibus arboris eius quæ deponetur, de-
 bet inferere : hinc quæ nascentur poma ventrem
 mouebunt. Res eadem fiet, si purgantia alia sim-
 plicia, ut loquuntur, addideris . Cuius rei experi-
 mentũ etiã in aliarum arborũ pomis, ut antea di-
Ut alites fi- ximus, tibi facile erit. Illud ex Columella hinc ne-
cus non at- quaquam prætereundum duxi , quòd decocta
tingant. caprificus & cum cibo alitibus atque gallinaceis
 exhibita, ficorum fastidium illis creat, quorum
 alioquin sunt appetentissimi . Addo quòd suc-
 co ficuum satiuarum lac à plerisque cogi so-
Quomodo let , syluestrium verò nequaquam. Quod vnum,
lac cogatur si ad ignem tepefiat , ficique ramulo moueatur,
absque coa- idem , testante Africano , præstabitur . Imò verò
gulo. & succo ex vulnerato fici cortice stillate . Si ficus
Ut ficus ce- celeriter maturescere voles, ubi ad iustam magni-
liter ma- tudinem creuerint acu perforabis, oleoq; illines,
turescant. deinde oliuæ foliis circunteges, ac ligabis . Autor
 Petrus de Abano. Sed nec istud hoc loco mihi est
Pulchra & dissimulandũ, quòd tam passæ, quàm recentes fi-
notata ds- cus, panis ac obsonij vicẽ olim habuerunt, còque
gna. cibo prisca athletæ vires aluerunt priusquam Py-
 thagoras exercitator eos ad carnes transtulisset.
 Sale

Sale inueteratis etiam casei loco vefci excogita-
tum est, Plinio autore. Hic duo prodigiosa natu-
ræ miracula mihi in mentem veniunt. Vnum tau- *Taurus fero-*
ros quamlibet indomitos & feroces, fico alliga- *ces à fico ci-*
tos cicurari, & immobiles conquiescere. Quod *curari.*
& caprifico illorum collis circumdata, Plinius a-
scripsisse mihi videtur. Alterum, victimas, cæso-
rumque animalium carnes perquam celeriter te-
nerefcere & fragiles effici quæ in fico pepend- *Carnes ad*
runt. Postremi rationem in Sympotiacis Plutar- *ficum suspē-*
chus petiuit. Cum inter obsonia Aristionis, in- *tas tenere-*
quit, coquus immolatum Herculi gallinaceum *scere.*
gallum recentem, tenerum ac penè friabilem ob-
tulisset: tam citam teneritudinem fico referebat
Aristion, contendens iugulatas aues etiam præ- *Cur iuga-*
duras teneritatem contrahere, quæ pensiles fico *late aues*
adhæserunt. Causam adfert, quod auram, hali- *tenerescant*
tūque vehementem ac digerentem expiret fi- *in fico pen-*
cus, quo carnes desiccantur & concoquuntur. *siles.*
Idem etiam continget, ut id obiter admoneam, si
tritici aceruo obruantur, aut penitus demergan-
tur. Hæc de parente arbore satis: venio ad sobo-
lem, & eius custodiam. Ficus seruari possunt vi-
rides, ut scribit Africanus, & cōfirmat Palladius, *Quomodo*
si in melle ita disponantur, ut neque se inuicem, *seruentur*
neque vas contingant, quod operculo diligēter *ficus virides*
tegi debet. Idem continget si singulæ intra viri-
dem cucurbitam claudantur, loculis unicuique
cauatis, & suspensa in vmbroso loco cucurbita,
ubi nec ignis, nec fumus inspiret. Verum cum pe-
tiolis legi debent, nam sic diutius integræ durant.
Alij calicem vitreum, aut aliud quoduis perspi-

*Quomodo
dulces serue-
ntur ficus ac
si essent in
arbore.*

*Quomodo
arida ficus
a putrilagi-
ne vindice-
tur.*

*Varij modi
custodienda-
rum ficuum*

*Modus po-
pularis.*

cum poculum super ficos leuiter inuertunt, & obducto cera spiramento ita relinquunt, ac immarcessibiles seruant. Scribit ille idem Africanus musteas, ac si in parente essent, hunc in modum custodiri. Cum vinaria dolia operculantur, in nouum fictile non rotundum, sed potius ex arbitrio quadratum, fundoque sultum, recentes ficus minus maturas, cum suis pediculis lectas, immitte: & ita secerne, vt spatium intercedat, vbi diligenter fictile illud clausuris, in dolio vini pleno, ad vnguem operto, natare permitte: nisi acore contraxerit, tali habitu ficus mansisse comperies, quali constabant dum iniectione fuerunt. Quod ad aridas attinet, quas Ischadas vocant, Paxamus in Græcorum agricultura exercitissimus, scribit à putrilagine vindicari posse hunc in modum. Passa ficus, inquit, sine vlla cariosæ labis nota integræ manebunt, si tres liquida pice imbutæ ita collocentur, vt vna fictilis fundum obtineat, altera referto ficibus ad medium vase, ibidem resideat, & tertia eodem ad fauces vsque cōpleto, superficiem teneat. Durabunt insuper, vt ille idem tradit, si in tegere, qualo, sporta, vel cratibus inditæ, calfacto furno, post panem exemptum, propendeant, & in noua, ac bene picata fidelia condantur. Sunt qui cū pediculo lectas, feruefacta muria cum oleo, in Sole rigent: & in vas, luto, vt decet, oblitum, immittant. Alij, cratibus exponunt, toto Sole siccandas, & nocte sub tecta reportat. Modos alios cū ex Columella, tum Palladio requires. Sed in hac ficuum historia tacendum non est memorabile Catonis ingenium. Is dum perniali

perniciāli odio Carthaginis flagraret, & nepotū
 securitatis anxius esset, clamarētque omni Sena-
 tu Carthaginem delendam, attulit quodam die
 in curiam præcōcem ex ea prouincia ficum. Quē
 vt scribit Plinius Patribus ostendens: Interrogo
 vos, inquit, quando hoc pomum demptum pu-
 tetis ex arbore? Cū inter omnes recentem esse
 constaret. Atqui tertium, inquit, ante diem scito-
 re decerptum Carthagine, tam propē à muris ha-
 bemus hostem: statimq; sumptum est Punicum
 tertium bellum, quo Carthago deleta est, & se-
 quente anno raptus Cato. Qui vnus fici argu-
 mento, res mira, tantam urbem, & de terrarū or-
 be vnā per cxx. annos Romanæ gloriæ æmu-
 lam, funditus euertendam suāsit, & tandem im-
 petrauit. De ficu hæc satis sint. Sed ô me obliui-
 osum! priusquā hinc abeam, illud silētio nequa-
 quam inuoluam, quod Plutarchus tacitum no-
 luit. Quid illud, inquires? equos & asinos linqui a-
 nimo, qui ficos dorsuarij comportarint: sed ma-
 iore miraculo dignū est remedium, quo & ipsis,
 & hominibus quoq; succurritur. Exanimata fe-
 rē iumenta, extinctosque penē deliquio virium
 homines, obiectus panis reuocat: namque si pau-
 xillum huius vorauerint, protinus cibo sese re-
 colligentes roborantur, & pristinum iter profe-
 quuntur. Nec secus in hominibus euenisse, idem
 prodidit Plutarchus. Brutum, inquit, per altas ni-
 ueis in Apolloniam proficiscentem cū animus
 defecisset, panis ab hoste muros urbis defenden-
 te proiectus, extrēpore recreauit. Potitus tandem
 rerum Brutus, de hoste bene meritus est. Sed hæc

*Pulchra hi-
 storia et no-
 tatu dignis-
 sima.*

*Mira de e-
 quis & asi-
 nis dorso fi-
 cos portan-
 tibus.*

*Magna pa-
 nis efficacia
 ad animum
 statim resi-
 ciendum.*

O iij

nihil ad ficum, cuius præsidia, cultum, & secreta
duntaxat hîc persequimur.

*Oleæ sativæ, ac eius baccarum, cura, auxilia, &
secreta.* Caput XVII.

*Plurimū di-
ligentia cir-
ca oleā ad-
hibendum.*

*Oleam se-
ptentriona-
libus hortis
& agris de-
siderari.*

*Quibus lo-
cis & quo
cælo gau-
deat olea.*

FLORENTINVS Græcæ agriculturæ profes-
sor consultissimus, de plantatione & cura
Olearū in suis Georgicis disserēs, scribit oportere eū qui rei rusticæ studio tenetur, plurimū providentiæ ac diligentiæ circa oleā adhibere. Vel ob id quod magnos habeat redditus & certos, hominēq; citò ac facilè ditare possit: sicuti de historia Pliniani Democriti, vel Aristotelici Thale-
tis cōstat, quā tibi & fusè & plenè exponemus in nostro sterilitatis & vbertatis Opusculo. Sed ô dolor! nobis non tā licet esse beatis, ut oleā arbo-
rem verè diuinā, septentrionalibus hortis & agris nostris aliarum more videamus, colamus, & ex ea fructus vberes ac dites percipiamus: inscrutabili Dei opt. max. consilio, qui omnibus omnia non dat, sed quod bonum atque utile novit. Neque tamen ob id laborem detrectabo, ut quæ de illa, & eius baccis, necnon oleo scitu digna legi, vel audiui, candidè & ingenuè, ut omnia, in medium proferam. Venio itaque à verbis (quod dicunt) ad rem. Olea, quam Gallicum vulgus oliuerum nuncupat, siccis collibus & argillosis maximè gaudet, feruidūque & squalidum cœli statum libenter amplectitur. In humidis campis & pinguibus frondes quidem lætas, sed plerunque steriles profert, rubricosum solū prorsus repudiās, quod

quòd suo æstu stirpes eius exurat. Sed longè magis salebrosum ac scaturiginosum odit, in quo semper vligo consistit : ibi enim strigosas & minime atiles baccas, facileque marcescentes, procreat. Itaq; arduis locis & accliuibus summè oblectari solet : quòd propitium illic nacta ventū, suę nihil expiret saluæ. In his enim excellens Solis æstus, ventorum afflatu mitescit, quare ibi oliueta generosam suis oliuantibus oleam, ac præstantissimum præbent oleum. In planis & campestribus, quia non diffilatur, sed aduruntur, crassius & fæculentius oleum exstillant. Nec temerè, mea sententia, nam cùm stirpes omnes, tum maximè oleg, aduerso flatu robōrata, summè viget. Veleo argumēto & indicio, quòd lætiores & virentiores his partibus semper offendes, quę ventis patent, tristiores verò & languidiores, quę à flatu silent. Recreantur itaque spiritus nouitate, modò id spatij intercedat, quo liberè peruagetur aura. Autores sunt horum omnium post Pœnos & Græcos rerum agri scriptores, agriculturæ nostræ, Latinæ inquam, parentes & doctores eximij, M. Cato, Varro, Columella, Plinius, Palladius, & recentiores alij plerique. Apud quos etiā lego oleam fici societate imprimis gaudere, vnde iuxta illam feri præcipiunt, non ampliore intervallo, quàm vt contingi largè possit, ramo oleæ maximè sequaci atque obedituro. Huius stolones qui seminio destinabuntur, caudicibus adnati legi non debēt, sed decerpti ramis furculi longitudine cubitali, dandæque est opera, vt stylus parte ima bubulo fimo cū cinere illinatur, & se-

Quod nā solis repudiet olea.

Vbi generose nascatur olea.

Oleas recreari aura est spiritus nouitate.

Oleas fici societate gaudere.

Quomodo serenda olea.

ctione cortex nō violetur nec collidatur, scrōbs-
que sinu concamerato excauetur, vt imbrium
sit capax. Nō defunt qui sectas ab imis radicibus
soboles deponant, postea cūm prehensisse vi-
dent, vt mutationi locus esse possit, transferunt.

*Pulchra &
notatu di-
gna pro
transferen-
da olea.*

*Preparatio
soli oleas re-
cepturi, ubi
de stercora-
tione.*

*Quomodo
purgāda &
curāda olea*

*Quanta de-
beat esse o-
learum lon-
gitud.*

Sed maximum fuerit beneficium vt incremento
proficiant, ante quā transferantur, & rubrica
partes cœli notētur, vt tradit Columella, quibus
obuersæ stant, vt simili ratione ponātur, ac trans-
plantentur, eosdēque ventos excipiant, ac si-
miles parteis intueantur. Scrobes ante sationem
fodiendi sunt, vt Sole, ventis, & imbribus, terra
fragilior reddatur, ac stirpes vltro citroque radi-
ces liberè agant, quæ iugi rigatu gaudēt: nam ita
celerem edūt germinatum, faciliusq; transpo-
nuntur. Cæterum, locus quem oleis destinaueris,
diligenter runcādus est, omnique alterius gene-
ris frutice extirpandus, adhæc maceris aut sepi-
bus viuus cingendus, vt Didymus Græcus in suis
admonet georgicis, ne pecori facilis pateat adi-
tus. Fimi aggere impensè lætatur olea, vt scripsit
Sotion, sed locis vliginosis parcius debet iniici,
aliis largius, quod fimo saturata lætius frondent
ac fœcundantur. Cæterum, opportunè refecare
licebit quæ marcida & sicca erunt, vt liberalius
diffrentur reliqua: adhæc ramulos detrahare qui
inuicem incumbūt, inflexosque & recuruos am-
putare, præsertim cūm in nimiam longitudinem
exeunt, & in deformem proceritatem luxuriant.
Nam inter omnes rei rusticæ prudētes conuenit
incommodam ac ineptā esse longitudinē olearū,
quæ denos cubitos excedit. Addo quod incremē-
tum

tum noxis omnibus patere solet: franguntur enim
 rami ventorū impetu, & flores aut fructus succus
 si, intēpestiue procidunt. Ideo multi ramos terrā
 versus retrahūt, vt arborem in solū procumbere
 cogāt. Sed ante omnia meminisse oportet, quod
 cōpluribus interpositis annis oliuetum putandū
 est: cōuenitq; veteris prouerbij meminisse, Eum
 qui arat oliuetum rogare fructus: qui stercoret,
 exorare: qui cedit, cogere. Itaque octauo anno id
 fecisse satis erit, ne fructuarij rami subinde ampu-
 tentur. Verū stolones adnatīq; caudicibus ne-
 potes adhuc molles & teneri, quotannis eximēdi
 erūt, ne his onustus caudex fatigetur. Porro, sum-
 mē curādū admoneo, ne cū estibus hiabit ter-
 ra, Sol per rimulas ad radices olearum penetret.
 Quas, vbi oliuario suos reddiderint fructus, col-
 lucandas suadet Africanus Græcus. Nā submotis
 petulantibus ramis, minus decoquent domino,
 maioremq; frugē ac liberaliorē nouelli rami im-
 pertiēt, vt nūc nuper dictū fuit: est enim nepotū
 procreatione & stirpe fœlix olea, ducētos viues
 annos, vt tradit Theophrastus. Cui Plinius hunc
 in modū subscribit: Firmissimæ ad viuendū sunt
 oleæ, vt quas durare annis c c. inter autores cō-
 ueniat. Hinc Argis olea, inquit, nunc etiā durare
 dicitur, ad quā Argus Io alligauerat in vaccā mu-
 ratam: adhæc, illa quoq; Athenis, quam in certa-
 mine Minerua edidit. Sed hæc quia poëtica olent
 vanitatē missa facimus, qui oleę sinceram narra-
 tionē prosequimur, monemúsq; vnā omniū esse,
 quæ in opere solet regerminare. Nam oleaginea
 eius materies tā rudis, quàm elaborata, si humorē

*Quando pu-
tandum oli-
uetum.*

*Radices o-
learum à so-
le defenden-
da, & petu-
lantes rami
submouēdi.*

*Oleam an-
nos ducētos
vivere.*

*Oleam in o-
pere reger-
minare, &
tineis ac te-
redinibus
non subiici.*

*Sturni oleis
summè infe-
sti, et quam
ob rem.*

*Natura sum-
ma sagaci-
tas circa nu-
cleos fru-
ctuum.*

*Oliuæ apud
priscos mi-
ra dignitas
& maiestas*

*Oliuæ pacis
nuntia.*

nacta fuerit, aut locū adepta humectū, germē ci-
tare cōsuevit. Cuius rei testē producā Pliniū, qui
& cardinē valuæ oleaceū, & poculū limo immer-
sum regerminasse tradit, subditq; à tinea nusquā
rodi, nec à teredine terebrari. Ex quo factū puto,
vt prisci ex olearū radicibus minorū deorū simu-
lachra insculpi voluerint. Caterū, ne quid in hac
historia sciens omittā, quod vel legerim, vel ob-
seruauerim, vel audiuerim, nō tacebo, quod stur-
ni oleis maximè solēt esse infesti. Quia turmatim
volantes, illarum baccas cumulatim deiciunt,
perdūt ac diripiunt. Quare ab oliuetis longè sunt
arcendi, ne oliuis negotium faciant, quarum sunt
appetentissimi ob nucleū, qui in illis suauissimus
est. Quod prouida natura præuidens, muro for-
tissimo illum circumuallauit, adhæc carne & cu-
te præmuniuit, nec id in aliis fructibus etiam ne-
glexit, quorum nucleus veluti anima quædā est,
propagationis mater & formatrix. Sed hæc alte-
rius sunt instituti. Oliuā in profanis vñbus pol-
luere olim nefas erat: imò ne propiciandis quidē
numinibus ex ea altaria accendebantur. Illa est
quæ equitum turmas coronauit, & minoribus
triumphis ouantes illustrauit. Cuius rami porta-
ti indiciū pacis fuerunt, ex quo olea à poëtis pa-
cifera rectè nuncupatur:

Paciferaq; manu ramū prætedit oliuæ (inquit Maro)
Quid illud, quod Columba ex arca Noë emissā,
oliuæ ramū rediens potius attulit, quàm arboris
alterius? Num vt significaret Deum optimū ma-
ximum, tam prodigiosæ illuisionis autorem, pa-
catum fuisse ac reconciliatum? Verūm hæc quia
theo-

theologica, theologis relinquo, & rusticam meæ
 oliuę narrationē repeto: quā vtiliter ac probè de-
 floruisse dicūt, dū caduci eius flores perforati re-
 periūtur. Illa ex arboribus vna est quæ folia post
 æstiuū Solstitiū statim conuertūt (cuius rei fidē
 faciet experientia, rerū dubiarū & incertarū ma-
 gistra certissima) vnde inuersa, illud præteruisse in-
 dicant. Sed hīc tria non minus admiranda quā
 celebrāda, mihi peropportunè in mentē veniunt.
 Vnum, quòd olea quercū valde odit, sicuti post
 Theophrastū diligenter adnotauit Plinius. Nā si
 quercerū in confinio habuerit, non solūm illud
 nō feret, sed etiā refugiet, seq; introrsum abiiciet
 in fundum. Quinetiam aiūt excisam quercū suas
 radices propinquo oliueto noxias relinquere.
 Adhæc oleam eo loco positam vnde quercus ef-
 fossa fuit, mori aut tabescere, si vera tradit Co-
 lumella: vsque adeò mirabilis est harum arbo-
 rum antipathia, & naturalis discordia: cuius cau-
 sam natura nos potius mirari, quā scire voluit.
 Alterum, non solūm contemplatione, sed admi-
 ratione summa dignum, quòd à mundis pueris &
 virginibus olea plantari, coli, ac vindemiari dili-
 git: aut ab his qui iureiurando affirmant, alienum
 torum vel cubile non violasse, licet vxores duxe-
 rint: nam ita lætior, fertilior, ac fructuosior eua-
 dere creditur, sicuti scripsit Florentinus Græcus
 in suis Georgicis. Cui suffragatur Palladius, cau-
 sam addens, quòd hæc arbor præsidem habeat.
 castitatem, ob Mineruam eius tutricem & patro-
 nam. Tertium in olea mirabile est, quòd opem
 quandoque senserunt, & à capitis dolore absque

*Olea folia
 æstiuo Solsti-
 tio cōuertit.*

*Olea &
 quercus suā
 in inimici-
 tia.*

*Olea à mū-
 dis pueris
 & virgini-
 bus coli de-
 siderare.*

*Folia oleæ
 quomodo ca-
 pitis dolores
 finiant.*

vllis medicamentis leuati sunt, qui folio eius hoc nomen (Athena) scripserunt, ipsūque folium capiti circunligarūt: quemadmodum tradit Zo-roastres in suis de agricultura Commentariolis. Quod vnum quia vanam superstitionem redoler, tibi æstimandum relinquo: & oleæ meæ curam ac secreta repeto: cui malè esse creditur, cum deflorescentem imber comitatur, aut dum circa Vergilias pluit, quoniam illius coitus tunc esse solet: & hoc illud est quatriduū, vt admonet Plinius, oleis ac vitibus decretorium: hic articulus austrinus spurci nubili. Non omitam quòd vredi-ni post ficum olea de omnibus arboribus summè est obnoxia: cui etiam impetigo peculiaris morbus esse solet, vti scabies fico, & vitibus fluor. Vermiculis præterea ab erucis non admodum differentibus valdè infestatur: qui per flatus austrinos, vt ipes in vitibus, maximè gigni solent. Morbos alios quibus priuatim patet, prudens omitto, ne dicendis suum præripiam locum. Oleæ flores ab apibus non degustari, nec attingi autor est Plinius: adhæc cicadas vmbra oleæ de omnibus arboribus summè diligere: traditque M. Varro oleam sterilefcere, quam capra primo germinatu depauerit, aut lingua perlustrarit. Ex quo factum arbitror, vt Mineruæ olearum antistiti, caprini generis nihil immolarint prisci, vt tradit idem Varro: licet aliter sentiat Plinius. Diligenter itaque munienda sunt oliueta, ne ab his & reliquo pecore lædantur, sicuti antea adnotatum est. Oleæ fertilitas summa indicatur, vt Florentinus Græcus testatum reliquit, si non in obliquo & à late.

*Que re-
pas oleis in-
festa Et in-
imica.*

*Olea pecu-
liaris mor-
bus impeti-
go Et ver-
mas.*

*Diligenter
munienda
esse oliueta
contra ca-
pras.*

lateribus, sed in summo ramo fructū gesser. Quæ
 si veluti ociosa, aut aliunde præpedita cessauerit, *Quomodo
 cessans olea
 fecunda
 fiat.*
 fecundam reddes, vt scripsit Africanus, si in ex-
 cauatum & terebratum truncum, duos feracio-
 ris & fructuosæ oleæ ramulos ita adegeris, vt tra-
 iectim penetrēt: eosque manibus prehenso tam *Methodus
 ad vnguem
 expressa.*
 fortiter ac validè traxeris, dum strictim adhereāt,
 quo facto extantes foramini stilos sic resecabis,
 vt impacti cuneoli faciem præ se ferant: deinde
 luto paleato oras terebrati loci, ac hiātem sinum
 diligenter lines. Hoc veluti initu grauida arbor,
 vberiore partū enitetur. Sed meminisse oportet, *Amurca o-
 leis valde
 medicamen-
 tosa et viti-
 lis.*
 quod etiam valentibus & generosis oleis, a-
 murca, ex Columellæ consilio, infundenda est.
 Nam per hyemem si vermes atque alia suberunt
 animalcula, hoc medicamento necabūtur. Quod
 ex græca Quintilliorum agricultura, vt pleraque
 alia, sibi ascripsisse mihi videtur Columella: in
 quibus notatum reperio generosiores ac lætio-
 res euadere oleas, fructūque plurimum adfer-
 re, si circum ablaqueatas illarum radices, insulsa
 amurca aquæ remista affundatur, vtriusque sex-
 tarius vnus. Paleas quoque fabaceas sufficiet in-
 didisse, plus minus pro arboris modulo. Urinæ
 etiam humanæ quantum fuerit visum instillari
 poterit, aut argilla bubulo stercore permista, al-
 gæ aut marinus fucus. Sed confestim terra cir- *Nota da pro
 olearum ir-
 rigatione.*
 cum est exaggeranda dodrantali altitudine: sinu
 prius in orbem fornicato, vt imbres pluuij reti-
 neātur. Qui cum se insinuarint, breuissimis ac fre-
 quētissimis fossionibus sunt sollicitandi. Quod
 auxilium per torrida Caniculæ incendia adhibē-

*Oleas ab
infestante
musco libe-
randas.*

*Remedium
ad oleā quæ
soli vitio
nullū pro-
fert fru. tū.*

*Quomodo
sterilis olea
fœcunda fiat.*

*Remedium
pro oleis fo-
lia, & non
fructum fe-
rentibus.*

dum censent. Sed præstabilius esse putant multi,
rigatione vti, præsertim si validi squalores incef-
ferint. Cæterū, quia tam in siccis quàm humidis
locis oliuariæ arbores musco plerunque oneran-
tur, & adeò infestantur, vt nec fructum, nec læ-
tam frondem producant, ferramento leniter de-
radetur, vt emergentes oleæ vberius alantur, &
fœlicius procedant. Soli vitio fructum negare,
vel (vt quidam volunt) necare, si perrexerint, do-
cente Columella, sic mederi solemus. Altis gyris
arbores ablaqueamus: deinde pro magnitudine
cuiusque, calcis quantum licet circundamus, ita
vt minima arbor modicum, maxima verò pluri-
mum excipiat. Hoc remedio si nihil fuerit effe-
ctum, ad insitionis præsidium confugimus. Ste-
rilem oleam Quintillij agriculturæ peritiss. hac
ratione fœcundam fieri posse tradūt. Caudici ab
radice spatiolo cubitali, ea maximè parte qua au-
strum spectat, terebra foramen vtrinque impri-
mito digiti maioris amplitudine: quo facto duos
frugiferæ oleæ ramulos ab australi parte subla-
tos, crassitie qua foraminis hiatum possit exple-
re, strictè in illud coniicito: distractisque vehe-
menter cacuminibus, eminentes ac extantes vn-
diq; particulas scindito, & paleato luto forami-
na obducito. Hoc veluti coitu sterilem arborem
fœcundabis. Quod præceptum cum Africani cō-
silio paulo antè proposito, planè consentire mi-
hi videtur. Porro, quæ nimia foliorum & ramo-
rum petulantia syluescunt, & absque vlla fruge
luxuriāt, Græcis hylomanes nuncupatæ, hoc est,
insanæ (quòd folia quidem ferāt multa, fructum
verò

verò paucum, vel nullum) coërceri poterunt ex Quintilliorum obseruatione, & præcepto, si in radice foramen quod terebra excauauit, viridem oleastri taleam, aut pini, vel quercus paxillum, lapidémve immiseris. Quintilliis ea in re suum addit calculum Columella. Solent, inquit, quantumuis latæ arbores fructum quandoque non adferre, eas terebrari Gallica terebra conuenit, atque ita in foramen, oleastri viridem taleam demitti: sic arbor fecundo semine fertilior euadet. Potest eadem sine ablaqueatione adiuuari amurca insulsa, cum suilla, vel nostra veteri vrina. Cuius vtriusque modus seruatur: nam maximæ arbori, ni tantundem aquæ misceatur, vrina abundè erit. hætenus Columella de sterili olea fecundanda. Quæ si fructum multum præseferet, quem ad maturitatem non perducatur: volo dicere, si florem multum induat, & perperam illum exuat, nec sinat in baccas efformari & adolescere, facile medebis si ablaqueata arbore, algæ seu marini fuci corbes duos ad radices obduxeris, si maior fuerit olea: si minor, vnū. Quod si algæ, vel fuci copia negetur, solius amurcæ vsu contentus eris, aqua potabili permistæ: ita vt singulis trūcis iuxta radices congios quatuor affundas, plus, minus, pro arborei corporis ratione. Nonnunquam in olea ramus vnus cæteris aliquantò lætior esse solet: quem nisi recideris, tota arbor contristabitur. Solent & radices velut morbo languentes plerunque arefcere, arborémque ipsam facie veluti moribunda, videndam exhibere: quod soboli vermium interno sinu delitescantium acceptum

*Remedium
eam in rem
aliud, &
paratū fa-
cilis.*

*Quomodo
olea probè
florescens,
sed nihil ge-
gnens emē-
detur.*

*Quomodo
curetur olea
veluti mo-
ribunda elā-
guescens.*

P

*Remedium
ne olearum
bacca de-
fluant.*

*Quomodo
viti infera-
tur olea, &
qualis inde
fructus e-
mergat.*

*Quomodo
olearū bac-
ca cōdita si-
mulari pos-
sint.*

ferre licet. Quos multis modis disperdēdos, cūm hoc libro passim, tum primo fusissimè ostendimus. Si efformatæ olearum bacca defluant, summum adhibebitur præsidium, ut in suis Georgicis testatur Democritus, si faba quæ vermiculum, aut pediculum cōtinet, obstructo cera foramine, in gleba radicibus hærente condatur, & ita obruatur. Hic silentio nequaquam inuoluendum arbitror, quod de vite & olea Africanus Græcus Florentini testimonio fretus, in suorum Georgicōn libris, memoriæ posteritatis mandavit: Si olea, inquit, viti inferatur, non vuas modò, sed & oliuas quoque proferet: cui perticæ subiiciundæ sunt, ut brachiorum onus fulciant. Fit autem hoc artificio. Prope terram vitem terebramus, & fecundæ oleæ ramulum foramini imponimus: ut à vite dulcedinem, & ab humo vernaculum nutrimentum fugat & alliciat. Vbi adoleuerit, & fructum ferre nondū assueuerit, si viticulae eius sarmenta fructuaria trāsferantur, misturam progenitorum seruabunt, fructūque producent, qui à promiscua parentum conditione nomen adoptabit diceturque Græcè elæostaphylos, Latine verò vuolea, aut olevua. De arbore, eiusque cura, auxiliis & secretis hætenus. Cuius fructus, quem baccam vbique cum priscis nuncupauimus, oliua vulgo dici solet, carne constans & nucleo. Quam (immaturā præsertim) pleriq; virescentibus prunis albis aqua falsa cōditis, dissimulare ac mentiri solent. Quæ impostura me, & alios multos, in celebri conuiuio hyemali, quandoque cepit ac delulit. Oliuarum bacca muria exceptæ, Græcis halma-

halmades nuncupantur: quæ verò oleo suo puræ, & sine accersita commendatione innatant, ac velut vrinabundæ fluitant, colymbades nuncupantur. Quod ad oleum attinet ex his conficiendum, hîc à me pauca admodû expectabis: ne dicar instituti mei fines trāsiliisse. Itaque monuisse satis erit, tempus legendæ & vindemiadæ oleæ commodum esse, quādo maior pars dimidij fructus nigrescere apparuerit: quemadmodû in suis Georgicis adnotauit Paxamus. Quæ res, si minùs cœlum aspirauerit, non semper erit expectanda. Vnde olearû vindemia quandoque præuenienda est, ne à gelicidiis & frigoribus intercipiatur. Cæterum, sereno die, & minimè pluuio, ab oliuantibus aggredi debet: nec licet vel minutis imbrium guttulis labentibus ramos oliuarios mouere, aut decutere, donec humiditas omnis exhausta sit. Nō defunt qui manibus sensim ac leniter ramos quatiant, vt ex iis fructus excutiant. Sed diligenter cauendû erit ne virga oliuariâ bacca deiciantur, aut contingantur: nam hinc arbor minùs fecunda in posterû euadet: si vera sunt quæ scripsit Paxamus, inter Græcos geponicos non postremus. Qui etiam admonet tantum oliuæ legendû esse, quantû nocte veniente possis exprimere: adhæc molam primo oleo leniter suspendi debere, ne ossibus defractis fordescat. De omnibus nobilius esse solet, quod sponte defluxit: virgineû vocant multi. Nouo ac recenti sal & nitrum misceri debent, vt illius spissitudinem absoluant, & à labe vindicent, si quidem durare debebit: exactis diebus x x x, (vbi amurca subsederit) in vitrea va-

Olea halmades et colymbades.

Quodnam tempus oleæ colligendæ aptum.

Serinitas vindemiandæ oleæ opportuna.

Summè notandum & aduertendû.

Quid virgineû oleum.

Oleū secundarium.

Quib⁹ vasis optimè seruetur oleum.

De loco & situ oleariae cellae.

Fumus oleo esse infestus.

Rancidi olei curatio ac saporis & odoris restitutio.

sa trāsferendū est, aut alia opportuna, vt mox dicemus. De secūdo similis erit disciplina: nisi quod mola fortiore quassari debebunt oleę. His vtcūque expeditis, ad ipsius olei custodiam & auxilia calamum conuerto: quando nobis in vsu cū cibario, tum medico frequens esse solet. Apuleius Græcę agriculturę professor eximius, tradit oleū vitreis vasis tutissimè conseruari, quod frigore summè oblectetur. Si tamen vitrea defuerint repositoria, terreis doliolis optimè custodietur: aut aliis cribrato gypso intus perlitis, omniū verò præstātissimè plumbeatis aut vitreatis: vel perfectè excoctis terreis, qualia sunt Bellouacorum fictilia, quorum vsus apud nos frequens esse solet. Verumenimverò præsens locus admonet vt de olearia cella paucis agam: quæ ad eam cœli regionem constituenda est, quæ à calidis ventis maximè auersa fuerit. Quare, vt septentrionem spectet summè expedit: nam siccum & frigidum locum diligit oleum, calores & humores tanquam inimicos perniciali odio habēs. Fumo valde infestatur: quapropter olearij doctores in totū præcipiunt, vt neque fumus, neque fuligo, quandiu oleum conficitur, in torcular aut cellā oleariam irrumpat, admittaturve: imò ne lucerna quidem. Oleū quod gelatur, plerunque fracescit: præsidium est salem vel nitrum opponere. Rancidum Tarētinus sic posse curari asserit, & post illum Palladius. Albam ceram mundo & optimo oleo resolutā, & adhuc coctura cum eo liquentem, in oleū profundere oportet, deinde calentes sales defrictos addere: ita oleum sapore, & odore mutato, optimè

optimè purgabitur. Si verò misturam eam anticipaueris iniicere, nūquam rancescet. Medetur & rancori anisum oleo demersum. Si *fæculentum* fuerit & impurum, purificabitur Sole, vel igne, vel aqua feruenti, si in illam vase minimè fragili imponatur. Si fordet, sic purū facies ex eiusdem Tarentini consilio. Salem ad ignem frige, & dum adhuc calet in oleum demitte, ac diligenter receptaculum operi. Idem præstabit pinea nux, modò candens oleo restinguatur. Emundabit & citri radix in oleum demersa, adhuc fex olei torrefacta, & immissa, nam ita lymphidius euadet. Si fuerit fætidum, & odoris horrēdi, præcipit idem autor virides oleas sine ossibus tundi, & in vasa olearia sub solis calore demitti. Si bacce oliuariæ defuerint, teneris oleæ cauliculis tuis idem efficies. Nonnulli vtraque linteolo clausa, remisto sale tuso, in vas olearium demergunt, & exacto triduo adimunt, oleū agitātes ac commouentes, quod ubi conquieuerit, in aliud conceptaculum transuasant. Sunt qui vetustos lateres ignitos in illud extinguant. Plerique hordeaceos panes minutim friatos, & raro linteolo obuolutos immittunt, quod ubi secūdò & tertiò repetiuerint, nouos permutando & iniiciendo, salis miculas & granula indunt, & in alia vasa translatum paucos dies subsidere patiuntur. Alij fertulam campanā, seu meliloton oleo delibutū, per diem noctēmq; infundunt. Si aliquod animal in oleum fortè inciderit, & putri nidore illud vitiauerit, iubet Democritus in suis Georgicis, coriandri manualet fasciculum in oleario vase suspēdi, atque ita pau-

*Fæculentio-
les expur-
gatio.*

*Sordidi olei
purificatio.*

*Remedium
fætidī olei,
& odoris
malī.*

*Varij modi
curatōnis
fætidī olei.*

*Vitiati olei
& putris
remedium.*

*Sylva reme-
diorum pro
curandis e-
leis vitiatis.*

*Olei turbi-
di curatio.*

*Vt oleū fiat
pellucidum.*

*Quomodo
comparatur
oleum odo-
ratum.*

cis diebus permanere. Si hinc de nidore nihil de-
cesserit, mutandum erit coriandrū, donec vitium
superetur. Sed maximè proderit, serenis diebus
in vasa munda decapulare, quæ optima erunt, si
prius acetum continuerint. Quidam semen fœni
græci, aut coriandri siccum, tritūque oleo re-
miscent, vel incensos oleagineos carbones in illo
frequenter extinguūt. Non desunt qui vuas pas-
sas, vinaceis exemptis, tritas & in offas aut pastil-
los redactas, oleo mersent, & elapsis decem die-
bus detractas exprimant, agitatūque oleum in
aliud vas transfundant. Alij vtrumque, hoc est v-
uas & vinacea, simul tundunt, ac in oleum mit-
tunt. Si turbidum fuerit, Tarentinus suadet illud
in fidelia oris ampli feruescere, & vbi ebullierit,
tenuissimum salem frictum ac torrefactum in-
spargere, atque vbi substiterit, aliò transfundere.
Pellucidum facies si corticem & ramulos oleagi-
neos cum sale detritos, & linteolo conclusos in
vase oleario suspēdas. Odoratum sic compones:
Oleo recenti primo, sincero, & ab omni amurcæ
spurcitia immuni (quod antea virgineum nun-
cupari diximus) inulam herbam siccam, lauri fo-
lia, cyperum, radicē iridis, & alia quæ voles odo-
rata in pollinem tenuissimum trita & excreta in
oleum vitreo vase receptum iniice, & diu mul-
tūque agita: deinde salem torrefactum & in fa-
rinam detritū immitte, ac rursus agita, diebū-
que x v, plus minus, vas ipsum cum oleo Soli ex-
pone, aut in duplici vase calidam aquam excipie-
te merge: sed ita ne quid expiret, vel diffugiat: tā-
tis p̄rque ibi esse permitte, donec horas treis len-

to igni bullierit, exemptum patere spatio quodam conquiescere, vsquedum concorporari, & in vnum coire perceperis. Dein percolato, & in tuum vsu loco ac vasculo idoneo optimè seruato, & diligenter prospicito, ne qua illabatur aura.

HACTENVS scribendo & meditando fatigatus, hisce Hortorum & hortensiū rebus colophonem sum impositurus, & ab iis qui legent, & fructum cum voluptate aliquem inde sibi comparabunt, sollicitè postulaturus, vt suis apud Deum precibus conatus nostros adiutare dignetur: vt quæ præ manibus habemus alia quàm plurima, & quotidie pro nostræ Mineræ modulo, discendi cupidis meditamur, lucem optatam aliquando videre possint.

FINIS TRIVM LIBRORVM DE
cultu, cura, auxiliis, & secretis Hortorum, Autore ANTONIO
MIZALDO, Medico &
Mathematico Lutetiæ.

1574.

P iij

DE HORTENSIVM

ARBORVM INSITIONE

Opusculum,

ANTONII MIZALDI MON-

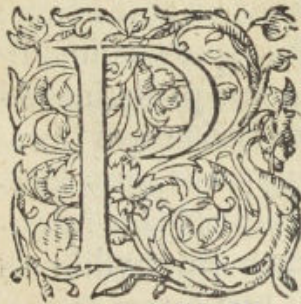
LVCIENTIS, MEDICI, STUDIO

& diligentia ex variis Auctoribus

Græcis & Latinis accuratè

congestum.

PRÆFATIVNCVLA.

ROPOSITIS publicæ vtilitati Auxiliis, cura, & secretis Hortorum, precium operæ nunc demùm facturū me cogitavi, si libellum De arborum Insitione comitem illis darem, ut nostra Hortensium historia suis vndique partibus absoluta foras prodeat. Ut itaque à verbis ad rem transeam, Arbores quæ hominum cura & arte prouenire solent, vel semine emergunt, vel radicum plantulis, vel propagine, vel auulsione, vel furculo, vel insitione. Relictis primis & mediis, ceu notissimis, postremum longè ac latè, si diuina fauerint, ex priscis & recetioribus rerum agri professoribus Græcis & Latinis

explicare fatagam, vt fecundissimam illam pulcherrimorum fœtuum arboreorum matrem Infitionem, meritis honoribus exornem, & omnibus suis numeris, pro mea tenuitate, illustrem.

De insitione quæ fit sub cortice, & in trunco, ex Græcis Florentini Georgicis. Caput I.

FLORENTINVS inter Græcos rerû agri doctores priscos clarus, tria inferendi genera esse tradit. Vnum sub cortice, alterum in trunco, & tertium quod emplastro fit, seu inoculatione. Omisso vltimo, sic primum & secundum persequitur. Arbores quæ de flore libro & cortice vestiuntur, & ex terra copiosum humorem sugunt, quales esse noscuntur ficus, olea, cerasus, & similes, sub cortice inferi desiderant. Sed ante cuneus tenuis valido ligno constructus (quo facilius imprimatur) inter corticem & lignum paulatim adigi debet, tam diligenti & accurato manus libramento, ne corticis fascia disrumpatur, quo leniter subducto, furculus mergitur, & blâdè imponitur. Hanc inferendi rationem emphyllismon & infoliationem appellant. Quæ autem cortice tenui cinguntur arbores, sũntq; pauciori humore contētæ, & foris exuccæ (quòd humor relicto cortice in medullam interiorẽ se recipiat (qualis esse solet citrea malus, & arbores alię complures, fisso ligni medio, furculi infiguntur, quẽ modum propriè Infitionem vocant, & Encentrismon. In vtroque genere confestim inferendũ furculum præcipiunt, & compediariam insitionem faciendam

dam, ne diuturniore mora natiuus humor exhauriatur, & furculus reficcetur. Porro, qui inferuntur furculi, nitidi esse debent, & ex fertili arbore selecti, ab ea parte quæ Aquilonem spectat: adhæc acutis falcibus decisi, de nouo nati, leues, frequentibus gemmis prægnâtes, bifurci, vel trifurci, ab imo crure simplices, crassitudine digiti minoris, & bimi, nam anniculorû salua sursum recurrens auocatur, ex quo infructuosi fiunt. Falcis mucrone ab vna parte instar scriptorij calami salua medulla scinduntur, sic vt lignum ligno, & cortex cortici possit committi & adhærere. Surculi derafum acumen, cum fissura & hiatu in quẽ debet imponi, æquali constabit magnitudine: ita vt exacutio & fissura stylum excipiens, binos digitos non excedant, quibus iustè coëuntibus nihil adimendum volunt. Argilla duntaxat vulnus muniendum erit, propterea quòd flaua terra cauliculos exurat, & ob id inepta sit. Surculos finiente Luna, vel silente, decem aut paulò plures dies ante insitionem accipiendos iubent, & operto vase ita muniendos, ne qua expiret aura, quos oportebit, dum eliguntur, adhuc oclusos nõ dehiscere, insitòsq; ad germinationem properare, quare decẽ antè diebus, aut plusculis, vt diximus, qui insitioni destinabuntur, vellendi erunt. Sed edocenda est ratio cur statim eruti non sint inferendi, quippe si feruēs adhuc, turgēsque furculus in capacem & destinatam rimam immittatur, necessum est quippiã eius emarcescere, antequã in vnũ coalescat corpus, fungosãmq; laxitatem inter lignũ excipiens, & hospitem furculũ inter-

cedere: aut, si mauis, laxationem fieri inter immis-
sum & suscipiens lignum, in cuius rimas hiantes
subiens aër, prorsus in vnitatem coïre non pati-
tur. Quòd si dies aliquot vase prius includantur,
facesset omnis iniuriæ suspicio, neque vinculo-
rum laxans mollities infestabit, neque inspiras aër of-
ficiet, sed breui tempore comprehendent. Surcu-
li aquilonio flatu ruete non sunt inferendi, quin
potius Austro spirante: quoniam vt imber insi-
tionibus in trunco prodest, ita his quæ sub cor-
tice fiunt nocet. In trunco ad æquinoctiū vsque
Autumni optimè fieri potest. In cortice vsque ad
Brumam, & post Fauonij flatus (qui septima Fe-
bruarij die spirare incipiunt) vsque ad solstitium.
Sunt qui insitionem optimam in trunco prædi-
cent post Canis ortum, rursūque æstate post
extinctos Caniculæ feruores. Si furculi à longin-
quis tractibus deferantur, infixi luto, vase diligē-
ter oblito, ne ventum sentiant optimè asportan-
tur. Hactenus Florentinus in suis Georgicis.
Sed in his omnibus distingue loca & tempora.

*De insitione quæ fit per inoculationem, seu empla-
strationem, ex Græcis Didymi Georgicis.*

Caput II.

DIDYMV S inoculationem, quæ enophthal-
mismus dici solet, ante solstitium æstiuum
opportunè fieri tradit, quāuis circiter vernum
æquinoctiū, cū germinatione turgēt arbores,
& gēmis grauidē gestiunt, die trāquillo, & silen-
te cælo à se cōmodè auspicatam fuisse memorat.
Verūm,

Verum, quæ inoculatur arbor, nodis & agnascēti sobole, comaque debet purgari, relictis vberioribus, nitidioribúsque furculis qui huic insitioni destinantur. Fœcundæ arboris ex anniculo germine immaculatum & selectum oculū, seu gemmam, asciscere conuenit: & circumrafo acie scalpri diligenter cortice, eum caudici in alterius vestigium imprimere. Purum autem corticē, erugatum, nec vlla sui parte cicatricosum secare exactē decet, ac lignū integrum & inuiolatum seruari: hoc enim perquam necessarium habetur. Fœliciter cedit, si recepta hoc hospitio gemma, in alterius sedem incidat: nam ita dubio procul cōprehendit. Citra quoque gemmam vel oculum in pullulatione, altera caudicis parte insitionē moliri nihil vetat. Cæterum cortices crassitudine pares esse debent: & ubi coaluerunt, amputandū quod supra compagem prominet, ne eo loci feratur alimentum, & à coalitu succus auocetur. Dum furculi tria monstrabūt folia, vincula sunt resoluenda. Ego verò, inquit Didymus, sæpenu-mero non ipsum oculum ex anniculo germine acceptum, per seipsum inseui, sed relictō oculo in germine illæso, à tergo gemmæ corticem delibraui: & lignum instar scriptorij calami scalpēs, cum ligno quod remansit, in vestigium vel lacunam impressi, generosioresque arbores mihi cōparauī. Porro, si sinistra ramorum partes inoculationem susceperint, suos partus cum fœnore liberaliter refundent. Hactenus Didymus in suis Georgicæ disciplinæ Institutionibus græcis, ex quibus hæc accepta & translata sunt. Sed in his

semper tibi habenda erit ratio tui cœli, soli, & cōsuetudinis. Quod pro reliquis scriptum puta.

Particularia de Insitione ex Diophane Græco rerum agri interprete. Cap. III.

FICVS moro & platano rectè inferitur: Morus castaneæ, fago, malo, pyro sylvestri, terebintho, vlmo & albæ populo: quo coniugio cãdida nascuntur mora. Pyrus inferitur punicæ malo, cotoneæ, moro, amygdalo & terebintho. Si pyri furculi moro figantur, rubra creabunt pyra. Malus inferitur omni pyrastris generi: eadem cotonei fœcundata coitu, poma dabit, quæ Græci melimela nominant: similiter & pruno sociatur: sed inito platani consortio, rubra mala proueniunt. Nux in arbutum solam inferi voluit, cæterarum ferè societatem horrens. Punica salici inferuntur, Laurus malo, Persica damasceno & amygdalo. Damascena sylvestri pyro cuiuscûque generis: adhæc cotoneæ, & malo. Castanea variis arborû adulteriis gaudet, vt fagi & roboris. Cerasus nec persici nec terebinthi respuit hospitium: nec contra, cerasi terebinthus & persicus. Cotonea oxyacanthæ consortiû non aspernatur. Myrtus salici inferitur, Præcocium damasceno & amygdalo. Citria malus cûm tenui libro vestiatur, vix subtercutem recipit aduenam furculo: quin potius in nutritio parentis sinu alitur: post coalitû emarcescit. Loquor autem de fructu, inquit Diophanes, qui vbi arbor comprehendit, citromalum appellatur. Si tamen quis citrium moro in seue-

inseuerit, rubra feret poma. Coronea & caprificus, arboris cuiusque consortium ineunt, nec ulli furculo denegant hospitium. Citriam malum in punicæ trunco fixam ali, Didymus in Georgicis scriptum reliquit. Florentinus insitam ceraso vitem vuas vere promittit ferre: eadēmq; oleæ impactam fructum promere, qui de vtriusque parentis adoptione, elæostaphylus dicitur. Odorata pyra, myrapia nuncupata, quam optimè in malis comprehendunt. quod vnum, inquit Diophanes, experientia magistra didici. Hactenus Græci rerum agri interpretes de insitione. Venio ad Latinos qui de ea post illos scripserunt, vt sua vnūquemque tulit ætas & ordo.

De arborum generatione & insitione ex lib. 2.

Georgicón Virgilij. Cap. IIII.

P Rincipiò arboribus varia est natura creandis.
 Namque aliæ nullis hominum cogentibus, ipsa
 Sponte sua veniunt, campósque, & flumina latè
 Curua tenent: vt molle siler, lentæque genistæ,
 Populus, & glauca canentia fronde salicta.
 Pars autem posito surgunt de semine, vt altæ
 Castaneæ, nemorūque Ioui quæ maxima frondet
 Esculus, atque habitæ Grauis oracula quercus.
 Pullulat ab radice altis densissima sylua.
 Vt cerasis, & lmiisque: etiam Parnassia laurus
 Parua sub ingenti matris se subiicit vmbra.
 Hos natura modos primū dedit: his genus omne
 Sylvarum, fruticūque viret, nemorūque sacrorum.
 Sunt alij quos ipse via sibi repperit vsus:

Hic plantas tenero abscindens de corpore matrum
 Deposuit sulcis: hic stirpes obruit aruo,
 Quadrifidâsque sudas, & acuto robore vallos.
 Sylvarumque aliæ pressos propaginis arcus
 Expectant: & viua sua plantaria terra.
 Nil radicis egent aliæ, summumque putator
 Haud dubitat terræ referens mandare cacumen.
 Quin & caudicibus sectis (mirabile dictu)
 Traditur è sicco radix oleagina ligno.
 Et sæpè alterius ramos impunè videmus
 Vertere in alterius: mutatamque insita mala
 Ferre pyrum: & prunis lapidosa rubescere corna.
 Quare agite, ô proprios generatim discite cultus
 Agricola, fructusque feros mollite colendo.

Deinde subdit,

Sponte sua quæ se tollunt in luminis auras,
 Infœcunda quidem, sed læta & fortia surgunt:
 Quippe solo natura subest: tamen hæc quoque si quis
 Inserat, aut scrobibus mandet mutata subactis,
 Exuerint syluestrem animum, cultuque frequenti
 In quascunque uoces arteis, haud tarda sequuntur.
 Necnon & sterilis quæ stirpibus exit ab imis
 Hoc faciet, vacuos si sit digesta per agros.
 Nunc altæ frondes, & rami matris opacant,
 Crescentique adimunt fœtus, vruntque ferentem.
 Iam quæ seminibus iactis se suslulit arbor
 Tarda venit, seris factura nepotibus umbram:
 Pomæque degenerant succos oblita priores:
 Et turpes auibus prædam fert vna racemos:
 Scilicet omnibus est labor impendendus, & omneis
 Cogendæ in sulcum, ac multa mercede domandæ,
 Sed truncis oleæ melius, propagine vites

Respon—

Respondent: solido paphia de robore myrtus:
 plantis & duræ corylinascuntur, & ingens
 Fraxinus, Herculeæque arbor umbrosa coronæ,
 Chaonique patris glandes: etiam ardua palma
 Nascitur, & casus abies visura marinos.
 Inferitur verò ex fœtu nucis arbutus horrida.
 Et steriles platani malos gessere valenteis:
 Castaneæ fagos: ornûsque incanuit albo
 Flore pyri: glandemque sues fregere sub ulmis.
 Nec modus inferere, atque oculos imponere simplex:
 Nam quæ se medio trudent de cortice gemmæ,
 Et tennes rumpunt tunicas: angustus in ipso
 Fit nodo sinus: huc aliena ex arbore germen
 Includunt, vdoque docent inolescere libro.
 Aut rursus enodes trunci refecantur, & altè
 Finditur in solidum cuneis via: deinde feraces
 Plantæ immittuntur: nec longum tempus, & ingens
 Exiit ad cælum ramis fœlicibus arbor:
 Miraturque novas frondeis, & non sua poma.

Haëtenus diuinus poëta Virgilius de arborum
 diuisione, in eas quæ natura gignuntur, & quæ
 artificio. Priorẽ modum perspicuè explicat: po-
 steriorem, obscurè. Nos ex Plinio vtrûque paulò
 post facilem ac familiarem tibi reddemus. Postre-
 mò insitionem exemplis aliquot persequitur &
 illustrat, cum duabus eius sororibus quæ infolia-
 tio seu emphyllismus, & emplastratio vel inocu-
 latio seu enophthalmismus tam Latinis quàm
 Græcis agricolis dici solent, & cortice nituntur.
 Sed hîc Virgilij interpretem non agimus. Pergo
 itaque ad reliquos qui de insitione pleniùs ac cla-
 riùs post Virgilium scripserunt.

Q

OMNIS furculus omni arbori inferi potest, si non est ei, cui inferitur, cortice dissimilis. Si verò etiam similem fructum, & eodem tempore adfert, sine scrupulo egregiè inferitur. Tria genera porrò insitionum antiqui tradiderunt. Vnum, quo resecta & fissa arbor, resectos furculos accipit. Alterù, quo resecta inter librum & materiã, semina admittit, quæ vtraque genera verni temporis sunt. Tertium, quo ipsas gemmas cum exiguo cortice, in partem sui delibratã recipit: agricolæ emplastrationem vocât: vel, vt quidam, inoculationem: hoc genus insitionis æstiuo tempore optimè vsurpatur: quarum insitionum rationem cum tradiderimus, à nobis quoq; repperitam aliã docebimus. Omnes arbores simul atque gemmas agere cœperint, Luna crescente inferito: oliuam autem circa æquinoctium vernal, vsque in idus Aprilis. Ex qua arbore inferere voles, & furculos ad insitionem sumpturus es, videto vt sit tenera & ferax, nodisq; crebris: & cum primùm germina tumbunt, de ramulis anniculis, qui Solis ortum spectabunt, & integri erunt, eos legito, crassitudine digiti minimi: furculi sint bifurci vel trifurci. Arborem quam inferere voles, ferra diligenter exsecato, ea parte qua maximè nitida & sine cicatrice est: dabisque operam ne librum lædas. Cum deinde truncum recideris, acuto ferramento plagam leuato: mox cuneum tenuem ferreum vel osseum, inter corticem & materiam nec minùs digitos tres, sed consideratè demittito, ne lædas

lædas aut rumpas corticem. Postea furculos quos inferere voles, falce acuta ex vna parte deradito tantum, quantum spatij cuneus demissus dabit: atque ita ne medullas, néve alterius partis corticem lædas. Vbi furculos paratos habueris, cuneū vellito, statimque furculos in ea foramina, quæ cuneo adacto inter corticem & materiam feceris, demittito. Ea autem sine qua adraferis, furculos sic inferito, vt semipede nec amplius de arbore extent: deinde muscum supra imposito, & ita ligato ne pluuia dilabatur. Quosdam tamē magis delectat in trunco arboris locum feminibus ferrare, insectasque parteis tenui scalpello leuare, atque ita furculos aptare. In vna arbore duos aut tres ramulos figito, dum ne minus quaternū digitorū inter eos sit spatiū. Pro arboris magnitudine, & corticis bonitate hæc facito. Cum omnes furculos quos arbor patietur demiseris, libro vlimi, vel vimine arborē astringito: postea paleato luto bene subacto oblinito totā plagam & spatiū quod est inter furculos, vsq; eò vt duobus digitis insita extet. Supra locū muscum imposito, & ita alligato ne pluuia dilabatur. Si pusillam arborem inferere voles, imam abscindito, ita vt sesquipede è terra extet: & cum deinde præcideris, plagā diligenter leuato, & mediū truncum acuto scalpello permodicè findito: ita vt fissura digitorum triū sit in ea: postea cuneum, quò diducatur, inferito: & furculos ex vtraque parte derafos demittito: sic vt librū feminis, libro arboris æquale facias. Cum furculos diligenter aptaueris, cuneū eximito, & arborē, vt supra dixi, alligato: deinde

Q ij

terram circa arborē adaggerato, vsque ad ipsum
 insitum: ea res à vëto & calore maximè tuebitur.
 Hoc tertiū genus insitionis cū sit subtilissimū,
 nō omni generi arborum idoneū est: sed ferè re-
 cipiunt talem insitionē quę humidū, succosūq;
 & validum librū habēt, sicut ficus. Nam & lactis
 plurimum mittit, & corticem robustum habet:
 optimè itaq; ea inferitur tali rationē. Ex qua ar-
 bore inferere voles, in ea nouellos & nitidos ra-
 mos eligito, in iisdēmq; obseruato gemmam quę
 bene apparebit, certāmq; spē germinis habebit:
 eam duobus digitis quadratis circūsignato, vt gē-
 ma media sit: & ita acuto scalpello circuncidito,
 delibratōque diligenter ne gēmam lædas. Postea
 item alterius arboris quā emplastraturus es, niri-
 dissimum ramum eligito, & eiusdem spatij corti-
 cem circuncidito, & materiā delibrato: deinde
 in eam partē quam nudaueris, præparatum em-
 plastrum, seu gemmam, aptato: ita vt alteri deli-
 bratæ parti conueniat. Vbi ita hæc feceris, cir-
 cā, gemmam bene alligato, cauetōque ne lædas
 ipsum germen: mox commissuras & vincula lu-
 to oblinito, spatio relicto, vt gemma libera vin-
 culo nō vrgeatur & liberè germinet. Arboris au-
 tem insitæ sobolē & ramos superiores præcidito:
 nequid sit quò possit succus euocari, aut ne cui
 magis quā insito seruiat: post x x i. diē soluito
 emplastrū: & hoc genere etiam optimè inferitur
 olea. Quartum illud genus insitionis iam docui-
 mus cū de vitibus disputauimus: itaque super-
 uacuū est hoc loco repetere traditā rationē tere-
 brationis. Sed cū antiqui negauerint posse om-
 ne ge-

ne genus furculorum in omnem arborē inferi, & illam quasi finitionem qua nos paulò ante vñ sumus, veluti quandam quasi legem sanxerint, eos tantum furculos posse coalescere qui sint cortice ac libro & fructu cōsimiles iis arboribus quibus inferuntur, existimauimus errorem huius opinionis discutiendum, tradendamque posteris rationem qua possit omne genus furculi omni generi arboris inferi. Quod ne longiore exordio legentem fatigemus, vñum quasi exemplū subiiciemus, quo possit omne genus furculi, omnibus arboribus inferi. Scrobē quoque uersus pedum quatuor ab arbore oliuæ tam longè fodito, vt extremi rami oleæ possint eam contingere, in scrobem deinde fici arbusculam deponito, diligentiamque adhibeto vt robusta & nitida fiat. Post triennium aut quinquēnium, cū iam satis amplum incrementum ceperit, ramum oliuæ, qui videbitur nitidissimus, deflece, & ad crus arboris ficulneæ religa: atq; ita amputatis cæteris ramulis, ea tantum cacumina quæ inferere voles, relinquito. tum arborem fici detruncato, plagamque leuato, & mediam cuneo findito: cacumina deinde oliuæ sicuti matri cohærent, ex vtraque parte abradito, & ita fissuræ fici aptato, cuneumque eximito, & diligenter ramulos colligato, ne qua vi reuellantur. Sic interposito triennio coalescet ficus cū olea, & tū demū quarto anno cū bene eoierint, velut propagines, ramulos oliuæ à matre ressecabis. Hoc modo omne genus in omnem arborem inferitur. Hactenus Columella rerum agri interpret æquè facundus ac diligens.

Q iij

SEMINI inferere natura docuit raptim auium
 fame deuorato, solidoque, & alui tepore ma-
 dido, cum fœcūdo stercoris medicamine in mol-
 libus arborū lecticis abiectō, & ventis sæpè trās-
 lato in aliquas corticum rimas. Vnde vidimus e-
 natam cerasum in salice, platanum in lauro, lau-
 rum in cerafo, & baccas simul discolores. Tradūt
 & monedulam semina in cauernarum thesauros
 condentem, eius rei præbuisse causas. Hinc nata
 inoculatio futuriæ simili fistula aperiendi in ar-
 bore oculum cortice exciso, semēq; includendi
 eadem fistula sublatum ex alia. In ficis autem &
 malis hæc fuit inoculatio antiqua. Virgiliana
 quærit sinum in nodo gemmæ expulsi corticis,
 gemmāque ex alia arbore includit, & hætenus
 natura ipsa docuit. Insitionem autem casus ma-
 gister alius, & penè numerosior, ad hūc modum
 exposuit. Agricola sedulus casam sepiis munimē-
 to cingens, quò minùs putrescerent fudes, limen
 ex hēdera subdidit, at illæ viuaci morſu apprehen-
 sæ, suam ex alieno fecere vitam, apparuitque
 truncū esse pro terra. Aufertur ergo ferra æqua-
 liter superficies, læuigatur falce truncus. Ratio
 postea duplex. Prima inter corticē & lignum in-
 ferendi; timebant enim prisci truncum findere,
 mox inforare ausi medio, ipsique medullæ cala-
 mum imprimebant, vnum inserētes, neque enim
 plures capiebat medulla. Subtilior postea ratio
 vel senos adiecit, mortalitati eorum & numero
 succurrere persuasa, trunco per media leniter fis-
 so,

fo, cuneoque tenui fissuram custodiente, donec cuspidatim decissus descendat in rimam calamus. Multa in hoc seruanda. Primùm omnium quænam arbor patiatur coitum talem, & cuius arboris calamus. Variè quoque, & non iisdem in partibus succus omnibus subest. Vitibus, ficisq; media sicciora, & è summa parte conceptus, ideò illic furculi petuntur. Olei circa medias succus, inde & furculi, cacumina sitiunt. Facillimè coalescunt quibus eadem corticis natura, quæq; pariter florètia eiusdem horæ germinationem, succorumque societatem habent. Reliqua obseruatio ne fissura in nodo fiat (repudiat quippe aduenam inhospitalis duritia) vt in parte nitidissima, ne longior multò tribus digitis, ne obliqua, ne translucens. Virgilius ex cacumine inferi vetat, certumque est ab humeris arborum orientè æstiuum spectantibus furculos petendos, & è feracibus, & è germine nouello, nisi vetustè arbori inferantur, ij enim robustiores esse debent. Præterea vt prægnantes, hoc est gemmatione turgentes, & qui parere illo sperauerint anno. Bimi vtrique nec tenuiores digito medio. Inferuntur autè & inuersi, cum id agitur vt minor altitudo in latitudinem se fundat. Ante omnia gemmantes nitere conueniet, nihil vsquam vlcerosum esse, cicatricosum aut retorridum: spei fauet medulla calami cõmissuræ, si in matre ligni, corticisque iungatur, id enim satiùs quàm foris cortici æquari. Calami exacutio medullam ne nudet tenui tamè fistula detegat, vt fastigiatio læui descēdat cuneo tribus non ampliore digitis, quod facillimè con-

Q. iij

tingit, tinctum aqua radētibus. Calamus ad corticem vsque suum deprimatur. Ne luxetur dum deprimatur, néve cortex replicetur in rugas. Ideò lacrymantes calamos inferi non oportet, non, herculè, magis quàm aridos, quia illo modo labat humore nimio cortex, hoc vitali defectu nō humescit, neque cōcorporatur. Id etiam religionis feruant, vt Luna crescente calamus vtraq; deprimatur manu: alioquin in hoc opere duæ simul manus minus nituntur, necessario temperamento: validiùs enim demissi, tardiùs ferunt, fortius durant, contraria ex diuerso. Ne hiscat nimiũ rima, laxèque capiat, aut ne parum, & exprimat, aut compressum necet. Hoc maximè præcauendum, vt præualidè accipiētis trunco in media fissura relinquatur. Quidam vestigio fissuræ falce in truncis factò, falce præligant marginē ipsum, postea cuneos figunt continente vinculo libertatem dehiscendi. Quædam in plantario insita, eodem die transferuntur. Si crassior truncus inferatur, inter corticē & lignum inferi meliùs est, cuneo optimè osseo, ne cortice rumpatur laxato. Cerasi libro dempto finduntur, hæ solæ & post brumam inferuntur: dempto libro habent veluti lanuginem, quæ si comprehendit insitum, putrefacit: incolumi cuneo adactum vtilissimè adstringitur. Inferere aptissimum quàm proximum terræ, si patiatur nodorum trunciq; ratio. Eminere calami sex digitorum longitudine non ampliùs debent. Cato argillæ, vel cretæ arenam, finumque bubulum admisceri, atque ita vsque ad lentorē subigi iubet, idq; interponi & circumlini.

lini. Ex iis quæ commentatus est, facile apparet illa ætate inter lignum & corticem, nec alio modo inferere solitos: aut ultra latitudinem duum digitorum calamos demittere. Inferi autem præcipit pyra ac mala per ver, & post solstitium diebus L. post vindemiam. Oleas autem & ficos per ver tantum, Luna sitiente, hoc est sicca. Præterea post meridiem, ac sine vento Austro. Mirum quod non contentus insitum munisse, ut dictum est, & cespitem ab imbre frigorisque, protexisse, ac molibus bifidorum viminum fascibus, lingua bubula (herbæ id genus est) insuper obtegi iubet, eamque illigari opertam stramentis. Nunc abunde arbitrantur paleato luto libros farcire, duos digitos insito extante. Verno inferentes tempus urget incitantibus se geminis, præterquam in olea, cuius diutissime oculi parturiunt, minimumque succi habent sub cortice, qui nimius insitis nocet. Punicam verò & ficum, quanquam aliàs sicca sint, recraftinare minimè utile. Pyrum vel florentem inferere licet, & in Maium quoque mensem protendere insitionem. Quod si longius afferantur pomorum calami, rapo infixos optimè custodire succum arbitrantur: seruari inter duos imbrices iuxta riuos, vel piscinas, vtrinque terra obstructos. Emplastri ratio & ipsa ex inoculatione nata videri potest, crasso autem maximè cortici conuenit, sicut & ficis. Ergo amputatis omnibus ramis, ne succum auocent, nitidissima in parte quaque præcipua cernatur hilaritas, exempta scutula (ita ne descendat ultra ferrum) cortici, imprimitur ex alia cortex par cum sui ger-

minis mamma, sic compage densata vt cicatrici locus non sit, & statim fiat, vnitas, nō humorem, non afflatum recipiens, nihilominus tamē & luto munire, & vinculo melius. Hoc genus nō pridem repertum volunt qui nouis moribus fauēt. Sed id etiam apud veteres Græcos inuenitur, & apud Catonem, qui oleam ficūmque sic inferi iussit, mensura etiam præfinita, secundum reliquam diligentiam suam, cortices scalpro excidi quatuor digitorum longitudine & trium latitudine, atque ita coagmentari, & illa sua intrita oblini eadem ratione & in malo. Quidam huic generi miscuere fissuram in vitibus, exempta cortice tessella, furculo à latere plano adigendo. Tot modis insitam arborem vidimus iuxta Tiburtes Tullias, omni genere pomorū onustam, alio ramo nucibus, alio baccis, aliunde vite, ficis, pyris, punicis, malorūmque generibus, sed huic brevis fuit vita. Nec tamen omnem experimentis assequi naturam possumus. Capacissima insitorum omnium dicitur platanus, postea robur, verū vtraque sapores corrumpunt. Quædam omni genere inferuntur, vt ficus & punicæ. Vitis non recipit emplastra, nec quibus tenuis ac caducus, rimosusque cortex, neque inoculationem sicca ac humoris exigui. Fertilissima omnium inoculatio, postea emplastratio, sed vtraque infirmissima. Quæ cortice nituntur tantū, vel leni auraocyssimè deplantantur. Inferere firmissimum & fecundius quàm ferere. Hactenus Plinius.

De insi-

De insitione, ex Palladio, maximè earum arborum
quas libro tertio Horti nostri descripsimus.

Caput VII.

Incipiam quicquid veteres scripsere coloni,
Sacræque priscorum verba labore sequar.
Principiò multas species industria solers
Protulit, & doctam iussit inire manum.
Nam quæcunque virens alienis frondibus arbor
Comitur, his discit credita ferre modis.
Aut noua discreto figuntur germina libro,
Aut aliud summo robore fissa capit.
Aut virides oculos, extremi gemma tumoris
Accipit, & lento stringitur vda sinu.

DE MALO.

Insita proceris pergit concrescere ramis,
Et sociam mutat malus amica pyrum.
Sèque feros syluis hortatur linquere mores:
Et partu gaudet nobiliore frui.
Spiniferas prunos, armatæque robora sentes
Lenigat, & pulchris vestit adulta comis.
Exiguam sorbum dulci distendere succo
Nouit, & ad cupidas flectere poma manus.
Robora thyrsigero platani concordia Baccho,
Fætibus instituit plena rubore nouis.
Illius insolitas miratur persicus umbras,
Populeæque ferunt candida dona comæ.
Mespilus huic paret, lapidosæque viscera mutans
Tenditur, & niueo plena liquore rubet.
Pro sudibus fætis, & pro prægnantibus armis
Castaneæ fuluum dant noua mala decus.

ANT. MIZALDI OPUSCULUM
DE PYRO.

Germine cana Pyrus, niueos haud inuida flores
Commodat, & varium nectit amore nemus.
Nunc rapit hirsutis horrenda sororibus arma,
Et docet indomitas ponere tela pyros.
Nunc teretem pingui producit acumine malum:
Fraxineasque nouo flectit honore manus.
Phyllida quinetiam grandi mitescere fructu
Instituens, duræ dat sua membra cuti.
Et steriles pinos, & inertem fœtibus ornum
Dotat, & ignotum cogit amare decus.
Huius & immisi vertèrè cydonia rami,
Pomâque confusus blanda creauit odor.
Castaneæ septos aspro velamine fœtus
Exuit, & placido pondere mutat onus.
Mespilâque exarmat, pugnacibus horrida membris,
Et mala tranquillo cortice vota premit.
Creditur in Libycis sua germina nectere ramis,
Lætâque puniceo posse decore frui.

DE COTONEA.

Cùm præstet cunctis se fulua cydonia pomis.
Alterius nullo creditur hospitio.
Roboris externi librum aspernata superbit,
Scit tantum nullo crescere posse decus.
Sed propriis pandens cognata cubilia ramis
Stat, contenta suum nobilitare bonum.

DE PRVNO.

Pruna suis addunt fœlicia germina membris:
Donâque cognato corpore læta ferunt.

Exarmat

Exarmat fœtus, sed brachia roboris armat
Castaneæ prunus iussa tenere larem.

DE CERASO.

Inferitur lauro Cerasus, partuque coactō
Tingit adoptiuus virginis ora pudor.
Umbrantes platanos & iniquam robore prunum
Compellit gemmis pingere membra suis.
Populeasque nouo distinguit munere frondes:
Sic blandus spargit brachia cana rubor.

DE MORO.

Mutua quinetiam moris commercia ficus
Præstat, & oblatum robore germen alit.
Fraxinus huic auidæ confert sua membra foror?
Et metuit fœtus sparsa cruore novos.
Proceras fagos, & poma hirsuta virentis
Castaneæ, duris aspera mala comis
Inficiens, monstrat piceo nigrescere partu:
Et succo pascit turgida poma nouo.
Obsequitur moris blando terebinthus odore:
Et geminis veniunt munera mista bonis.

DE PERSICO.

Ipsa suos onerat meliori germine ramos
Persicus, & pruno scit sociare genus.
Imponitque leues in stipite phyllidis umbras,
Et tali discit fortior esse gradu.

ANT. MIZALDI OPUSCULVM
DE MESPILO.

*Æmula dura pyri despecti mala saporis
Mespilus admissio germine tuta subit.
Et geminis sese violentior inserit armis:
Atque auidas terrent robora saua manus.*

DE SORBO.

*Sorba suos partus meritò maioris honestant
Seminis, et pulchro curua labore nitent.
Hæc arbor spinæ duos mucronibus artus
Exuit, ac libris mitibus arma tegit.
Aureâque annexo miscere cydonia factis
Gaudet, et externi dona coloris amat.*

DE NUCE.

*Arbutas frondeis vastæ nucis occupat umbra:
Pomâque sub duplici cortice tuta refert.*

DE AMYGDALO.

*Phyllis odoratos primævis floribus artus
Discissi pruni cortice fixa tegit.
Pomâque permutat velamine persica musto:
Duritiemque docet tegminis esse loco.
In modicam tornat siliqua tendente figuram:
Et frondes pulchro ditat odore feras.
Castaneâque trucem depulsis cogit echinis
Mirari fructus leuia poma sui.*

DE

DE FICV.

*Persuadet moris tetrum mutare colorem
 Ficus, & inuasit dat sua iura pomis.
 Se quoque miratur pingui grandescere succo,
 Et solitum gaudet vincere poma modum.
 Insignes foliis platanos, fœlicia mensis
 Brachia, gaudentes vitis honore comas.
 Ingrediens pingui se cortice maxima ficus
 Seruat, & optatos implet adepta sinus.*

DE PVNICA.

*Punica non alios vnquam dignata sapores
 Mala, nec externis associata comis:
 Ipsa suas augent mutato semine gemmas,
 Et sibi cognato picta rubore placent.*

DE CITRIO.

*Necnon & citrj patiuntur mutua rami
 Pignora, quæ grauido cortice morus alit.
 Pomâque pasturi blando redolentia succo
 Armatis mutant spicula nota pyris.*

DE OLEA.

*Robora Palladij decorant syluestria rami:
 Nobilitat partus bacca superba feros.
 Fœcundat sterilis pingueis oleaster oliuas,
 Et quæ non nouit munera, ferre docet.*

OPORTET scire quòd insitionū multi sunt modi. Primus quidem est quòd fraga eiusdem arboris omnia vltra medium medullæ ex transuerso incidantur, & tunc alligerur quod incisum est, sicut vulnera ligari consueuerunt: & circumponatur cera vel lutum ad pluuiæ & extrinsecorum nocumētorum defensionem, & ne rumpi aut eorum plagæ aperiri agitatione ventorum possint, conuenientibus perticis muniantur: statim enim consolidato vulnere superior pars emundatum in sapore profert fructum propter digestionem succi in nodo factam, & hoc propriè dicitur Insitio: quæ quidem plantam in alteram non transmutat speciem seu genus, sed eam de syluestri domesticam facit. Secundus modus est quòd vna & eadem arbor abscindatur in trunco, & fragum superius in eadem arbore acceptum, trunco suo inseratur, tunc enim conualescens insita, profert fructum alterius generis in sapore, & quantitate & figura quam prius protulerat: & iste modus fecit diuersitatē omnem quæ est in malis & pyris, & cæteris fructibus. Tanta enim est vis nodi & conuersionis pororum qui prius ascenderunt, quòd succum ex nodis retentum dirigunt ad aliam formam plantalem, quæ monstratur in quātitate & sapore fructus. Tertius modus inuētus est in vite & quibusdam aliis quæ ex medulla crescunt: videlicet quòd gemma vnius vitis excidatur vsq; ad medullam profundè,

dè, vulnere transuerso & obliquo : & tantundè de gemma vitis alterius eruitur, & loco alterius ponitur, & fit colligatio sicut in aliis, & tunc conualefcit & fructificat. Fieret fortè in aliis arboribus, sed in vite expertum est. Quartus insitionis modus est, quo fragum arboris vnus in aliam inferitur arborè, conualefcitque & fructificat in ea per modum qui sæpè dictus est. Et iste modus regulariter cum fuerit magis similium, erit melior & citius conualefcens: & fit propriè in illis arboribus quæ rectos habent poros, & per tunicas ligatas, à radice accipiunt nutrimentum. Sed iste modus, & similiter secundus, in plures subdiuiduntur modos. Vnus quidem est, quo furculus inferendus inter corticem & lignum nouæ matris imprimitur. Secundus, cum furculus scisso ligno infigitur. Tertius fit more emplastri. Quartus dicitur ad buccellum. Quintus verò salicis peritica perforata. De omnibus per ordinem dicendum est. Primus quidè modus, quo furculus inter corticem lignumque deponitur, fit hoc modo. Truncum ferra acuta recidimus in loco nitido & succoso: ipsumque cum fascia corticis desuper polimus: deinde vimine salicis, aut vlmis ligamus: ibique inter corticem & lignum cuneum ferreum, vel osseum, in acutum tendentem, ab vna parte latum, & ab alia quasi rotundum, tribus propè digitis deponimus, considerando ne corticis fascia scindatur: & in eum locum subducto cuneo statim furculum mergimus ab vna parte decifum, salua medulla & cortice partis alterius, pellicula exteriori remota, ita quod optimè trū-

R

co adhæreat furculi incisura : qui super truncum quatuor aut sex digitis emineat, vel vsq; ad octo. Duos vel tres, vel plures furculos pro trunci qualitate constituimus, quaternis digitis vel amplius ad minus inter eos spatium relinquentes, & surum desuper conuenienter ponētes, & peciam disponentes, vel ligātes. Hic autem modus optimè comprehendit & conualescit : sed fieri non potest nisi mense Martio vel Aprili, cum iam potest lignum à cortice separari. Sed nec fieri potest nisi in crasso trunco vel mediocri : & in his arboribus quæ crassum habent corticem & pinguem : vt ficus, pyrus, malus, & similes . Conualescit autem optimè iuxta terram huiusmodi facta incisio, & etiam in quacūque parte stipitis & crassorum ramorum satis congruè prouenit : sed omnis furculus duobus adminiculis ad minus, propter ventorum rabiem indiget. Modus autem secundus qui scisso fit stipite hoc modo aggrediendus est. Refecetur truncus & desuper poliatur, vt dictum est superius : deinde scindatur in ea parte quæ magis succosa videtur, & quæ corticem ibidem planum & adæquationi furculi congruum cernatur habere, quod maximè inuenis vbi maius est spatium inter corticem & medullam propter abundantiam nutrimenti quod ad partem illam accessit . Si antequā scindas, vinculum prope summum truncum stipitis ligaueris, cum minima scissura longitudinis defendet : deinde cuneum duobus digitis vel quid minus, lōgum formabis : & aperta scissura eo, sublatāque omni lanugine de ipsius scissuræ labiis, furculum ab vtraque

que parte deciduum immerges: taliter quòd cortex cortici adæquetur in parte exteriori, & lignum ligno interius, vt succus inter cortices & ligna possit liberiùs pertrāsire. In scissura etiā furculus optimè trunco nouæ matris adhæreat: deinde subducto cuneo, furculus in trunco spontè immisus constringatur. Super rimulas cōiungendas & cortices, aliquid corticis huius arboris vel panni linei cerati ponatur, & cum iunco strictè ligetur. Deinde (vt ait Cato) subtili puluere in superiorem scissurā immisso, creta plurimùm comprehensa cum pauca arena & fimo bubulo, vel cum cera, super truncum & ligaturam ad defensionem caloris, venti & pluuiæ congruè disponatur, & pecia fascietur. Ego autem plusquā millesies probaui & semper inueni sufficere solam cretam bene compressam sine fimo & arena, vel cera & puluere. Hæc etiam in scissura proderunt, si vapor à radice ascendens ad nouum alendum furculum foras egrediens denegetur. Notandum tamen quòd istiusmodi & actus & operatio diuersificatur secundum diuersitatem crassitudinis & tenuitatis stipitis inferendi, & cunei furculi incidendi. Nam inferendus stipes, furculo crassior est paulò, aut multò. Si multò, duobus potest scindi modis. Vno, vt ab vna parte stipitis vsque ad medullam tantùm cum cōgruo ad hoc scalpro scindatur, vbi vnus tantùm furculus infigatur. Altero, vt ab vna parte stipitis ad aliam scissuram pertranseat: ibique duo furculi, scilicet vnus à qualibet parte ponatur, vel vnus tantū si placuerit ab vna parte, altera vacua remanente. Si verò

R ij

stipes est paulò crassior furculo, necessariò per mediũ scinditur, & vnum solum recipit furculũ. Vbicunque autem vnus tantummodo furculus ponẽdus est, debet cuneus eius formari vt in scissura ex vtraq; parte facta, tertia cum cortice conuenienti remaneat: in quarta verò quæ intra stipitem stare debet, nihil corticis & latitudinis videatur, aut modicũ eo modo melius quo furculus in cortice, quàm in ligni stipite exterius & interius adæquetur. Vbi autẽ duo furculi sunt ponẽdi, fit scissura cunei à duabus partibus propè medullã: quæ etiam ad medullã & acumen accedat: ab aliis duabus partibus fit quasi eiusdem latitudinis: ita quòd pars paulò latior cum omni cortice permanẽs, extra cum cortice matris æquetur: pars verò strictior, remota exteriori corticula versus medullã stipitis interius disponatur. Si autẽ stipes est æqualis furculo qui inseritur, formetur cuneus, vt ab vtraq; parte sit cortex, & vtrarũq; fiat equario, & cortice & peciola super iuuulas posita, subtili vinculo scisso, vel cordula cũ modica strictura ligetur: & postmodum cum creta, seu terra & peciola fascietur. Et hic modus iuxta terrã & in altum, & in summitatibus optimè conualescit: ac omnes istæ formæ quæ fiũt scisso trunco, possunt fieri cõuenienter mense Februario & Martio, etiã mense Aprili si furculus omni terra priuetur: & melius si colligantur antè quàm pullulẽt, & diu sub terra in loco frigido vmbroso seruẽtur, summitatibus non subuersis. Et etiam mense Ianuario cum calefactione ignis facta insitio comprehendit, cùm eius auxilio agglutinans concurrat succus:

succus: sed tunc temporis erit insitio cæteris melior, & melius conualescens cùm iam cortici se viridis succus intulerit, & gemmæ incipiunt esse suspectæ. Ego etiam malorum insitiones feci circa principium Augusti de furculis illa æstate maturatis, & satis congruè prouenerunt. Veruntamen talis insitio facienda est sub terra, vel modicum supra eam, vt tumulatione terræ à tanto æstu insita defensetur: vel supra eam vas aliquod stillans suspendatur, & eo auxilio poterit hoc tēpore etiam in altum fieri. Fit etiam, vt ait Varro, hæc insitio commodè in solstitio æstiuo & Caniculæ signo, ac præcipuè in fico. Potest etiã prædicta insitio fieri sub terra & circa terrā, seu modicum supra terram, vbi sine dubio insiti ramusculi proueniunt omnibus aliis locis ad incrementa maiora, quia ibi lignum & cortex maximè beneficio soli adhærētis humescit, quæ insitio propriè arbusculis conuenit. Si verò arbor modicriter magna fuerit, commodiùs erit eandem locis altioribus inferere, vbi cortex sit viridis & succosus, quàm ipsam circa terram inferere, quia sic fructus ex ea pluribus annis tardius haberetur: veruntamen quantò magis inferiùs fiet, tantò magis domesticabitur fructus. Si verò fuerit arbor magna plurimos habens ramos, nihil erit vtilius quàm ramos in locis nitidis refecare, ibiq; quotcunque volueris furculos inferere. Quòd si adeò vetusta est arbor vt ramorum cortices nimium sint rugosi ac humore consumpti, arbor eadem incidatur, & relinquatur incisa vsque ad annum sequentem, & tunc inferantur furculi qui

R iij

in ea nati fuerint latiores, & in cōmodiore parte locati, circumcisis cæteris & abiectis, qui tot numero esse poterunt, quot inferenti placebit: quia omnem numerum furculorum sufficienter nutriet talis arbor. Modus quidem inferendi quem Palladius emplastrationem vocat, sic ab eodem fieri affirmatur. Ex nouellis ramis incisis & feracibus gēma quæ bene apparebit sine dubio processura, duobus digitis quadratis circumsignetur vt ipsa statuatur in medio, & ita subtiliter cortex leuetur acutissimo scalpro, ne gemma lædatur. Item ex ea arbore cui gestimus inferere, similiter cum gemma tollatur emplastrum, nitido tamen atque vbere loco, tunc ibi conuenienter impressum circa gemmam vinculis cogitur cohærere sine læsione germinis, tunc luto superlinis & liberam gemmam relinquis. Cui multum proderit si peciola cum cera super iuncturam & rimulas corticum apponatur, ad extrinsecorum nocu mentorum defensionem, & nutrientis succi ac vaporis viuifici retentionem. Ramos deinde superiores huius arboris resecabis, ne mater proprios volens nutrire ramos, alienum filium sibi propter utilitatem radicū per eundem relinquatur. Deinde verò viginti diebus exactis aut pluribus, resolutis vinculis reperiēs externi seminis gemmam mirè in arboris alienæ membra transfixam. Hic autem modus mense Iunio fieri posse asseritur, licet & antè, & post modicum comprehendat, dummodò gemma conueniens habeatur. Est modus vulgariter ad buccellū dictus, qui huic proximo est plurimum affinis, fit hoc modo:

do: Buccellus parvus crassitudine pollicis lōgus, cum gemma in medio, de nouo furculo eleuetur eiusdem crassitudinis, suo cortice in tres vel quatuor partes scisso & denudato ponatur, & tantum inferius consideratè comprimatur, quòd ligno stipitis mediocriter strictè adhæreat: & cortex appositi furculi non scindatur, & siue gemma posita super locum gemmæ sublatae ponatur, siue nō, nihilominus sine aliquo ligaturæ vel alterius rei auxilio conualescit. Abscindēda tamen est omnis circumdans soboles furculorum, ne insitæ surripiat nutrimentum, ei tamen magnum adminiculum præstabit, si cortex pendens taliter rescindatur, quòd remanēti appositus buccellus subtiliter adæquetur: & propter dictam causam peciola, deinde creta super iuncturam & totum buccellum ponatur, libera gemma relictā, postea ne cera cadat, linea pecia fascietur. Fiat autem hic modus mense Martio, dum cortex separatur à ligno, & mense Aprili & Maio. Surculi antequàm gemment collecti seruantur in loco frigido & umbroso ne pullulent, sub terra pro parte submersi. Item expertum est in mense Iunio circa finem, & Iulio, buccellum paruum cum gemma de nouissimo furculo eleuatum, & in nouissimo furculo positum eiusdem crassitudinis, siue gemmæ adæquentur, siue non, sine aliquo auxilio ligaturæ vel alterius rei, optimè conualere. Et tam hic modus, quàm superior qui emplastratio dicitur, locum habet in his solis arboribus quibus succus pinguis est in cortice, vt ficis, oleis, castaneis, & similibus. Potest etiam sine abscissione

R iij

inferendi furculi eleuari buccellus, & domesticus eiusdem crassitudinis ab vna parte scissus ibidem apponi, & cum filo ligari ac præparari, vt dictum est supra: & vbi comprehendisse videbitur supra buccellum abscinde, relicta enim summitas furculi ad buccellum fortius attrahit quàm abscissa, & hoc modo possunt plures eiusdem speciei & diuersarum in vna virga formari. Modus qui fit in salicis pertica fit hoc modo: Pertica vel baculus dictorum lignorum perforetur subtili terebra & acuta, ita quòd inter vnum foramen & alterum sit spatium semipedis, & furculus modicum raso cortice intromissus iungatur in scrobe furculis eleuatis, ita tamen quòd perticæ saltem salicis, summitas remaneat supra terram: hinc verò post annum materia totaliter eleuata, & inter furculos incisa, plátam quamlibet radicibus plurimis decoratam in ordinata scrobe deponere, cui forsan proderit si creta, vel cera, foramina & eorum scissuræ vndique optimè obturentur. Quidam autem mihi asseruit se expertum fuisse hanc insitionem in palo salicis viridi perforato vsque ad medullam solummodò, & infixisse furculos æqualis crassitudinis remoto cortice, quatenus intrarent in foramen, vt cortex furculi æquaretur cortici pali, & cum cera omnem rimulam obturasse, & posuisse palum sub terra, quatuor digitis iacentem in loco aquoso, ita quòd de palo nihil apparuit, sed solùm furculi supra terram, & comprehendisse optimè omnes, & resecato inter furculos trunco plantasse & bene cõualuisse. Alium modum inferendi retulit Columella, dicens, Gallica

lica terebra vsque ad medullam arborem perforandā, plaga interiùs leniter inclinata, vbi deducto omni fragmine, vitem, vel ramū ad modum foraminis delibratum, succidum tamen & humidū strictim imprimi iubet, vna vel duabus gemmis foris relictis, & tunc argilla & musco locum diligenter operiri, & ita vites in vlmo inferi posse dicit. Prædicti autem duo modi fieri possunt in mense Martio, vel principio Aprilis: aut cū viridis & nouus succus calore aëris dissolutus mouetur in cortice. Item scribit Varro aliū modum inferendi suo tempore inuētum in propinquis arboribus, hoc modo: De arbore ex qua vult habere surculum in eam quam inferere vult ramulum traducit: & in eius ramo præciso ac defixo implicat in locum, quod contingit ex vtraque parte quod intus est falce extenuatum, ita quod ex vna parte qua cælum visurum est, corticem cum cortice æquatum habeat eius ramuli quem inferet, cacumen vt directum sit ad cælum postero curet anno: dum comprehēderit, vnum propagatum ab altera arbore procedit. Ex prædictis igitur patet, quòd licet insitio in similia sit melior, tamen in dissimilia plurimū cōualescit, & infinita mirabilia facit, quæ apparent his qui experiri desiderant, & in talibus exercitantur.

HACTENVS Petrus Crescentius, qui insitionum historiam confusam & impeditam nobis reliquit, vt legenti facilè erit iudicare. In qua nihil immutare visum fuit, siue sententiam spectes, siue dictionem, quæ multis locis inepta est ac ridicula, sed ornari res ista negat, contenta do-

cêri. Multa sanè occurrent, quæ non Dauum, sed
Oedipum desyderabunt, quod corruptissimo
exemplari, ex quo hæc verbum è verbo transcri-
psimus, acceptum ferre licebit.

De insitione, ex libro Iouiani Pontani de hortis He-
speridum. Caput IX.

IAM reliqua insitio est, hominûmque industria:
nunc tu

Huc aduerte animum, & veterum cape dicta viro-
rum.

Imprimis ramos libro demitte sub vdo
Artifici dextra, fisso nunc iniice ligno,
Atque altè impacto cuneo inserito: alteriusve
Corticibus iunge, & cera mox illine adacta,
Vlmeaque obseptis constringito vincula plagis:
Ac pluuiam arceto coniecti cespitis herba.
Nunc & crescentem vicino è margine virgam
Admoue, & inciso leui sub vulnere libro
Sic fige, vt lento non desint cingula nodo.
Aut & eam trans mitte forato ad viscera trunco:
Mirantem latebrâsque cauas, & operta viarum,
Néve excide illam: finito de matre propinqua
Hauriat vt succos solitos, solita vbera lactet:
Donec eam grandem natu, longéque valentem,
Atque nouercales stringentem enixius vlnas
Videris & proprio meditantem viuere succo:
Tunc abrumpe manu, materna & stirpe reuelle:
Crescet, & immensum ducet latè aucta cacumen.
Interea leto surgit dum surculus auctu,
Sæpè riga, sæpè eductas de stipite gemmas

Reuelle,

Euelle, & duris inuerte ligonibus arua,
 Ac matri blandire sua dum prole repulsa
 Cogitur indignans alienos pascere fœtus.
 Quin & surgentem sobolem defende sub vmbra
 Frondentis rami, dum Sol furit, & furit æstas
 Victa siti: idem ipse in glacie tege, tecta supernè
 Insternens crassa è stipula, cannâ de palustri,
 Vrat ne teneras rabies aquilonia thyrsos
 Cum primis valida nitatur furculus hasta,
 A vento tutus, longèque vrgente procella:
 Et nunc scalpello tenui, nunc molliter vngui
 Detondens, prima luxum compesce iuuenta.
 Utendum parcè ferro, sed nec tamen ipsa
 Luxuries toleranda venit, quæ fœtibus obstat.
 Atque equidem memini (tantum se industria prompsit)
 Qui diuersa quidem, parua sed semina in vrna
 Condat: & educens collo breuiore stolones
 Subducâtque, arctètque manu, ac sub vincula cogat
 Crescentis, hi tandem vno se stipite miscent,
 Atque vno obducunt se cortice, né ve flagella
 Dilabi finito: neu summa cacumina ventus
 Diuellat, cera linito, aut diducat adulta,
 Vngvine dum proprio corpus iunguntur in vnum:
 Atque operit lentum sub eodem codice gluten.
 Postquam alta steterit radice infossa, & opimum
 Raptarit stirpes succum, mirabere poma
 Plenâque gratâque: non vno tamen vna sapore.
 Sunt qui diuersos ramos, sed cortice raso
 Coniungant, stringântque simul quo glutine misto
 Increcant æquè, & fisso mox stipite iunctos
 Infigant pariter, tum vulnus ritè coronent,
 Et fallax opus admota tueantur ab arte,

Quò ramo ex vno. atque vno de palmitè fructus
 Non vni veniant. sit honos & gloria ruri:
 Gaudet enim insolito natura adiuta fauore.
 Porro non desunt, qui scisso codice, adactò
 Dilatent vulnus cuneo: mox vulnere crudo
 Includunt gemmas alienæ stirpis alumnas:
 Ac tenui obstringunt vitæ: non fit mora, longos
 Emittunt ramos, & latè brachia fundunt:
 Sic dorso alterius (mirum) noua pullulat arbor.
 Quinetiam alterius nudato cortice, plantam
 Vidimus alterius, frondente cacumine, ramos
 Erigere: ingentem & tunica sobolescere syluam,
 Et stirpem informem nemora in generosa nouari.
 Ergo castanea è molli, è præstante sagitta
 Laudatæ genitricis, adulto & germine, virgam
 Exuito, exuuias gemmisque, oculisque nitentis
 Seligito, his sterili spoliatum cortice truncum
 Degenerem induito, vincloque virgente ligato:
 Quo sese & pluuiæ, & solis tueatur ab æstu:
 Nec te blanda manus finito frustretur inertem,
 Aut ludat tunica vitiosum arente flagellum.
 Iam videas docili è planta pubescere prolem
 Frugiferam tunc carpe manu, tunc erue ferro
 Quod superat matre è sterili, & blandire nouellis,
 Mira fides nitidis palmes se tollet alumnis.
 Sic quæ olim sterilis fuit arbor & horrida cultu,
 Sponte sua, nullisque hominum ante obnoxia curis,
 Mutabit genium, vertetque ad munera frugum.

Ex eodem.

Quando & inexpertum nihil ars finit, hoc quoque &
 hortis
 Accedat, vel dictu etiam mirabile: de quo

Quamuis

Quamuis longè audax, quanquam sibi conscius vsus
 Addubitet. Ramum fœcunda è matre reuulsum
 Decutiens capito: cœsum mox vndique librum
 Æquat is ferro spatiis, dextrâque volentem
 Exuito: inde pari confossum vulnere dorsum
 Stipitis alterius nudato, & veste recenti
 Induito: vt coëant extremis partibus oræ
 Vestis, & è lento mollescant vulnera limbo.
 Vlmea dein teneris indantur cingula plagis:
 Vincula quæ ingentis committunt vulneris ora,
 Vestiat & frondens truncum toga: pellat vt imbres,
 Arceat vt Soles, & sæuæ vredinis iram.
 Dî facinus mirandum! hærenti è cortice, cortex
 Ipse nouus victum medius rapit: atque supernis
 Instillat ramis: quæque in sua pabula traxit
 Esuriens alimenta, suo & de fonte refusa
 Ipse suis infundit alumniis, ipse & amicum
 Irrorat lac, vt sensim in sua nomina vertat:
 Ramosque frondésque, & eodem semina fœtu:
 Antè quaternidum in tignis quàm figat hirundo,
 Et quater extincti renouet quàm funera nati,
 Tantùm ars ipsa valet, tantùmque industria pollet:
 Et tantùm insitio fœcundos adiuuat hortos:
 Cui fauet impatiens ocij languentis egestas.

Hactenus Iouianus Pontanus; qui sub citrio-
 rum & limoniorum insitione, quasuis alias do-
 cto & erudito carmine per occasionem comple-
 xus est. Vir sanè admirabilis & summa laude di-
 gnus: qui rem tam impeditam & difficilem, tam
 eleganti carmine facilem ac familiarè reddiderit.

MULTA sunt in numerofo illo rerum mudi
theatro, miraculi loco habita, quæ vel for-
tuitus edidit casus, vel ingeniofa hominum effin-
xit industria, comite labore, & experientia duce.
Ex quo rectè scripfiſſe mihi videtur poëta,

Ipſa nouas arteis, varia experientia rerum,

Et labor oftendit miſeris, uſusque magiſter.

Cauſa cùm pleroſque lateat, illis tâtùm miraculi
& ſtuporis ingerit, vt præter naturã, talia euenire
cenſeant. Res ea cùm in aliis multis, tum in arbo-
rũ inſitionibus locũ habere maximè ſolet. Qua-
rum ope & ingenioſo artificio, fieri plerũque vi-
demus, vt vna arbor adeò prodigioſo ſpectacu-
lo, diuerſi generis variique guſtus, odoris, colo-
ris, & facultatis poma, nuceſ, vuas, flores, & alia
ab vno & eodem trunco emergentia, proferat: vt
oculis intuentium nihil admirabilius occurrere
poſſit. Quod vt demonſtrẽ, & exemplis, cùm ve-
terum, tum recentiorũ confirmem, producã ocu-
latoſ teſtes duos: Pliniũ imprimis, virũ omni ex-
ceptione maiorẽ. Vidimus, inquit, inſitã arborem
iuxta Tiburtes Tullias, omni genere pomorum
onuſtam: alio ramo nucibus, alio baccis, aliunde
vite, ficis, pyris, punicis, malorũque generibus.
ſed huic brevis fuit vita. Producã prætereà Ioan-
nem Baptiſtam à porta Neapolitanum, lib. 2. ſuæ
Magiæ naturalis hunc in modum ſcribentem:
Vnam nouimus arborem, delitias horti nuncu-
patam, craſſitudinis & proceritatis non ingrata:
quæ

quæ præpingui, riguo & superfœtante solo confita erat: vt tum vigore, tum humi vbertate, infitis alimentum suppeditaret. Erat trifurca: in vno ramo vuam vnam, & item alteram vinaceis vacuam, discolorẽ & medicatam gerens: quarum altera soporem, altera alui deiectionẽ moliebat. Secundus ramus persicum adferebat, ex persico & nuci-persico interuallis pluribus equè distinctum, absq; vlllo osse. Quòd si cui inerat, nucleum dulcẽ vti amygdala dabat: & nunc hominum, nunc animalium faciem emeriebatur pòmũ, diuersaq; lineamenta demonstrabat. Tertius cerasia exossa, acida, ac dulcia emittebat: adhuc mala aurea. Cortex floribus rosisque cõsitus erat: fructusque ipsi debitam magnitudinem superabāt, & aliis dulciores ac odoratiores erant. Verno tempore efflorescebat arbor, & vltra debitum tẽpus suos fœtus producebat, qui diu in arbore morabantur, & continuæ fœcunditatis orbem toto anno ministrabant. Nam per quosdã gradus poma sibi succedebant, & fœtura interpolabatur. Brachia ponderibus inclinata procumbebāt: denique sic cœlum fauebat, vt pulchriorem arborẽ non conspexerim. Hactenus ille, ex quo historiam tam raræ & pulchræ arboris huc proferre volumus, vt intelligeres,

Quantũ ars ipsa valet, quãtũque industria pollet:

Et quantũ insitio fœcundos adiuuat hortos:

Cui fauet impatiens ocij labor, optimus artis

Cuiuscunque dator.

Hæc sunt quæ de insitionibus ex Græcis & Latinis rerum agri doctoribus eximiis in præsen-

tiarum adferre possum. Quæ si parùm accuratè
curata quis dicet, curiosiùs si curabit, curam sibi
procurabit, & amicitiam nostram conciliabit.

FINIS OPUSCVLI INSITIO-
num ANT. MIZALDI studio &
diligentia concinnati.

ANTONII MIZALDI

MONLVCIENSIS, MEDICI,

*Dendranatome: seu, Exploratio & dissectio
corporis arborei in sua sigillatim membra &
parteis. Vbi de earū officis, nutritione, succis,
humoribus, & aliis.*

P V D omneis omnium gentium
& linguarum Philosophos pro
concesso & confesso habetur,
Deum Opt. Max. ancillatēque
ei Naturam, nihil vnquam frustra
fecisse: dedisseque rebus omnibus parteis & mē-
bra, quæ illis ad vsum essent necessaria. Hinc
stirpium generi vniuerso radices, velut funda-
menta quædam, iecit: vt ijs quasi pedibus (sic
enim loquitur Plinius) subsisterent ac firmaren-
tur. Quibus caudicem, vel, si mauis, truncum su-
perposuit: ramisque quasi brachiis rursus illum
diffudit: & ex his caules ac surculos elicuit, velu-
ti manus & digitos: eorumque alios fructu do-
nauit, alios fronde sola & foliis vestiuit: quibus-
dam genitalia membra dedit conceptu & fœtu
suo tempore grauida: plerisque verò aliis, um-
bracula duntaxat & tegmina præscripsit ad tu-
randos, protegendosque partus: & ob id fructi-

*Arboribus
datas esse
radices pro
pedibus.*

*Truncus.
Rami.
Surculi.*

S

bus priuauit. Arboreis itaque furculis & cauliculis genitalis sedes assignatur. Quòd si nōnunquam à partu cessent, non tamen vt orbi & steriles à fertiliū choro sunt explodendi. His omnibus corticem, ceu cutem quandam apposuit: cui humor subest, qui sanguis intelligi debet, omnia alens, vegetans & sustinens, vnde etiam arboris caro coalescit, cortici proxima: cui venæ insunt per caules & furculos ad folia vsque perreptantes. Subest itaque humor quidam nutritius, ceu sanguis quispiam & salua, non solū arborum cortici, verumetiam partibus reliquis: sed non idem omnibus: lacteus etenim ficis inest, ad coagulandos caseos non inutilis: cerasis gummosus: vlmis saliuosus: malis lentus ac pinguis: vitibus, pyris, aquosus: & ita de aliis: sed viuaciores sunt arbores quibus lentior subest humor. Insunt & succis arborum quarundam adipēs: qui à colore albo, Alburnum vocantur: mollis ac pessima pars arboreæ carnis: nam facile putrescit, & teredinibus obnoxia esse solet. Ex quo, velut marcori patens, in lignis ad ædificādum repositis excludi & resecari debet, ne pars sincera trahatur in vitium & corruptelam. Arboribus nonnullis pulpa tenui constat stamine, absq; venis: & huiusmodi arbores fissiles maxime traduntur: quibus non adest, frangi, quàm scindi aptiores sunt: vt in olea & vite experimur. Quæ recto neruorū stamine seu filamento coaluerunt, quòd frangentē præ cæteris violentiam respuant, vinculis fascium dicari solent. Hinc nimirum,

Cortex.
Humor.

Caro.
Vena.

Arborum
humores
varij.

Alburnum,
velut adeps.

Pulpa.

Nervi.

mirum, genistæ, coryli, vlni, betulæ, & populi
 rami, aliarumque arborum quarundam, ad id
 præcipua dos. Subtument & glandia, nonnulla-
 rum arborum carni, perinde atque in corporibus
 humanis, quodam callo carnis in se conuoluto.
 Nunc de medulla paucis agendum, quæ latet in
 singularum arboris partium medutullio, vt in so-
 lidis animantium partibus. Sed inter se discrepât
 arbores in hac medulla: quibusdam enim carno-
 sa subest, vt fico, sambuco, & aliis: quæ ob id fun-
 gosi generis existimantur: Aliis, lignosa sentitur,
 vt larici, abieti, pino, & similibus. His vtrum-
 que elucidatis, nunc demum ad nutritionem ca-
 lamum in hunc conuerto modû. Si omne quod
 adolescit, augeturque, alimentum capit, & illud
 caloris attrahentis & concoquentis beneficio
 sibi comparat, necessum est, arbores caloris
 principium aliquod habere: quo suis radicibus
 alimentum ex nutritio terræ sinu, ceu ab altri-
 cis vberibus cōfectum, sugant & hauriant. Nam
 terra perinde atque vbere vtuntur: vnde succus
 alendis partibus dispensatur, qui seminibus ad
 educandam nouam sobolem conspirat. Sic au-
 tem procedit educatio. Radices maiores & cras-
 siores proximo & illibato terræ succo primùm
 aluntur: tum demû minores, ceu capillares quæ-
 dam venæ ex maioribus obortæ: dein, residuum
 ad truncum & illius parteis excurrit ac transmi-
 titur, donec ad summum & vltimum vsque sur-
 culum ac folium iugi transmeatione & ministra-
 tione peruentû sit. Naturali enim vi ac facultate

*Glandia.**Medulla.**Arborû ca-
lor ingeni-
tus.**Modus edu-
cationis ar-
borum.*

S ij

nutrimentum per trunci medullam, ceu per canalem & syphunculum, cæcis quibusdam meatibus, ad summum vsque & extremum germen, flosculum, fructum, ramulum & foliolum vndiquaque distribuitur. Quò cum peruenerit, ibi consistit & absumitur: vnde tam multa in ramorum capitibus germina. Quòd si veluti redundas ad crura radicibus vicina reflectatur & remigret alimentum ipsum, multos ibidem stolones edit: humore nutritio illuc conuerso, & à partibus superioribus remisso. In his paucis, præcipua consistit arborei corporis anatome, & explicata in suas partes dissectio à capite ad calcem: vel, si mauis, à cacumine summo, ad imas radices, tam maiores quàm minores. Quarum statum & implantationem quoties de aspectu, vel cogitatione mihi propono, toties beneficentissimi Dei bonitatem inenarrabilem, & sapientiam incomparabilem demiror ac suspicio: qui tantam radicibus illis, & his infixis capillamentis ac fibris facultatem elargitur, vt citra vllum auxilium, prodigiosam lignorum molem (cui vehendæ vel cæcum quandoque instructissima plaustra vix sufficiat) tamque numerosam fructuum multitudinem (quæ vel nauiculam alicubi onerare possit) non dicam sustineat, sed assidua alimenti subministratio, etiam in arido plerumque cælo & solo, pluribus seculis atque ætatibus alant: ac tam vberem, vt diximus, ligni & fructuum copiam suppeditent, vt, non solum ad hominum vsum multiplicem, vel annis quamplurimis sufficiat: quin-

Germina.

Stolones.

Dei sapientiam & bonitatem in rebus omnibus elucere.

Pulchra philosophia.

quínimò multorum quoque animalium & volucrum pabulum etiam proferat. In quam rem, ne per varias arborum classeis insolenter nostra vagetur oratio, Nucem arborem, vel Quercum de multis pro exemplo adferam. Quæ in tantam altitudinem, & usqueadeo vastam, umbriferamque amplitudinem, quandoque spaciatur, excrescit, & dilatatur, ut sub ea, vel Alexander ille Magnus, gentium terror quondam nuncupatus, cum numeroso exercitu suo, facile castrametari possit. Quam vastitatem & summè admirandam molem, fructuumque inexplicabilè copiam, quis alit? quis immensum illud corpus sustinet? quis radices fulcit ac firmat aduersus violentissimam ventorum rabiem & horrida fulmina, quæ vel prodigiosas turres funditus euertunt, & solo ad-

*De Nuce
Et Quercu
notanda.*

*Deum omnia
firmare
et sustine-
re.*

æquant? vnus sanè est Deus Optimus Maximus, qui mirabilia facit solus, quæ-

cûq; sunt in cælo, aëre, terra,

mari, & profundis abyssi;

cui honor, & glo-

ria in omne

æuum,

* *
*

S iij

DE HOMINIS SYMMETRIA,
PROPORTIONE ET COM-
mensuratione.

ANTONIUS MIZALDVS
LECTORI.

E hîc paginas aliquot inanes & suo fru-
ctu viduas ac steriles, ceu Pratoris al-
bum, videres, pretium operæ facturum
me putavi, si eas, absolutis Hortēsibus,
alia memorabili doctrina quapiam re-
plerem, & in tuam gratiam illustrarem.
Ea itaque esto de Hominis symmetria

& mensura admirabili: vt noscat vnusquisque suum cor-
pus aliud nihil esse, quàm harmonicum quoddam instru-
mentum omnibus suis numeris absolutissimum.

*Faciei di-
mensiones
ores.*

Imprimis itaque cogitandum tibi proponimus, quòd
solers Natura ita hominem formauit, vt eius faciem sum-
mo loco spectandam proponeret, quò ceteræ totius cor-
poris partes suum còmensum & dimensionem inde susci-
perent. Constat autem ea tribus dimensionibus. Vna, à
summo frontis qua capilli nascuntur ad intercilias: Altera,
hinc ad imas naris. Vltima, à naribus ad mentum. Hæ
autem per se multiplicatæ, vt volunt, integram, quāta erit,
humani corporis staturam reddent in nouem portiones
distributam.

*Statura hu-
mane por-
tiones no-
uem.*

Prima erit facies ipsa: Secundam constituet pectus, à
clauiculis ad sternū, seu summum stomachum. Tertia erit
ab hoc ad vmbilicum. Quarta, ab vmbilico ad femur sum-
mum. Quintam & sextam, coxendices ad poplitem com-
plebunt. Septimā & octauam, à poplite ad talos. Nonam,
ab

ab his ad extremos pedum articulos. Cōstabit itaque humani corporis longitudo, vt dictum est, partibus nouem: quanquam alij octo, alij, quod rarius est, septem fecerint. Quod de adulto viro hic intelligendum censemus: non de infantibus: quorum in longitudinem mensura omnis, quatuor constare faciebus perhibetur.

Consideranda & ipsa inter se partiū ἀναλογία, quam alibi *Analogia* proportionē, hīc, ni fallor, cōmensum propriē dixerimus. *singulorum*

Quanta est longitudo ab interciliis ad summas nares, *mēbrorum* tanta erit productio menti à iugulo. Quanta à summis *corporis in* naribus ad mentum, tanta à iugulo ad imam gulam: hoc *longitudi-* est, semiportione. Quantum est superioris labri interual- *nem.* lum ab ore hinc ad nares imas, tantūdem erit summarum narium prominentia à labro: tantūdemque & oculorum ab interciliis concauitas ad interiores angulos. Præterea in manibus quod est extrinsecus à summo vngue indicis, ad iuncturam hinc imam, continebitur semiportione.

Ac rursus hinc ad eam quæ brachio colligatur manus, alia. Sic & intrinsecus à summo vngue medio. Primus autem indicis articulus maior, fronti correspondebit. Secundus ad extremum vnguis, naso. Primus item medij, huic quod est à naribus ad mentum. Eiusdem secundus, huic quod est ab imo mento ad inferioris labij supremum: & rursus vngularis eiusdem articulus, huic quod est ab ore ad inferiora nariū. Et indicis eodem, à supremo labri superioris. Maior pollicis articulus cœquabitur huic quod est à mēto ad summum labij inferioris. Minor huic quod est à nare, ad idem. Vnguium autem articulorum omnium, dimidiatam sibi partem occupabunt vngues ipsi.

Frons in latitudinem à media linea quam discriminat- *Commens-* cem appellant, hinc inde ad prima tempora sua bis defi- *suratio sin-* nietur longitudine. Ab interciliis ad extremos oculorum *gularum* angulos, atque hinc ad primas aureis, harūque longitu- *mēbrorum* do tantundem. Id verò spatium quod est inter vtramque *corporis in* extremitatem oculorum, ex duabus iisdem dimensionibus *latitudinē.* in tres partes distinctum, duas oculi, vnā sibi intermedius nasus vendicabit. Oris latitudo, si per summum labij metiatur, respondebit fronti, naso ve: si per circino, illi

DE PROPORTIONE HOMINIS.

spatio quod est pollicis articulo maiore definitum, à labro superiore ad mentum. Pectoris latitudo faciebus continetur duabus: Palmaris aurem, plantarísque latitudo, definiri semper inuenietur semiporitione. Spacium inter vtramque mammillam vna facie continetur: earúmque certus situs ab inferiore gula, eodem dimensus circino deprehenderetur.

*Mensura
singularum
corporis par-
tium in al-
titudinem.*

In altitudinem verò mensura quæ sola circunlatione cõprehenditur, ex supra dictis hoc modo capietur. Capitis per mediam frontem altitudo, portionũ est trium: item & summæ coxendicis. Per occipitium à summa fronte ad ceruicem, duarum: itémque & infimæ coxendicis. Colli duarum: Pectoris per alas ad tergum, quinque: Ventris per medium, quatuor. Lacertorum, coxarum, crurum, pollicis, cæterorúmque articulorum summa circunferentia, nunquam plus longitudine eorundem membrorum continet. Extremum brachij propter iuncturas manuum, portione, propter nodum tibiæ, etiam quarta. Altitudo autem hæc quæ est ab imo talorum ad summum pedis, respondebit longitudini, quæ est isthinc à summo pedis ad extremũ vnguem. Colli circulatio ei parti respondet portione, quæ est à summo pede ad vmbilicum. Sed de his satis. Quæ ex Pomponio Gaurico, ferè ad verbũ tibi transcripsi mus: obscura sic satis: fruerè, si potes, & fœliciter vale.

E I N I S.

